

MOLDE OG ROMSDALEN

MOLDE

OG

ROMSDALEN

EN HISTORISK OVERSICHT

AF

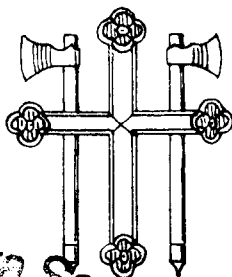
OVERLÆRER J. A. SCHNEIDER

ROMSDALSMUSEET

TRYKT FOR TRONDHJEMS HISTORISKE FORENING

ROMSDALSMUSEET
Sarpsborgs
Folkeboksamling

Utgått fra Sarpsborg Bibliotek

KRISTIANIA
OSCAR ANDERSENS BOGTRYKKERI
1905

FORORD.

Nærværende Arbeide var oprindelig tenkt som en kort Indledning til et Annonce-Hefte for Moldes og Romsdalens Næringsdrivende, men har under Udarbeidelsen faaet, et saadant Omfang, at det nu fremtræder som et selvstændigt Værk, hvortil der da som Tillæg er føiet en »Firma-Afdeling« for de Kjøbere af Bogen, som ønsker samme.

Da jeg for et Par Aar siden overtog Arbeidet, havde jeg liden Tro paa, at det lod sig gjøre at give en sammenhængende og nogenlunde fuldstændig Fremstilling af Moldes Historie som Ladested og Kjøbstad. Vistnok havde jeg i flere Aar syslet med Indsamling af personalhistorisk Stof og leilighedsvis offentliggjort Brudstykker deraf; men at der kunde istandbringes et sammenhængende Hele, forekom mig ganske usandsynligt. Det viste sig imidlertid, at Kilderne var rigere, end jeg havde tænkt, og at der særlig i de lige fra Begyndelsen af det 18de Aarh. bevarede Toldregnskaber fandtes et rigt Materiale, som tillige gjorde det muligt at tilveiebringe Enhed og Sammenhæng, uden større Sprang i Fremstilligen. Dennes første Partier er selvfølgelig væsentlig udarbeidede efter trykte Kilder: Diplomatarium Norvegicum, Norske Rigsregistranter, Afhandlinger af Dhrr. **Alex. Bugge, L. L. Daae**, Y. Nielsen, **E. Sars** og Toldinspektør **Vogt** samt P. a. **Munchs** og O. a. Øverlands udførlige Værker over Norges Historie. Fra ca. 1700 er Fremstillingen især bygget paa ntrykt Materiale og søger deri sit Værd for Fagfolk. En særlig Tak skylder jeg Hr. Postmester *Collin* for den Liberalitet, hvormed han stillede sine rige Samlinger til romsdalsk Personalhistorie til min Raadighed, og Hr. Stiftsarkivar *Koren*, som utrættelig har bistaet med Oplysninger og endog gennemgaaet første Halvdel af Manuskriptet. Ogsaa for den Velvilje og Veiledning jeg har fundet ved Rigsarkivet, Universitetsbibliotheket og Det statistiske Centralbureau aflægger jeg herved min Tak.

Til Bestridelse af Omkostningerne, særlig Bogens Udstyr med de tidligere ikke publicerede Billeder og Facsimilier, er der ydet Bidrag af **Molde Sparebank, Molde Byselskab** og Dhrr. Generalkonsul **E. Dundas** i Lissabon og Vicekonsul *Hans Møller* i Barcelona; uden denne Offervillighed havde Værket neppe kunnet komme istand. De fleste af Illustrationerne er tilveiebragt gennem Fotograferne **J. & Cl. Kirkhorn** i Molde, som har vist megen Interesse for Arbeidet.

Den sammenhængende Skildring af Moldes Forholde er ikke ført længere frem end til 1860; jeg har, af let forstaaelige Grunde, lagt et Slægtled mellem Bogens Slutning og Nutiden (undtagen for Turistlivets Vedkommende) og overlader dettes Behandling til andre Penne. Der kunde vistnok være gjort mere ud af Tiden 1830-60; men Ønsket om at faa Arbeidet færdigt i rimelig Tid og Nødvendigheden af at begrænse dets Omfang har bestemt den Form, hvori det fremtræder. En fyldigere Skildring af enkelte Personer og Forhold, hvortil der ingenlunde mangler Stof, vil maaske senere udkomme.

Skien i Mai 1905.

J. A. Schneider.

INDHOLD.

	Side
I. Træk af Romsdalens Historie i den tidligere Middelalder. - Veø Kjøbstad. - Eiendomsforhold og Skattermandtal	1
II. Familien paa Østeraat og den sidste Erkebiskop. - Rigsmødet i Bud. - Middelalderens Slutning.	13
III. Efter Reformationen. - Christian III. - Fredrik II. - Christian IV.	22
IV. Lehnsherrer og Fogder. - Romedal som svensk Provins.	33
V. Molde Ladested. - Kirken bygges. - Fra det 17de Aarhundredes Slutning.	39
VI. Molde Ladested 1700-1730. - Handelsforhold. - Reknes og Moldegaard; Amtmand Nobel. - Krigsfanger. - Borgere og Embedsmænd. - Kongebesøg.	46
VII. Moldes Kamp for Kjøbstadsretten. - Nye Forhold. - Næringsliv 1742 1772. - Borgere og Embedsmænd. - Bebyggelse og Brandtakster.	63
VIII. Notable Reisende (Schøning, Sneedorff, Latocknaye). - Amtmand Hammer. - Fiskerikommissionerne; Stiftelsen af det romsdalske praktiske Landhusholdningsselskab. - Foged Bull. - Klubselskabet. - Moldegaard og Reknes. - Haandværkere. - Næringsdrivende og Næringsforhold. - Indflyttere. - Borgervæbningen.	85
IX. Christen Prams Besøg 1804; Tangbrændingen. - Næringsdrivende. - Indflyttere. - Næringsforhold 1800-1830. - Embedsmænd.	115
X. Den nye Generation. - Nye Institutioner. - Næringsliv 1830-1860. - Skibsværftet og Furland. - Krisen 1857.	189
XI. Molde og Romedalen skildret af Reisende. - Molde som Touristby.	163
XII. Tillæg; Moldes Handelsflaade (Dæksfartøier) 1744-1860. - Endel ældre Bygninger og deres Eiere.	176

TRÆK AF ROMSDALENS HISTORIE I DEN TIDLIGERE MIDDELALDER. VEØ KJØBSTAD. - EIENDOMSFORHOLD OG SKATTEMANDTAL.

Romsdalen træder fra Sagtidens Halvmørke og Flimrelys ind i sikker og rolig historisk Belysning ved den Tid, da Norges Samling til et Rige foregik. De 3 Fogderier, hvoraf Romsdals Amt nu bestaar, dannede dengang 3 Fylker under hver sin Konge, og disse maatte ikke have været Møringer og Romsdøler, om de uden Sværds slag havde fundet sig i den nye Tingenes Orden og bøiet sig

HORNET OG TROLDTINDERNE.

(Efter Fotografi af Lindahl).

med en Gang for Overkongen. Vi ser da ogsaa, at det kostede Harald Haarfagre en gjentagen og skarp Strid, inden Modstanden her var brudt. Han havde underlagt sig Oplandene, Trøndelagen og Haalogaland, da han begyndte paa Undertvingelsen af Vest-Norges Fylker, og det var med en fra disse Landsdele samlet Hær han Vaaren 863 (eller muligens 865) kom seilende sydover for at fortsætte og fuldføre Erobringsværket.

Paa Nordmør herskede dengang Fylkeskongen **Hunthjov** og i Romsdal hans Svigerfader **Nokkve**, som forenede sine Kræfter for at byde Harald Spidsen; Hunthjov og hans Søn Solve Klove nævnes særlig som vældige Krigere. De mødte Harald ved **S o l s k j e l**, en liden Ø mellem Edø og Stabben, og efter en skarp Strid fik Harald Seier; Hunthjov og Nokkve faldt og Solve Klove flygtede.

OVERLÆRER J. A. SCHNEIDEIR

Dette var Haralds første Kamp tilsøs. - Modstanderne var imidlertid endnu ikke tilintetgjort; Solve Klove var ikke tilsinds at give sig med det første Nederlag. Han laa ude Vinteren over med de Skibe, han havde i Behold, og fik en ny Forbunds-Hær samlet fra de to sydligere Fylker: Søndmør under Kong **Arnvid** og Fjordene (Nord- og Søndfjord) under Kong **Audbjørn**: desuden har han vel havt Tilløb af de mange, som i de nylig undertvungne Fylker var misfornøiede med den nye Ordning. Næste Vaar kom Harald igjen nordfra, og det blodige Oprin fra det foregaaende Aar fornyedes paa samme Skueplads (ved Solskjel) med endnu større Heftighed og med samme Resultat; begge Fylkes-Konger faldt, og Solve Klove maatte igjen flygte, reduceret til en hjemløs Viking for Resten af sine Levedage.

De 2 Slag ved Solskjel, hvorved det nuværende Romsdals Amt indordnedes under det nye Fælles-Styre, danner som Haralds første Søslag Forspillet til det afgjørende Hovedslag i Havsfjord og nyder sammen med dette Æren af at have sat Skaldenes Indbildningskraft i Bevægelse til at fæste Mindet derom i Kvad. En af Haralds Hofskalde, Torbjørn Hornklove, har i „Larmdraapaen“ skildret Kampen:

Unggut, som blege	Svinger - drev,	og Bloddryp fra rødmende	af Saarene røde,
Bølgehest rydder,	iled til Kamp	Skjoldes Rand.	og Skjoldene klang,
haardsindet skjøv	mod Konger tvende.	Herskeren reiste	hvor døende Kjæmper
sine Skibe i Sjø.	Ordkvasse Herrer	Spydstorm mod Helte	segned for Fyrsten
Høi Tid var det,	vekslede Hilsen,	med fjedrede Piles	fremme i Stavnen;
da tømrede Heste	ordløs, med Smeld	syngende Flok.	Sværdenes Farver
nordfra han - Skjoldenes	fra hvinende Streng	Blodet sprøited	raaded for Seiren.

Saadan var Fylkeskongedømmets blodrøde Solnedgang. Man ved, at Kampen har været haard og Seiren dyrt kjøbt; den kostede Harald mange Folk, deriblandt to Jarler og to af Ladejarlens Sønner. Men Harald har allerede været for mægtig til, at et Par Fylker kunde modstaa ham; det store Kongeskib med Hirdens udsøgte Mandskab og de 12 Berserker („Ulvepelsene“) har ingen kunnet klare sig mod, især da Harald, trods sine 15 Aar, lagde sin personlige Styrke og Tapperhed til. Han gik selv fra Forstevnen over paa Søndmørkongens Skib og ryddede det.

I Mellemtiden mellem de 2 Slag havde Harald været inde i Romsdalen og ordnet Forholdene der og paa Nordmør. Til Styret over disse to Landsdele og efter det 2det Slag tillige over Søndmør satte han **Ragnvald Jarl**, som saaledes er den første, der under Fælleskongens Overhøiheid har styret alle 3 Fylker. I ham fandt Harald sin bedste og kjæreste Ven for hele Livet; det var i et Gjæstebud hos ham han efter Havsfjord-Slaget lod Mørejarlen klippe sit Haar og af ham fik sit historiske Tilnavn „den haarfagre“ istedenfor det, som han i Kamp-Aarene havde baaret („den lurvede“).

Medens Ragnvald hjemme styrede sit Jarledømme som „den raadsnilde“ og „den megtige“ (hvilke Tilnavne Sagaerne siger han bar medrette) er der i hans Slægt typiske Repræsentanter for de stridbare og daadskraftige Naturer, som fandt Hjemmet for trangt og derfor brød sig nye Baner ude i Verden. Han havde mange Sønner: Den ældste var **Thore** den tause, af Faderen bestemt til at være hans Efterfølger hjemme; Ivar, **Rolv**, Rollaug, Hallad og **Einar**. Af disse var Ivar tilligemed sin Fader med paa Kong Haralds berømmelige Vesterhavstog, hvorunder han underlagde sig alle Øerne sydvest for Norge til og med Man; da Ivar faldt i et af de herunder leverede Slag, overdrog Harald som Erstatning for Sønnetabet Orknøerne og Hjaltland til Ragnvald, som igjen med Kongens Samtykke overlod det nye Jarledømme til sin Broder Sigurd. Da denne døde i Nord-Skotland, som han havde underlagt sig, og Sønnen Guthorm ogsaa døde kort efter, sendte Ragnvald sin Søn Hallad over som Jarl; men han fandt Stillingen saa brydsom, at han vendte hjem igjen. Nu tilbød Einar sig at overtage hans Plads og fik Lov til at prøve sig. Han viste sig Stillingen fuldt voksen og blev Stamfader til en mægtig Slægt, der spillede en fremtrædende Rolle i Skotlands Historie. Hvorledes **Rolv** („Gange-Rolv“) efter Strandhug i Viken blev landsforvist og siden svang sig op til Hertug af Normandi og den franske Konges Svingersøn, er noksom bekjendt; ligeledes, at hans Ætling Wilhelm Erobreren, da Normandiet blev ham for lidet, satte over til England og stiftede det normanniske Dynasti paa dette Lands Trone. Mørejarlen kan isandhed være stolt af sin Afkom. Men han fik et sørgeligt og uværdigt Endeligt (hvori der forresten laa en Gjengjældelse for lignende Gjæringer, som han selv havde øvet i Haralds Tjeneste): han blev omtr. 890 indebrændt med 60 Mand af 2 af Haralds Sønner med Finnepigen Snefrid. De ærgrede sig over de nordenfjeldske Jarlers Magt og

Rigdom og besluttede at rydde dem afveien. Deres Bedrift paa Møre blev dog ikke ustraffet: den ene (Gudrød), som alt havde sat sig tilrette i Ragnvalds Jarledømme, blev forvist til sin Fosterfader, Skalden Thjodolv, paa Agder og druknede senere udenfor Jæderen, og istedenfor den selvbestaltede Herre fik Romsdalen og Mørerne til Jarl den ovennævnte Thore *den Tause*, hvem Harald endog gav sin Datter Aaluf Aarbot tilægte; deres Dattersøn var den berømte Haakon Ladejarl. Den anden af de kongelige Ugjerningsmænd, Halvdan, satte over til Orknøerne for at overrumple Ragnvalds Søn Einar jarl; men her kom han tilkort, blev fangen og aflivet med hedensk Grusomhed. Einar bødede Hevnen med 60 Mark Guld til Harald.

Ogsaa til Islands Kolonisation, der som bekjendt foregik samtidig med Norges Samling og for en væsentlig Del foranlediget ved denne, har Romsdalen ydet et fremtrædende Bidrag gennem en enkelt meget anset Udflytter, nemlig Hersen *Ingemund den Gamle*. Fortællingen om hans Afstamning er, trods dens mythiske Præg, karakteristisk, fordi den er saa nær knyttet til den gamle Færdselslinie gennem Romsdalen til Oplandene: Kong Nors Søn *Raum* var (heder det) Konge i Alvheim saa langt som de Elve falder, som har sit Udspring der: Laagen i øst gennem Mjøsen, og Rauma gennem Romsdal til Søen. Kong Raum holdt Gilde sammen med Thrym Jotun fra Vermaa og giftede sig med hans Søster Bergdis. Deres Sønner var Jotunbjørn, som arvede Romsdalen, og Gudbrand, som fik Gudbrandsdalen. Fra Jotunbjørn stammede gennem 6 Slægtled Ingemund, hvis Fader Torstein gjorde sig fortjent ved at dræbe en plagsom Røver paa Lesjeskogen og blev gift med en Jarledatter fra Gautland (Sydsverige). Deres Søn Ingemund tilbragte sin Ungdom paa Vikingtog, deltog i Slaget i Havsford paa Haralds Side og fik til Belønning 3 bemandede Skibe; da han kom hjem, ægtede han en Datter af Thore Jarl og fandt sig vel tilrette hjemme i Romsdalen. Alligevel vandrede han ud, halvveis mod sin Vilje, som Følge af en Spaadom, der ikke lod ham i Fred. Men han drog ud med Kongens Venskab og gode Vilje, ikke for at rømme Landet som de andre Udflyttere. Efter et stort Afskedsgilde forlod han Norge og bosatte sig paa Island i Vatnsdalen, hvor han blev en anset og mægtig Mand. Sit Hus og et stort Hov (Tempel) byggede han af Tømmer fra Norge.

I 930 havde Harald Haarfagre paa Eidsivjathing (paa Eidsvold) indsat **Erik Blodøkse** til eventuel Overkonge og samtidig overdraget ham særlig Haalogaland, Mørerne og Romsdal; men det synes, som om Erik efter Haralds Død 933 aldrig har formaaet at gjøre denne Værdighed gjældende uden i den Del af Landet, som i Haralds senere Levedage stod under hans direkte Styre: det saakaldte Midtland, Fylkerne fra Stad til Rygjarbit (~: Jernespynten mellem Risør og Kragerø). Thrøndelagen og Viken nægtede at anerkjende ham, og i Romsdal og Mørerne har antagelig Thore Jarl vedblevet at styre ind i *Haakon den Godes* Tid. Thores Dødsaar kjendes ikke, men det antages, at han maa være død, før Haakon ordnede Gulathinglagen, eftersom Søndmør henlagdes under denne, medens Romsdal og Nordmør hørte til Frostathinglagen, og dette neppe vilde skeet, saalænge de 3 Fylker stod under en og samme Jarl. Haakon inddelte Landet langs Kysten (saa langt som Laksen gik op i Elvene) i Skibreder, hvoraf hvert skulde udruste et Krigsskib; efter Gulathingslagets Opregning skulde Nordmør stille 20 Skibe, Romsdal 10 og Søndmør 16. Af disse Skibe var Nordmøres og Romsdals „Tyvesesser“, Søndmøres „Femogtyvesesser“. Længere ned i Tiden (1277) opgives Skibredernes Antal i Nordmør til 16, Romsdal 8 og Søndmør 16, og i 1521 finder vi Nordmør delt i 8 Thinglag med 4 Vær, Romsdal i 8 Ottinger og Søndmør i 13 Skibreder. Romsdal var da som nu det svageste af de 3 Fylker. At Nordmør havde et større Antal Skibreder end Søndmør har sin Forklaring deri, at det dengang tillige indbefattede det nuværende Fosens Fogderi.

Det første Forsøg paa at indføre Kristendommen i Norge foregik i Haakon den Godes Tid paa Nordmør, hvor der blev bygget Kirker, efterat en Biskop og flere Lærere var indkaldte fra England. Møringerne og Romsdølerne henskjød imidlertid ligeoverfor Haakons Paabud Sagen til Trøndernes Afgjørelse. Udfaldet blev, at Trønderne brændte Kirkerne paa Nordmør, dræbte Præsterne og tvang Haakon selv til at deltage i deres Offergilde. Haakon forlod Trøndelagen i Vrede og samlede paa Møre Folk for at tugte Trønderne; men saa kom Erik Blodøkses Sønner søndenfra for at overraske ham, og han fik nok at bestille med at værgе Landet. Trønderne blev budsendt og indfandt sig,

og nu bar det sydover i Endrægtighed mod Fienden, som de traf ved Agvaldsnæs paa Karmøen. - Seiren her saavel som de 2 følgende Slag, ved Rastarkalv paa Nordmør og ved Fitje paa Stordøen, er velkendte Begivenheder. Om Kristendommens Indførelse var der ikke mere Tale siden det første mislykkede Forsøg; i Romsdalen dyrkede man sine gamle Guder til langt ind i Olav Trygvasons Tid og vel endnu længere.

Under *Harald Graafeld* og hans Brødre kom det til Uenighed og aaben Feide mellem dem og Haakon Ladejarl. Kongerne laa en Tid i Romsdalen og paa Søndmør, efterat *Haakon Jarl* havde

VEØ KIRKE.

Jarlernes Regjeringstid efter Olav Trygvasons Fald gjort, som de vilde, og kanske helst holdt sig til den gamle Tro. Efter Svolderslaget, da Riget deltes mellem Seierherrerne, skulde Romsdal og Mørerne tilhøre Sverige, men de blev styret af *Svein Jarl* i den svenske Konges Navn.

En Mindelse om dette i Navnet bestaaende svenske Overherredømme fik man i *Olav den Helliges* Tid, da der i 1017 indfandt sig hos ham i Nidaros 2 Udsendinge fra den svenske Konge for at kræve Skat af disse Landsdele. Olav afviste dem fyndigt, og den ene af dem var saa fornuftig at vende om; men den anden lagde iveri med sine Ledsagere for at fuldføre sit Ærinde. Da lod Olav dem indhente og til et advarende Exempel hænge paa Byaasen ved Nidaros, saa de kunde sees langt ud i Fjorden. 4 Aar efter kom Olav til Romsdalen, som nu for Alvor blev kristnet; han efterlod sine Skibe der om Høsten og drog over Lesje til Gudbrandsdalen, hvor han havde det navnkundige Møde med Dale-Gudbrand og hans gamle Tors-Billede. Fra Aaret 1021 af var altsaa her i Roms-

fordrevet dem fra Nordmør. Saa drog de sydover, g.jorde sig til Herrer over Viken og kom tilbage med en saa stor Styrke, at Haakon Jarl ikke vovede at optage Kampen, men styrede tilhavs efterat have plyndret i Romsdal og paa Nordmør og drog til Danmark. Da Harald Graafeld ved Jarlens List var lokket ned til Danmark og taget af Dage, fik Haakon det vestlige og nordlige Norge, Romsdal iberegnet, at styre under dansk Overhøihed, men styrede, som bekjendt, omtrent uafhængig. I hans beømmeligste Daad; Slaget i Hjørungavaag, deltog ogsaa Romsdalerne med fuld Leding. 10 Aar efter stod de ligeoverfor en anden Hersker og et fornyet Kristendoms paabud: det var da *Olav Trygvason* i 996 stevnede dem til ligemed Nabofylkerne til Møde paa Dragseidet (paa Stadtlandet) og forelagde dem Valget mellem at antage den nye Lære eller optage en Kamp med ham. De valgte det første, men Olav har øiensynlig i sin korte Regjeringstid ikke rukkert mere end at opnaa denne udvortes Indrømmelse, eftersom man 25 Aar efter finder Olav den Hellige optaget med samme Gjøremaal i disse Egne. Sandsynligvis har Folk her som andensteds i

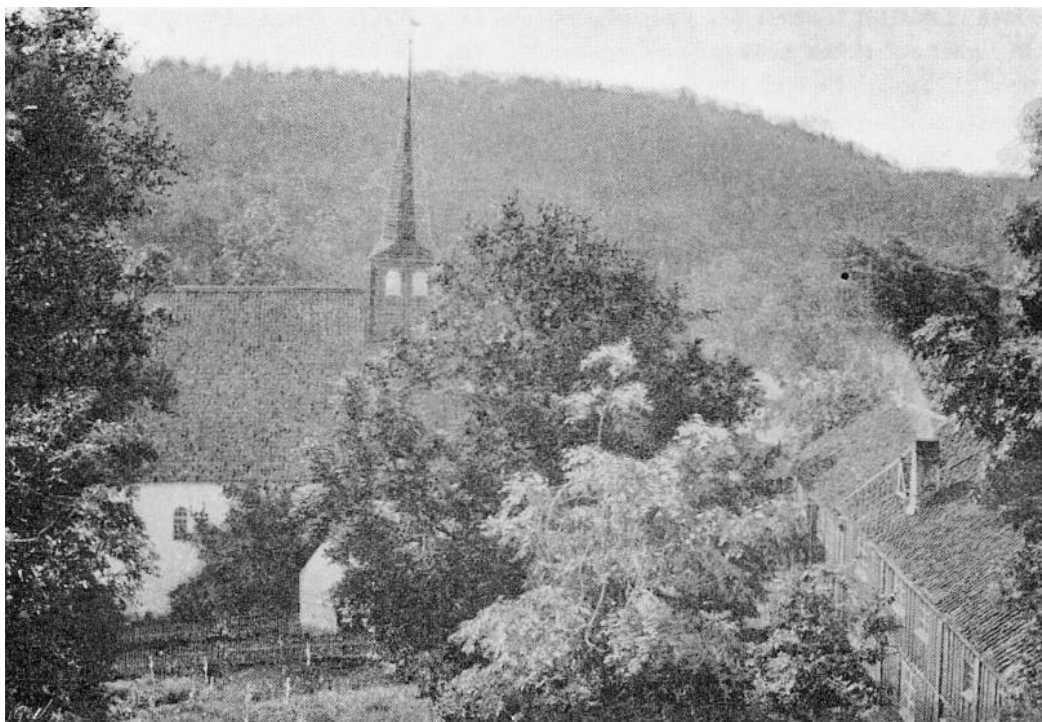
dalen den lovlige Skik og Orden fastsat efter Kristenretten; Kirker maa da ogsaa være bygget, men der savnes Underretning om, naar og hvor. Af de 15 Stavekirker i Romsdalen er de 12 nedrevne eller brændt i Løbet af det 17de og 18de Aarhundrede og Levninger af 3 bevarede; den eneste Stenkirke (Veø) er fra Aar 1200. Ved Middelalderens Slutning var der 20 Kirker i Romsdal; selv Ona havde sin.

Der hengik nu et Tidsrum af hundrede Aar, inden Sagaerne har noget nævneværdigt at fortælle om Romsdalen. I 1122, den 29de August, døde efter et kort Sygeleie en af Norges mest afholdte Konger, *Eystein Magnussøn* (Broder af Sigurd Jorsalfar), 33 Aar gammel, paa Kongsgaarden Hustad. Liget førtes til Nidaros og bisattes i Domkirken. 1137 kom *Sigurd Slemmedegn* nordfra med *Magnus Blinde*, som han havde taget ud af Klosteret paa Nidarholm (Munkholmen); de skiltes ved „Romsdalsmynne“ (Indløbet mellem Sandø og Bud), hvorefter Sigurd fortsatte sydover langs Kysten til Danmark, medens Magnus tog ind til Veblungsnæs og over Lesja drog ned til Oplandene. Neppe en Menneskealder senere (11162) udspilledes et af Borgerkrigenes store Oprin paa selve Romsdalsfjorden: Søslaget **ved** Sekken mellem *Erling Skakke* og *Kong Haakon Herdebred*. Erling kom fra Bergen med 21 velbemandede Skibe; Haakon havde ligget nogle Dage paa Veø for at samle Skibe og Folk i Romsdalsfjordene og var derefter med 19 Skibe draget udover (muligens til Øerne ved Romsdalsmynne), hvor hans Mandskab holdt paa med at more sig iland, da det meldtes, at den fiendtlige Flaade var under Opseiling. Forskjellen i Styrke var for stor til, at Haakon turde vente og optage Kampen; han lod sine Folk gaa ombord i største Hast og styrede indover for at naa Veø, hvor han ventede Forstierkning. For Aarer og Seil bar det indover med Erling Jarl i Hælene, og da de havde naaet Farvandet mellem Sekken og Veø; var Kampen uundgaelig, eftersom Erling allerede havde Tag i de agterste af Haakons Skibe. Det var ikke at vente, at Haakons Hær under den Forvirring, hvori den var kommen afsted, kunde klare sig mod Overmagten. Haakon selv kom ved en Feiltagelse alene over paa et fiendtligt Skib, overgav sig uden Kamp til Stavnboerne paa Erlings eget Fartøi og blev taget under deres Beskyttelse (han var endnu en Gut paa 15 Aar), men dræbtes alligevel, af Vanvare eller forsætlig, under den paafølgende Slagtummel. Hans Lig førtes først ind i Romsdalen og jordedes der, men flyttedes senere af hans Broder Kong Sverre til Domkirken i Nidaros, hvor det indsattes i den søndre Væg af Koret. Erlings Søn *Magnus*, som allerede bar Kongenavn, var som femaars Gut med paa denne Færd.

I *Kong Sverre's* Tid var Romsdøler og Møringer med paa hans Tog 1197 til Oslo og den glimrende Seier der over Bisp Nicolaus Arnesøn og Baglerne og fik sin Andel i Byttet, som var saa betydeligt, at der ved Delingen kom 2 Mark Sølv paa hver Mand. I Sverres Saga fortælles udførlig om Fremgangsmaaden ved Fordelingen, som foregik paa Hovedøen. -- Baglerne gjæstede flere Gange senere Romsdalen: 1201 kom *Inge* Baglerkonge over Lesja ned til Romsdal, hvor han samlede Skibe og drog sydover, medens Sverre var optagen med at beleire Baglernes Besætning paa Slotsbjerget ved Tønsberg, og 1206 var Baglernes nye Konge, *Erling Steinvæg*, i Romsdal for at udbyde Leding mod Kong Inge Baardssøn efter Overfaldet paa Birkebeinerne i Nidaros. - Ved Rigsmødet i Bergen 1223 henlagdes Romsdal med Mørerne, Trøndelagen og Haalogaland til *Skule Baardssøn*, som styrede sin Landsdel med Titel af Hertug, indtil han paa Grund af sine Prættensioner paa Kongeværdigheden blev fældet i Elgesæter Kloster ved Trondhjem 1240. Samme Aar dræbtes hans Syssemand Fin Knat i Veø af Haakon den Gamles Folk.

V e ø K j ø b s t a d omtales altsaa i 1162 i Anledning af Slaget ved Sekken og kan ikke have været saa rent ubetydelig, eftersom det i Beretningen om Haakon Herdebreds ilsomme Flugt didind heder, at han „ventede sig stor Hjælp af Bymændene“. Byen kan dengang ikke have været mere end et Snes Aar gammel, eftersom den antages at skrive sig fra Tiden efter Magnus Blindes og Sigurd Slemmedegns Fald ved Holmengraa (1139), da der i nogle Aar herskede Fred og gode Forhold under Formynderstyret for de unge Konger Sigurd og Inge. Stavanger, Hamar, Skien, Veø og Kaupang (i Sogn) skal have reist sig som Kjøbstæder i denne Tid. Veø har sandsynligvis allerede længe været Fylkets Centrum: der laa antagelig i Hedenskabets Tid Gudehovet, hvoraf Øens Navn udledes; der byggedes senere Fylkeskirken, Og dette i Forbindelse med Øens centrale Beliggenhed

har rimeligvis medført, at den blev et anerkjendt Mødested baade for Kjøbstevner og Retshandler. Som Ø havde den med sin lette Adkomst fra alle Kanter af et udpræget Sø- og Fjorddistrikt et Fortrin, der ogsaa maatte veie adskilligt, indtil den tiltagende Samfærdsel med Oplænderne skabte en Konkurrent i Markedet paa Devold. Den synes ialfald at have tilfredsstillet Behovet for et Tidsrum af omtrent 300 Aar, uden at man dog kjender noget nærmere til det Liv, som rørte sig der, eller de Omstændigheder, som medførte dens Forsvinden. Den havde 2 Kirker, hvoraf den største og endnu eksisterende ikke er mere end ca. 40 Aar yngre end Slaget ved Sekken, idet den antages opført Aar 1200. Den kaldtes Korskirken; den anden Kirke hed Peterskirken (P. A. Munch nævner ogsaa en Mariakirke). Det var til Peterskirken, Bjarne Erlingssøn af Bjarkø i 1308 testamenterede endel Jordegods (foruden 1 Læst Korn til de Fattige i Romsdalen). Veø havde desuden en Kongsgaard (nævnes i 1375), og i Dokumenter fra Middelalderen omtales flere andre Gaarde: Blyfotgaarden

VEØ KIRKE OG PRESTEGAARD.

(1358 og 1364; sandsynligvis opkaldt efter en Arne Blyfot); Bjarnagaarden eller Bernargaarden (1343 og 1347; opkaldt efter Bjarne Erlingssøn?); Testegaarden, Martinsgaarden og Skraapsgaarden.

De indenlandske Varer, som har været omsat i Veø Kjøbstad, har antagelig været T ø r f i s k og T r æ l a s t, Norges vigtigste Exportartikler i Middelalderen, samt T j æ r e, S k i n d, muligens ogsaa Tran, S p æ k af Sæl og Hval, S æ l s k i n d og S i l d (naar sidstnævnte usikre Gjæst indfandt sig). Den vindtørrede Skrei er en meget gammel Handelsgjenstand, som der i Middelalderen var saameget større Behov for, da Nord- og Mellem-Europa endnu var katolsk og trængte den til Spise i Fastetiden. Silden blev ogsaa vindtørret („hvid Sild“) og forsendt i flettede Kurve („Meisasild“); Røgning af Silden var sandsynligvis ukjendt i Norge, og Saltning deraf er en hollandsk Opfindelse fra Begyndelsen af det 15de Aarhundrede. Saltet Torsk nævnes i et engelsk Skrift fra 1450, men hvor gammelt Kjendskabet dertil har været i Norge, vides ikke; Klipfisktilvirkningen er som bekjendt af nyere Datum og indført til vore Egne af Skotlændere i det 18de Aarhundrede. Sildefiskets Usikkerhed foranledigede, at Cardinal Vilhelm af Sabina, som i 1147 kronede Haakon den Gamle i Bergen, tillod Helligdagsfiske, naar Sildestimerne satte ind under Land. Hvorvidt man fra Romsdalen har deltaget i Jagten paa Hval og Hvalros, som leverede vigtige Handelsartikler i den Tid, er ubekjendt; Sælen har sandsynligvis dengang, da Dyrelivet paa Land og Sø var saa meget rigere end nu, havt fast Tilhold i Romsdalsfjordene, eftersom Sælvær nævnes som en Herlighed i Bolsø. Hvad Trælasten angaar, da maa det erindres, hvor rigt forsynet Romsdalen saavel som det øvrige Land var med

Skov i Middelalderen. Der er ingen Tvivl om, at Skoven har dækket Landet lige ud paa de yderste Øer, noget hvorom for Romsdalens Vedkommende de i Myrerne udensunds fundne Træstammer vidner; og at disse Skove bestod af Naaetrær, gjorde Produkterne deraf til en søgt Vare i Lande, som enten var skovløse paa et Tidspunkt, da Norge endnu havde sin Skovrigdom i Behold (som Holland og Nordtyskland) eller hvis Skov bestod af haardere Træsarter som Englands Egeskove. Man har tidligere troet, at Trælasten i den tidligere Middelalder ikke spillede nogen Rolle i vort Lands Udførsel, men de allernyeste Undersøgelser over dette Emne viser, at ved Aar 1300 var Trælastudførselen til England i fuld Gang, og at Trævarer udførtes i en Mangfoldighed af Former, som vidner om Nordmændenes Dygtighed i at behandle Trævirket med Øksen (Sagen er en Opfindelse fra senere Middelalder, hvorom nærmere nedenfor). Ogsaa Nederlandene hentede Tømmer fra Norge ved ovennevnte Tidspunkt.

Det Dyreliv, som fandtes i disse Skove, afgav et rigt Stof til Udførselen af Skindvarer, hvoraf Norge og Rusland i Middelalderen var Hovedleverandører. Middelalderen drev en mere vidtstrakt Luxus med skindbesatte Klæder end Nutiden, og „Graavare“ og Pelsværk var en vigtig og kostbar Bestanddel af de Ladninger, Middelalderens Nordmænd førte til Udlandet for at tilbytte sig Livsfor nødenheder og Luxusvarer. Foruden de her nævnte Artikler har man fra vort Land (og vel ogsaa fra Romsdal) tillige udført *S m ø r*, *B u k k e s k i n d*, *K a l v e*- og *O k s e h u d e r*, *F a r v e m o s e* Jagtfalke, som i Middelalderen var en saa efterspurgt Vare, at den gjordes til et Regale ~: kun Kongerne havde Ret til at handle dermed. Der har været mange af dem, og de blev godt betalt, eftersom de norske ansaaes for de bedste; lige til Orienten sendtes de („til den babyloniske Sultans Lande“). - Hvad Norge fik tilbage for sine Varer, var først og fremst Korn (Rug, Hvede, malet og umalet) og Malt; Drikkevarer (Øl og Vin); Klædevarer og ellers alleslags finere og simple Brugsgjenstande, som Landet dengang selv ikke kunde frembringe. De nyttigste Ting kom fra England, medens Tyskerne væsentlig sendte os Øl og Vin (i hvilken Anledning Kong Sverre holdt en Skjændepreken for dem i Bergen).

Hvilken Rolle den romsdalske Kjøbstad spillede i denne Omsætning, er det umuligt at bestemme nærmere. Seilede Kjøbmændene i Veø paa Udlandet, eller indskrænkede de sig til at være Mellemmænd mellem Distriktet og de større Kjøbmænd i Trondhjem og Bergen? Det sidste er vel det sandsynligste. Veø har vel været en mindre Stapelplads, hvorfra kanske en og anden af Stormændene (som i de Tider drev Handel, i den ældste Tid personlig, senere ved Mellemmænd) sendte Varer direkte til Udlandet, og som forresten nøiedes med (som det senere gennem lange Tider blev Tilfældet) at føre sine Varer til de større indenlandske Markeder. Geistligheden og de geistlige Stiftelser drev ogsaa Handel, en naturlig Følge af, at de fik sin Tiende «*in natura*» (~: i Varer). Udenlandske Skibe har neppe indfundet sig her; ialfald søgte man at holde dem fra Distrikterne nord for Bergen, og Traktaten med Hansestæderne af 1294 indeholder en udtrykkelig Bestemmelse herom, hvilken gjentoges i 1306 paa et Møde i Bergen: „Ingen udenlandsk Mand skal flytte sit Gods nord for Bergen“. Fiskehandelen var i den Grad koncentreret i denne By, at selv Trønderne maatte føre sin i Lofoten eller ved Island samlede Fangst derhen, medens Bergenserne havde Ret til at seile, hvor de vilde. - Blandt de halvandethundrede norske Kjøbmænd, som i Tiden nærmest efter Aar 1300 kjendes fra engelske Toldregnskaber, er der ingen, som kan paapeges at være fra Veø; men det er jo ikke udelukket, at en og anden af dem, hvis Hjemsted ikke er nærmere betegnet, kan have været herfra.

I Løbet af det 14de Aarh. foregik der en stor Tilbagegang i Nordmændenes selvstændige Handelsvirksomhed, fremkaldt dels ved Sortedødens ødelæggende Virkninger særlig i Byerne, dels ved Hanseaternes tiltagende Overmagt, som trængte baade Nordmændene og de paa Norge seilende Engleskmænd ud af Konkurrancen. Pesten, som kom til Bergen med et engelsk Skib 1349, forplantede sig nordover langs Kysten til Trondhjem og har da vel ogsaa gjæstet Veø. - Samtidig med de Indgreb, som den store Farsot og Hanseaternes stærke Samhold gjorde i Kjøbstedernes Udvikling, var der ogsaa et andet Forhold, som tærede paa deres Livskraft: Forholdet mellem By og Land og Landdistrikternes Lyst til at gaa Kjøbstaden forbi og handle paa egen Haand.

Der blev fra Kongemagtens Side gjort gjentagne Forsøg allerede i Middelalderen paa at lede Udviklingen til Kjøbstædernes Fordel. Dels søgte man at satte en Stopper for den almindelige Lyst til at fare med Kjøbmandskab istedenfor at holde sig hjemme og drive sin Jord. „Norrønafolk vil

fare, og det var Skik, at Folk gjorde Tjeneste ombord som Søfolk og samtidig var interesserede for en mindre Del af Skibets Ladning. Derfor satte man en Formuesgrænse som Betingelse for Retten til at drive Handel. I 1260 heder det i en kongelig Forordning: „Nu siden det er meget vanskeligt at faa fat paa Arbeidsmænd i Herredet og alle nu vil fare i Kjøbfærder, saa vil vi fuldstændig have det afskaffet, at nogen Mand farer i Kjøbfærder, som eier mindre end 3 Mark gjældfrit“. Dette Forbud (som rigtignok kun gjaldt Kjøbmandsfærd ved Sommertid, mellem de 2 Korsmesser, formodentlig for at ikke Jordbruget i den gode Aarstid skulde lide Mangel paa Arbeidskræfter) gjen- toges flere Gange; et Rigmøde i Tønsberg 1381 forhøiede Formuesgrænsen til 15 Mark og bestemte tillige, at ingen, enten i By eller Bygd, skulde have Lov til at bygge Kjøbmandsskib for at seile nord i Landet eller til Skatlandene (Island, Færøerne, Orknøerne) medmindre de kunde gjøre det paa egen Bekostning uden at optage Laan. Samtidig havde man Opmerksomheden henvendt paa Tilbøielig- heden til at gaa Kjøbstæderne forbi med „Fjordkjøb“ og „Landprang“. Det blev forbudt Udlændinger at drive Indkjøb i Fjordene, og Kjøbmændene skulde flytte sit Gods til Kjøbstaden og sælge det der, ikke „holde Torv foran hver Mands Dør“. Derimod kunde Bønderne handle sig imellem.

Tre Aar efter Modet i Tønsberg udstedte Kong *Olav Haakosøn* 19/8 1384 under et Møde i Bergen en Forordning, der tilsigtede at bringe Bergens og de nordenfjeldske Kjøbstæders Handel paa Fode igjen.

„Vi og Vort Raad, begge Bisper, Riddere og flere andre, baade Læge og Lærde, kan vel med Sandhed mærke, at vore Kjøbstæder Bergen Trondhjem og Vaagen og de andre smaa Kjøbstæder, som før har været, er fordærvede og lagt øde, fordi de seilende Mænd hos Eder ei reise med sine Varer til de Kjøbstevner, som før have været.“ -- -- „Vi forbyder under vor Yndest og Naade, at nogen Mand seiler til andre Kjøbstevner end her nævnt: først de af Finmarken og Helgeland til Vaagen; de af Namdalen, Trondhjems Fehirdsle (~: Skattedistrikt) og Nordmøre til Trondhjem, d e a f R o m s d a l t i l V e ø ; de af Søndmøre til Borgund. Ogsaa vore Bymænd af Bergen skal reise til Vaagen og der holde Kjøbstevne.“

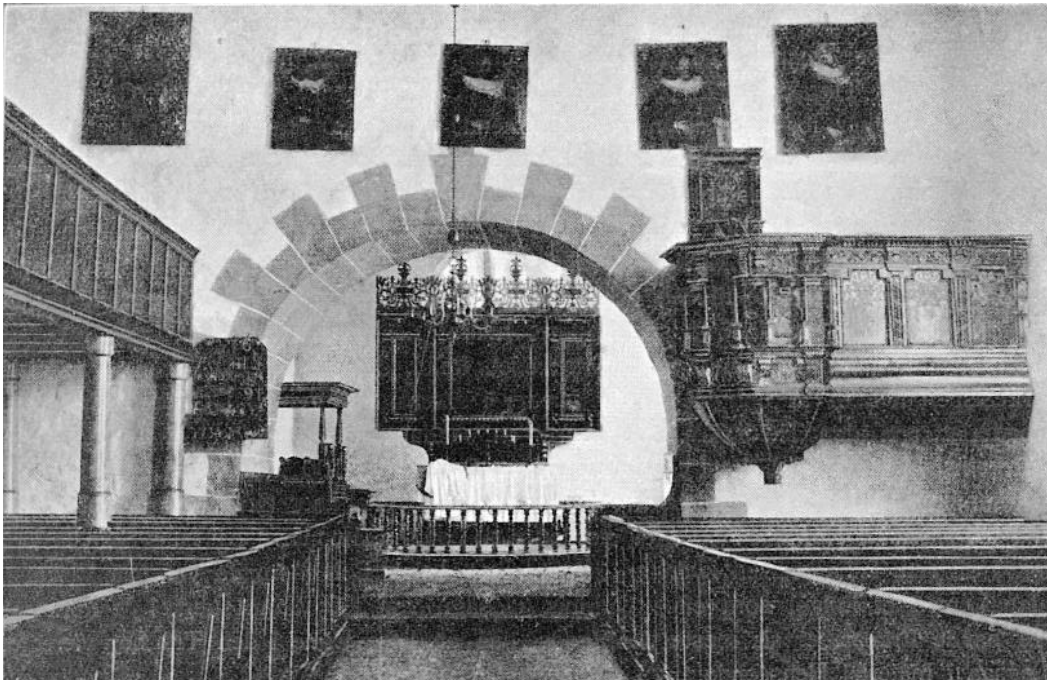
I Forordningen henvises ogsaa til ovennævnte ældre Forbud mod Fjordkjøb. Hermed var altsaa hver Kjøbstad anvist sit bestemt begrænsede Opland med Forret til Handelen inden dette.

I 3/4 Aarhundrede havde norske Borgere og Myndigheder derefter nok at bestille med at værges sig mod Hanseaternes Overgreb og deres Forbundsfæller Victualiebrødrenes Plyndringer. Særlig var Bergen Skueplads for blodige Oprin fra 1368 til 1455; den aktive norske Handel laa nede og reiste sig først langsomt, efterat Hansestædernes Magt var brudt og Hollænderne havde optraadt som vort Lands Læremestre i Handel og Sømandsskab. Bergen og Trondhjem oplevede en ny Blomstring; men Veø og Borgund forsvinder. Beretningen om, at de tyske Sørøvere skulde have udstrakt sine Tog nordenfor Stad og afbrændt Veø Kjøbstad i 1440 samt Skovene udensunds, mangler Dokumentation. Rimeligere er det, da sikre Efterretninger om en saadan pludselig Overskjærelse af Byens Livstraad mangler, at antage, at den er visnet hen, fordi Livsbetingelserne manglede. Forbudet mod de Fremmedes Fjordhandel har maaske ikke kunnet opretholdes, og dermed er Byens Existence-Grund forsvundet.

De tyske Sørøvere Victualiebrødrene (der har sit Navn deraf, at de under Stockholms Beleiring af Dronning Margrethe bragte Victualier: ~ : Fødemidler, til de beleirede) har været i Bergen i 1393 og 1428-29 paa Røvertog, men der foreligger ingen Vidnesbyrd om, at de har udstrakt sine Plyndringer længere nordover, og at Romsdalskysten skulde have været udsat for en lignende Behandling som den, der blev Kysten søndenfor Bergen til Del under Krigen med Hansestæderne 1368. Beretningen om, at de skulde have foretaget nye Plyndringer i 1439-40. skriver sig fra et feilagtigt Aarstal hos en tysk Historiker Albert Kranz, som urigtig har henført Victualiebrødrenes sidste Anfald paa Bergen til Aaret 1339 istedetfor 1429 og dermed ført norske Historikere paa Vildspor. Hvad der har ødelagt Veø som Handelssted er, at Hanseaterne havde bemægtiget sig hele Fiskehandelen og koncentreret den i Bergen, og at Distriktets næststørste Udførselsartikel, Trælsten, efter de daværende Forhold og Stedets egen Beskaffenhed ikke kunde opretholde en Kjøbstad. Det gamle Forbud mod Udlændingers Seilads nordenfor Bergen og direkte Handel med Landsfolket hævdedes nemlig ved et Byen Amsterdam tilstaaet Privilegium af 24/8 1443, hvori det tillodes Kjøbmændene derfra at seile paa Norge „overalt, hvor de havde Behov derfor“, og denne Ret udvidedes i de nærmest følgende Aar til andre hollandske og frisiske Byer. Hermed optræder Hollænderne for Alvor som Trælast-Exportører

fra Norge i stor og stigende Maalestok. Dette var et betydningsfuldt Træk i vort Næringslivs Udvikling, et Vendepunkt til det bedre ved at skaffe Hanseaterne en Konkurrent, som kunde holde dem Stangen, indtil Nordmændene selv, i Hollændernes Skole, voksede op til atter at indtage en ledende Stilling i Udnyttelsen af sit Lands naturlige Rigdom. Der gik megen Skov med til det Øiemed, men vi vandt dog paa Byttet. Lignende Frihed indrømmedes Englænderne ved en Traktat af 1465, hvori det udtrykkelig siges, at „Undersaatterne paa begge Sider maa handle, vandle og kjøbslaa uforment i hverandres Lande, Byer, Stæder, Havne, F j o r d e, med hver Mand, dog mod Told og Besværing“ (G. Baden, Danmarks og Norges Handel S. 191). Der er dog herved at bemærke, at selv ved denne Traktat gjentoges Forbudet mod at seile til Nordland og Finmarken, og der bliver saaledes en Tvil tilbage: om de Fremmede virkelig fik Adgang nordenfor Bergen. Har de det, da maatte for Romsdalens (ikke mindre end for andre Landsdeles) Vedkommende dette føre til en udstrakt Praktiseren af den tidligere forbudte Fjordhandel; Skoven fandtes overalt, den var endnu intetsteds udnyttet til Upligt, og der var Anledning til Tømmersalg i hver Krog. Har Distrikterne udensunds

INTERIØR FRA VEØ KIRKE.

paa dette Tidspunkt endnu havt sin Skov i Behold, da har vel Trafiken først og fremst holdt til der, og saa trukket sig indover Fjorden, efterhvert som de ydre Distrikter afskovedes. I 1490 afsluttedes en ny Traktat med England, hvori der ikke er Tale om Seilads paa de nordlige Landsdele, saa at man vel kan datere Englændernes lovlige og uhindrede Trælastudførsel fra dette Aar. Overhovedet peger det store Antal Forordninger og Traktater om Handelen hen paa, at det har været vanskeligt at paase deres Overholdelse. Hvordan man nu end tænker sig disse Forhold, saa er Resultatet sikkert nok: Veø ophørte som Kjøbstad, uden at man ved, naar og hvorledes. En vis Betydning har det vel beholdt endnu en god Stund som „Fylkeskirkens“ og „Fylkestingets“ Sæde (begge nævnes omkring Aar 1500 med disse Navne, Fylkestinget endnu i 1578); muligens har Sysselmanden ogsaa havt sin Residents her. Men ved Tiendemandtallet i 1519 nævres den ikke som Kjøbstad, og ved Aar 1600 har der dannet sig 2 nye Handelscentre, R o m s d a l s M a r k e d og M o l d e L a d e s t e d, af hvilket det sidste skulde arve Veøs Rolle som Kjøbstad; af det middelalderlige Byanlag er der nu kun Hustomterne tilbage og den ærværdige Kirke, det tause Vidne om en Kjøbstadstilvarelse, hvis Historie ikke kan skrives efter Dokumenter, men maa konstrueres ved Gjetninger og Analogier.

Romsdalsfylket var i den senere Middelalder ikke Sæde for Mænd og Slægter af nogen fremtrædende Betydning. Det overskygges i den Henseende af Nabofylkerne, særlig Søndmør, hvor

Giske-Ætten rager op over alle de andre. Af Arnmødlingernes berømte Brødrekuld (Kalv, Thorberg, Fin, Arne) boede Thorberg, Olav den Helliges Ven, paa Giske, medens Arne muligens har resideret etsteds i Romsdal. I Tidens Løb samlede Giskeslægten betydeligt Jordegods i Romsdalen, saaledes at Romsdalens betydeligste verdslige Jorddrotter ved Middelalderens Udgang var Eierne af Giske. Bjarne Erlingssøns Testamente til Peterskirken paa Veø er ovenfor nævnt. Ved hans Død forenedes Giske- og Bjarkøslægternes Eiendomme paa Brodersønnen *Erling Vidkunssøns* Haand, Norges mægtigste Adelsmand i sin Tid, Rigets Styre i 9 Aar (1323-31) under Magnus Erikssøns Mindreaarighed. Han var senere Sysselmand paa Søndmør. Et Diplom af 1343 (dateret fra Veø) omhandler et af hans Gaardkjøb i Romsdalen, en Part i Sogge, som han købte af Asbjørn Asbjørnsen. Et andet fra 24/1 1354, dateret N e s i R o m s d a l, indeholder Gavebrev paa Giske Gods til hans Datter Ingeborg, som var gift med Sigurd Hafthorssøn, ligeledes en af det norske Aristokratis Spidser. Et tredje Diplom af 1347 angaar en uefterrettelig Ombudsmand i Jemteland, som Erling stevner til at gjøre Rede for 2 Aars Skatteindkrævning og uretlig Besiddelse af en Gaard i Romsdal (Skreim) og en paa Søndmør. Retsmødet holdtes i Bjarnegaarden paa Veø.

Endnu større var dog Romsdalens Afhængighed af Erkesædet i Nidaros. Et vigtigt Bidrag til Kundskaben herom har man i „Aslak Bolts Jordebog“, en Fortegnelse 'istandbragt af Erkebiskop *Aslak Bolt* ved hans Tiltrædelse af Embedet, over det til Erkesædet hørende Gods i Norge med Bilandene. Den nævner for Romsdalens Vedkommende over 100 Brug, hvoraf der ydedes Skat til Trondhjemsbispens; flere af disse Afgifter er skjænkede som Bod for visse Forseelser: Jørun Bjørnsdatter paa Fugleset gav 1 Markebol for Egteskabsbrud, Anbjørn Sveinsson paa Fanbostad 3 Øres Bol for „Afbrot“ o. s. v. Til Bolsø Gaard ser man at et „Sel-Veide“ har hørt som en af Gaardens Herligheder. Af det saakaldte „Michels-Korn“ skulde Romsdalen yde til „Det hellige Kors's Alter“ i Domkirken; Nordmør skattede til den hellige Laurentius's Alter sammesteds og Søndmør til Jomfru Marias og Blasius's (der nævnes 14 slige Altere, hvoraf der forresten skulde være 1 til hver af de 24 Kannikker, som udgjorde Domkapitlet, Erkesædets Raad, der valgte Erkebispens). Paa Visitatsreiser havde Erkebispens Ret til at opholde sig 4 Nætter i Akerø, 6 i Veø, 3 i Grytten (flere Præstegjæld havde Fogderiet paa den Tid ikke). At huse en saadan Kirkefyrste var i de Tider en alvorlig Affære; Erkebispens havde Ret til at føre med sig et Følge paa 100 Mand, og undertiden synes han at være kommen endnu mere mandstærk. Den bekjendte Venetianer Qvirini, som i 1432 paa Reise til Holland led Havari i Nordsøen og drev nordover til Lofoten, hvor han og hans Skibsfæller tilbragte en Vinter, traf paa Tilbagereisen sydover den samme Aslak Bolt (som da var paa Visitatsreise paa Haalogaland) med et Følge, som efter Qvirinis Udsagn var 200 Mand stærkt! I Romsdal og paa Nordmøre havde Erkesædet sit meste Jordegods, saa at disse Egne i den Tid har været en Kirkeprovins ogsaa i materiel Henseende.

Aslak Bolts Jordebog har i geografisk Henseende den Interesse, at den giver Oplysning om Romsdalsfylkets gamle Inddeling i Ottinger : E r i s f j o r d, L e r e i m, S t r ø m, N e s (~: Veblungsnes), B o l s ø (eller Fanne), V e s t n e s, S u n d og S t i m - svarende til de senere Thinglag: Nesset, Veø Vold, Romsdal, Bolsø, Vestnes, Sund og Vaagø.

I 1442 blev der under Tronskiftet efter *Erik af Pommern* (som havde forladt sine Riger og boede paa Gotland) holdt et Rigmøde i Løddøse (Vestergøtland) for at vælge hans Efterfølger. *Kristofer af Bayern* var allerede Aaret forud anerkjendt i Sverige og 1439 i Danmark, der stod nu tilbage at faa Nordmændenes Tilslutning, som i det længste havde holdt paa sin gamle Konge. I Løddøse mødte baade de 3 Rigers Raad og Udsendinge fra Bondestanden. Fra Norge mødte 36 Bønder, deriblandt Romsdølernes Repræsentant *Halvard Ommundssøn* og Søndmøres Sigurd Baardssøn; Nordmør var ikke repræsenteret. Bønderne sluttede sig til det norske Rigsraads Valg af Kristofer, mod at deres gamle Rettigheder opretholdtes. Dokumentet opbevares i det danske Geheimearkiv; af de oprindelig vedhængende 36 Segl er kun Søndmøringens og et til bevaret. Nærmere Underretning om Halvard Ommundsson og hans Bosted savnes; han synes ifølge et i Aslak Bolts Jordebog omtalt Mageskifte at have boet „udensunds“, eftersom han i 1548 byttede 1 Marks Bol i Strande (Bolsø) mod 2 Marks Bol i Eskreim (Sunds Otting) indenfor Elven. Norge var imidlertid i 3 Aar (1439-42) bleven styret af *Sigurd Jonsson* som Drotsete paa Erik af Pommerns Vegne, medens denne lod sit norske Rige drive for Veir og Vind. Sigurd var Søn af en svensk Ridder Jon Martinsøn i Vestergøtland og Dattersøn af Sigurd Hafthorsson. Han skal have været Norges rigeste Mand

og forenede paa sin Haand igjen Erling Vidkunssøns senere spredte Jordegods (altsaa ogsaa Giskegodset). Efter Kristofer af Bayerns Død blev Sigurd Jonsson igjen Rigsforstander og beklædte denne Værdighed et Aar; der var endog dem, der ønskede ham til Konge (han nedstammede paa Spindesiden fra Haakon V), men han synes ikke at have været nogen ærgjerrig Mand. Ved ovenomtalte Møde i Lødøse blev han udnævnt til Ridder og i 1450 fik han ved *Christian I's* Kroning i Trondhjem beholde det Embede som Norges Statholder, som han havde indehavt det foregaaende Aar, samt Tønsberg Len. Ved samme Anledning overdroges Romsdal som „Pantelen“ til *Erlend Eindridessøn* af Losna-Ætten, en af de i Lødøse udnævnte Riddere. Erkesædets Gods i Romsdal og Nordmør bestyredes under Olaf Thronsen (Aslak Bolts norske Efterfølger, efter at Kongen forgjæves havde søgt at overdrage Værdigheden til Udlændinger) af hans Broder *Ivar* (de tilhørte Aspe-Slægten paa Nordmør) og da dennes Søn Gaute blev Erkebisp, af dennes Broder *Jon*. Disse (ved Siden af Erlend Eindridessøn eller hans Stedfortræder) var altsaa Romsdalens Herrer i disse Aar. Ivar nævnes ved en Jordhandel i Veø 1488. Som Prøve paa saadanne Handeler fra den Tid kan nævnes en fra 8/12 s. A. hvorved Eystein Einarssøn solgte til Erland Ivarssøn Gaarden Kvarmesæter i Peders Kirkesogn udenfor Groven for 6 Kyrslag. Aftalen skede i Hjalmsvikom (Hjelvik?) og Betalingen skede i: Korn (1 Kyrslag) en udvalgt Ko og 2 Gryder (2 Kyrslag), en Sølvske (2 Kyrslag) samt 3 Alen Klæde atpaa. Kjøbet er bekjendtgjort i „Fylkeskirken“ paa Veø og dateret Frue Dag før Jul. Et af Vidnerne laaner Segl hos Mester Asgot (~: Præsten i Veø), da han selv intet har. I 1490 og 1495 optræder Herren til Giske, Ridder *Alf Knutssøn* (af den svenske Familie „de tre Roser“), som Kjøber af Jordegods; sidstnævnte Aar solgte Østen Enerssøn til Alf Knutssøn og Fru Magnhild Oddsdatter sin Eiendom B o l s ø og Ekreim paa Gossen. Ved et af disse Kjøb tilføies, at Betalingen skede kontant i Sølv og Kobber. Som Søsters Dattersøn af den ovenfor omtalte Sigurd Jonssøn, Norges største Godseier, fik han en betydelig Del af dennes Eiendomme, da de i 1476 deltes ved Hans Sigurdssøns Død, deriblandt Giske med underliggende Gods i Romsdal. Fru Magnild eiede bl. a. Grefsheim paa Hedernarken, hvor Arvingen til Giskegodset, Datteren Karine, boede til sin Død 1535. Deres Søn Knut Alfssøn († 1502) er noksom bekjendt fra Christian II's Historie. Om Arvestridighederne angaaende Giske og Romsdalsgodset efter Alfs og Magnhilds Død (ca. 1496) vil der nedenfor blive Tale.

Et vigtigt Bidrag til Kundskaben om Eiendomsforholdene i Romsdal og Nabofylkerne ved Middelalderens Udgang har man i Skattemandtallet for en af Erkesædet i 1519 udskreven Tiende-Skat (formodentlig i Anledning Christian II's Krig med Sverige, hvori Erkebispnen paalagdes at stille Mandskab eller Penge), og hvori samtlige Romsdalens og Mørernes Skattepligtige Bønder findes navngivne. Ifølge dette Mandtal var der paa nævnte Tidspunkt i Romsdal 323 skattepligtige, paa Søndmør 567 og Nordmør 445. I Skat betalte Romsdal 130 Mark 1059 Lod Sølv og 109 Vaager Raaskjær; Søndmør 349 Mark 2304 Lod og 38 Vaager; Nordmør 318 Mark 2336 Lod 316 Vaager. Et Lod Sølv regnes ligt 1 1/4 Mark og Værdien af en Mark i vore Penge ca. 10 Kr. Omsættes i ovenstaaende Opgave Lod til Mark, ser man at Romsdal betalte 1720, Søndmør 3805 og Nordmør 3822; multipliceret med 10 giver dette Beløbet i nugældende Mynt. De skattepligtige i Romsdal fordeles saaledes: Vaagø 18, Bud 66, Strøm (~: Veø) 33, Nes (~: Grytten) 31, Vestnæs 31, Erisfjord 28, Rødvenfjord 28, Bolsø 21, Sund 52, Ona 16. (Til de gamle Ottinger, hvoraf S t i m er ombyttet med Vaagø, er her altsaa kommet 2 nye Kredse: B u d og O n a). Ser man nærmere paa dette Mandtal, kan man vanskelig undgaa at blive opmærksom paa, at Distrikterne „udensunds“ (Vaagø, Bud, Sund og Ona) optager en saavidt bred Plads ved Siden af de indre Fjordbygder: Med sine 152 Skattepligtige udgjør de henimod Halvparten af Fylket og det derfra indbetalte Beløb (ca. 700 Mark) er mellem en Halvpart og en Fjerdepart af det hele. I Nutiden er Forholdet forandret betydelig til de indre Bygders Fordel: af Fogderiets Befolkning ved Tællingen i 1855 udgjorde de ydre Distrikter omtrent 1/4 og ved Tællingen af 1901 noget under 1/3 (8525 af 26,887). De største Skatteydere i hvert Distrikt var i V a a g ø : Birgitte i Sunde (15 Lod 3 Mark Sølv), B o d : Olaf Torfinsen (20 Lod 3 Vaager Fisk), Askild Ellines (15 L. 3 V.), Oluf i Svinø (19 L. 2 V.), S u n d : Trond Gjendem (23 L. 1 V.), Torkil Hellesæter (15 L. 1 V.), Ragnhild Tautra (7 L. 1 V.), Erik Rekvaag (12 L.), Lasse i Orten (9 L. 2 V.), Baard Hernes (12 L. 1 V.), Erik Helsing (20 L. 1 V.), Søren Smogen (29 L. 1 V.), Sjur Rød (15 L.), Nils Husø (17 L. 3 V.), Mogens Husø (18 L. 1 V.), Ona: Sigrid Husø (4 L.), S t r ø m : Mathis Restad (3 L. 15 Mark 7 V.), N e s : Trond Kavli (3 L.), V e s t n e s ; Oluf Persens Børn (20 L.), E r i s f j o r d ; Trond Bugge (14 L.), R ø d v e n : Olaf Bole

paa Sandnæs (8 L.), B o l s ø : Oluf Hjelset (37 L.), Rasmus Bolsø (18 L.). I Bolsø nævnes 2 Gaarde, som senere skulde komme til at spille en større Rolle : Svend paa R e k n æ s (2 Mark) og Gudbrand paa M o l d e (6 L. 1 Kvintin 3 Skilling). Det er Bud, som har Overtaget baade i Antallet af Skattepligtige og det samlede Skattebeløb, medens Sund kan opvise de fleste Velstandsfolk. Den største Skatteyder i Fylket er Oluf Hjelset (paa Fannestranden). Af Veø som Kjøbstad findes inter Spor; den eneste Skatteyder der er Nils Skriver (~: Skatteopkræver); paa Hustad nævnes Oluf Skriver. Udensundingernes Velmagt tør vel have sin Grund i, at de foruden Fiskerierne havde Tømmersalg at tage Indtægt af; formodentlig stod Skoven endnu paa dette Tidspunkt udover Øerne, og Indtægten deraf var vel omkring Aar 1500 begyndt at faa Betydning for denne Del af Landet. At en Række paa 24 Skatydere i Bud nævnes uden Angivelse af Gaarde som Hjemsted, synes at pege i Retning af, at Bud har været i Begreb med at overtage Rollen som Fylkets Handelscentrum, hvortil det under de daværende Forhold maatte synes ganske velskikket.

II.

FAMILIEN PAA ØSTERAAT OG DEN SIDSTE ERKEBISKOP. --

RIGSMØDET I BUD. - MIDDELALDERENS SLUTNING.

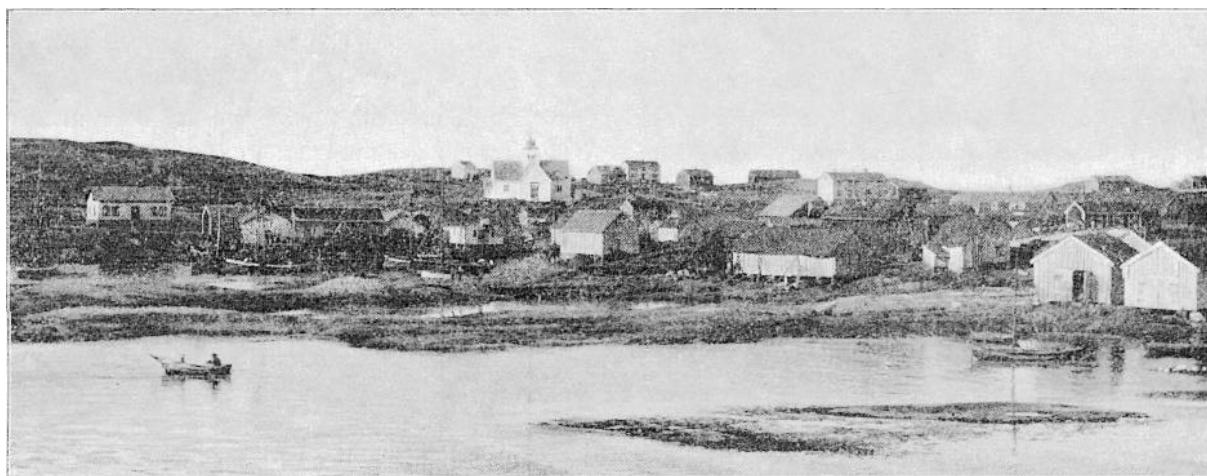
Medens Romsdalen i den senere Middelalder førte en tilbagetrukket Tilværelse, hvorom der er lidet at fortælle, falder der ved Periodens Afslutning pludselig et stærkere Lys over Forholdene. Norgeshistoriens første Akt udspilles gennem bevægede dramatiske Optrin, hvori ogsaa denne Landsdel faar sin Andel, og skjønt Afgjørelserne, politisk seet, foregik søndenfelds og i Danmark, har dog den nordenfjeldske Skueplads sin store Interesse, fordi den gamle Tids mægtigste Repræsentant her havde sin Residents.

Ved den Tid, den ovenomtalte Skatteopkrævning foregik, indehavdes Romsdals Len af *Nils Henrikssøn Gyldenløve* paa Østeraat, en af det norske Aristokratis mest fremtrædende Repræsentanter, Medlem af Rigsraadet, Rigshovmester og under en Vakance i Erkebisp-Embedet Rigsraadets Formand og Statholder nordenfjelds. I 1515 var han Medlem af det Gesandtskab, som under Erkebispem Erik Walkendorfs Præsidium gik til Holland for at hente Christian II's Brud Elisabeth, Keiser Carl V's Søster. Hans Frue var den bekjendte *Inger Ottedatter Rømer*, som i 1524 ved Mandens Død fik Forleningsbrev paa Romsdalen med Søndmør, Fosen og Edø; Afgiften heraf til Kronen var 413 Mark. Af Fru Ingers 5 Døttre med Nils Henrikssøn var samtlige gifte med danske Adelsmænd: Margrete med *Vincent Lunge*, Anna med *Erik Ugerup*, Eline med *Nils Lykke*, Lucie med *Jens Tillufsøn Bjelke* og Ingeborg med *Peder Hanssøn Litle*. Efter V. Lunges Død indgik Margrete nyt Egteskab med *Jens Splid*. Der er en formelig Invasion af Dansker, samtlige hørende til Fredrik I's Tilhængere, som efter Christian II's Fordrivelse satte sig fast i de norske Len. Den betydeligste af dem var Vincent Lunge, som blev Befalingsmand paa Bergenhus og indehavde næsten hele Kysten fra Stavanger til Vardøhus; hvad han ikke selv fik heraf, overdroges til Familien, idet Erik Ugerup overtog Vardø med Finmarken og Svigermoderen fik de saakaldte „Sø-Len“, som hun i 1529 afstod til Nils Lykke mod til Erstatning at faa Ørlandet, Bjugn, Størdalen og Herjedalen, og saaledes ompændte denne Familiekrede Landet fra Ende til anden. 19/12 1529 skriver Lykke fra Bergen til „alle ærlige, fornuftige og beskedne Dannemænd og menige Almue som byggende og boende er uti Fosen, Edø, Søndmør, Romsdal“, at Fredrik I har undt ham og Fru Inger opladt ham disse Len. Hans Foged var Oluf Skriver (formodentlig den samme som i 1519 boede paa Hustad). Samtidig med at Fru Inger i 1523-24 fik to af sine Døttre saa vel anbragt, og umiddelbart efter fik de 4 Sølen, søgte hun ogsaa at forøge sin private Formue ved at sætte sig i Besiddelse af Giske-Godset med tilhørende Eiendomme i Romsdal til Fortrængsel for de retmæssige Arvinger, Karine Alfdsdatter og hendes svenske Slægtninge.

Men der var endnu en Stormagt i det nordenfjeldske foruden den Østeraatske Familiekrede: Erkebiskopen af Nidaros (eller som det ved den Tid heder, Trondhjem), *Olaf Engelbrektsøn*, som ikke alene herskede over de 10 Bispedømmer i Norge og Bilandene, men ogsaa i Egenskab af Kirke-

fyrste præsiderede i det norske Rigsraad og med sine store Indtægter og den militære Styrke, han havde Ret til at holde, var istand til at maale sig med Rigets verdslige Herrer. Et Vidnesbyrd om hans Rigdom og Magt er Anlægget af det faste Slot Stenvikholm, et Par Mil indenfor Trondhjem. Fortegnelsen over det Mandskab han efterlod der ved sin Flugt i 1537 viser en broget Samling fra forskjellige Lande og Landsdele: Claus Fransos, Tomas Skotte, Per Jute, Jon Tybo, Lasse Svenske, Oluf Romsdal, Mongs Søndmør, Knut Nordmør o. s. v. Kirkegodset i Romsdal og andetsteds bestyredes af de saakaldte „Sædesvende“, Erkesædets Ombudsmænd, der dannede en Slags lavere Adel med visse Rettigheder; Olaf Engelbrektsøns Sædesvend i Romsdal var Esber Erichsen. I Veø Kirke findes en udskaaen Kor-Stol med Olafs Vaaben: en rød Rose mellem 3 hvide Liljer i blaat Felt, muligens har han som Domkapitlets Decanus før Valget til Erkebiskop havt Indtægter af Veø.

Norges Historie er i disse Aar spundet af mange og forviklede Traade: Kamp mellem den afsatte Christian II's og Fredrik I's Tilhængere; Norges Forsøg paa at holde Stand mod Danmarks voksende Supremati; Katholicisme mod Lutherdom; Familieforklanger i de ledende Kredse og Rivninger og indbyrdes Kappelstrid om Magten mellem Tilhængerne af det nye - alle disse Gjærings-Elementer bruser om hverandre i den halve Menneskealder fra 1523-1537. Den gamle Tro og

BUD FISKEVÆR.

den nationale Selvstændighed repræsenteres af Erkebispem, det nye i Politik og Religion af de Østeraatske Svigersønner og deres Medbeilere til Magten. Men Billedets Linier er ikke klare i denne Modsætning: Erkebispem vaklede frem og tilbage mellem den afsatte Konge og den nye, og den mest begavede af Svigersønnerne, Vincents Lunge, indtog et dansk-norsk Standpunkt, idet han til en vis Grad optraadte som norsk Selvstændighedsmand. Hertil kommer de Uvederhæftigheder og Brist i Karakteren paa begge Sider, der førte til blodige Optrin og Nederlag, hvor bedre Resultater muligens kunde være opnaaet.

Det var i 1523 at Vincents Lunge i Bergen gjorde Østeraatfolkets Bekjendtskab og fik deres ældste Datter Margrete tilægte, medens hans Slægtning Erik Ugerup lidt senere giftede sig med Anna og Nils Lykke forlovedes med Eline. 1521 forkyndte han Fredrik I's aabne Brev til Norges Indbyggere fra Lindsnæs til Vardø; samme Aar kom Olaf Engelbrektsøn hjem fra Rom, overtog sit Embede og deltog som det norske Rigsraads Formand i Erklæringen om Christian II's Afsættelse, hvorefter han fik Trøndelagen i Forlening. Der var til en Begyndelse den bedste Forstaaelse mellem de 2 høie Herrer, som begge stod paa Høiden af sin Tids Dannelse (Vincents var »*doctor utriusque juris*« og Kjøbenhavnuniversitetets Rector) og førte en god Pen, hvad deres bevarede Breve noksom viser. Men i Aarene 1526-27 blev der paa Østeraat drevet et politisk Spil, hvis Følger blev skjæbne-svangre ikke alene for Familiekredsen, men ogsaa for Land og Rige. Først optoges og skjultes den svenske Rømling Peder Kansler („Peder Sunnanväder“) som havde gjort Oprør mod Gustav Wasa og da han ved Erkebispem's Indskriden var hentet derfra og hjemsendt til Forhør og Straf, begik

man paa Østeraat en ny Daarskab ved at modtage og gjøre Stads af „Daljunkeren“, en svensk Staldgut, som udgav sig for Sten Sture og optraadte med Krav paa den svenske Trone. Komedien gik saa vidt, at „Daljunkeren“ under store Festligheder blev forlovet med Eline (trods dennes Forpligtelse mod Nils Lykke), rigtignok mod hendes Vilje, og derefter fulgt til Grænsen i et Optog, hvori baade Vincents Lunge og Erik Ugerup deltog. Erkebisen holdt sig tilbage som klog Diplomat, men fik dog sin Andel i de Ubehageligheder, som kom efterpaa. - Med „Daljunkeren“ fik det en sørgelig Ende: efter et mislykket Tog ind i Sverige kom han tilbage: blev praktiseret ned til Danmark, efterat man paa Østeraat havde tabt Tilliden til ham, og endte i Rostock, hvor han efter nogen Tids Fængsel blev henrettet paa Grund af et gammelt Tyveri, som man havde faaet opspurgt.

Erkebisen havde været klog nok til at holde sig tilbage fra dette Narrespil (han havde dog for Anstændigheds Skyld holdt Gilde for Herskabet og den nye Svigersøn), men undgik dog ikke sin Andel i de Ubehageligheder, som fulgte efter. Gustav Wasa var mægtig vred over den Støtte, Peder Sunnavæder og Daljunkeren havde faaet i Norge, og kaldte dette Land for en Røverrede. Det norske Aristokrati var prostitueret; Fredrik I var heller ikke tilfreds og lod de Skyldige føle sin Ugunst. Han havde havt Vanskeligheder ved at faa opfyldt sit Ønske om at blive kronet som Norges Konge, idet baade Erkebisen og Vincents modsatte sig, at det skede søndenfjelds. Gustav Wasa pressede paa for at faa ham til at straffe dem for deres Forhold under ovennævnte Affærer. Kongen følte sig vistnok ikke stærk nok til at gjøre dette, men Enden blev dog, at Vincents mistede Bergenhus, rigtignok mod saa stor Erstatning, at Straffen havde lidet at betyde. Samme Aar holdt Nils Lykke Bryllup i Nyborg med Eline; og Vincents fik arrangeret det slig, at de 4 Len, som Kongen fratog Fru Inger, alligevel blev i Familien ved at overdrages til Svigersønnen.

Det Aar, hvori dette skede, danner Udgangspunktet for en ny Tingenes Tilstand i Forholdet mellem de nordenfjeldske Stormagter. Det kom til aaben Feide mellem dem, og Grunden hertil maa dels søges i den Misstemning, som Historierne med de svenske Rømlinger og Lykkeriddere havde efterladt, dels og fortrinsvis i den Omstændighed, at den Østeraatske Kreds, særlig Vincents Lunge, mer og mer aabent sluttede sig til Lutherdommen. Der skulde under saadanne Omstændigheder ikke meget til, for deres underordnede, Fogder og Sædesvende, tørnede sammen, og saa brød Krigen ud.

Om Brydningen mellem gammel og ny Tro i Romsdalen har vi vistnok ingen Beretning; men et Vidnesbyrd fra Nabofylket i Syd tør her træde istedet til Belysning af Gjæringen i kirkelig Henseende. Det karakteristiske Dokument, en Klage fra Nils Mogenssøn, Provst paa Søndmør, til Erkebisen i Nidaros, lyder saaledes :

»Herø, 10de Januar 1529.

Kjære Herre, Eders Naade værdiges at vide, at *Fru Inger's* Tjenere begynder nu at kvæde til og fra Bordet paa Giske og andensteds heromkring som *Hr. Vincentius* pleier at gjøre i Bergen, mod den gamle gode Sædvane som før har været. Og de undskylder sig dermed, at de Viser er udsat og gjort efter „Deus misereatur“ og andre Salmer af Psalteret. Og isærdeleshed da *Oluf Skriver* - - er en Principal for at kvæde og beskjemme Præster efter Luthers Digt, som han ogsaa gjorde i Nils Tuesens Bryllup i Høst med mange forfængelige Ord etc. saa jeg gik ud og tilsengs; thi det var ikke beleiligt at straffe ham der paa den Tid. Desuden har han siden ligeledes været ifærd med *Hr. Matias* i Ørskog, og *Hr. Matias* straffede (~: irettesatte) ham saa længe, at *Oluf Skriver* kastede sin Stridshammer efter ham og traf ham lige ind i Munden og ud igjen paa Kindbenet, saaledes som han selv ved sin Ankomst personlig kan fortælle Eders Naade og fremvise sit forfærdelige Saar. Desuden var ogsaa *Rasmus Skriver* selv i Gaarden; da dette skede, saa løb *Oluf Skriver* en liden Stund i Kirken og fik straks Venskab igien af *Rasmus*. Og han lovede ham at forsvare ham og han gik siden i Kirke som før, naar *Hr. Jacob* sagde Messe paa Giske, den gode Mand til stor Fortræd. Saa kom *Hr. Thomas* i Borgund og forbød ham Kirken. Da sagde han, at han vilde sidde oppe i et Træ paa Kirkegaarden og kvæde og synge saa fast som det skulde gjøre, om han ikke maatte gaa ind i Kirken. Da jeg fik det at vide skrev jeg til *Rasmus* og erklærede ham i Ban og forbød ham at have ham i Brød eller Tjeneste med sig paa den gode Frues Vegne

(~: Ingers) for han var forligt først med Gud og Eders Naade og derefter med Hr. Matias, som fik Skaden. Jeg tror desuden, at Oluf Skriver aldrig har fastet eller gjort og fuldkommet nogen Ting retteligen efter hans Skriftebrev for det han før har gjort, og ikke heller for dette, medmindre Eders Naade underviser ham deri, men snarere er redebon til mere ondt herefter“.

Betegnende for Tilstanden inden Kleresiet selv er det, at Provsten i samme Brev ser sig nødt til at melde, at „Hr. Matis“ i Ørskog ikke var ganske fri for at være langfingret ligeoverfor betroet Gods. *Broder* Peder af Graabrødrene i Trondhjem havde paa en Reise det foregaaende Aar givet Matis 26 Oste og nogle Ræveskind i Forvaring, og altsammen forsvandt under hans Laas og Lukke. Matis havde tilstaaet at have taget 1 Ost og 1 Ræveskind deraf; Provsten har derfor forbudt ham at holde Messe indtil han havde opnaaet Forlig med Peder. Endvidere sees det, at Hr. Matis's egne Sognefolk Aaret forud havde draget ham i Haaret og slaaet ham, for hvilket han selv havde givet dem Absolution. Provsten melder tilsidst, at en Capellan, som hed *Hr. Peder* ifjor, kaldes nu *Peder Skriver* og optræder som Vincents Lunges Fuldmægtig i Nordland med stor Pragt, saa der manglede ham nu bare et Len at styre! Provsten slutter med det fromme Ønske, at Erkebispens vilde „forlene“ Hr. Peder med Mørkestuen en Maaned eller to, saa vilde han faa stor Løn af Gud og stor Tak af mangen brav Mand. Som bekjendt, fandt den ved Reformationen fremkaldte aandelige Gjæring væsentlig Sted paa dansk Grund; det var i Danmark, Modsætningerne tørnede sammen, baade med Mund og Pen, og herfra udgik saa den nye Ordning og den nye Tro til Norge som noget udenfra kommende, der blev paatvunget. Forsaauidt er det betegnende, at den Spot (særlig over den latinske Messe, som i Romerkirken er Gudstjenestens Hovedpunkt) og Efterherming, hvorover Nils Mogenssøn klager, kommer fra de danske Herremænds Leiesvende og Redskaber. Samtidig kan man se af Forholdet mellem Ørskogpræsten og hans Sognebørn, at der har været mærkelige Tilstande, selv om man skriver Voldsomhederne paa en svunden Tidsalders Regning.

Samme Aar satte Erkebispens, som raadede over 2 armerede Skibe (Caraveller) og 350 Mand sig i Besiddelse af Vincents Lunges Len Finmarken saavel som af Fru Ingers Besiddelser. Om hans Folks Adfærd paa begge Steder faar man en Forestilling gennem de forurettedes Fortegnelser over den i 1529-32 voldte Skade, som Erkebispens siden maatte erstatte: Paa Vardø tog de fra Vincents Lunges Foged Oluf Isakssøns Skib 400 Voger Fisk, en skøn Seng med ny Rye og 10 Skindfælder, et Finnetelt, en Sennepskværn, 2 Dusin Kvindehuer og 2 Dusin Dewenter-Huer samt 500 Lod Sølv og 24 Grise. Paa Fosen toges af den „Lange Jagt“ 300 Voger klar Fisk, 100 V. Rav og Rekling; en Kabel og Trosser; ombyttet nye Ankere med gamle, ligeledes byttet de dobbelte nye „Skarpen-tyner“ og „Hager“ (Datidens Kanoner og Bøsser) med gamle fordærvede enkle, med „vrang Kam- mere“ (d. e. Bagstykker, hvori Ladningen indlagdes). Desuden havde Bispens Folk pryglet Oluf Isakssøn selv 11te „uden redelig Aarsag og Feides Forkyndelse“. - I samme Retning gaar Fru Ingers Klagemaal: Paa Fosen og Østeraat ravede Christoffer Trondssøn, Bispens betroede Mand, mangfoldige Ting, fra Silkedyner, Cølniske Puder og røde Tallerkener til Vadmel, Kreaturer, Smør og Flesk. Paa Giske tog de Fogdens Skjorte (et Plag, som i de Tider var sjeldnere end nutildags), Værktøi, Lagener, 100 Gryder, Vaskevandsfad, en Tønde Lysekroner, 12 Tønder Salt, 1 Læst Laks, Korn, Skarpen-tyner, Hagebøsser og en Tønde Krudt til 100 Gyldens Værdi. Jens Fynbo brændte et nyt Skib paa Stabelen. Endvidere tog de en Jægt paa 12 Læster og en paa 4 Læster; 3 Vædere, 1 Okse, 3 Tønder Smør, 3 Tønder Tjære, 3 Tønder Salt, 1 sort Damaskeskjole og 2 Fløielskjoler. Disse Plyndringer, som Bispens Folk tydeligvis har øvet af Hjertens Lyst, maatte nødvendigvis ved Tid og Leilighed fremkalde Repræsalier: Aaret efter heder det, at Oluf Isakssøn har i „Druckenschaff oc Dorscaff“ ihjelslaet Erkebispens Tjener Hans Perssøn paa Aage Trondsens Gaard i Romsdal. Om denne „Bardaff oc Slaxmoll“ udstedte han paa Fosen i Nils Lykkes og Fru Ingers Nærværelse den Erklæring, at det ikke var skeet for at volde Erkebispens Fortræd. Der pleiedes nemlig allerede Underhandlinger for at faa Ende paa Krigen; under det første Stormløb var Fru Inger tyet til Vincents paa Lungegaarden i Bergen (Slottet havde han maattet overlevere til Eske Bilde), men var nu altsaa kommen nordover igjen. Allerede i 1529 havde Kongen skrevet til Erkebispens og bedet ham at komme overens med Nils Lykke, hvilket ogsaa skede; han meddeler tillige, at efter den Underretning han havde faaet fra Eske Bilde, havde Vincents Lunge krænket Bispens Rettigheder. Aaret efter kommer et nyt Moment til: Christian II's mislykkede Forsøg paa at gjenvinde Norge. Erkebispens

støttede ham med Penge („Landehjælp“), som sendtes til ham med Nils Skriver, og søgte i et Brev af 3/12 1531 til Indbyggerne i Fosen, Edø, Romsdal og Søndmør at opmuntre dem ved Beretningen om, at Christian II var kommen til Oslo med en svært stor Hob Krigsfolk og at hele det søndenfjeldske gik ham tilhaande. Endvidere havde Christian sendt Erkebispens Breve, som han nu lader Hans Krukow og Mogens Arnessøn publicere for dem. Det virkelige Forhold var imidlertid, at Christians Expedition var mislykket; en voldsom Storm havde splittet den store Flaade, som led talrige Forlis (bl. a. paa Lister) og af den stærke Udrustning var kun en liden Del tilligemed Kong Christian selv bjerget; vistnok havde han faaet Tilslutning søndenfjelds, men kunde ikke opdrive Tropper nok til at indtage Akershus og modstaa den danske Undsætningshær og endte som bekjendt i dansk Fangenskab. Forsaavidt var Vincents Lunge bedre underrettet og saa rigtigere paa Forholdene, idet han allerede 1/12 1531 (samtidig med Erkebispens ovennævnte Brev til Bønderne) skriver til Fru Inger og fortæller, at Expeditionen var mislykket. I samme Brev beder han hende formaa Eline at afholde Nils Lykkes Fogder fra at kræve Skat i Romsdal og Søndmør af Vincents Lunges Folk:

„Kjære Moder, raad min Søster (~: Svigerinde) Eline, at hun skriver strengeligen til sine Fogder i Søndmør og Romsdal, at de ikke maa upligtig beskatte og platze mine Undersaatter, de fattige Finmarksfarere; de vil have af hver Mand en Vog Raaskjær, for de maa købe sig Maden, og 1 Vog eller 1/2 i Leding og 1 Vog for hvert Skib eller Jagt. De kan ikke baade skatte til mig og andre, mod al Lov og Sædvane“.

Dette maa vel forstaaes saaledes, at Finmarksfarerne paa Reise til og fra Bergen er bleven passede op og i Tilfælde af Anløb paa Romsdalskysten paalagt denne Afgift. Nils Lykke var fra-værende fra sit Len, idet han opholdt sig sydpaa og deltog i Danskernes Tog til Oslo mod Christian II. Inden dennes Skjæbne var afgjort søndenfjelds, havde imidlertid Østeraatfolket endnu en Gang faaet føle Erkebispens tunge Haand. I Henhold til Christian II's Proklamation fra Hesnæs (hvor han kom ind efter Stormen med Resten af sin Styrke) og til Aftaler mellem ham og Erkebispens under et Samvær Nytaar 1532 i Oslo, satte denne sig for 2den Gang i Besiddelse af samtlige Len fra Vardø til Bergen, tog Fruerne Inger og Eline i Fangenskab og beslaglagde deres Gods, medens hans Svende ihjelslog Fogderne og plyndrede Eiendommene; Vincents Lunge turde ikke engang være i Bergen, men tyede længer sydpaa. Denne Tingenes Tilstand kunde imidlertid Erkebispens ikke i Længden opretholde; samtidig med Undseetnings-Expeditionen til Oslo afgik en mindre Styrke vestover til Bergen og under Plyndringer videre til Trondhjem, hvor Erkebispens ikke kunde holde Stand. Han flygtede til Stenvikholm, Fru Inger og Eline blev befriede og fulgte med til Bergen, hvor sidst-nævnte døde. Længere ud paa Aaret kom Vincents Lunge og Nils Lykke til Trondhjem, hvor det under et Møde i Elgesæter Kloster kom til et Forlig med Erkebispens; han gik ind paa at udlevere deres beslaglagte Len og Eiendomme og betale en Skadeserstatning af 3000 Vog Fisk og 1500 Mark Sølv. For sit Forhold til Christian II maatte han vedtage en Mulkt paa 15 000 Mark til Kong Fredrik; men denne befriede dog Omstændighederne ham fra at betale.

Begivenhederne veksler hurtig i dette historiske Skuespil. Aaret efter er der allerede stor Scene-forandring, idet Fredrik I døde og derved nye Muligheder aabnedes for Politikere af Erkebispens og Vincents Lunges Dimensioner. 11/6 1533 skriver Erkebispens til Eske Bilde i Bergen, at det i Kjøbenhavn forsamlede danske Rigsraad har meldt ham Kong Fredriks Død og opfordret ham til at udskrive Herredag i Norge. Han berammer denne til den 15de August i Bud, som „der bekvemmeligt stande kan efter al Leilighed som sig nu begiver baade til Søs og Lands“. Han beder, at Eske vil tilsige de viseste og forstandigste Mænd i Stavanger og Bergens Bispedømme at søge Herredagen. Endvidere, at han vil bede Bergens Borgere føre til Bud Øl, Brød og anden Proviant tilkjøbs, mest for de „sønderlehnske Herrers“ Skyld, som er ventende overland. Den 4/7 svarer Bergensbispen Olaf Torkildssøn, at han heller vilde have Mødet i Bergen, som han og Eske Bilde nødig forlader under den nuværende Feide med Hollænderne. Han finder Bud „aldeles ubekvem“ som Mødested, Lagmand og Raad i Bergen trøster sig hellerikke til at møde i Bud. 5/7 erklærer Eske Bilde sig villig til at

komme mod at faa Leidebrev fra Rigsraadet; men Dagen efter foreslaar han Modet udsat til næste Aar paa Grund af netop indløbne Breve fra Danmark. Den 20de samme Maaned svarer Vincents Lunge fra Loppen i Finmarken, at han ved Vardø har faaet Indkaldelsen 14/7 og lover at komme. 22/7 skriver 6 Lagrettesmænd fra Sem (ved Tønsberg) at Almuen ikke kan repræsenteres paa Grund af truende Krig og den forestaaende Indhøstning; de

beder derfor sin Lensherre Erik Ugerup (som var forflyttet did fra Vardø) at overbringe Undskyldning. 24/7 sender Erkebisp den forlangte Leidebrev til Eske Bilde og beder ham sende nogle af de til Bergen kommende Nordlandinger til Mødet. Under samme Dato melder 12 Lagrettesmænd i Arendal Forfald; ligesaa 6 Lagrettesmænd i Slagen (Vestfold) og 25/7 5 Do. i Sande (ved Holmestrand). Ligesaa 6 i Vaale (Jarlsberg), og Lagmanden i Tønsberg (paa Grund af Alder og Sygdom) og Tønsberg Borgere. 27/7 Do. Biskop Hans Reff i Oslo (Øiensygd). 29/7 melder Erik Gyldenstjerne fra Akershus, at Almuen nægter paa Grund af Høbjergning og Kornskur at drage saa lang Vei i Ufredstid; han tør ikke forlade sit Len. Samme Dato skriver Kantsleren Morten Krabbe (i Oslo) at han er bidt af en Hugorm. 1/8 Biskop Olaf i Bergen, hindret ved Sygdom, og Biskop Mogens af Hamar, som stod paa Reisen, da der kom Bud om, at Lybekkerne i Drammen havde taget 9 hollandske Skibe og nu laa udenfor Akershus. Han sender sin Klerk istedet og samtykker paa Forhaand i Beslutningerne.

Trods Uvillighed og Forhindreder mødte dog tilsidst saa mange frem, at M ø d e t i B u d, det sidste Rigsraadmøde paa norsk Grund, kom istand, og at det lykkedes Erkebisp den paa 2 Maaneder i et saa vidtstrakt Land at faa Folk sammen, er et ganske respektabelt Vidnesbyrd om Organisationen i den norske „Røverrede“. Der har været fremsat den Formodning, at Mødet skulde have fundet Sted paa Hustad, hvis gamle Kongsgaard da maatte tænkes at have afgivet Lokale for Mødet; men det bliver da en stor Besynderlighed, at samtlige Dokumenter fra Mødet er daterede fra Bud, hvilket paa dette Tidspunkt ikke kan være nogen Betegnelse af Præstegjeldet, som da hed Akerø. I Skattemandtallet er Bud (ligesom Fiskeværret Ona) stillet

Olaf Engelbrektsen
Hoskuld af Stavanger

Olaf Torkildsen
Eske Bilde

Olaf Torkildsen
Eske Bilde

Erkebisp

Lunge

Nils Lykke
Claus Bilde

Olaf Engelbrektsen
Hoskuld af Stavanger

Facsimilier efter Originaler i det norske Kigsarkiv:
Olaf Engelbrektsen. Hoskuld af Stavanger. Olaf Torkildsen.
Eske Bilde. Vincents Lange. Nils Lykke. Claus Bilde.

udenfor Inddelingen i Ottinger eller Tinglag og har sandsynligvis været temmelig vel bebygget og befolket. Den korte Indseiling fra Havet med fri og vidtstrakt Udsigt over Seilleden har muligens udpeget det som et i Erkebispens Øine passende og trygt Mødested. Bekymringen for den nødvendige Proviant til saa mange høie Herrers Ophold paa et lidet og til saadanne Besøg uvant Sted blev stillet ved de mange indløbne Gaver, hvorover der foreligger en Fortegnelse, af Erkebisp den selv paategnet „Skenck i Bud“. Der indkom Gaver fra Adelsmænd, Præster og Bønder, især Slagtekvæg og Øl; der nævnes ogsaa Høns og Gjæs. Enkelte af de fornemme Herrer medbragte selv finere Drikkevarer: Mumme (tysk Øl) og

Vin. Blandt Giverne fra Romsdal kan mærkes Erkebispens Sædesvend Esbjørn Erikssøn (1 Tønne saltet Torsk, 1 Væder, 7 Høns, 6 Skater, 1 Pd. Smør, 40 Æg), Præsten Nils i Veø (2 Stude, 3 Slagte-Nøt, 4 Bukke, 2 Vædere, 1 Tønne Smør, 3 store og 6 smaa Oste); Alf paa Hægdal gav en Buk og Bonden Larans (Laurentius) paa Aarø 16 Mærker Smør.

Foruden *Erkebispens* selv mødte af geistlige Herrer: Biskopperne *Magnus* af Hamar, *Hoskuld* af Stavanger og *Hans Reff* af Oslo. Af Rigsraadets verdslige Medlemmer: *Vincent Lunge*, *Eske Bilde*, *Claus Bilde*, *Nils Lykke*, *Erik Ugerup* og *Hans Krukow*. Endvidere Lagmændene *Oluf Vigfastssøn* (Frostatingslagmand i 1509), *Guttorm Nilsson*, *Hans Bagge* og *Nils Grønn*. I hvilken Udstrækning Almuen var repræsenteret, kan ikke sees; Erkebispens havde i sit Brev til Erik Gyldenstjerne opfordret 3 Mand af hvert Skibrede til at møde, og Trøndelagen med de 4 Søb-Len kunde vel vanskelig undslaa sig, eftersom de laa nærmest ved Mødestedet. Foruden ovennævnte Herrer nævnes i de fra Bud udstedte Dokumenter *Fin Hansønn*, *Haakon paa Egge*, *Aslak Engelbrektsøn* og *Oluf Mogenssøn*.

Til Mødet medbragte flere af Herrerne Optegnelser om de Sager, som de tænkte sig forhandlede. Disse Optegnelser, som er bevarede i Erkebispens Arkiv, er overmaade interessante. fordi de viser, hvilke Sager der laa de fremmødende Herrer mest paa Hjerte. Erkebispens (hvis Sag-Liste er affattet paa Latin) noterer bl. a.:

„Orknøerne ikke blot i verdslig men ogsaa i geistlig Henseende; Borge og andre Forsvarsmidler; Langskibene solgt; Fremmede sættes i Spidsen og tilriver sig Eiendommene; Formen for Rigernes Forening; vi føder paa løse Fruentimmer og deres uægte Børn og mange slette Kvinder; de fordrevne Biskopper; om Luthers Regiment; Baahus, Akershus, Bergenhus; alle de beslaglagte Klostre“ o. s. v.

Biskop Hoskuld noterer (ligeledes paa Latin):

„Baahus, Akershus; Lagmandsdømmet i Oslo og Ryfylke; Kirkens Tilbagekomst og alles i Episkopatet. Hvis man i Taushed finder sig i det, konfiskeres alle Klostre, alle Len optages af Fremmede, alle Kathedralkirker (plyndres), dernæst Munken, og tilsidst alle indfødtes Eiendom konfiskeres og Riget betragtes som Arvegoods under den danske Krone“.

Biskop Oluf (som ikke mødte personlig, men hvis Liste er den længste):

„Dette er de Brøst, som Norges Rige har lidt og endnu daglig lider under: (31 Ankeposter, hvoriblandt) Afgift, som Kongen af Skotland er skyldig Norges Krone. Grevskabet Orknøerne; Slottene og Lenene i Udlændingers Hænder og derfor forfalder Slottene og Almuen beskattes paa mange Maader, og Pengene føres ud af Landet. Island er i tyske Hænder. Færø. Tyskerne ved Bryggen i Bergen raader og regjerer for Nordfarernes Velfærd og krænker andres Kjøbstadsfriheder og Privilegier. Finner i Nordlandene skatter til Sverige og Rusland. - - Hellige Dage aflægges. Kjød spises paa Fredag, i Langfasten og andre Fastetider. Tienden betales ikke rigtig hverken til lands eller tilsøs, Messer holdes paa Norsk, mod den hellige Kirkes Skik og Bud. Børn bliver ikke døbt eller „fermd“ som det sig bør“. -- At de som eier Jord, ikke selv bebor den.

Til denne lange Række kommer der i broget Blanding endel Sager, som uden at være Ankeposter nærmest maa betegnes som et „Arbeidsprogram“:

„En Skole ved hver Domkirke. At Menigmand faar Vaaben. Om Renkalve. Om Broer og Veie. -- At enhver tilholder sine Bønder at saa Rug, Hvede. At sætte Humle. Karudser. At smaa Jordeiendomme ikke lægges under andre større. - - Om Punder, Bismer og Maalkander. Om Sølv og hvad Pris det skal staa i. - - Om Grip. - Om Saltkjedler og Skogleier“.

Vincent Lunges Liste:

„Om Kongevalg. -- Norges Friheder og Privilegier. Norges Slotte og Len. - Afgiften af Skotland til Norge af 4 Slotte. Grevskabet Orknøerne og Færøerne. Island. Grønland. De tyske

Facsimilier efter Originaler i det norske Rigsarkiv:
Ingjerd Ottes Dotter. - Skienck i Budh Anno
MDXXXIII.

Kjøbmænd i Bergen. Punder, Vægter og Skjepper i Riget. Marked et i Roms d a l. Herremødet i Danmark. Renkalve. En Skolestue ved alle Domkirker. Fru Inger. E n S a g m e s t e r".

Sammenligner man disse Lister, vil man finde Samstemmighed om Nødvendigheden af at hævde Rigets Selvstændighed ligeoverfor Danmark og de i Norge indtrængende Fremmede samt Paapasselighed ligeoverfor Herredømmet over Bilandene (Island, Grønland, Orknøerne, Færøerne, Suderøerne og Man) som holdt paa at forfalde og glide væk (Grønland havde man ikke længer nogen Forbindelse med). At det stod misligt til med Rigets Forsvarsvæsen, har Selvstændighedspartiet ogsaa havt Øje for. Det var forsaavidt et godt norsk Program, som her var under Opseiling; kun Skade, at der i Raadet var saa mange danske Elementer, og at der mellem Bisperne paa den ene Side og deres Forbundsfølge Vincents Lunge var i religiøs Henseende en Kløft, der maatte svække Modstandsevnen mod de Fremmede. Bisperne klager over de mangfoldige Angreb paa de katholske Institutioner o. s. v. Vincents tier herom, men er som Oplysningssven enig i Oprettelsen af Skoler ved Domkirkerne (de senere Kathedralskoler). Forøvrigt ser man, at de har havt Opmærksomheden henvendt paa mangeslags praktiske Sager, fra Vægt og Maal til Humledyrkning og Karudsdamme. Romsdals Marked nævnes her for første Gang, hvorfor det ovenfor er fremhævet; ligesaa Sagsmester-Institutionen, et Vendepunkt i vort Lands Behandling af Trælsten. Af storpolitiske Afgjørelser ved Rigmødet i Bod (om hvis Forhandlinger man forøvrigt ikke ved synderligt) kan mærkes, at man vedtog at møde i Kjøbenhavn næste Aar til Kongevalg. Samtidig udstedtes en Skrivelse (dateret Bod 4/3) til Kong Gustav Wasa med Anmodning om at sende Fuldmægtige til den forestaaende Herredag, hvortil Gustav i Brev af 10/11 s. A. til Erkebisen erklærede sig villig. Endvidere afsagde Mødet. Dom i et Par større Retssager: 1. Drabssagen mod den senere Lensherre paa Lister, Stig Gassessøn Bagge, som havde ihjelslaaet Lagmand Bengt i Mandal, han henholdt sig til, at det var skeet efter Ordre fra Eske Bilde, og da denne overtog Ansvar, blev Stig Bagge frikendt. 2. Arveretten til Fiskegodset, som Fru Inger havde bemægtiget sig, og som hun nu blev fradømt. Den rette Arving, Karine Alfsdatter, gav 2 Aar efter Slip paa Tilbagebetaling af den urettelig oppebaarne Indtægt, mod at Fru Inger ingen Vanskeligheder gjorde ved Overdragelsen.

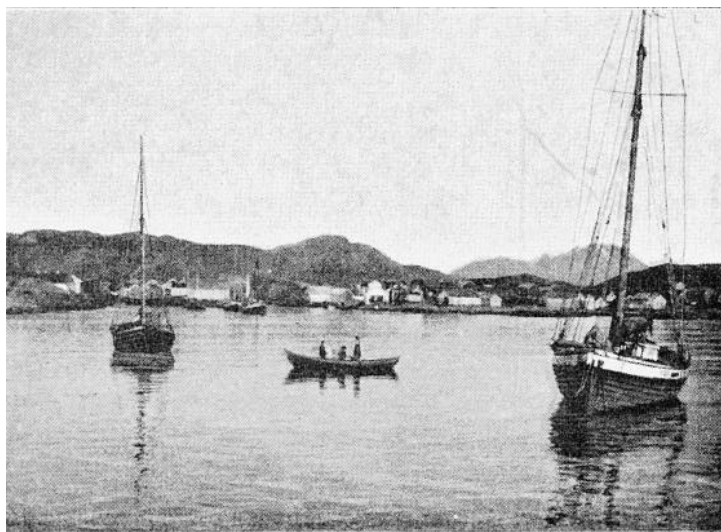
Rigmødet i Bud er foruden ved sin lokalhistoriske Interesse mærkeligt som det sidste Rigsraadmøde paa norsk Grund. Ikke længe efter var hele den historiske Situation forandret, og Norge gled uden yderligere Modstand ind i Afhængigheden af Danmark. Over dette Møde, der holdtes paa et fremskudt Punkt i den nordvestlige Seilled, hviler et Aftenskjær af det gamle Norges Dag, det Norge, som herskede over Havet i Vest lige til Skotland og Grønland, og hvor Magtens Tyngdepunkter endnu laa i det nordenfjeldske og vestenfjeldske, med Nidaros og Bjørgvin som Hovedsteder. I de Hundredaar, som fulgte nærmest efter, flyttede det økonomiske Tyngdepunkt sig over til det østfjeldske, og det politiske gled udover Landegrensen til Danmark. Da det flyttedes tilbage igjen, blev der ingen Skatlande i Vest at forhandle om; de var dels gaaet tidligere tabt, dels eftersat under Flytningen.

Ogsaa inden den Kreds af Mægtige, som var tilstede ved hint Møde, var store Forandringer foregaaet. Romsdalens Lensherre, Nils Lykke, havde bragt sig i en fortvivlet Stilling ved efter sin Hustrus Død at ønske Giftermaal med sin Svigerinde Lucie, en Forbindelse, der efter Datidens Begreber og gjældende Kirkeret var umulig og strafværdig. Forargelsen var saa stærk, at han fandt det nødvendigt at sørge for sin personlige Sikkerhed ved at befæste sit Bosted, Kongsgaarden i Fosen; men herfra blev han desuagtet afhentet af Fru Inger i egen Person, der afleverede ham til Erkebisen. I Trondhjem blev han af en Ret, der bestod af 7 Væbnere, 13 Raadmand og 4 Lagrettemænd dømt med Liv og Gods i Erkebispens Haand; denne indbragte Dommen for det søndenfjeldske Raad, som stemte for Fredløsheds-Straf, og saa blev han indtil videre sat fast paa Stenvikholm, Bispens faste Slot. Den 3-aarige Borgerkrig i Danmark (Grevens Feide) gav Erkebisen yderligere Anledning til Forhalingspolitik og Intriger angaaende Kongevalget; men netop som han havde bestemt sig til at udnytte Kurfyrst Fredrik af Pfalz's Optræden som Tronkandidat, indfandt flere af Rigsraadets Medlemmer sig i December 1535 i Trondhjem for at kræve en Afgjørelse: det var Eske og Claus Bilde som Christian III's specielle Udsendinge; endvidere Vincents Lunge og Bisperne Magnus af Hamar og Hans af Oslo - altsaa den gamle Kreds fra Mødet i Bud. Til en Begyndelse gik alt vel; men

det blev en sørgelig og skjæbnsvanger Jul. Vincents Lunge blev myrdet af en Folkehob under Anførsel af Christoffer Trondsen, og de to Bilder blev sat fast; faa Dage iforveien havde en tjenestevirig Person besørget Nils Lykke aflivet (antagelig ved Kul-Os) paa Stenvikholm, og den trondhjemske Almue udstedte 7/1 1536 et Brev til den bergenske, hvori begge Drab motiveredes som en velforskyldt Straf.

Erkebispem brugte nu de første Maaneder af Aaret til mislykkede Forsøg paa at bemægtige sig Bergenhus og Akershus; men hans militære Styrke var for spinkel til slige Foretagender. Christoffer Trondsen, som anførte Toget mod Bergen, blev fangen og slap ikke løs igjen, før begge Bilder var frigivne. Krigen i Danmark endte, da Kjøbenhavn overgav sig til Christian III, og Erkebispem maatte nu tænke paa at komme væk for at undgaa Gjengjældelsen. Christoffer Trondsen blev sendt til Holland efter Hjælp og kom tilbage med 4 Skibe fra Keiser Carl V's Regjering i Nederlandene. Vaaren 1537 bragte Bispem sine Sager ombord og stak tilhavs, medens Esge Bildes Folk huserede i

Romsdalen og Nils Lykkes øvrige Len, hvor Bispem Sædesvende blev forjagede og Landet indthinget under Kronen; en dansk Expedition under Truid Ultstand, Giskegodsets vordende Eier, var samtidig underveis nordover mod Trondhjem. Den 6te April laa Erkebispem endnu veirfast, efterat hans Folk for sidste Gang havde aflagt en Visit af mindre behagelig Art paa Østeraat; den 8de og 9de var han i Sveggesund paa Nordmør, hvor han mistede nogle af Mandskabet paa sit Skib „Christoffer“, og den 17de saa man det sidste Skimt af hans Flaade ved Utsire. Aaret efter døde han i den belgiske By Lierre, hvor han er bisat ved Høialteret i Domkirken. Det righoldige Arkiv, som han

BUD FISKEVÆR (seet fra Havnemoloen).

førte med sig, kom først i Hænderne paa Pfalzgreven og havnede siden i München, hvorfra det i 1830 leveredes tilbage til den norske Stat. Deriblandt findes hans Brevvexling med de i denne Skildring nævnte Personer, Optegnelser om Mødet i Bud og mangfoldige andre interessante Aktstykker. Angaaende de Kostbarheder, han havde ført med sig, førtes langvarige Forhandlinger; særlig var Fru Inger ivrig og iherdig i sine Forsøg paa at reklamere den Del deraf, som havde tilhørt Nils Lykke, men uden Resultat. Pfalzgreven beholdt det hele.

Af de Prælater, som havde deltaget i Mødet i Bud, gik Oslobispem Hans Reff over til den nye Lære, medens Magnus af Hamar og Hoskuld af Stavanger døde som detroniserede Kirkefyrster, den første i Danmark, den anden i Bergen. - Det er et eiendommeligt Træk i Norges Historie, at Landets Selvstændighed gaar tilgrunde samtidig med Katholicismen, medens Danmark stiger med Reformationen. Rigsdagen i Kjøbenhavn 1536 vedtog samtidig den nye Lære, og at Norge skulde ansees som en Provins.

Troesforandringen var ikke hos os som i Danmark forberedt gennem en Gjæring i Skrift og Tale; det gamle var i Forfald og Opløsning, men det nye kom gennem et Magtbud, ligesaa udvortes som i sin Tid Kristendommen. Der er ogsaa i det ydre noget symbolsk i den Skjæbne, som netop i disse Aar var overgaaet Landets herligste Kirkebygninger og Klostre: Domkirken i Trondhjem afbrændt ved Lynild 1531, Bispegaarden sammesteds Aaret efter under et Plyndretog, Apostelkirken og Domkirken paa Bergenhus nedrevne af militære Grunde, Munkelivs Kloster brændt. Idet disse stolte Kirkespir sank i Grus, lignede Landet et afmastet Skrog, et Orlogsskib, hvis Takkelage er nedskudt, og hvis Besætning mangler Officerer og Vaaben til at afværge Entring. -

III.

EFTER REFORMATIONEN. - CHRISITAN III. - FREDRIK II. - CHRISTIAN IV.

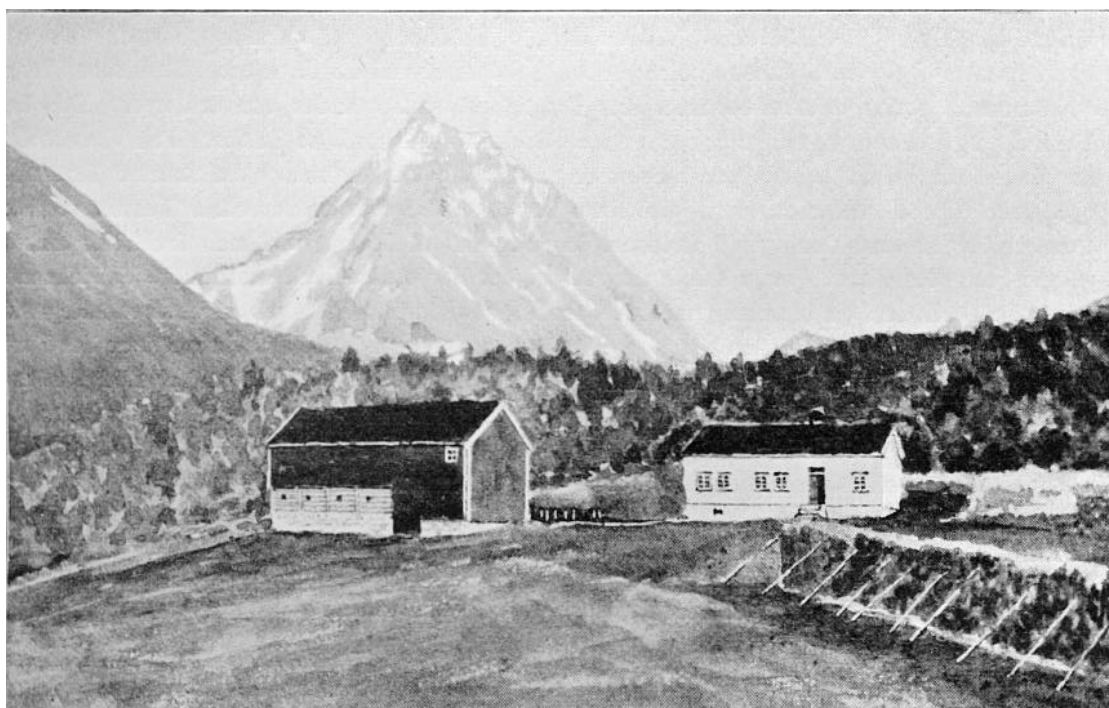
I kirkelig Henseende vedblev endnu længe de gamle Forhold. Catholicismens ydre Pragt blev fjernet, Olafsskrinet og andre Kostbarheder sendt til Danmark, Bispevældet ophævet i sin gamle Skikkelse og Kirkegodset inddraget under Kronen; men de gamle Præster vedblev at fungere, indtil man havde faaet oplært nye, og der holdtes adskillige Aar efter 1536 Gudstjeneste efter katholsk Skik. Bispestolen i Trondhjem stod ubesat til 1546, da *Torbjørn Olafsson* blev udnævnt til „Superintendent“ (saa lød den nye Titel); han var Decanus ved Trondhjems Domkapitel og havde i Wittenberg nydt baade Luthers og Bugenhagens Undervisning og været Kostgjænger i Luthers Hus. Begge anbefalede ham paa det bedste. Han døde imidlertid kort efter. - Domkapitlerne vedblev endnu at fungere, og deres Eiendomme benyttedes til at opretholde de til Domkirkerne knyttede lærde Skoler, hvis Gjenoprettelse havde været en af Posterne i Programmet paa Rigsmødet i Bud. Det maa være dette Forhold, som var Grunden til, at Halvdelen af Præstens Tiende i V e ø 1553 blev tillagt „Skolemester og Hørere“ (~: Rector og Lærere) ved Skolen i Trondhjem; Veø Præst-Embede var nemlig et Canonicat. - I 1552 klager Biskop Hans Gaas (Torbjørn Olafssøns Eftermand) over, at Stiftets Almue ikke vil skaffe ham Skyds paa hans Visitatsreiser, et Træk af Uviljen mod det nye Kirkestyre.

R o m s d a l e n s L e n faldt i 1541 tilbage til Fru Inger, mod at hun opgav Størdalen. Hun indehavde ogsaa Reinsklostrets Eiendomme, hvoraf flere laa i Romsdalen. Til hendes Eftermand udnævntes 28/2 1555 *Gude Norweger*, „for det Tilfælde, at han overlevede hende“; han slap at vente længe, eftersom hun samme Aar tilligemed sin Datter Lucie druknede paa Søvdefjorden paa Søndmør. Hun var da paa Reise til Bergen for at „forsvare sit Gods“ paa Lagmandstthinget i Bergen; hun har været paa færde til sidste Stund for at holde paa sine Eiendomme. - Giskegodset med tilhørende Strøgods i Romsdalen gik efter Karine Alvsdatter over til en for sin Rigdom bekjendt svensk Dame, *Gørvel* (eller Gyrvild) *Fadersdatter* og hendes Mand, *Truid Ulvstand*, en dansk Adelsmand, som i 1537 havde anført den danske Expedition mod Trondhjem. Han døde 1544 og Enken giftede sig paany med en dansk Rigsraad, *Lage Brahe*; efterat hun i 1567 for 3die Gang var bleven Enke (hun var det første Gang i 16 Aarsalderen, da hun blev gift med Truid Ulfstand), aabnedes der Underhandling om Overdragelse til Kronen af hendes norske Eiendomme, hvilket for det nordenfjeldskes Vedkommende fandt Sted i 1582. Deriblandt var 56 Gaarde i Romsdal og 124 paa Søndmør. - Fru Gyrvild døde i Skaane i 1605, i en Alder af 95 Aar. Sit nordenfjeldske Gods havde hun aldrig seet.

Det gamle Herresæde paa Giske bestyredes af Fogeder, i Truid Ulfstands Tid af Jens Jyde; 1586 overdroges Giske til Johan Svave i Sorø, afgiftsfrit paa Livstid.

Gude Norweger indehavde sit Len til 1558, da det overdroges en dansk Adelsmand *Knut Stenssøn*, som rimeligvis blot en eneste Gang har passeret Romsdalen, nemlig i Syvaarskrigen, da Svenskerne indehavde det trondhjemske og hele Kysten fra Helgeland til Nordfjord, og Nordmændene tilgavns fik føle Følgerne af at være uden organiseret Landsforsvar. Svenskernes Fører, Franskmanden Claude

Collart, huserede i Trondhjems By; i Romsdalen blev Fogden *Hans Skriver* dræbt og Almuen beskattet med 4000 Daler. Til Foged over Romsdalen indsattes Arne Gutessøn. Paa Søndmør optraadte *Mads Dalkarl* som Svenskernes Fører under Jagten efter „Jyderne“ og deres Penge (man vilde gerne fra svensk Side give det Udseende af, at de kom som Befriere fra det danske Aag). I Slutningen af April kom der imidlertid fra Bergen en Undsætnings-Expedition. Den var istandbragt af Lensherren Erik Rosenkrantz, som ogsaa havde vidtstrakte Eiendomme i det romsdalske (de bestyredes af den ovenfor nævnte Hans Skriver) og anførtes af *Erik Munk*. En anden Expedition, som var opsendt fra Danmark, anførtes af *Knut Steenssøn* og *Christoffer Trondsen*, som efter sin Herre, Erkebispens, Død holdt til i Danmark og nu fik Anledning til at tumle sig paa gamle Tomter. I Bud havde de nær overrumplet Mads Dalkarl, men han blev reddet af en „forbandet Kjærrmg“ (Erik Munks Udtryk i Rapporten) som fik fat i en Baad og varslede ham om Faren. Han rømte tilskogs, fik Forstærkning nordfra og slap foreløbig væk. Erik Munk seilede videre nordover med sin Flaade, traf ved Agdenæs

STORE VENGETIND) (Romsdalens højeste Fjeld), seet fra Kolflot. - Efter Akvarel af .J. A. Schneider.

en svensk Eskadre paa 6 mindre Skibe (som var afsendt for at tage Bergen) skjød dem isænk og befriede Dagen efter Trondhjem fra de fremmedes Herredømme. Mads Dalkarl blev omringet med sine Folk og dræbt paa Garlid i Soknedalen. I Begyndelsen af 1565 fik Bønderne i Romsdal Ordre til at holde sig parat, om Svenskerne kom igjen; de skulde da indfinde sig i Trondhjem. Svenskerne gjorde virkelig et nyt Indfald i Marts, men drog bort igjen efter at have plyndret og bændt i Bygderne paa sin Vei.

Efter Knut Steenssøn gik Lenet over til *Otto Brockenhuus*, som indehavde det 1570-94 undtagen Aarene 1575-77, da det bestyredes af *Hans Pederssen* paa Bergenhus. Fra 1588 havde Otto Brockenhuus Lenet afgiftsfrit og fra 1593 mod 150 Dalers Afgift og saaledes, at Kongen fik Told, Sise (Accise) og Vrag. Brockenhuus, som var kgl. Rentemester, har rimeligvis aldrig været i Romsdalen; dette Len har altsaa tjent til Gagering af en dansk Embedsmand, hvilket gjentog sig flere Gange.

Foruden de ordinære Skatter blev der frisk væk paalagt ekstraordinære: 1553 2 Voger Fisk af hver Mand i Romsdal; 1566 samme Beløb; 1563: Bønder „ved Søsiden“ 2 V. Fisk, Bønder i Fjordene 1 Daler. 1570: Hver Aargangssag 2 Daler, hver Flomsag 1 D. Hver Odelsbonde 4 Mark, Leilændinger og Kronens Bønder 2 M. (denne Skat motiveredes med, at Kongen af Sverig havde omstyrtet den nylig sluttede Fred). 1576 ny Skat til at betale den Gjæld til Udlandet, som var stiftet

ved Krigen. 1583 bestemtes, at Romsdalen og de andre Sølen skulde betale Afgiften udelukkende i Fisk, da denne Vare trængtes til Flaadens Proviantering; Romsdalen betalte 250 Voger. 1582 atter Skat til at indfri Restbeløbet af Gjæld efter Krigen; Skatten fra Romsdal blev indkrævet af Hans Lindenow. 1583 Udskrivning af „Baadsmænd“ (~: Orlogsmatros) i Romsdal, Søndmør og Nordmør 15 af hvert Len, med Opfordring til Almuen om at udstyre dem med en liden „Gjerd“ til Klæder, Sko og anden Nødtørft. 1588 „Prinsesse-Skat“, da nogle af Kongens Søstre skulde bortgiftes: Hver Odelsbonde 1/4 af Renten af hans Gods; Leilændinger 1 Daler, Husmænd 1/2 D. Fiskere 1 1/2 D. Ud-rorskarle 1 D. Nordfarsskipper og Styrmand 2 D. Hver Aargangssag 3 D. Flomsage 2. D. og 1/3 af de sagede „Deler“ (~: Bord). - En Plage for Bønderne var det, at de maatte føre sin Fiske-tiende til Bergen; paa Romsdølernes Besværinger derover resolverede Herredagen i Trondhjem 1578, at Fogden skulde være pligtig til at annamme Fisken ved de „Staboder“, som man var vant til fra gammel Tid. I 1587 ser man, at Fiskerne bliver udkommanderet til at følge Kongens Fiskeladninger, 2 Mænd pr. 60 Vog, mod at faa 2 Vog i Fortæring og Løn.

I disse Skattepaalæg finder vi som ny Industri og (naturligvis) samtidig nyt Skattefundament d e n s a g e d e T r æ l a s t. Medens Middelalderens Udskibning af Trælast bestod, dels i Bygningstømmer, dels i forædlet Last (hugne Bord), tildannet ved de da kjendte Redskaber, hvori de gamle Nordmænd synes at have opnaaet stor Dygtighed, saa optræder ved den nyere Tids Begyndelse V a n d s a g e n som nyt og epokegjørende Redskab i de nordiske Lande. Paa Vincent Lunges Program for Mødet i Bud fandtes „en Sagmester“, og man kjender netop ved samme Tidspunkt en svensk Mester, (Palle Andersen) som skal have lært Kunsten eller en forbedret Teknik ved samme i Bøhmen. Naar Trælastskibningen i Romsdal har begyndt at florere, ved man for Tiden ikke, men sandsynligvis har den skudt Fart i sidste Halvdel af det her omhandlede Aarhundrede, idet man omkring Aar 1600 finder en temmelig udviklet Trafik, som kan konstateres af bevarede Regnskaber. Allerede 1563 havde Udførelsen fra Norge af Trælast antaget saadanne Dimensioner, at der i nævnte Aar („for nogle mærkelige Aarsagers Skyld“) udstedtes et fornyet Forbud derimod for enkelte Sorters Vedkommende; kun Spirer, Rafter og Hollands-Bord maatte udføres. Dog fik Maria Stuart 4 Ladninger Egetømmer (her er altsaa nærmest Tale om det søndenfeldske). Det var særlig Hol-lændere og Skotter, som hentede denne Vare fra Norge, saaledes at Skotterne søgte Strækningen fra Sireaaen til Stad og Hollænderne Øst-Norge og Landet nordenfor Stad.*) Omkring 1590 beherskedes dog mærkeligt nok Trælasthandelen i Romsdalen af Bergenserne. Under Christian IV's Hyldning i Oslo 1591, hvortil ifølge den kgl. Ordre bl. a. „Embedsmanden“ med 2 Lagrettemænd for hver Præstegjæld skulde møde, benyttede Romsdølerne Anledningen til at klage over Følgerne af det Privilegium, som kort før var givet Bergens Kjøbmænd paa Trælasthandelen i Bergens Len nordenfor Møsterhavn. (Det maa her erindres, at Romsdalen i denne Tid blev styret fra Bergen, medens Indehaveren af Lenets Indtægt residerede i Kjøbenhavn).

Af Mangel paa fri Omsætning og Tilførsel af Korn havde man i Romsdal maattet ty til Barkebrød (der havde været Uaar i 1589). - Christian IV, hvis kraftige Haand i Regjeringstøilerne mærkes ved flere Leiligheder i dette Tidsrum, paalagde i Brev af 15/11 d. A. Bergenserne at indføre i Romsdal „hvilken Vare Bønder og menige Almue der sammesteds kunde behøve, og sig igjen tilforhandle, hvis (~ : hvilken) Vare hos dennem falde kan, saa de derover ikke plat fordærves og ødelægges“. - Dette skulde Lensherren i Bergen (Peder Thott) alvorligen foreholde Borgermester og Raadmænd der udi Byen, og Bergenserne skulde sælge sine Varer „billig og for tilbørlig Betaling“. Tonen i Brevet er, som man ser, meget bestemt. Bergenserne har altsaa for en Tid søgt og virkelig opnaaet til en vis Grad at hidføre den gamle Tilstand, da Fremmede ikke maatte seile nordenfor Bergen. - 10 Aar efter var der igjen Nød i Romsdal, som maatte lettes ved Løsning af Privilegiernes stramme Baand: 6/2 1602 fik *Claus Bagger*, Borgermester i Kjøbenhavn, Bevilling til med 2 Kornskibe paa tilsammen 56 Læster at begive sig til Romsdal for at forsyne Bønderne for billig Penge med Korn. Dyrtid og Misvækst havde nemlig foraarsaget Mangel paa Sædekorn, hvorfor de havde andraget Kongen om Hjælp, En lignende Formaning, som den Bergenserne fik i 1591, fik Trønderne 27/5 1597 om at

*) Der er flere Antydninger til, at Hollænderne har færdes Romsdalen (Bud) omkring 1530-40, og af en Klage fra de tyske Kjøbmænd i Bergen 1578 ved man, at baade Hollændere og Skotter da indfandt sig paa den tidligere forbundne Rute nordenfor Bergen,

forsyne Sølenene, deriblandt ogsaa Romsdal. Indskrænkningerne i den frie Udførsel af Trælast fra Romsdalen maa omkring 1600 igjen være ophævet, eftersom Lensregnskabet fra 1601 af viser en temmelig udviklet Trafik med Fremmede:

I Regnskabsaaret 7. April 1604 - 8. April 1605 blev nemlig *M o l d e L a d e s t e d* (som her nævnes første Gang) besøgt af 25 Fartøier, væsentlig Hollendere og Engelskmænd, som nedenstaaende Fortegnelse udviser.

April: Cornelius Janssen af Dorschelling; Peiter Altersøn van Enckhuysen; Giert Sachsen van Skagen; Claus Anderssen af Vliessing; Willum Claussøn af Kjøbenhavn.

Mai: Niells Jørgensen af Fyen; Jellmer Claussøn af Staffern (i Friisland); Richard af Newcastle.

Juni: Willum van Huerve („St. Peder“) af England; Hendrich Demme af Lunden („Anthony“); Strange Jørgensens Skib St. Oluf“, Skipper Adamb af Bergen; Richard Jouis (Lewis?) af Lunden („Mary Susan“); Dirich Claussøn af Edam („Den grønne Løve“); Wincken af Enckhuysen.

August: Jenner Jørgenssøn af Furredd (?) ved Ribe; („Den svarte Ravn“); Nyejan af Nycastel; Widbrandt Olferdsen af Amsterdam („St. Peder“); Claus Johannssøn af Rarep i Holland („St. Jacob“).

September: Dirich Claussøn af Edam; Peiter Peiter Peiterssen af Pommerandt i Holland („De Kraij“).

Marts: Michel Nielsen af Kjøbenhavn („Den hvide Falk“).

April: Isbert af Kampen („Den Engel van Kampen“); Dirik Claussøn af Edam; Claus Simensen af Horn („Den blaa Løve“); Mathis Jansen af Horn („De Seehund“).

Samtlige Fartøier ankom i Ballast (undtagen No. 1, der førte 50 Td. Havre, og No. 6, der kom med Vin) og gik ud igjen med Trælast, fra 36 til 258 Tylfter pr. Fartøi, samt Ved, der betaltes med 1 Mark Favnen. Med et af de danske Skibe udførtes tillige 40 Vog Fisk. - Aaret 1606-1607 frembyder et lignende Billede: 21 Fartøier, hvoraf 11 hollandske, 356 1/2 Daler i Told; Cornelius Didrichsen af Skallingen med en „daagen Baad“ paa 10 L. udførte 2 1/2 L. Tjære, 150 Stamper løse Sild, 4 1/2 Deger Bukkeskind og 49 Vog Ost; ellers bare Trælast. - I over en Menneskealder holdt denne Trafik sig; den kulminerede i 1630-31, da Stedet havde 77 Anløb. I disse florissante Aar udførtes op til 10,000 Tylfter Bord pr. Aar (ifølge Vogt: 11,000 i 1630) og Tolden udgjorde f. Ex. i 1627-28 (med 67 Anløb) 957 1/2 Dl. i Trælasttold og 270 Dl. i Smaatold; i 1631-32 udgjorde sidstnævnte Told 381 Dl., og Trælasttolden som ikke nævnes, maa have været et anseligt Beløb (75 Anløb.) - Da de fremmedes Handel var begrænset til Trælasten, blev det Danskerne som førte Salt, Mel, Korn, og Malt til Molde og tog Fiskevarer tilbage; i 1633 gik saaledes 5 danske Fartøier tilbage med Sild og Saltfisk. I 1626 var der ogsaa et større norsk Skib, Oluf Johansens af Christiania, 70 L. - Sammenligner man dette med den tilsvarende Trafik paa Nordmør, viser det sig, at Romsdalen i Begyndelsen havde Overtaget; men saa gjør Nordmørs større Skovrigdom sig gjældende, og Udførselen stiger der til det dobbelte af Romsdalens. De hollandske Skibe i Nordmørs-Farten havde ogsaa større Dimensioner; men der kom dog til Molde af og til Fartøier paa 90 L. (deriblandt et enmastet „Fløite-skib“). Ogsaa Embedsmændene optraadte som Exportører; saaledes var der paa Nordmør 2 Præster, hvis Navne endog fandtes afsat paa de hollandske Søkart.

Disse Regnskaber giver ogsaa et lidet Indblik i det unge Ladesteds Handelsverden, idet et Par af Stedets Indvaanere nævnes som Kjøbmænd og Exportører. 1626 heder det: „19de July ankom *Jories Noon* udi Romsdahlen hans Bysse, drægtig 20 L. Igjenn udløben och udj Toldt for Buorde och Brendevad giffuen i fortholdening 10 Dl.“ - 1632: 14. April ankom Ullich Hollers af Wans i Frisland med „De junge Greve“ (40 L.) i Ballast og 28 Td. Salt, Klæde, spansk og fransk Vin til Joris Non, Borger i Trondhjem og residerende paa Molde. - 28. Aug. Patrick Stephensen af Dundee („The golden lion“) med Korn og Malt til Joris Nonn. - 4. Oktober Jon Morton af London („The avantor“) med Klæde til Joris Non. - 20. Nov. William Sanderson af London med Klæde for 200 Dl. til Joris Non. - Foruden denne Moldes første Handelsmagnat nævnes ogsaa *Kordt Hansen*, „Indvaaner her i Romsdalen og residerende paa Molde“ som Eier af Kreier „St. Olaf“, 15 L., der gik til Skotland 1633 med Sagbord og Baandstager. - Det er karakteristisk, at det er indflyttede Udlændinger, som tager Ledelsen; Joris Non var sikkert en Fremmed (Hollænder eller muligens Skotte) og Kort Hansens Fornavn peger ogsaa paa fremmed Herkomst. Den første, som maa være død ca. 1640, eftersom „Ingeborg salig Jorgis Nons“ nævnes som Sageier 1642, har rimeligvis været

velstaaende, da Enken synes at have siddet godt i det (hun eiede i 1649 ikke mindre end 6 Vog 1 ~ Jordegods); derimod har det nok gaaet tilbage med Kort Hansen. I et Skattemandtal af 1645 nævnes han med Hustru blandt Strandsiddere, der „have aldeles ingen anden Næring end Fiskeri“, med en Kopskat af 8 Skilling (der ellers betaltes af Tjenere). 2 Aar efter opføres han dog blandt Moldes „Husmænd“ med 1 Dalers Skat og han er muligens identisk med en „Kort Guldsmed“ og „Kort Molde“, der omtales 1640 og 1644 som Medeier i et af Sagbrugene i Molde. I ovennævnte Mandtal, der omfatter ca. 100 Personer af begge Kjøen, findes adskillige fremmede: Willum Joensen, Laurits Franskmand, Joris Skot, Skotte-Margrete, Jacob Rey, Robert Huch (Hugh?), Skot-Agne (Annie ?).

Sagbrugene i Romsdal deltes i „Flomsager“ og „Bekkesager“; af de første var der 5 i 1656 (3 i Fanne Otting, 2 i Rødven) og 48 Bekkesager. Storelvens Sagbrug i Molde hørte til sidstnævnte Gruppe. I 1647 var der 8 Sagmestere, men disses Antal svandt senere ind.

Tømmer maatte ikke sælges til Udlandet; i Brev til Lensherren i Trondhjem forbydes Salg af stort Tømmer fra Romsdal og Nordmør til Fremmede; kun „Sagdeler“ maatte sælges, da Skovene udhugges og Kronen bedrages for Tolden. - De Fremmede har naturligvis forsøgt at nytte Leiligheden til baade at udføre Fisk og indføre Varer (hvilket var forbeholdt Borgerne i Bergen og Trondhjem); 17/10-1618 udgik Forbud mod at lade Hollænderne udføre Fisk under Skin af at hente Tømmer, mod „Kontorets“, Bergens og Trondhjems Privilegier; og mod de Fremmedes Indførsel af Varer udstedtes i Mai 1622 følgende fyndige Brev: „Eftersom os underdanigst forberettes, hvorledes fremmede sig skulle understaa udi Søløenene udi Trondhjems Len og ellers ud med Søsiden Brændevin, Speceri, Peberkager og adskillige unyttige og forlegne (~: gamle) og fordærvede Vare at heden føre og sælge og dermed Bønderne deres Vare, som de ellers med rede Penninge burde at købe, betaler, da ville vi saadant hermed indtil saa længe vi anderledes derom tilsigendes vorde, have forbudt og afskaffet“.

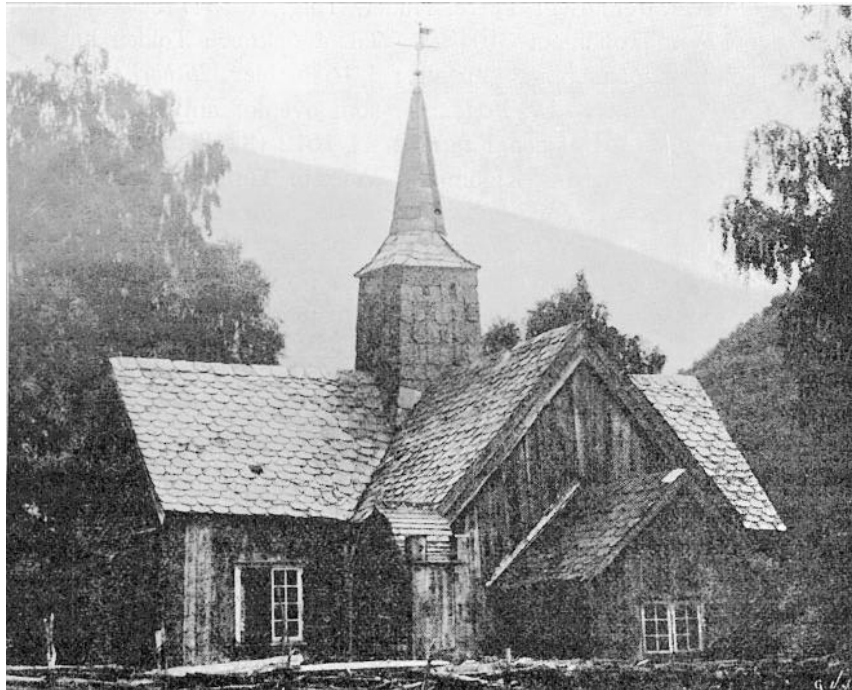
- Ogsaa mod de indfødte Handelsmænds Brændevinstrafik rettes et Slag : „Sammeledes skal (~ : siges) Borgernes Tjenere, som ligge udi Fiskerierne, til Overflødighed selge Brændevin og deslige stærk og hed Drik, hvorudover de, som udsendes udi Fiskende, skal gives Aarsage at ligge i Fiskerierne og baade forsømme Fiskeriet, saa og hvis de fisket haver, skal de i saa Maade med Drikken og Slemmen fortære, deres Husbonde til største Skade og Afbræk, hvilken Overflødighed vi udi lige Maade ville forbudet og afskaffet have; fordrister sig nogen derimod, da tilbørligen at tiltales og straffes“.

Aaret efter udgik et „aabent Brev over al Norge“ hvori tillodes paa Grund af Dyrtid at sælge baade til indenlandske og Fremmede al Slags Trællast undtagen Eg og Bøg.

Næringsveienes og Handelens Historie i dette Tidsrum er for denne Landsdels Vedkommende et Net af krydsende Interesser, hvor Kongemagten Gang paa Gang maa gribe ind for ved sine Forordninger at holde Interesserne i Ligevægt: Byernes Privilegier skal opretholdes ligeoverfor Landbefolkningen, og samtidig maa der sørges for, at denne faar udnytte sine naturlige Rigdomskilder, saa at ikke Omssætningen hindres og Skattefundamentene forringes, de Fremmede maa som Følge deraf ogsaa slippes til, men de maa ikke have altfor frit Samkvem med Landets Folk, ellers gaar det igjen ud over Kjøbstæderne; og saa er de 2, som der kan være Tale om, Bergen og Trondhjem, skinsyge indbyrdes og rives om, hvem der skal være Herre over Omsætningen. 8/7 1603 paabydes det, at Trondhjem ikke skal formene Bergenserne at søge Sildefiskeriet i Trondhjems Len. 6/8 1607 hævdes Bergens Rettigheder mod „Forprang“ af Embedsmænd og Bønder; dog maa Bergenserne ikke formene Bønderne i Fjordene at sælge Trællast til Udlændinger. 1614 forbødes igjen Embedsmænd og Bønder mellem Bergen og Trondhjem at sælge andet end Trællast til Fremmede. 1618 kom det ovenfor nævnte Forbud, som en Gjentagelse af det fra 1611, som altsaa har været omgaaet og misligholdt. 6/12 1630 fik Bergenserne Lov til at bygge og udruste en Pinasse (større Baad) til at passe paa de Fremmede, som drev ulovlig Handel i de 4 Søløen, altsaa en „Toldkrydser“ i Nutidens Sprog. 13/2 1632 indskjærpes det, at Bønderne ifølge Kjøbebalkens 10de Kapitel havde Lov til at handle med indkommende Skibe og købe „hvad de have Behov“ (dog ikke mod Privilegierne!). I 1635 har Trønderne klaget over, at ulovlig Handel drives af Præster, Fogder, Toldere og Skrivere, hvilket Lensherren i Trondhjem paalægges at holde Øie med. 1655 klager Bergenserne over, at de i nogen Tid har været forhindret i den fælles Handel med Trondhjem i de 4 Søløen, og 2 Fuldmægtige fra

hver af de 2 Byer skal sammentræde med Lensherren i Trondhjem til Overveielse. 7/10 1660 ordnes Forholdet saaledes, at begge Byer skal have lige fælles Handel i Lenene; alle Varer skal føres til Kjøbstæderne og Handelen „indtil videre for alle de omtvistede Steder, være sig Borgere, Udliggere, Fogder, Præster eller andre, fri skal være“ - hvilket, som man ser, er en Indrømmelse til begge Sider: alle skal faa Lov til at handle, men Handelen skal gaa gennem Kjøbstæderne. Den sidste Bestemmelse er formodentlig rettet mod de opløstrende Ladesteder Molde og Kristianssund, hvis Udvikling til Kjøbstæder det nu gjaldt at hindre.

Christian IV har dog aldrig tabt Almuens Tarv ganske af Syne. I 1625 udstedte han et Kongebrev, hvori det heder, at han har erfaret, at der paa de Havne, hvor der ikke findes Kjøbstæder, er stor Mangel paa allehaande Fetalie (~: Fødevarer) og Sædekorn, paa Grund af at der drives Opkjøb og Forprang. Han befaler derfor, at „paa alle Havnene udi vort Rige Norge, hvor ingen Kjøbstæder er funderede eller henlagte, maa herefter fri og ubehindret indføres, oplægges, falholdes og forhandles til Bønder og andre, som kunde det behøve, - - alle Slags Korn til Sæd og anden Nødtørft, Malt, Meel, Erter, Gryn, Fisk og anden Fetalie. og Ædelsevare, som fra andre Steder udi vore Riger Danmark, Norge eller der underliggende Lande bliver didført; og skulle Forpagterne eller andre det ei kunne opkjøbe til Forprang, for det, otte Dage efter det fortoldet er, om det ellers bør at fortoldes, der ligget haver, saa at den gemene Mand der af frit og ubehindret kan sin Nødtørft have bekommet for Betaling og Værd, eftersom de bedst kunne accordere og med hverandre forenes udi Penge eller Vare, som ei ere forbudne at udføres“. Der tilføies forsigtigen tilslut, at denne Bestemmelse ikke skulde være nogen Indskrænkning i Kjøbstædernes Privilegier.

KORS KIRKE,

Blandt Udslagene af landsfaderlig Omsorg for Distriktets Næringsveie maa ogsaa mærkes et Forbud af 28/4 1625 mod at salte Sild med fransk Salt, hvorved „Kjøbmandsgods ikke saa vel skal kunne forvares som med det spanske Salt“. Længere ned i Tiden blev Indførsel af fransk Salt ligefrem forbudt. Samtidig gaves Bevilling til Fogden paa Nordmør, *Christopher Nilsson Tønder*, til Anlæg af S a l t s y d e r i i Hevne.

Hollændernes Trælast-Trafik i Romsdalen førte til et enkelt Forsøg paa at faa Fodfæste der, idet *Levin Levinsson* af Alckmaar 19/6 1633 fik Tilladelse til i 20 Aar at hugge Tømmer i Kronens Skov i Romsdalen og satte op Sagmøller i „Romsdals Elv“, hvor han havde gjort Bekostning paa Farbjergjørelse over Klipperne, som hidindtil havde hindret Tømmerfløtning. Embedsmændene fik Paalæg om at hjælpe hans Folk til billig Arbeidshjælp. Hollænderne var herved trængt op til et Parti af Distriktet, hvor „hidindtil ingen Fremmed handlet haver“ og fik Lov til at udføre Tømmer og Mastetrær (en ellers forbudt Udførselsvare) fra Rauma. 2 Aar efter heder det, at Levin Levinsson misbruger den givne Tilladelse, idet han driver Tømmerhugst i Adelen og Odelsbøndernes Skov, og Lensherren faar Ordre til at hindre ham heri. Enden blev, at Hollænderne skilte sig ved det hele. Levin Levinsson kunde ikke greie Rydningsarbeidet i Rauma, da hans Consorter i Holland ikke vilde anvende videre Bekostning derpaa, og overdrog Sagbruget til Foged Anders Ivarsson og Præsten i

Grytten, Jørgen Marstrand. Muligens har vi en Hollænder ogsaa i en *Johan Mumme*, som 1649-1653 eiede og drev „Over-Aasens” (~: Osens?) Brug i Fanne Otting. - Den middelalderlige Falkefangst dreves endnu og var Gjenstand for kgl. Bevilling. 1654 fik Hubert Ombs Eneret i 3 Aar til Falkefangst over hele Norge, og i 1659 fik den fra Hollændernes Undsætnings-Expedition til Kjøbenhavn berømte Admiral Wassenaar van Opdam Ret dertil for 2 Aar i Trondhjems Len.

Ifølge Toldforordningen af 3/7 1640 betaltes følgende Satser for Trællast til Udskibning: Af en Tylvt firkantede Bjælker (Lodbjælker) 5 Rdlr. Af 100 Sperrer (30 Fods) 9 Ort, Do. 20 Fods 5 Ort, Do. 16 Fods 1 Rdlr., af 100 Rafter, Skottebjælker (7-8 Alens) 1 Ort. 30/1 1648 sattes Tolden til 1 Rdlr. af hver Læst; Trælastskibe betalte 4/5 af Drægtigheden (som var beregnet efter Salt og Hvede) da de med Trælast „formedelst Tømmerets Uskikkelighed“ ikke kunde lades saa dybt som med Salt og Korn. Hollænderne skulde betale ligt med Norske og Danske. Samme Told bestemtes for de andre Udførselsvarer: Beg, Tjære, Huder, Talg. I 1647 beløb Tolden for Romsdal sig til 1088 Rdlr. (Nordmør 1241, Trondhjem 3164 1/2). Til at opkræve Tolden har man benyttet Fogderne, hvor ikke særlige Toldfunktionærer var ansatte; i 1636 blev *Richart Richartssøn Hagerup* Tolder, og afløstes 1660 af *Laurits Lassen*. Da Fogderne, som ovenfor antydet, selv deltog i Handelen, var det nødvendigt at se ogsaa dem paa Fingrene. I 1612 (Skottetogets Aar) havde Fogden i Romsdalen, *Knut Jenssøn*, givet en engelsk Kjøbmand, William Thrittel fra London, Toldseddel paa et Fartøi paa 40 Læster, uagtet det var dobbelt saa stort. Bedrageriet opdagedes derved, at Skibet („Nathan“) i Nord-søen blev visiteret af en Orlogsmand og opbragt. Lensherren i Trondhjem fik Ordre til at undersøge Sagen og have flittig Indseende baade med Fogden og andre. Aaret efter blev Knut Jenssøn dømt; han havde ogsaa gjort Handel med en Amsterdammer, mod Bergens Privilegier, og fik 1000 Dalers Mulkt for begge Sager. 18/11 1640 blev der, eftersom „daglig Forfarenhed giver tilkjende, hvorledes vi mærkelig paa Trælast-Tolden udi vort Rige Norge besviges“, givet Ordre til, at Adelige og Borgere skulde som Udskibere affatte ordentlige Certificater. Bønderne skulde have vederhæftige Tillidsmænd ved hvert Fogderi til at afhænde Trælasten paa deres Vegne. 30/5 1642 blev *Nils Christenssøn* af Romsdal og Nordmør valgt til Tillidsmand; han havde været Tolder paa Nordmør og boet paa Kronens Gaard Blakstad i Gimnæs. 1644 klagede Hollænderne over ubillig Behandling og Udpresning af Visitører og Toldere. Kongen beordrede derfor, at de skulde føre Mærke indbrændt i Skibet, for at angive Drægtigheden. Dette Paabud gjentoges 3/4 1646; to forstandige norske Mænd og 3 hollandske Skippere skulde foretage Maalingen, og Mærket skulde indbrændes paa „Segl, For- og Hinter-Stavn“. 30/1 1645 fritoges Hollænderne for at betale Ringpenge (3 Skilling pr. Læst) undtagen i de Havne og Steder, hvor Ringe er anbragte. 1650 heder det, at Hollænderne begaar stort Underslæb ved at udføre smaa Partier Trælast og forresten Fedevarer, som de da fortolde som Trælast; det paalægges Lensherren at holde Øie med dette og paase, at de først laster Trælast og siden, hvis de vil have Fedevarer, fortøler dem efter Toldrullen. Paa dette Tidspunkt var altsaa Forholdet dette: Trælast og Fedevarer kunde afhændes til Fremmede, men disse maatte ikke indføre nogen Vare, og Fisken gik til Kjøbstæderne, som havde Privilegium paa at forsyne Distriktet med alle Fornødenheds-gjenstande.

Christian IV's og hans Efterfølgers Krige medførte selvfølgelig adskillige ekstraordinære Paalæg. 8/8 1624 udgik Skattebrev til Betaling af Rigets Gjæld: hver Odelsbonde skulde betale 1/3 af sin Rente, ingen mindre end 5 Daler. 10 Leilændinger og Krone-Bønder tilsammen 12 1/2 D. Tjenestedrenge paa fuld Løn 2 1/2, paa halv Løn 1 1/4 D. Husmænd og Ødegaardsmænd 2 1/2, Fiskere 7 1/2 D. Udrorskarle 3 3/4, Nordfarsskipperne 2 1/2; hver Aargangssag 3 1/2, hver Flomsag 2 1/2 og 1/8 af de sagede „Deler“. Ikke mere end 4 Aar efter kom en ny sviende Udtælling: Hver Bonde 2/3 af Indtægt; Skippere og Styrsmænd 6 Daler (à 6 Mark); Leilænding ved Søen 4 D. 2 Ort; Leilænding til Lands 3 D.; Husmænd 9 Ort ved Søen, 6 Ort til Lands; Udrorskarle 9 Ort, Tjenestedrenge respektive 6 og 3 Ort; Aargangssage 9 D., Flomsage 6 D. (Skill.. udeladt i Opregningen her). - Saa var der et Pusterum til

1645, da „vi og vores Lande ere af de Svenske paaførte en uformodentlig og offentlig Krig og Feide“ (~: da Christian IV havde sluttet sig hemmelig til Sveriges Fiender i Trediveaarskrigen!); i den Anledning paalagdes i Skat H a l v p a r t e n a f a l T r æ l a s t for at kunne betale den fremmede Rigmand Selius Marselius, der gjorde Forskud til Orlogsflaadens Udrustning. 1647 betalte Flomsagene i Romsdal 25 Dl. men slap senere med 16 til 20 og Bekkesagene 1 til 10. 1654 skulde hver fuld Gaard i Romsdal (1 1/2 Spand) udrede 4 Rdlr. og de større Gaarde forholdsvis. Hver Fisker 3 Rdlr. hvis Fisket slaar til, men det halve, hvis „det er slap“. Husmænd og Strandsiddere 1 Rdl. Til Akershus og de andre Fæstningers Istandsættelse en Extraskat (1 Rdl. af hver fuld Gaard). 1659: 12 Rdl. af hver fuld Gaard, hvilket indbragte fra Romsdalen 993 Daler. Hertil kom saadanne Plager som Udskrivning i Romsdal af „Knegte“ til Arbeidere ved Røraas Kobberværk (7/1 1641) og en Skat af 1 Ort for hver Læst Kul til Værkets Drift, hvilken skulde erlægges af alle, der ikke gjorde Arbeide for Verket. Over denne Byrde klagede Almuen i Romsdal og Nordmør i 1649 og fik eftergivet Restancerne. - Præsternes ordinære Skat var 12 Dl. omkring Aar i 1700.

De lange Afstande og den daarlige Vei paa den gamle Route over til Lesjeskogen gjorde Skydspligten gennem Romsdalen til en stor Byrde, hvorfor Bønderne i Kors Kirkesogn 1633 androg om at slippe med halv Skat, fordi de maatte gjøre 9 Miles Skydsfærd over Bjørneklev og Taterklev; en saadan Lettelse var tidligere tilstaaet Bønderne paa Lesje og Dovre. Kongen stillede sig imødekommende til deres Andragende.

1636 klager baade Trondhjems Borgere og Almuen i Romsdal og de øvrige Sølen over, at Landslod og Fisketiende skulde ydes saltet, hvilket de betegner som „ulidelig og dennem til Ruin og Ødelæggelse“. Kongen resolverede, at det kan bero indtil videre med Landsloden, og at de Bønder, som ikke sælger „Kjøbmandsgods“, „mue yde deres Tiende saltet til vores Tiendemænd som tilforn haver været brugeligt“. - De andre (Borgere, Fogder og Bønder) som selger og fører Kjøbmandsgods, skulde derimod levere „velforvaret og godt Kjøbmandsgods til vore Tiendemænd i Sildefjorden under Vragers Haand“. --

I 1604 under Opholdet i Bergen paabød Christian IV som Led i Søforsvaret Bygning af „Skyttebaade“ eller „Skjærbaade“ (Galeier), hvoraf Romsdal skulde skaffe 1 og Nordmør 2. Ordren gjentoges flere Gange, saa der har formodentlig været Vanskeligheder ved at effektuere den; sandsynligvis har man ikke haft Kundighed nok i Bygningen af den Slags Fartøier. Der blev engang givet Ordre til at hente Bygmester fra Holland, en anden Gang heder det, at man kan lade dem bygge i Nederlandene. De skulde have 60 Mands Besætning og opsættes i Bolhuse; en Styrmand og 2 Baadsmænd skulde lønnes til at holde Opsyn med dem. - 1653 blev der i Romsdal udskrevet Skat til igjen at „anrette“ Skjærbaadene og bringe dem paa Fode“ (12 Skill. af hver hel Gaard, 8 af hver halv, 3 af Ødegaarde) og der blev da gjort Alvor af Sagen. I Krigsaarene 1657-60 spillede disse Fartøier en Rolle som Transportfartøier nordenfjelds, og vi træffer deriblandt ogsaa et, der førte Navnet „Romsdalen“.

Medens Molde blomstrede op som Trælastby, holdt B u d sig endnu længe som et ganske betydeligt Fiskevær. 1632 havde Stedet 3 Jægter (i hele Fogderiet fandtes dengang kun 10 Fartøier) hvoraf Mads Skrivers paa 11 L. var den største i Distriktet. Samme Aar androg Almuen i Bud om at faa betale Skat som Husmænd, foregivende „dennem at sidde paa de bare Havskjær, tilmed ingen anden Næring at have end hvad de med en liden Fiskekrog kan fortjene“. Lensherren fik Befaling om at undersøge Forholdet, og Aaret efter blev deres Bøn opfyldt. Hvad de geistlige Forhold angaar, da havde Stedet næsten 100 Aar tidligere faaet egen Sjælesørger, idet der ansattes en resideerende Kapellan til at betjene Bud og Hustad under Akerø Sognekald (oprettet 1542). 21/7 1591 fik Præsten i Bud Brev paa at beholde Korntienden af Akerø, som var bevilget af Fredrik II af den Grund, at „Bu Fiskeleie er vidt fra Haanden og ubeleiligt liggende for den rette Sognepræst, og paa det at de kunne have en skikkelig og lærd Mand til Sjælesørger hos dem bosiddendes“. - 3/2 1639 blev Almuen i Romsdal tilholdt at hjælpe Præsten i Bud at bygge en Residens, som han siden selv skulde vedligeholde.

Ifølge Fogedregnskaberne havde Bud 43 Ødegaardsmænd i 1642, medens Ona samtidig havde 15 og Bjørnsund 10. I 1647 opføres 34 Strandsiddere og Aaret efter 35 „Wergemendt och Strandsidere, som ere gansche udarmede och haffue giffued aff yderste formuge effter tingsvidnes formellning”. 1650-51 blev der dog betalt „Leding och Landuare“ af ikke mindre end 75 Personer, hvoriblandt *Robert Robertson* med 6 Ort og *Stephen Stephensen* med 4 Ort. Begge har muligens været Skotter, og det sidste Navn spillede siden en Rolle i Moldes Handelsverden. Stedet havde da 2 Kippere. 1653-54 var der 19, som betalte 1 Dl. i Skat, og 55, som betalte Leding; 10 Aar efter havde Stedet 41 Borgere, Husmænd og Strandsiddere og i 1700 betaltes Ledingen med 6 ~ Fisk af 38 Personer. Stedet var altsaa gaaet tilbage, en Skjæbne det delte med Ladestedet indenfor.

R o m s d a l s M a r k e d var (som ovenfor nævnt) en af de paatænkte Forhandlingsgjenstande under Mødet i Bud 1533. I 1578 er det Gjenstand for nærmere Omtale i en Retterbot, som Rigsraadet udstedte i Bergen 25/8 s. A. nærmest i Anledning Søndmøringernes Klage over Bergensernes Opkjøberi i deres Fjorde Aaret rundt; dette Byborgernes Ophold i Fjordene blev som Følge deraf begrænset til visse Tider af Aaret. Saa heder det videre: „Dernæst som de beklager, at der skal være et armt Bondemarked ud i Romsdalen, til hvilken Marked fornævnte Bergens-Borgere ogsaa op drager og køber og sælger mod kgl. Majestæts og deres egne Privilegier, og er begjærendes, at sligt maatte afskaffes og det samme Marked fri og frels eftersom de tilforn frelsligen nydt haver, er saaledes bevilget og samtykt, at efterdi det skal hede og være et frit Marked, da bør det at være frit for hver Mand undtagen der findes nogen Privilegier hos Bønderne - eftersom os gives tilkjende, at fornævnte Bergens Borgere, desligeste Bønderne, did hen fører alt hvis (~: hvad) Vrag-Fisk og Udskud, som ikke er Kjøbmandsgods, da have vi befalet og paalagt Fogden - at han skal tage 6 af de bedste bofaste villige Mænd til sig og bese sligt Fisk, som did føres, og siden den sætte med fornævnte Mænd for et billigt og lideligt Kjøb, efter som Fisken er god for, saa at Vrag og Udskud maa sælges for Vrag og god Kjøbmandsvare for sit Værd, hvem som derimod gjør straffes derfor saavidt tilbørligt”. I samme Brev fik de Tilladelse til at købe Sædekorn og Brødkorn i Bygderne omkring Trondhjem (som Byborgerne havde forment dem) dog at de „ikke gjøre det for grovt“ (~: i store Partier) eller drive smaat Prakkeri til Skade for Borgernes Næring.

Man ser, hvorledes Almuen har følt sig trykket af begge Byers Borgere; de beder sig endog fritaget for Bergensernes Besøg udenfor de egentlige Handels-Tider. I en anden Retterbot af 27/5 1597 heder det ogsaa om Trønderne, at de hindrede Bønderne i at handle endog med Naboer. 1642 klager Gudbrandsdølerne over, at Bønderne fra Sødistrikterne kom til Markedet med Tønder paa 3 Kvarter istedenfor fulde Maal.

Til Belysning af Forholdene forøvrigt i dette Tidsrum hidsættes følgende spredte Træk:

I Fogden *Bernt Schrøder* synes Romsdølerne at have haft en Plageaand. 1597 klager de for Herredagen i Trondhjem over ham, at han krævede af dem enten 1 Dagværk eller 1 Pd. Fisk; han vilde ikke betale mere end 1/2 Daler for et Maarskind og 5 D. for en Gaupe; brugte „stiv Vægt“ ved Modtagelsen af Fisketienden og krævede 10 Marks Overvægt; tog 2 Daler af hver Flomsag og hvert 3die Sagbord istedenfor hvert 10de, som andensteds blev ydet - hvilket Herredagen forbød ham. Endvidere behandlede den en Retssag mellem ham og Fogden over Giske Gods, *Jacob Perssøn*, som Talsmand for sig selv og Bonden Jon Jørgensen paa Nes i Romsdalen mod voldsom Adfærd fra *Bernt Schrøders* Side. Jon Jørgensen havde nemlig tilligemed sin Nabo Bjørn paa „Ouffuedal” (Aandal?) veidet en Gaupe paa sit „Leidmaal“, som Giske havde Part i; Skindet havde derfor *Jacob Perssøn* købt paa sin Husbondes Vegne (~: Eieren eller Forpagteren af Giske, antagelig Johan Svave i Sorø) og givet Jon Jørgensen Brev paa dette Kjøb. Saa kom *Bernt Schrøder* til og overfaldt Jon med Hug og Slag paa Devold i Sigvarts Hus og truede med at føre ham som Fange med sig til Vaage, derefter truede han ham i hans egen Gaard paa Nes med ladet Bøsse, slog ham med et Spyd, saa han laa halvdød paa Marken, og mishandlede Hustruen. Begge Fogder saavel som Jon mødte i Trondhjem; *Bernt Schrøder* hævdede, at Skindet hørte Kongen til og irettelagde en Ærklæring om, at Jon havde truet ham med en Øx, men kunde iøvrigt ikke ganske benægte sine Voldsomheder. - Herredagen, som præsideredes af den berømte Historieskriver *Arild Huitfeldt* (Danmarks Kansler) dømte *Bernt Schrøder* til Mulkt og Erstatning.

Om Udsugelse baade fra Fogdernes og Præsteskabets Side faar man Besked gennem en noget tidligere Afgjørelse (1578) af en Herredag, ligeledes i Trondhjem. Nævnte Aar klagede Romsdølerne

over, at Presterne forlangte 1 Ko, hvergang en Mand eller Kvinde døde; i Brudevielse 1/2 Daler eller 1 Vog Fisk; 1/2 Pd. Smør eller 1 Pd. Fisk i Kirkegang; 1 Pd. Fisk i Offer-Øre. Fogden plagede dem med „Ombygsel“ paa Kronens Gaarde ved Embedstiltrædelse og forlangte af dem hvert 3die Aar fra 6 til 10 Daler af hver Gaard. Herredagen henviste baade Præster og Fogder til at følge Lov og tidligere Recesser med Hensyn til denne Ting og truer Fogderne med Straf, hvis de overskrider sin Myndighed. Ogsaa over den forhøiede Afgift („Michels-Korn“) til Lagmanden blev der klaget, og Lagmanden paalagt ikke at kræve mere end sine Forgjængere.

V e ø stod endnu under Domkapitlet i Trondhjem, forsaavidt som dette havde Patronats-Retten ~: Ret til at besætte Præste-Embedet. Denne benyttede Domherrerne til at indsætte Præster uden Bøndernes Vidende og Medvirkning (som dog ellers var forudsat ved Kirkeforandringen 1536) og afkræve den ansatte en overdreven Afgift. 17/6 1609 tilholdt Christian IV dem strengeligen at holde sig til den Afgift, som „fra Arilds Tid haver været brugelig“. Den af Bønderne med Provstens Raad udvalgte Præst *Zacharias Christopherssøn Holck* skulde forblive og til Kapitlet en „lidelig og billig Pens (~: Afgift)

VEBLUNGSNÆS.

aarligen udgive“. Denne Afgift oplyses at være i Danmark fra 6 til 20 Mark. 1632 gav Kongen Ordre til, at den samme Præst skulde lønne sin Kapellan Mogens Matssøn slig, at han kunde leve deraf; han fik 3/7 1633 Brev paa Nessets Gaard i Rød Sogn med 3 Sagbrug (i „Houer Elv“ og Rød) for sig og Hustru Kirsten Rasmusdatter. Korntienden i Romsdal blev i 1639 „perpetueret“ til Hørerne ved Trondhjems Skole (hvortil Afgiften fra Veø tidligere var henlagt); nogle af Præsterne i Romsdal havde havt den mod Afgift; nu havde Foged Anders Ivarssøn tilbudt at give 20 Daler for den, og Kongen vil overdrage den til Høistbydende.

30/5 1620 fik Biskop Arreboe Befaling til at undersøge, hvorledes det havde sig med Præsten i Akerø (*Christen Michelssøn*) som havde faaet Barn med sin Forlovede. Han blev af Provsten dømt fra Embedet, men fik Kongebrev paa, at Lensherren skulde skaffe ham et nyt Kald istedet. Faa Aar efter blev Arreboe selv dømt fra Embedet for letsindig Opførsel; han synes at have været afholdt af Præsteskabet i Romsdal, som gav ham et fordelagtigt Vidnesbyrd. Et andet Udslag af Nidkjerhed for Opretholdelsen af Moral og kirkelig Tugt er Lensherrens Forordning „udi Sildefjordene i Trondhjems Len (hvorunder Romsdal maa antages indbefattet):

Jeg *Oluf Parsberg* til Jernet, Ridder o. s. v. gjør vitterlig, at eftersom jeg forfarer den megen store Uskikkelighed og Misbrug, som sig hidtil i Sildefjordene haver tildraget, hvorved Gud fortørnes

og foraarsages Fiskeris Velsignelse at forrykke: da saadan Guds Fortørnelse, saameget muligt er, at forekomme - - haver jeg - til Hs. Maj.s naadigste Ratification ladet comprehendere og befatte disse efterfølgende Artikler - (32 Bestemmelser, deriblandt om Forsømmelse af Kirkegang, Forbud mod at udkaste forsætlig Sild fra Brygge eller Baad, Søndagsfiske, Hemmeligholdelse af Kundskab om Fiskeri o. s. v.).

Christian IV var dog en ganske naadig Herre, som foretrak lemfældige Afgjørelser ligeoverfor Almuen: 1614 havde han erfaret, at i Romsdal var et sygt Barn „draget under Jorden“, for hvilken Sag 24 Mand havde dømt 5 Angjældende (Barnets egen Moder, Guri Oterbog, Marte Jensdatter, Ingebret Stensvold, Elder Huseby og Ingeborg Torhus i Nesset) fra Livet. Kongen formildede Dommen derhen, at de skulde staa aabent Skrifte og betale en ringe Sagefald. Paa Hustad havde 5 Bønder taget et Træbillede (~: Helgenbillede?) ud af Kirken og kjørt om paa deres Mark med det, i den Overtro, at Ulvene da ikke skulde gjøre dem Skade; for „hvilken grove Forseelse vi naadigst ere tilfredse med, at de derfor afsone (~: betale Mulkt)“. Han var kun i Tvil, om Mulkten skulde tilfalde ham eller Gods-Eieren (*Jarob Rosencrants* til Kjerstrup). - 1625 var Ole Anderssøn Kolflaat kommen i Skade for at ihjelslaa Halte Sugge (~: Hjalte Sogge) og var derfor „sagt fra sin Fred“. Han havde andraget om Benaadning, som tilstodes paa gode Mænds Forbøn paa Betingelse af at forlige sig med den Dræbtes Slægt og Venner og betale Kongen 300 Daler. Naar dette var gjort, skulde han „være og blive her udi Riget fri, felig og sikker, staa og gaa udi Loug og Toug og søge Loug og Gildehus med gilde Mænd og gjæve og ei være Mand des værre for den Sag udi nogen Maader“.

IV.

LENSHERRER OG FOGDER - ROMSDAL SOM SVENSK PROVINNS.

Otte Brockenhuus døde i 1594 og efterfulgtes som Lensherre over Romsdalen af *Mads Sandberg* til Løstrup, hvis „Følgebrev“ til Bønderne er af 7/6 s. A. Han havde Krangel om Fogedgaarden i Romsdal, som Jacob Pederssøn forholdt ham, og døde allerede 1597. Hans Eftermand var *Nils Stygge* 1597-1604; han betalte i Afgift til Kongen 200 Daler. - Lenet blev nu i en Række af Aar overdraget Lensherrene i Trondhjem : *Sten Bilde* 1604-1613, *Claus Daae* (Rigsadmiral) 1613-1620, *Tage Thoft* 1620-1627. Saa var det igjen under Folk, som boede i Danmark: *Ove Høg* til Todbølle (Rentemester) et Aar; *Jørgen Wind* (Rentemester og Rigsadmiral) 1628-34. I 1633 overtoges det af Lensherren i Trondhjem *Oluf Parsberg* (Rigsraad) til 1639; derefter igjen til Folk i Danmark: *Ditlev Reventlov* (Kantsler) 1639--1646 og *Sivert Brockenhuus*, i hvis Tid det styredes fra Trondhjem af *Fredrik Urne* 1646-1656 mod en Afgift af 800 Daler til S. Brockenhuus. Man ser, hvor hyppigt det gaves til Mænd, som ikke engang boede i Norge. Bestallingen indeholdt stadig Paalæg om, at Lensherren skulde „frede Skovene og væрге Bønderne“. Om deres Repræsentanter, Fogderne, udførte dette efter Ønske, tør være tvivlsomt. Deres lave Aflønning (Fogden i Romsdal havde i 1634 kun 40 Daler i Løn) kunde vel friste dem til at forbedre den „*per fas et nefas*“. - At Lensherrens Visitsreiser har faldt dem kostbare, sees af en kgl. Ordre fra samme Tid om, at de ikke maatte bo hos Fogderne under sine Reiser. Der havde ogsaa været en tidligere Bestemmelse om at opsætte Logishuse paa passende Steder for Lensherren, men Effektueringen deraf udsattes indtil videre. - Med *Anders Ivarssøn* begynder Dynastiet paa G j e r m u n d n e s. Han havde bestyret Giske Gods og fik 5/2 1608 Livsbrev paa Gjermundnes, som han havde fæstet af Sigvard Beck til Ferslev (Rentemester og Befalingsmand over Giske). 1627 fik han Fæstebrev paa V e s t n e s Gaard (ligesom Faderen havde havt). 1632 25/2 udstedtes Brev paa Vestnes Gaard for *Ivar Andersøns* Hustru Inger Jacobsdatter og et af Børnene paa Livstid. (Hustruens Fader var antagelig den tidligere omtalte Foged paa Giske Jacob Persson). Fogedembedet i Romsdal overtog han 1633. Aaret efter erklærede han ikke at ville beholde det for den Forpagtning, han hidtil havde havt; men Kongen resolverede, at han ikke skulde beholde Fogderiet, hvis han ikke vilde forpagte det. 1636 erklærede han igjen, at han ikke kunde betale den store Afgift af Lenet, saasom der var „ingen Aftog (~ : Afsætning) paa Sagbordene og de saagodtsom intet gjaldt i denne Tid“. Han skulde da have Lenet for 1100 D. aarlig. I 1638 blev han mistænkt for ulovlig Handel: Skipper Jan Cornelissen med sit Skib „Jan Beyer van Hoorn“ havde en Tid været beslaglagt af ham og Visitør Johan Gram. Lensherren (*Oluf Parsberg*) beordredes at „relaxere“ (løslade) Skipper og Fartøi og undersøge, om Fogden havde villet selge „Deler“. Trods Fogdens høitidelige Benægtelse fik dog *Oluf Parsberg* Befaling til „flitteligen at udspørge hos andre fremmede, om denne Benægtelse var sandfærdig“. Om *Anders Ivarssøns* Descendenter paa Gjermundnes vil der senere blive fortalt. 13/5 1640 blev et nyt Embede oprettet, idet *Mats Pederssøn* blev Stiftsskriver i Romsdal, og de øvrige Sølen. Han skulde have Indseende med Kirkernes Indtægter og aflægge Regnskab hvert 3die Aar i Trondhjem. Aflønningen var 1 Rdl. af hver Hovedkirke, 1/2 af Annexkirkerne. - 1591 var Sorenskriverembedet oprettet; No 2 i Rækken, *Laurits Nils-*

søn, fik 20/6 1610 B I o s ø Gaard for Livstid mod aarlig Afgift til Lensherren i Trondhjem. - Richard Richardssøns Udnævnelse til Tolder er tidligere nævnt.

Medens der paa Gjermundnes dannede sig et mægtigt Embedssæde, gik V e s t n e s samtidig over til adelig Gaard („Sædegaard“) og Hovedsæde for et stort Gods, hvis Grundstamme var det fra Giskegodset udskilte Strøgods i Romsdal. 22/12 1648 bestemte Kongen, at Romsdals Len skulde sælges („til Norges Riges Gjæld at aflægge“), og to Kommissarier, Borge Juel og Ove Bjelke, fik Ordre til at besigtige det. Kjøberen skulde faa Brugene for Taxtsummen. Sigvart Brockenhuus skulde dog til sin Død beholde de 800 D. af Lenets Indtægter. Aaret efter (26/6 1649) optraadte Norges Statholder, den mægtige *Hannibal Sehested*, som Kjøber af Krongodset i Romsdal, hvorved 62 Gaarde samledes paa hans Haand foruden Ledingen af nogle flere, efter at han 19/12 1648 havde faaet Skjøde paa Giskegodset med ca. 80 Brug i Romsdal. Den samlede Landskyld og Leding af Krongodset var ca. 4614 Rdlr. Blandt disse Eiendomme var: Bolsø, Strande, Opdal, Lillevik, Eikreim, Bjørset, Fanbostad, Lervik, Lønset og Fossefaldene paa Yttre og Indre Aarø med 2 Rdl. aarlig Afgift, og Eidem med „Storelvs Fos“ (6 Rdl.) og Haukebø (1 1/2 Rdl.). Ved et Mageskifte fik han senere samlet Eiendom i Veø og Vestnes, ialt 26 Gaarde foruden de allerede erhvervede. 22/6 og 25/6 1649 fik

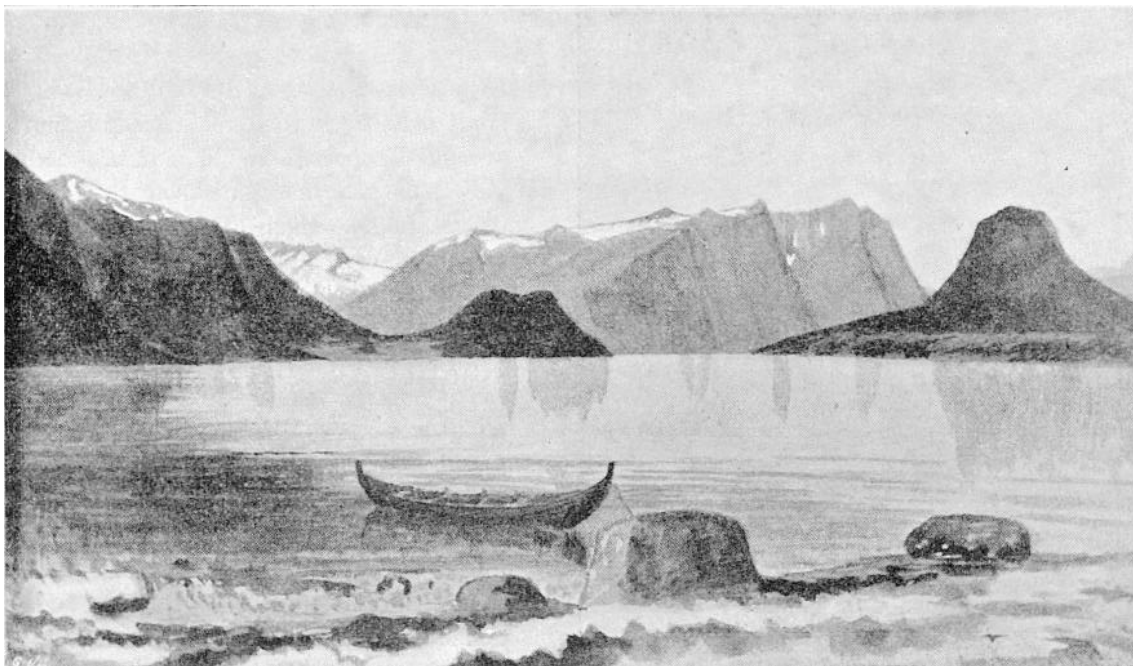

BOLSØ GAMLE HOVEDKIRKE.

Sehested Jurisdiction paa Vestnes Gaard. med Ret til at indsætte egen Sørenskriver der og nyde dansk Adels Privilegier ligeoverfor Bønderne; desuden Patronatsretten over Veø (~ : Ret til at ansætte Sognepræsten). Sehesteds Foged eller Forpagter over Vestnesgodset var *Hans Evertssøn*. Faa Aar efter var den store Mand styrtet af sine Uvenner i det danske Rigsraad. sigtet for mislig Regnskabsførsel og Underslæb. 24/6 1651 afstod han til Kongen sine private Eiendomme i Norge (taxeret til 226,000 Rdl.) og forlod Rigerne for at gaa midlertidig i udenlandsk Tjeneste (bl. a. i Spanien). I Brev af 19/9 1657 underrettede han sin Foged paa Vestnes om Afstaaelsen.

5/4 1652 fik *Nils Banner* til Ringsted (paa Sjælland) Brev paa 900 Rdl. aarlig af Kronens Gods i Romsdal, medens Lensherren i Trondhjem fik Ledingen og Kronens Part af Tienden af det Gods, som var udlagt til andre Kreditorer end Sehested, for 450 Rdl. aarlig Afgift. Et Par Aar senere blev endel af Lenets Indtægt anvendt til at aflønne den kongelige Historieskriver *Vitus Bering*. Romsdal var gaaet over til at blive et „Pensionslen“, for at laane et træffende Udtryk af en nyere Historiker. 17/4 1656 stadfæstes et Forpagtningsbrev paa 3 Aar paa Vestnes Gods for *Nils Mortenssøn*. Han skulde betale Nils Banner 900 Rdl. aarlig og 50 Rdl. til Kronen; være Foged for Godsets Bønder; være Skogene og ikke besvære Bønderne med nogen Upligt. V r a g o g s t r a n d e t G o d s f u l g t e e f t e r S ø r e t t e n A d e l e n i D a n m a r k (den her udhævede Bestemmelse er karakteristisk for Forholdet mellem de 2 Riger og den danske Adels Overmagt, som forresten netop ved denne Tid stod for Fald). Samtidig med disse Dispositioner over Krongodset blev Indtægterne af Told og Skat af det hele Len anvendt til at tilfredsstille Kronens Kreditorer, deriblandt Leonard Marselius i Hamburg. 19/8 1655 anvistes aarlig 13 000 Rdl. af Trondhjems, Nordmørs og Romsdals Told samt Skatterne til dette Øiemed. Hannibal Sehested havde i sin Statholdertid faaet oprettet et norsk Rentekammer, hvor Told og Skat opsamledes og Lensherrernes Afgift indbetalt; han havde ligeledes udvirket, at ialfald Halvdelen af Skatterne blev i Landet og anvendtes til Norges eget Behov, medens Resten gik til Danmark. Da han blev styrtet, ophævedes dette Forsøg paa at etablere et særskilt norsk Finants-Styre, men man gik dog i Danmark ind paa, at Skatterne forblev i Norge og disponeredes af Statholderen, medens Lens-Afgiften og Tolden gik til Kjøbenhavn.

Vestnes Gaard gik nogle Aar efter over til ny Eier; men inden dette skede, havde Romsdal med det øvrige nordenfjeldske Norge oplevet en Krise, som maa omtales i sine Hovedtræk. Medens den svenske Konge Carl Gustaf var optaget med at krige i Polen, tænkte Fredrik III, at Leiligheden var kommen til at gjenvinde, hvad i hans Forgjængers Tid var tabt ved Freden til Brømsebro 1645, og et Offensivstød fra det nordenfjeldske ind i Jemteland blev forberedt. Lensherre i Trondhjem (og dermed ogsaa over Romsdal, var fra 1656 *Peder Wibe*, en Mand, der ved egen Dygtighed havde arbejdet sig fra borgerlige Kaar op til høit betroede Stillinger. Født i Danmark havde han først tjent sig op i Frankrige, hvor han blev optaget i Adelsstanden og giftede sig med en fransk Dame (en Datter af dette Egteskab vil blive omtalt senere, da hun døde i en høi Alder i Molde). Efter Hjemkomsten til Danmark blev han benyttet som Rigernes Gesandt, dels i Paris, dels i Stockholm, og var nu i en fremrykket Alder Lensherre i Trondhjem. Overanfører for Krigsoperationerne nordenfjelds var *Jørgen Bjelke*, Søn af Norges Kansler Jens Bjelke paa Østeraat (som igjen var Søn af den ovenfor omtalte Lucie til Østeraat i Egteskab med en indflyttet dansk Adelsmand Nils Tillmandssøn Bjelke). Jørgen

STRANDPARTI FRA VEBLUNGSNÆS. - Efter Akvarel af J. A. Schneider.

Bjelke boede paa Hovinholm ved Mjøsen og opholdt sig i Skien, da han fik Ordren om at overtage Kommandoen nordenfjelds. Efter et kort Ophold i Kristiania drog han over Skien den senere saa bekendte Fjeldvei over Haukeli til Hardanger (som vældig Jæger skjød han Rensdyr underveis) og videre til Bergen, hvor en Del af Slyrken samledes. Hovedstyrken bestod naturligvis af trondhjemske Tropper, hvortil Romsdalen ydede sin Kontingent; 66 Mand af romsdalske Kompani blev dog sendt til Danmark for at gjøre Tjeneste der. Der blev opsat 2 trondhjemske Regimenter tilfods, hvoraf Bjelke selv førte det ene, og den vordende Eier af Vestnes, *Reinhold von Hoven*, det andet. Ogsaa Foged *Hans Evertssøn* fra Romsdalen maa have fulgt Toget, eftersom han efter den lykkelig Gjenerobring af Jemteland blev udnævnt til Foged sammesteds. Til Transporten af den fra Bergen afsendte Styrke anvendtes de ovenfor omtalte Skjærbaade (særlig til Rytteriet, hvis Heste for en stor Del var indkjøbte paa Vos). Det lykkelige Udfald af Jemtelandstoget bragte først Svenskerne til at trække sig tilbage fra det søndenfjeldske, og indgav dernæst Bjelke den dristige Plan at føre sine Tropper sydover rundt Kysten og gjøre et Angreb paa Gøteborg.

Inden kort Tid var imidlertid den hele Situation fuldstændig forandret: Carl Gustaf havde udført sit berømte Tog over Isen til Sjælland og tvunget Fredrik III til den ydmygende Fred i Roskilde. Det nordenfjeldske Norge, som havde kjæmpet saa tappert, var afstaaet og skulde nu organiseres som svensk Provins !

Peder Wibe fik da den tunge Lod at overlevere sit Len til fremmed Herredømme. Ifølge Roskildefredens latinske Text skulde Sverige have Trondhjems Len (*præfectura*) med Tilbehør; Carl Gustaf fik saaledes ikke Nordland og Finmarken, som han havde ønsket. Romsdal var Gjenstand for adskillige Forhandlinger, men kunde ikke reddes; Følgen af, at det saa længe var blevet behandlet som Pensions-Len, viste sig nu: det var styret fra Trondhjem og maatte regnes med dertil og overleveres til „Hs. Kjærlighed Kongen af Sverige“, som det heder i Datidens Diplomatsprog. Preben von Ahnen (Lensherre i Nordland) foretog en Grænsebefaring sammen med Reinhold von Hoven og den svenske Gouvernør *Lorentz Creutz*, hvorved Romsdalens Grænser mod Søndmør og Gudbrandsdal fastsattes. Dokumenterne herom er daterede Vestnes 27/4 1658 (Tingsvidne af 24 Mand) og Bjørnlien

28/6 1658. Peder Wibe var syg og overlevede ikke længe den store Sorg; han døde straks efter Hjemkomsten til Danmark.

Havde man i Trondhjems By og muligens ogsaa i Landdistrikterne til en Begyndelse glædet sig over Forandringen og indbildt sig, at det nye Styre skulde blive en Lettelse i de tunge Byrder, saa blev man snart grundig kureret for den Indbildning. De svenske Tropper, som nu skulde underholdes, var ikke saa nøisomme som de norske, og der paafulgte straks Udskrivning af Skatter, 2 Rdlr. af hver fuld Gaard. I et af Brevene til Kongen melder Lorents Creutz, at de andre fandt sig deri og betalte, forsaavidt de havde Raad til det; men i Romsdal sagde de „kort Nei“, hvorfor han havde beordret 1 Kompani tilfods og Carl Sparres 50 Ryttere derhen, for at tilveiebringe Lydighed. Carl Gustaf forlangte ogsaa 2000 Mand, som virkelig blev udskrevne; en hel Del deserte undervejs, Resten blev sendt til Sverige og derfra til Lifland for at gjøre Krigstjeneste der. Til denne sørgelige Udtapning har vel ogsaa Romsdal maattet yde sit Bidrag. I Trondhjem blev der holdt en høitidelig Hyldnings-Akt, hvor Romsdal som de øvrige Distrikter

GENERARMAJOR VON HOVEN.
(Efter Original hos Familien Stokkeland i Vestnæs).

var repræsenterede af Geistligheden, Sorenskriver, Foged (*Iver Jenssøn Bandsbilt*) og Bønder. Biskop Erik Bredal forlod Trondhjem og trak sig tilbage til Trondenes i Nordland for derfra at bestyre den gjenværende Del af Stiftet; Carl Gustaf udnævnte sin Hofprædikant *Henning Skytte* til Biskop over den nye Provins. Lagmanden blev erstattet af *Georg Stjernhielm*, og til Guvernør over Lenet udnævntes *Clas Stiernsköld*.

Lorentz Creutz havde sat sig ind i det nye Lens administrative og commercielle Forhold og derom afgivet en udførlig Indberetning („Relation om Trondhjems Tilstand Aar 1658“), hvoraf følgende Brudstykke om Romsdalen hidsættes:

„Saaledes er Romsdalens Havne og Toldsteder beliggende, at fra Havet ind i den store Romsdals-Fjord, omkring hvilken hele Romsdal fordetmeste ligger, og did Skibene kan gaa ind, er ikke mere end 2 Indløb foruden Bjørnsund, som stikker ind fra Havet. Det ene heder Hisesund, 1/2 Fjerding bredt, det andet Bredsund, 1 Fjerding bredt. Ved omtalte Fjord ligger et lidet Sted, Moldøø (~: Molde), hvor en Hob trondhjemske Borgere og andre „strykande“ har nedsat sig og driver Handel baade med Landsfolket i Romsdal og en stor Del af Nordmør og Tingvold, og med de Fremmede, udskibende Bord eller Planker, Tjære, Fisk, Tran, Skind og andet mere, hvilken Handel er til ikke ringe Skade for Trondhjem; ligeledes andre Udliggere, hvoraf hele Landet paa alle Kanter er fuldt. For at hindre dette, da de Varer, som kommer fra Romsdal, har for lang Vei til Trondhjem med

37 Mils slem og farlig Reise, hvorunder de ofte bliver liggende veirfast i lang Tid paa Klipperne med sine smaa Baade (andre Fartøier har de ikke) og forsommer og fortærer mere end deres Varer er værd. eller det, de skulde hente, synes det tjenligt at oprette etsteds, enten paa Wädøø, (Veø) en Ø midt i Romsdalsfjordene, hvor de Engelske forðum havde sin Stapel, og Levningerne af deres Kirker og Huse endnu kan sees, eller paa Fastlandet ved Grytten, hvor der aarlig holdes Marked af Folk fra Bergen, Søndmør og andre Steder, en By, dog uden Privilegier som Stapelplads”.

Disse Udtalelser er af stor Interesse, bl. a. fordi de vises, hvorledes Molde allerede som Ladested, der var opstaaet uden administrativ Foranstaltning, alene ved Forholdenes naturlige Udvikling, truedes med Flytning ind i Fjorden - en Tanke, der dukkede op igjen senere, længe efter at Stedet havde kjæmpet sig frem til Kjøbstad.

Lorentz Creuz blev under Hjemreisen til Sverige tagen tilfange og holdt i Forvaring paa Akershus (med 7 Rdlr. Dagen i Diæt). 1675 forfremmedes han til Admiral og faldt i Søslaget ved Øland Aaret efter.

5 Maaneder efter var alt forandret. Den svenske Konge havde ikke kunnet slaa sig til Ro med de vundne Resultater; han satte alt ind paa et eneste Tærningkast for at blive Herre over de 3 Riger og fornyede uventet Krigen med et raskt Angreb paa Sjælland. Samtidig havde Jørgen Bielke, som nu var kommanderende General i Norge, forberedt et Tog til Gjenerobring af det tabte. Allerede under Hyldningsakten i Trondhjem havde Fogden i Romsdal forevist Claus Stiernskiöld et Exemplar af de Opmuntringsbreve, som Bielke havde sendt Bønderne, og efter en Afskedsaudients i Kjøbenhavn, hvorunder Bielke havde lovet det nedbøiede Kongepar at holde Norge, ilede han nordover for at satte Krigsmaskineriet igang. To Korpser, et fra Bergen og et fra Østlandet, drog samtidig nordover for at modes udenfor Trondhjem. Til de bergenske Troppers Transport anvendtes ogsaa denne Gang Skjærbaadene; fra Romsdal nævnes ingen, men Søndmør stillede „Blaabukken“ og en til. Reinhold von Hoven fulgte Bergenserne, blandt hvis Officerer Ludvig Holbergs Fader, Christen Nilssen, var med som Chef for Søndfjords Kompani. I Romsdal holdt svenskerne Session paa Vestnes den 16de September, da Major Eiler Viborg med Fortroppen af den norske Expedition kom over dem og sprængte Sessionen. Stemningen i Romsdalen var nu alt andet end svenskvenlig; Uaar med mislykket Fiskeri og Haglveir paa Kornet gjorde sit til at forværre Humøret. Udenfor Trondhjemsfjorden medtes Reinhold von Hoven og Preben von Ahnen, som førte 300 Nordlændinger, og i Slutningen af September var alle Korpser forenet ved Trondhjem; Vinteren gik med Beleiringen af denne By, medens Carl Gustaf forgjæves løb Storm paa Kjøbenhavn. De gjentagne Forsøg paa at tage Fredrikshald er det 3die i Rækken af disse flammende Krigsbaal, som endte med Carl Gustafs pludselige Død og Freden i Kjøbenhavn 1660, hvorved det sønderlemmede Norge igjen blev helet, rigtignok med endeligt Tab af Jæmtland og Bohuslen. - Det er et interessant Træk i disse bevægede Tidens Historie, at Hollænderne synes for Alvor at have tænkt paa at erhverve en Del af de Besiddelser, som det ikke lykkedes Sverige at holde fast paa. De havde jo rekruteret sin Flaade for en

GENERALINDE VON HOVEN.
(Efter Originaler hos Familien Stokkeland i Vestnes)

stor Del fra Norge og vidste, hvad Søfolk derfra duede til. Men England lagde sig imellem og hindrede, at Romsdal og Nordmør blev hollandske Kolonier.

„Pensions-Lenets“ Afgift til Sigvart Brockenhus var ved Afstaaelsen af Romsdal til Sverige overført til Bratsberg Len (Jørgen Bielkes); i 1659 fik *Peder Reedtz* til Tygestrup paa Møen for sine Tjenester (han havde laant Kongen Penge) Leding og anden Indkomst af Romsdals Gods samt Grundleie af Sagbrug (Told, Sise og Vrag fraregnet). Systemet fortsattes altsaa; men ellers skede der efter Krigen en stor og indgribende Forandring ved Souverænitets Indførelse: istedenfor Lensherrer, som betalte en vis Afgift og selv tog Resten, fik man fastlønnede Amtmænd, medens Indtægterne forøvrigt tilfalder Kongen ~ : Statskassen. Adelsvældets Dage var forbi; istedenfor danske Lensherrer, som drog hjem igjen til Danmark, naar de var kjed af Norge, fik Landet en høiere Embedsstand, der følte sig hjemme i Landet og mere og mere rekruteredes fra Landets egne Børn, om end Fremmed-Elementet endnu langt nedigjennem Tiden var stærkt repræsenteret.

En af Heltene fra de nordenfjeldske Felttog, *Reinhold von Hoven*, blev som Eier af Vestnes bosiddende i Romsdalen. Han var (ligesom Hannibal Sehested) født paa Øen Øsel, som dengang var dansk, og hvor v. Hoven i 1639 var Høvedsmand paa Arnsborg Slot. 10 Aar efter kom han til Norge, blev 1550 Major ved trondhjemske Regiment, samme Aar Oberstløjtnant og under Krigen Cef for det ene af de 2 Regimenter, hvori det gamle blev delt. Han havde først ønsket en Gaard i Indtrøndelagen til Residents og fik da 1652 Mære i Sparbo som Afdrag paa sine Udlæg for Kongen; 24/12 1654 købte han af Selius Marsilius Kronens til denne pantsatte Gods i Romsdal og beholdt det indtil videre som Pant paa sit Tilgodehavende: 1662 købte han Vestnes Gaard af Peder Wibes Datter, Anne Cathrine Budde, og døde der 21/5 1682, men blev bisat i Trondhjems Domkirke. Han var Generalmajor, da han 1679 traadte ud af Tjenesten. Hustruen (Helle Budde) døde i Juni 1684. Deres Portrætter findes endnu i Vestnes. - Vestnes Gaard gik over til Svigersønnen Oberst G. C. v. Schultz.

**MOLDE LADESTED. -- KIRKEN BYGGES. - FRA DET 17.
AARHUNDREDES SLUTNING.**

Et Vidnesbyrd om M o l d e L a d e s t e d s voksende Betydning og Selvfølelse er Opførelsen af en Kirke sammesteds, hvorved Indbyggerne befriedes for den til sine Tider ubekvemme Søgning til Kirken paa Bolsøen. Der foreligger et Andragende derom dateret 8/6 1656 til Biskop Bredal om at „være os beforderlig vores christelige foretagende Werck om en kirche her paa Molde paa Egen Bekostning at opbygge og holde ved Magt” - undertegnet „vi fattige undertegnede paa Egne og fattige Med Naboers Vegne” *Oden Aagesen, Lauge Nielsen, Hans Rasmussen, Rasmus Mortensen, Henrich Jansen, Oluf Pedersen.* - Underskriverne (undtagen Oluf Pedersen) samt *Gierdt Davidsen, Willem Joensen* **og** *Robert Cotting* tilbyder sig desuden at bygge Kirken paa egen Bekostning. Samme Aar udstedtes et Løfte til Veø Sognepræst om Løn for Betjening af Molde Kirke og allerede 26/7 s. A. blev der givet Henrich Zachariassen Holck (Sognepræst i Veø) Tilladelse til at betjene en paa Molde opførende Kirke. Sagen maa forresten have været under Forberedelse noget tidligere, eftersom der findes et Brev fra Fredrik III til Lensherren Fredrik Urne, dat. 24/8 1655, om samme Sag: „Hvad paa Almuens Vegne paa Molde i Romsdalen hos os underdanigst anholdes og begjæres, kan du af hosføiede deres underdanigste Supplication videre se og erfare. Thi bede vi dig og naadigst ville, at du dig om des Beskaffenhed med Flid erkundiger og, dersom du eragter den begjærede Trækirke bekvemmeligen og uden nogens Præjudiee at kan bevilges, ere vi naadigst tilfreds, at de efter deres egen Erbydelse den paa deres egen Omkostning og af hvis Godtfolk dertil vil give, maa lade opbygge, og den siden forsvarligen vedligeholde, hvorom du dig med forderligste til videre Efterretning imod os underdanigst haver at erklære“. - I de nærmest paafølgende Aar blev da Kirken bygget (Fredrik Urnes Skrivelse derom er dateret Vestnes 4/4 1656) og stod i sin oprindelige Skikkelse lige til Ombygningen i 1840. I Andragendets Underskrivere og Giverne af Kirkens ældste Prydelser maa vi se Moldes daværende Magnater (Udtrykkene om deres Fattigdom maa ikke tages bogstavelig; det hørte med til Tidens Sprog), hvoriblandt Fremmed-Elementet allerede tydelig viser sig.

De kirkelige Brugsgjenstande og Prydelser, som stammer fra denne Gruppe Borgere fra Grundlæggelses-Tiden, er følgende:

1. Kalk og Patel af Sølv, bekostet af Robert Cotton og hans Enke Maritte Jorisdatter Noone 1661 (ifølge Indskrift paa Fodstykket).
- 2.. Døbefad af Messing, Gave fra Carsten Christensen og Karen Bendixdatter (ligeledes ifølge Indskrift).
3. Et Par Lysestager af Messing til Vokslysene, Gave fra Tolder Thomas Bever og Anna Briisel (eller Brüssel) ifølge Indskrift.
4. En seksarmet Lysekrone af Messing, skjænket af Christian Ravn og Elisabet Odinsdatter 1/1 1669 (Indskrift).
5. Altertavle, bekostet af Henrich Johansen Suers og Maren Henrichsdatter Lytters 1664 (Indskrift)

6. Portræt-Tavle af Lauge Nilssøn med Hustru og 7 Børn. Indskrift: „Herunder hviler den sal. Mand, ved Navn Lauge Nilssøn, som hensov den 8de Novbr. 1661“.
7. Do. af Odin Aagessøn med 2 Hustruer og 20 Børn, foræret (ifølge Indskriften) af O. A. og hans 2den Hustru Malene Eliasdatter 1664.

No. 6 og 7 var (ifølge O. C. Bull) anbragt paa hver sin Side af Altertavlen. Paa No. 6 saaes Spor af et Portræt af en Mand til, og Traditionen meldte derom, at Lauge Nilssøns Hustru havde været 2 Gange gift, og da den ene Mand, en Udlænding, rømte fra hende, lod hun hans Billede udslette af Tavlen. Af Indskriften under Lauge Nilssøns Portræt sees, at den Skik at nedsætte Lig under Kirkegulvet var i Brug ogsaa her og benyttedes, straks Kirken blev bygget. Man fulgte den i omtr. 150 Aar og det var en lang Række af Moldes anseligste Mænd og Kvinder, som saaledes fik sit Støv bevaret i Kirkekjælderen; men ved Ombygningerne i 1840 og 1886 er de anbragt i Jorden uden Betegnelse af Stedet. De gamle Portrætter (hvis kunstneriske Værd vistnok neppe var stort, men som dog havde stor lokalhistorisk Interesse) kom væk i 1840.

MOLDE ca. 1810 MED GAMLE KIRKE FRA 1656.

(Efter Boydells „Picturesque scenery of Norway“. London 1820).

En anden Kilde til Kundskab om Datidens Molde er Listerne fra Folketellingen i 1664-66, da man optog Fortegnelse over Norges Befolkning af Mandkjøn, delt i 2 Grupper: over og under 12 Aar. Fortegnelserne, der er optagne af Sognepræsterne, er af forskjelligt Værd og tildels mindre paalidelige; men ved at sammenligne dem med samtidige Skattemandtal fra Fogderne og bearbejde dem methodisk, har man dog med temmelig stor Sikkerhed deraf kunnet beregne Befolkningen i de forskjellige Landsdele. For Moldes Vedkommende er Listen udfærdiget af Sognepræsten i Veø Henrich Zachariassen Holck (22/12 1664 med Supplement af 1666) og udviser et Antal af 178 Personer over 12 Aar, 95 under nævnte Alder, ialt 273, hvorefter Ladestedets samlede Befolkning kan sættes til 5 à 600 Mennesker. Listen over „Bolsøe Kiercke Sogen met Molde och Kleffue Capeker“ har følgende navgivne Personer i Molde, fordelt paa de 2 „Fuldegaarder“ Reknes og Molde:

„R e k n e s (skylder 4 Voger) Borger Oden Aagesøn, 60 Aar gml. 3 Tjenestdrenger (deriblandt Aage Aagessøn, 20 Aar gml.). Derefter følger Borgere och Kongelige Betientere, Husmend och Strandsidere, met deris Søner och Folk, som ere boende paa forne Rechenes Grund, nemlig: Gjert Davidsen (60) Jens Jenssen (34) Johan Hendrichsen (51) Hans Hanssen (28) Hendrich Johanssen Suers (49) Oluff Knudtsen (43) Hans Rasmussen (54) Peder Pederssen (49) Peiter Larssen (50) Ole Pederssen (59) Store Hans Hanssen

(49) Jon Jonssen Skot (38) Tolder Lauridtz Lassesen (31) Sorenskriver Hans Lauridzten Schieffuinge (36) Karen sal. Hans Michelsens, Underfiscalsfuldmægtig Hendrich Brun (35).
 M o l d e: (skylder 5 V. 1 pd.) Opsidere: Ole Larssen (63) Albert Larssen (30) Rasmus Pedersen (56) med 6 Knegte och Strandsidere. - Endnu ere paa forbenefnte Molde Grund Borgere och Kongl. Betientere, Item Husmend och Strandsidere met deris Folch, som følger: Thomas Jørgensen (36) Robert Torbit (26) Thomas Vilemsen)35) Vilem Schot (80) Thomas Bryss (25) Poffuel Sørensen (47) Enchen Barbra, Knud Oluffsen (55) Rasmus Matiesen (28) Toldbetient Claus Rasmussen (49)“.

Foruden Præstens Liste er der et af Fogden optaget Mandtal, der indeholder de samme Navne (med nogle Variationer); den opfører 23 kgl. Betjente og Borgere, 73 Husmænd og Standsiddere. Sammenholder man disse Fortegnelser med Kopskat-Mandtallet af 1645 og Oplysningerne om Handelsvirksomheden i Trediverne samt Kirkens Bygning etc. faar man ikke saa lidet at vide om Personalet i Molde i det 17de Aarhundrede. Fremmedelementet er stærkt fremtrædende: *Kort Hanssøn* og *Joris Non* er tidligere omtalt; sidstnævntes Datter Marit var gift med *Robert Cotton*, som ifølge Indskriften paa Kirkens Kalk maa være død før 1661. Hun eiede en Part i Moldegaard og giftede sig paany med Jens Jenssøn (Friis). *Henrich Johanssøn Suers* (identisk med Henrik Jansen) boede i Bud, men eiede tillige Hus i Molde, takseret for 330 Rdl. Han døde 1688. *Willum Jonson Skot*, hans Søn *Thomas Willemsen* (gift med Odin Aagessøns Enke Malene) og dennes Svoger *Jon Jonsen Skot* (gift med Malenes Søster Marit). - *Robert Johanssøn Torbit*, muligens identisk med *Robert Thue* (ogsaa skrevet Tou, Tu), † 1690, hvis Slægt ligesom Jon Skots han forfølges langt nedover. Jon Skot var Kirkevæрге i 1690 og eiede 3 Voger i Mjelve. - Om Hans (eller Thomas) *Bryss* (Bruce?) savnes nærmere Efterretning. - Stedets anseligste Mand omkring 1650 synes at have været *Lauge Nilssøn*; nævnte Aar attesterer han paa Molde Thingstue, at Skatten i samtlige Ottinger er takseret af 6 svorne Lagrettesmænd paa hvert Thingsted i Fogdens Nærværelse; han var Eier af den nedre Sag i Molde-Elven og en Tomt („Laugepladsen“). *Giørt Davidsen* var sammen med Johan Mumme (se ovenfor) Eier af Nedre-Aasens (Osens?) Sagbrug og synes at have eiet den Tomt i Molde, som gaar under Navn af „vestre Schultzzhagen“ (efter en senere Eier); i 1717 omtales en Del deraf som en „beplantet Haveplads“, muligens den nuværende Havnefoged Høstmarks Have. -- Den største jordeiende Magnat var *Odin Aagessøn*, Eier af Reknes og Halvparten af Moldegaard m. m. (ialt ca. 20 Voger). Han sad paa Reknes 1618-69; blandt hans mange Sønner spiller Aage og Odin en fremtrædende Rolle i Processer og Transaktioner omkring Aar 1700. En Datter Elisabeth var gift med Tolder *Christian Ravn*. - Af kongelige Betjente havde Molde paa dette Tidspunkt kun 3: Sorenskriveren samt Toldpersonalet, hvoraf Toldbetjenten („Visitøren“) rimeligvis altid har boet paa Stedet, medens vi noget senere finder Tolderen (Regnskabsføreren) bosat længere inde i Fjorden. Vi skal senere se, hvor stærkt Embedsmandsklassen blev repræsenteret i det lille By-Samfund.

Vanskeligheden ved fra Molde Toldsted at holde tilstrækkeligt Opsyn med de toldpligtige Fartøier, som løb ind i Fjordene, fremgaar af *Fredrik den 3dies* Brev 18/11 1653 til Lensherrerne Fredrik Urne i Trondhjem og Ove Bjelke i Bergen:

„Vid, at eftersom vi kommer udi Erfaring, stor Underslæb og Toldsvig tidt og ofte skal for-aarsages, idet de ūdi vort Rige Norge paa Romsdalen i Throndhjems Len seilendes Skibe og Farkoster uinkvirerede, strax de af Søen indkomme, i Fjordene skal indseile og, efter de af Fjordene ud-kommer, i lige Maader strax at gaa ad Søen, thi bede vi dig og naadigst ville, at du styrmændene i Romsdalen i bemeldte Throndhjems Len boendes, tilholder, at de værer tiltænkt med alle hvis Skibe og Farkoster, som af dennem enten ind eller ud af bemeldte Romsdalen piloteres (~: lodsés) først indkommende og sidst udgaaende, for det rette Ladested i forskrevne Romsdal, M o l d e kaldet, at ankre, indtil om Skibenes Ind- og Udførende, saavidt Toldordinantsen og Tractaterne forklarer, kan vorde inkvireret“.

Dette Forhold afgav siden Grund (eller Paaskud) for de i 1662 i Kjøbenhavn forsamlede Deputerede fra norske Kjøbstæder til at foreslaa Molde afskaffet som Toldsted. Der forelagdes dem nemlig det Spørgsmaal: „Hvad smaa Toldsteder for Underslæbs Skyld kunde afskaffes“, og Svaret gik

bl. a. ud paa, at „Romsdals Toldsted synes fornøden at afskaffes efter Borgerskabets egen Andragelse samt menige Almues store Klagemaal over Skovenes ganske Udhugst“. Ved „Borgerskabet“ maa her forstaaes Trondhjems, som vistnok ikke opnaaede fuldt ud, hvad de ønskede, nemlig at kue omtrent al Konkurrence baade fra Kristianssund og Molde (det sidste synes de at have villet ganske udrydde, medens Kristianssund dog skulde faa beholde Trælasten udenfor Agdenæs), men alligevel ved en kgl. Forordning af 30/7 s. A. fik betydelige Fordele. Politiske Aarsager var her medvirkende: Trondhjems By havde under Krigsaarene umiddelbart iforveien udstaaet en saa haard Tørn, at det var rimeligt, at Styrelsen vilde hjælpe den op igjen.

„Romsdals Toldsted“ var alligevel, som det synes, i Funktion paa den Tid Folketællingen holdtes. I en Betænkning, som Statholder Ulrich Fredrik Gyldenløve og Generalløitnant Jørgen Bjelke i Juni 1670 afgav til Kong Christian V om Norges Forhold, med Forslag til Besparelser i Administrationen og Ophjælp af Næringsveiene, foreslaaes Romsdals Amt delt i 2 Fogderier: Nordmør og Søndmør, med Bergen som Kjøbstad; Amtmanden skulde bo paa Romsdalsøerne. Med Hensyn til Handelen foreslog de, at Amtet „efter de gamle Privilegier kun maa beseiles af Kgl. Majestæts egne Undersaatter og Fremmede forbydes, til adskillig stor Fordel baade udi Eders kgl. Majestæts Indtrader og Undersaatternes Tarv“. Tolden foresloges bortforpagtet og til Tolder udnævnt Chr. Ravn.

Den gamle Strid mellem Trondhjem og Bergen om Handelen i de 4 „Sølen“ vilde Gyldenløve og Bjelke altsaa løse ved at henvise de 2 sydligste helt og holdent til Bergen, Fosen og Namdalen til Trondhjem. Romsdals Fogderi skulde forsvinde som særskilt Distrikt, formodentlig for at spare en Embedsgage; til Gjengjæld forpligtes Amtmanden at bo „paa Romsdalsøerne“, formodentlig for at faa en central Beliggenhed for hans Opholdssted.

Det for Nutids Opfatning stødende Forbud mod at lade Fremmede drive direkte Handel med Distriktet havde sikkert nok en god Hensigt: Kjøbstæderne skulde drives iveiret, men saa skulde de til Gjengjæld være forpligtet til at holde tilstrækkelige Fartøier til Distrikternes Forsyning. Hertil kom, at man vilde trænge de Fremmede, særlig Hollænderne, tilbage og drive Landets egen Skibsfart og Skibsbyggeri frem; England havde ved Navigationsakten af 1660 givet et Exempel, som man tog til Monster saa vidt muligt. At Gyldenløve og Bjelke ogsaa tænkte paa Almuens Tarv, fremgaar af den Kraft, hvormed de fremholder Enskeligheden af at „beneficere til Fiskeriets Befordring uden nogen Udgift baade hvis (~: hvilke) Redskaber dertil udkræves saavel som hvis (~: hvad) til dets Gjemme og Conservation ei kan ombæres (~: undværes). Saa at Undersaatterne derudi deres Brug af den Velsignelse, Gud foreviser og beskjærer, kunde fortsætte og ei aleneste holde Marked med Andre, medens ogsaa have nogen Fordel til at give bedre Kjøb fremfor Andre“.

Den første Fornødenhed til Fiskevarernes „Gjemme og Conservation“ var Salt; men med Hensyn til denne Vare havde man stelt sig høist uforsvarlig: først fik et Selskab Monopol paa Salthandelen, og da det ikke kunde opfylde sine Forpligtelser, søgte man fra 1660 at udvinde Salt selv indenlands, med daarligt Resultat og til Fordærvelse for Skoven, som plyndredes til Saltkogningen. Dette mislige Forhold ophævedes i 1671, da man fik Toldfrihed for Salt, indført i egne Skibe, mod at Kjøbstæderne byggede de saakaldte „Defensionsskibe“ ~: armerede Handelsfartøier, som kunde bruges i Krigstilfælde. Hvad Striden mellem Trondhjem og Bergen angik, blev det Trondhjem, som gik af med Seiren: 1676 fornyedes Byens Privilegier, og disse skjærpedes yderligere ved Forordningen af 1682, hvorved de i Molde og Lille-Fosen (~: Kristianssund) boende Borgere paalagdes at „opbygge inden Aar og Dag i Trondhjem saa godt et Hus, som deres er, de nu bebor, eller og at flytte til Byen“. Endvidere skulde alle Fedevarer føres til Trondhjem, og al Udlosning af Korn, Salt og andre Fornødenheder være forbudt ved Toldstederne i Nordmør og Romsdal. Dersom disse Bestemmelser havde været opretholdt gennem et længere Tidsrum, vilde de aldeles have lammet de 2 vordende Kjøbstæder; men i 1691 blev man, efter forskellige Forandringer i formildende og skjærpende Retning, staaende ved en Ordning, der tillod Udførsel af Trælast og Indførsel af Korn fra Danmark, og forresten Handel med de Varer, som gik til og fra Kjøbstæderne i Riget.

At disse Bestemmelser har virket hemmende paa de 2 Ladesteder og rimeligvis ogsaa været trykkende for Landdistriktet, er høist sandsynligt og kan tildels ogsaa godtgjøres ved Tal, hvorom mere nedenfor. Nogen Udflytning af Borgere fra Molde til Trondhjem kan dog ikke paavises. I 1694 mødte paa Tinget i Molde følgende Borgere og foreviste sine „Sedler“ som Borgere af Trondhjem: *Jon Jonssen Schot* (Borgerbrev af 1657) *Mads Clausea* (1664) *Iver Jenssen* (1669) *Willum Robert-*

son (1670). Endvidere nævnes *Otte Jenssen* i Bod s A., *Jon Bendixen* i Vikene og *Mads Nilssen* 1679 („vohnhaftig i Molde og Borger af Trondhjem). Der fandtes i 1666 ialt 10 Borgere „udensunds“.

Om Forholdene forøvrigt i Molde i dette Tidsrum er der yderst faa Efterretninger. En i 1657 udskreven Kvægskat (8 Skilling pr. Hest eller Ko, 2 Sk. pr. Ged og 1 Sk. pr. Faar eller Svin) med Optælling af Kvægbestanden i hele Riget giver for Moldes Vedkommende den Oplysning, at der var 37 Kvægeiere (fordetmeste Eiere af Svin) paa „Molde Fjære“ -- et Træk, der levende viser, hvor landligt man havde indrettet sig, og hvoraf der findes tydelige Spor endnu den Dag idag.*) Byen havde i 1655 en „Gastgeber“, Frants Svendsen, (et kgl. Brev af s. A. paalægger Lensherren at hjælpe ham tilrette i hans Bestilling); i 1681 nævnes en Hans Rasmussen af samme Levevei. - Tolderen *Chistian Ram*, som var gift med Elisabet Odinsdatter, har formodentlig boet paa Stedet; Gagen, som oprindeligt var 350 Rdl. blev efter Gyldenløves Forslag reduceret til 200, en Aflønning, der blev staaende langt ud i det følgende Aarhundrede. Til sammenligning kan tjene, at Fogden havde

FOGED IVER ANDERSSØN MED HUSTRU ANNA MUNTHE OG BØRN:

Anders, Ludvig, Ingeborg, Inger, Elisabeth, Iverisse.

(Efter Oliemaleri i Vestnes Kirke, nu tilhørende Fru Schibsted i Ara.)

100 Rdl. uden Embedsgaard og 50 med saadan. - I 1671 fik Amtet sin egen Amtmand, *Christian Lindenow*, af gammel dansk Familie; han boede i Molde, indtil Amtet deltes i 1675, idet Søndmør og Nordfjord blev slaaet sammen til et Amt, hvortil han overflyttedes, medens Romsdal og Nordmør overtoges for et Aars Tid af *Fredr. v. Offenbergh*, † 1677, og derefter af Generaltoldforvalter *Daniel Knoff*, som var bosat i Drammen. Offenbergh boede og døde i Lille-Fosen. Efterfølgeren *Jonas Lillienkjold* boede paa Moldvær i Borgund, en stor Landeiendom; hvor han i 1685 havde den Ære at huse Christian V under dennes Reise langs Kysten. Han døde 1691. I 1689 forenedes igjen de 3 Fogderier og har siden den Tid altid været sammen.

Ved Folketællingen i 1663-66 havde Romsdals Amt en Befolkning af 34,170, hvoraf antagelig 8 à 9000 falder paa Romsdals Fogderi. Skattemandtallet af 1662 opgiver 1141 Skattepligtige, fordelt

*) Optællingen gav som Resultat for Romsdals Len (~: Fogderi) : 2051 Heste, 14701 St. Hornkvæg, 8043 Geder, 8432 Faar og 147 Svin. - Af Embedsmændene havde Foged Iver Jenssøn 8 Heste, 80 Kjør, 40 Gjeder, 50 Faar, 12 Svin; Sorenskriver Nils Michelsen 36 Kjør, 2 Heste, 12 Gjeder, 20 Faar; de 4 Sognepræster 20--36 Kjør. 2--7 Heste.

paa 634 Gaarde i Fogderiet (Nordmøre samtidig 1820 og Søndmøre 3059); Forholdet mellem de 3 Fogderier er omtrent det samme som ved tidligere Tællinger i 1521 (se ovenfor), 1589 og 1612. - Folk blev gamle i den Tid: Tællingen af 1664 angiver i Bolsø, Næsset og Veø 5 Hundreदारinger og 1 paa 118 Aar!

Med det militære Stel paa disse Kanter synes det i denne Tid ikke at have været rart bevendt. I 1693 fik Molde Visit af Generalløjtnant *Christian Gyldenløve*, som var paa Inspektionsreise fra Bergen til Trondhjem og derunder mønstrede et Kompagni i Molde. Det heder derom i hans Reisejournal: [21de Juli.) „-- - siden til Misundfjorden i Romsdal, som er det første Skifte. Her begynder Trondhjems Distrikt, og kaldes den første Gaard derudi Egedal (~: Hægdal). Over Fjorden roede til Maale (~: Molde) hvor Amtmand von Ahnen boer. 2 Mile. Her blev Capit. *Rønnes* Compagni af det Trondhjemske Regiment emd Træbajonetter paa Siden præsenteret. Disse Folk befandtes langt slettere baade udi Gevær, Mundering og i deres Exercitie end nogen af det Bergenhussiske. Aarsagen blev ikke Capitainen tilregnet; thi han for sin Person noksom udrettede sin Function; Fogden der sammesteds vidste at berette og vilde bevise med sine Qvitteringer, at han 11 Aar efter hinanden de ordinerede Lægdspenge til Munderingen for sit Fogderi betalt havde. - - De bedste Folk blev annoteret at erholde deres Dimission formedelst deres lange Tjeneste. - Endel af dette Districts Mariner (~ : Søtropper) blev mynstret, som befandtes meget slette ligesom de øvrige”. - -

Generalløjtnant og Ridder af Elephanten Chr. Gyldenløve var, da han foretog denne Inspektionsreise, - 21 Aar gammel! Men saa var han for det første af kongeligt Blod (uægte Søn af Christian V og Halvbroder til Fredrik IV) og havde i fransk Tjeneste under Ludvig XIV allerede udmærket sig i denne Konges Krig med Spanierne og var Chef for det for en stor Del af Nordmænd og Danske bestaaende hvervede Regiment „Royal Danois“, som han havde overtaget Kommandoen over i Catalonien. Faa Aar efter kommanderede han et Hjælpecorps paa 5000 Mand, som Fredrik IV overlod Keiseren, og som han førte over Alperne til Mantua for at kjæmpe under Eugen. Han antoges udsæet til Statholder i Norge og benyttedes til denne Inspektion for at sætte sig ind i Forholdene; men Gabel blev udnævnt istedet, da Ulrich Fredrik Gyldenløve traadte af. - Allerede 1703 døde han af Smaakopperne. Han har reist overmaade hurtig : paa 1 Dag fra Borgund til Molde, Mønstring samme Dag, næste Morgen Kl. 2 videre over Eide til Battenfjorden. -- Journalen er ført af Kaptein *Hans Jacob Brun*, i 1716 Kommandant paa Fredrikssten under de Svenskes Beleiring. - Captein *Rønne* (Rønnow) blev senere Major; han blev bisat i Molde Kirke, hvis Skriftestol han (ifølge Kirke-regnskabet) havde udstyret med blaa Gardiner og Jernstænger. Han var Søn af en til Danmark indvandret adelig Tysker.

Til Tidsalderens Karakteristik hidsættes tilsidst et Kapitel af Overtroens Historie paa disse Kanter : „Anno 1695 18/5 (heder det i Romsdals Tingbog II, p. 37) efter Høiædle oc velbaarne Hr. Amtmand Iver von Ahnens foregaaende Befaling med efterskrevne Lagrettesmænd af Fanne Otting, nem lig Anders Hansen Biørset, Peder Skiefuigen, Hans Solumdahlen, Knud Iversen Giednæs, Olle Olssen Kleive, Olle Nielssen Biørset, Ingebret Knudssen Indre Aarø og Baltzer Kringstad blev Retten paa Molde Ladeplads i velbaarne Hr. Amtmands Huus, (den nuværende „Macé-Gaard“) betjent til hvilken Tid *Marthe Olsdatter Strand* af Reven (~: Rødven) Otting var varslet til at møde for at forklare hendes Borteværelse i ungefæhr (~: omtrent) 7/4 Aar; hun tilligemed sin Fader Olle Christensen Strand mødte oc sin Borteværlse oc Tilbagekomst forklarede som følger: At Aar 1693 paa en Onsdag mellem Paaske oc Pintzedag blef hun af sin Stifmoder Berte Larsdatter henvist at se efter deres Fæ oc da hun kom op til Grindes Gaarden blef hun af sterk Søvn overfalden oc paa Stedet sofnede oc da hun igjen vognede var hun inde i Fjeldet i en Stue oc sad ved en Jern Kachelofn, hvorudi der brente oc var varmbt, udi samme Stue boede en Lensmand som havde de andre i Fjeldet boende at befahle, saasom en Bundelensmand Bønderne her kan gjøre, alle Folch som boede derinde oc vare fuldvoxen, men meget større end Folch her ere, vare ocsaa grumme oc hæsliche af Ansigtet, saa oc hafde Qvindfolchene allesammen en lang Rompe under deres Skjørt, som de slæbede efter sig paa

Marcken oc var liig en Ræverompe; hendis Madmoder i Fjeldet fødte et Drengbarn mens hun der var, af Sørrelse som et halfvoxen Menniske hos oss, som kunde strax baade gaa oc snakke; hvad de indbyrdes talede kunde hun icke forstaa, men naar di talede til hende brugte di vores Maal; hendes Hosbonde reiste 3de Gange hver Uge til Bergen med en Jagt tillad af Fisk oc Smør oc hver Reise frem oc tilbage udi en Dag frembragte; alle di i Fjeldet boede brugte Søen ligesom Bønderne her til Hafs gjøre oc finge mangfoldig Fisk af alle Slags, di toge Korn fra Bønderne, oc naar di saadant udrettte, forskabede di sig i allehaande Lignelser som Bjørne, Ulve, Ræve etc. Di hafde ocsaa deres Kirke oc Præst i Fjeldet, oc boede samme Præst efter hendes Skjøn omtrent thoe Mile derfra som hun tjente, hun var oc med fire Gange til deres Kircke, oc naar di kjørte til Kirckerne, var ickun en Hest for Skeden, hvorpaa sad gemenlig 16 a 18 Folck, oc Hesten ald Vei gik i fuld Rend, Præsten i Fjeldet var af samme Skabning som di andre Mandfolck, men havde en stor Cabus neddragen over Hovedet, saa hun icke kunde se hans Ansicht, Folckene der inde ginge ocsaa til Alters, men naar Præsten meddelede dennem Sacramentet, gick han altid mod Soelen, samme Præst begjærede hun skulde læse for sig, oc da hun begyndte, bad hand hinde tie stille, hand vil icke høre tale om dend store Mand oc dermed gick han bort; hendis Arbeide var gemenlig at væve oc spinde, deris Fæ vogtede hun i thoe Dage oc udi dend ene Dag blev seet af Anne Olsdatter Holm, hvilket skeede næste Høst efter, som hun om Vaaren blef borte; deris Tallerchen, Fader, Bord oc Bencker vare alle af Steen, deris Spise var ligesom hos Bønderne her af Kjød, Flesk, Smør oc Ost etc., undtagen at di brugte icke Grød eller Suppe; anlangende hendis Tilbagekomst foregaf hun at være Aarsagen, at hun icke vilde have sin Hosbondes Søn, hvor over saavelsom og for hun læste, Madtmoderen handlede ilde med hende, oc da hun icke med Hug oc Slag kunde tvinges til Sønnen at egte, blef hun af Fjeldet ganske nøgen udkast, men hvor det skede ved hun icke, er saa siden hjemkommen til sin Fader oc efter hans og Andres Beretning nu ved sin fulde Fornuft".

VI.

MOLDE LADESTED 1700---1730 - HANDELSFORHOLD. - REKNES OG MOLDEGAARD; AMTMAND NOBEL. -- KRIGSFANGER. - BORGERE OG EMBEDSMÆND. - KONGEBESØG.

Fra det 18de Aarhundredes Begyndelse flyder Kilderne til vor Kundskab om Forholdene lidt rigeligere, særlig med Hensyn til den vordende Kjøbstad. Dels har man fra dette Tidspunkt en sammenhængende Række Toldregnskaber, som med tiltagende Udførlighed og Nøiagtighed afspejler Ladestedets Udvikling som Handelsplads, dels har en tiltagende Bosættelse af Folk i mere fremtrædende administrativ og social Stilling givet Holdepunkter for Kjendskabet til det Liv, som rørte sig saavel i Distriktet som i dets commercielle og administrative Centrum.

Det er tydeligt nok, at Ladestedet omkring Aar 1700 var gaaet tilbage. En Tælling af 1701 over „Opsiddere og fattige Folk“ paa „Molde Ladeplads“ giver som Resultat 133 Personer af Mandkjøn, hvorefter Stedets Befolkning skulde være reduceret til ca. 300 i det høieste. Det fremgaar ogsaa af Toldregnskaberne, at der har været yderligt smaat Stel i det første Decennium; et enkelt Aar har Indtægten ikke engang kunnet dække Tolderens Aflønning. Ifølge Ordningen af 1691 kunde der udskibes Trælast til Fremmede, men der kunde ikke kjøbes Varer af dem; Distriktets øvrige Produkter maatte føres til Trondhjem for at udskibes derfra. Befolkningens Behov for Indførselsvarer maatte tilfredsstilles ved Omsætningen med Trondhjem, samt direkte Indførsel af Korn fra Danmark. Efter dette maa Stedets Trafik væsentlig have indskrænket sig til endel engelske (særlig skotske) og hollandske Skibe i Ballast for Udførsel af Trælast og forresten Jægteskipperi og Baadfart til og fra Trondhjem. Hollænderne var ved Traktater af 1692 og 1701 (fornyet 1721) privilegerede og sidestillede med Rigets egne Undersaatter og havde overtaget Salthandelen; men dette gjaldt jo kun Kjøbstæderne, ikke de romsdalske Ladesteder. Imidlertid ser man, at disse har holdt ud. Det for vor commercielle Udvikling nyttige Indflytterelement vedblev at bo i Molde, hvor de ved Giftermaal var knyttet til de gamle Indvaanere, forstærket med nye Tilskud udenfra; og i de nærmest, følgende Aar indtraadte der Lettelser i det stramme Forhold til den nordenfjeldske Hovedstad, hvorved det blev muligt at holde ud, indtil Baandet endelig blev løst og de 2 forkuede Ladepladse fik Kjøbstadsret. I 1703 tillodes det Indbyggerne af de 4 Sølener selv at føre Varer til Bergen, hvorved altsaa den for dem gavnlige Konkurrence mellem Bergen og Trondhjem igjen aabnedes (dog med den Indrømmelse til Trondhjem, at Bergenserne ikke maatte seile til Sølenene for at forsyne dem); og i 1706 tillodes det Indbyggerne i Nordmør og Romsdal at købe fremmed Korn paa de 2 Toldsteder og udføre Distriktets egne Produkter, en Tilladelse, som gjentoges i 1709.

Herved var jo nogenlunde rimelige Forhold opnaaet, men det tog Tid, inden Udviklingen igjen skjød Fart, og der skulde indtræde nye Vanskeligheder, inden alt kom i sin rette og naturlige Gjænge.

Det ældste bevarede Toldregnskab fra denne Tid er: „Molde eller Romsdalens Told-Register, Antegnelser, General-Extracter og Copie Qvittancer fra 1700 til 1729 incl.“. - Der er især for de

første Aars Vedkommende, slemme Huller i Fortegnelserne, idet flere Blade er bortrevne; men det, som er levnet, giver dog en Oversigt over Forholdene og ikke faa Detail-Oplysninger af Interesse. Foruden det egentlige Regnskab findes den embedsmæssige Korrespondance mellem Tolderen, Renteskriveren og Rentekammeret om tvivlsomme Punkter i Forordningerne o. s. v.. De 2 første Aars Regnskab er leveret af *Michel Greve*, som ifølge Mandtallet af 1701 boede paa Nedre-Vaage i det nuværende Eids Sogn. Der omtales 4 skotske Skibe, samt en Stranding: Andreas von Broken af Amsterdam, kommende fra Island med sit Fartøi „De Moll“, som forulykkede i Haukebø Havn (1 Mil udenfor Molde) 23/11 1699. I 1700 nævnes 10 Jægteskipper, hvoraf 6 hjemmehørende i Romsdals Fogderi. Fartøiernes Drægtighed var fra 2 til 7 1/2 Læst (til Sammenligning kan tjene, at det største af de 4 skotske i 1699 var paa 8 Læster). 1702 havde man igjen en Stranding, idet Alexander Findlay fra Montrose forliste med sit kornlastede Skib „Dragon“ ved Sandø. Skibet blev bjerget ind til Romsdalen og opløst paa Lesje Jernværks Proviathus, efterat der i Molde var holdt Søren (bestaaende af Mads Clausen, Nils Marstrand og Svend Peterson). - 1708 var et magert Aar, da Tolden kun gav 119 Rd. De livligste Maaneder var April (97 Rd.) og Oktober (11 Rd.), hvilket stemmer med den gamle Ordning, da de fremmede kun havde Lov at indfinde sig en Maaned Vaar og Høst. Det er et gennemgaaende Træk ved ældre Tidens Skibsfart, at Vintermaanederne er aldeles øde og al Trafik sammentrængt paa Sommerhalvaaret. - Der synes at have været Vanskeligheder ved at faa bestyret Toldkammeret i Aarene 1708--1718: Personalet skifter uafsladelig, hvilket dels kan sees af Regnskabet, dels er kjendt fra andre Dokumenter. I 1708 var det Eieren af Giske, *Christen Nilssøn Sæd*; 1709 *Johan Thue* (suspenderet af Amtmand Nobel og *Hans Møller* const. i hans Sted) og *Nils Christian Aboe*, som har afgivet Regnskabet; 1710 *Christian Friis*; 1711 *Nils Stub*; 1716 *Johan Mühlenfort* og *Hans Brun*; 1717 *Chr. Friis* og endelig i 1718 *Ludvig Munthe*, som boede paa Vestad (paa Sækken) og flyttede til Molde i 1727. Han bestyrede Embedet i 13 Aar.

Der fandtes ingen Toldbod i Molde, men man hjalp sig ved et leiet Lokale. I 1710 skriver Chr. Friis: „Efterdi ingen Kongens Toldboed udi Romsdals Toldsted findes, saa haver jeg til Hans Mayestætes Tienneste maattet leye et Kammer og Packboed til forefaldende Occassioner at bruge for aarlig Hyre 20 Rdlr.“. Dette Forhold, at Toldvæsenet var Leieboer, holdt sig hele Aarhundredet ud og endnu længere. Rentekammeret nedsatte Leien til 15 Rd. Lokalet har sandsynligvis været midt i Byen; O. C. Bull, som var Toldkasserer her i 1793, taler nemlig om „Gamle Toldboden“ som beliggende der, hvor Jacob Schultz Møller i hans Tid boede, og dennes Hus, som nu er forsvundet, laa paa Havetomten No. 8 (mellem No. 79 og 80) efter Byens nuværende Matrikulering. - I 1716 var Tolden kommen op i 688 Rd., 1720 var den 1146 Rd., og i 1722 steg den til det respektable Beløb af 2023, hvorfra den dog dalede til 1591 Rd. i 1730. I disse livligere Aar var Stedet besøgt af ca. 20 norske Fartøier (Jægter) og 10 til 15 fremmede, mest skotske, en og anden Hollænder (i 1725 strandede igjen et hollandsk Skib, tilhørende det ostindiske Kompagni, paa Søndmør) samt et Par Flensburgere, hvoraf især *Hinrich Lorentzen* gennem en længere Række Aar besøgte Molde. Udførselstolden er stadig meget højere end Indførselstolden, et gennemgaaende Træk i Norges ældre Handelshistorie, som hos den Tids Statsøkonomer stillede Landet gunstigt i Sammenligningen med Danmark, men hvorfra der dog maa gjøres Fradrag ved de billige Vilkaar, paa hvilke Norge fik sine Fornødenheder fra dette Land. - Skotterne kom gjerne med Havre, Havremel, Byg og

FOGED MORTEN SCHULTZ.
(Efter Oliemaleri hos Enkefru Johnsen paa „Retiro“)

Malt og tog Trælast og Tjære tilbage; Flensburgerne førte Kornvarer (Hvede, Boghvedegryn, baget Brød), Malt, Brændevin, Hamp, Hør, Humle, Vinduesglas, Sirup og tørrede Blommer og tog Trælast tilbage; et enkelt Aar ser man en af dem gaa med Trælasten til Skotland, hvilket siden blev en fast Skik hos disse ihærdige Handelsmænd. Hinrich Lorentzen synes at have omfattet Molde med særlig Velvilje, eftersom han i 1725 forærede Kirken det Alterbillede (forestillende Dommedag) som er gengivet her. Det blev anbragt over Chorbuuen, da Kirken allerede før havde den af Henrich Suers bekostede Tavle. - Udførselsartiklerne var T r æ l a s t (Kjøbmandsbord og Mindremaalsbord) T j æ r e, T r a n, R o g n, T ø r f i s k, s a l t e t S i l d, R u n d f i s k (nævnes første Gang i 1720) og af mindre betydelige Artikler Baandstager (9000 Stykker til Trondhjem i 1719) og Jern („Læssø Jern”) fra Jernværket paa Lesje, hvis Produktions-Evne var meget ringe (høist 100 Skippund om Aaret). I 1724 gik 130 Skipp. deraf med en Skotlænder til Bergen. Af Tørfisk udførtes 5260 Vog i 1719 og af Trælast 20,000 Bord i 1730, hvilket synes at være det høieste Tal for disse Varer i heromhandlede Tidsrum.

IVERISSE SCHULTZ f. MUNTHE.
(Efter Oliemaleri hos Enkefru Johnsen paa .Retiro").

De romsdalske Handelsmænd og Skippere søgte fra Tid til anden at skaffe sig nogen Lettelse i Toldbyrderne. I 1717 blev der af 12 Jægteskipperne ført Fiskevarer (over 4000 V. Tørfisk) og Tjære til Bergen og Udskiberne androg om Toldfrihed i Molde, da „Varen alligevel sikkert bliver fortoldet ved videre Export (enten indenrigs eller udenrigs)“, og paaberaabte sig endvidere, at Varepartierne er samlede i smaa Partier fra „fattige Landmænd, hvilket endten ere døde udi forleden overgaaende strenge Sygdom eller og intet er ejende” -- Aaret efter foreslaar Tolder Munthe Fritagelse for Indførselstold paa Varer, som hjemhentes fra Kjøbstederne: „Det er mesten deel Bynder og andre Strandsidere, som de fattige udi deres nød forstrecker med hvis de kand behøve til deris liffs ophold“ -- hvorfor han formoder, at disse Skippere bør være fri for at lade veie og maale deres fra Bergen og Trondhjem kommende Varer. Renteskriveren (Henrich Holst) kunde imidlertid ikke give ham Medhold heri. Den af Munthe paaberaabte Decision af 12/3 s. A. gjaldt kun „Fisk og andet Landets Aufling“, medens de opførte veiende og maalende Varer var „fremmed Gods og ikke Landets egen Vahre“.

- De her omhandlede Varer bestod i Tobak, Lin, Stry, Rug, Malt, fransk Salt, Humle, Erter, Hør, Hvede og Blaar. - Det følgende Aar gik 7 Jægteskipperne til Bergen, 8 til Trondhjem, og Munthe havde denne Gang ikke krævet Udførselstold, men skrevet til Bergen og begjæret Losningsattest derfra. Herom paategner Holst, at det kan passere for denne Gang, men for Eftertiden vil „Provintz Tolden“, at af alt, hvad som føres fra Trondhjem til Bergen, svares „som imellem inden Rigs“. Endvidere havde Munthe ikke krævet Veier- og Maaler-Sedler af Fiskevarer, idet han fremholder, at det er Fiskere, som sender sine Naboer til Bergen eller Trondhjem med Fisken, og andre, som forstrækker dem med Nødvendighedsvarer. „Skulde disse fattige Folk, som her boer ude ved Hafsiden, naar de hafuer indskibet deris Gods, drage her indtil Toldstedet og lade opveje deris Varer, var for dem en stoer Hinder og Tids Spilde, saasom de ere fra Toldstedet boende 3 a 4 Mille og forinden den Tid kunde de aftage (?) deris Reise enten til Bergen eller Trondhjem, hvorved dog hans Majested icke udi hans Toldrettighed profiterede, mens under Saatterne til største besvær og Skade.” - Hertil har Holst paategnet sin Tilslutning. Munthe har tydelig nok været Talsmand for Næringsfrihed og ialfald i ét Punkt (Fiskevarer udensunds) opnaaet sine Overordnede Bifald.

I 1724 var det smaat med fremmede Skibe (der nævnes kun 3 skotske) men til Gjengjæld livligt med den indenrigske Trafik, idet 34 Jægter og Baade betalte Lastepenge. I 1725 nævnes det eneste, svenske Fartøi: Lars Monssen fra Borås med Uld- og Lintøi. - Som udgaaende fra Romsdals Marked i 1724 nævnes 8 Skippere (5 til Fosen, 3 til Trondhjem og 1 til Bergen). Denne Trafik antog senere betydelige Dimensioner.

Hvad Borgerpersonalet i dette Tidsrum angaar, da samler Interessen sig for en Tid væsentlig om Indehaverne af de to rivaliserende Eiendomme, paa hvis Grund Byen ligger : R e k n e s og

M o l d e g a a r d, af hvilke den første (skyldsæt paa den Tid til 4 Voger) afgav, som den gjør den Dag idag, Plads for den største Del af Bybebyggelsen, medens Moldegaard (dengang oftest benævnt med sit oprindelige Navn Molde) har givet Byen Navn. Den var skyldsæt for 5 V. 9. - Efter *Odin Aagessøn* Død 1669 overtoges Reknes af *Odin* og *Aage Odinssøn*, som udløste de øvrige Søkende og blev boende paa Gaarden i 8 Aar som mindreaarige (de to Sønner var ved Faderens Død resp. 15 og 11 Aar gamle). *Odin Aagessøn* havde, som tidligere nævnt, desuden erhvervet en betydelig Del af Moldegaard. - 1686 3/4 holdtes Arveskifte efter hans Enke Malene Eliasdatter, og man faar ved denne Anledning en Beskrivelse af Gaardens daværende Bebyggelse: Den „daglig Stue” med tvende Kammer, et Kammer ovenpaa, muret Kjelder, en malet Stue i Øst (brøstfældig og forfalden), 2 Haver nedenfor Husene ved Porten paa vestre Side og en paa østre Side ved Opgangen. - Gaardens Bredde fra det

HINRICH LORENTZENS ALTERTAVLE.

nye Hus's Vestende til Fægaarden 83 1/4 sjællandske Alen. - Desuden Stabur, Svinehus, Sjøhuse (1 Nøst, 3 Skjul og en Fladbrygge). Den hele Bebyggelse var takseret til 300 Rdl. „saasom det nu findes efter disse vanskelige Tiders Tilstand”. -

Odin Odinssøn solgte sin Part i Reknes 1691 (?) til Amtmand *Iver von Ahnen*, som tillige 1692 1/3 købte *Maritte Jorisdatter Nons* Part (1 ~ 3 V.) i Moldegaard (hun synes at have været gift 3die Gang med *Odin Aagessøns* Broder *Aage*); kort efter solgte Broderen *Aage Odinssøn* de øvrige 2 V. i Reknes til Sorenskriver *Fredrik Messsel*. *Von Ahnen* har overtaget Husene og beboet Reknes Gaard, men om han har foretaget nogen større Forbedring af Bebyggelsen, kan ikke sees af Dokumenterne; den Sum, for hvilken den solgtes i 1720, tyder ikke paa større Forbedringer, medens Takstsummen i 1767 gik op til 2750 Rd.

Iver v. Ahnen var antagelig født paa Bodø Gaard 1660 i Nordland, hvor hans Fader Preben v. Ahnen var Lehnsherre. Han residerede i Molde til 1700, da han forfremmedes til Stiftamtmand i Trondhjem, hvor han døde i 1722 som Konferentsraad og Ridder af Dannebrog. Han var Eier af Sædegaardene Kopanger, Stedje og Losna i Sogn. Hans Fader Preben v. Ahnen skal som Amtmand i Nordland have opfundet Tilberedelsen af Tran af Torskelever. Hans første Hustru, Maria Lillienkjold, døde i Molde 1699 og blev nedsat i Kirken; Ægteskabet var barnløst; ligesaa hans 2 følgende Giftermaal. Som hans Eftermand udnævntes den gamle *Hans Lillienkjold*, hvis Broder Jonas havde været Amtmand her for v. Ahnen; men H. Lillienkjold døde i Kjøbenhavn 1703 uden at have tiltraadt Embedet. Han havde tidligere været Amtmand i Finmarken, men var som saadan bosat ved Bergen.

Sorenskriver Fredrik Messel indehavde sin Part af Reknæs til sin Død 1706. Hans Enke, Archie Johansdatter Vildrat, giftede sig med Maanedsløitnant *Christian Tønder* af Søetaten.

AMTMAND HANS NOBEL.

ISABELTAA DOROTHA NOBEL f. JESSEN.

(Efter Oliemaleri tilhørende Fru Wessel, Kr.a).

Imidlertid var ogsaa Moldegaard kommen i en Embedsmands Hænder, idet Captein *Johan Fredrik v. Beverlau* omtr. 1677 kjøbte af Odin Odinssøns Formynder, Tolder Christian Ravn (gift med Elisabet Odinsdatter) de 2 V. af Moldegaard, som Odin Aagessøn havde eiet. I 1690 døde Beverlaus første Hustru Dorette Rasmusdatter Grabowholst; Gaardens Bygninger var da (ifølge Arveskiftet): Daglig Stuen med Kjøkken og Sengekammer og Loft samt en Jernkakkellovn med Indredning, Bord og Bænke; Udhuse; Borgestuen var brændt; et stort Nøst ved Søen og en liden Søbod; en malet Stue og Loft med Indredning, Bord og Bænke; 2 udelige Kverne. - Beverlau giftede sig igjen med Margrete Laugesdatter (formodentlig Datter af den ved Kirkens Bygning omtalte Lauge Nilssøn). 1697 overdrog han sin Part af Moldegaard til Ulrich Fredrik. Ved Folketællingen i 1701 anføres han som syg og sengeliggende og døde 1703. Hans Børn var: Alexander, Ulrich Fredrik, Emerente og Sofie Elisabeth.

Der var allerede i Capt. Beverlaus Tid (1689-92) adskillige Rivninger mellem ham og Odinssønnerne, om Odelsretten til de 2 V. i Moldegaard og Retten til Kvern og Sag i Molde-Elven, af hvilke Sager ialfald den første sees at være afgjort til Beverlaus Fordel; et Snes Aar efter blussede Striden igjen op, for efter et Par større Oprin at finde sin endelige Afgjørelse.

1702 16/5 udstedte I. v. Ahnen Skjøde paa 2 V. i Reknes tilligemed „Hans Velbaarenheds forrige iboende Huse med Have og alt andet“ samt 1 ~ 3 V. i Gaarden Molde til *Nils Pedersen Assens*, gift med Martha Dissentou (Dishington?). Han havde i 1705 en slem Affære med Toldvæsenet, idet man fandt 14 Anker ufortoldet Brændevin paa hans Søbod og desuden 11 Ankere nedgravet i en Kornbinge sammesteds, hvilke blev konfiskerede og solgt ved Auktion; men i 1717 blev han endog af Amtmanden ordineret til Sættedommer i en Tvist mellem Byskriver H. Chr. Gartner i Bergen og Sorenskriver Henning Castberg paa Søndmør. Han døde 1724 (omkom ved Drukning) paa Hjemreise fra Bergen med Samuel Mackelands Fartøi „Postiljon“, ført af Hans Monck. - Det blev Nils Assens, som fik tage Tørn mod Moldegaard, som imidlertid var kommet i Hænderne paa en Mand,

MOLDEGAARD.

der følte sig stærk nok til at tage Offensiven, nemlig Amtmand *Hans Hanssen Nobel*, utvilsomt den mest fremtrædende Personlighed blandt Romsdals Amtmænd i det 18de Aarhundrede.

Nobel havde selv brudt sig sin Bane og forstaaet at skaffe sig baade Magt og Rigdom fra en beskeden Begyndelse som Kjøbmandssøn og Student fra Christianopol i Skåne, hvor han var født 1657. Hans velklingende Familienavn skal være en Forkortelse af Fødebyens, som i daglig Tale kaldtes „Nopelen“ eller „Nobelen“. Sin Løbebane i Norge synes han at have begyndt som Tolder paa Nordmør, hvor han i 1681 ved Giftermaal med Tolder Johan Garmanns Enke, Margrethe Tønder, kom i Besiddelse af Sædegaarden Holden i Hevne. 22. Aug. 1689 indgik han her nyt Ægteskab med Enken efter Major Johan Christofer Testmand, Isabella Dorothea Jessen, denne Gang, som det synes, et Inklinationsparti, eftersom hun kun bragte ham et Fallitbo i Medgift. - I 1704 blev Nobel udnævnt til Amtmand i Romsdals Amt med 400 Rdlr. i Gage (Bestallingen er dateret 23/12 s. A. og thinglyst paa Sunds Høstthing 14/10-1705) og omtrent samtidig (28/3--1705) blev *Morten Hansen Nobel* udnævnt til Tolder i Molde (hvor han ifølge et Dokument af 1709 har boet vestenfor Elven

lige paa Grænsen mellem Reknes og Moldegaard); ogsaa Nobels Stedsøn Isach Peter Testman synes at have slaæet sig ned her for en Tid.

Nobel selv udsaa Moldegaard til sin Residents og skred øieblikkelig til det Værk at samle Eendommens paa forskjellige Hænder spredte Parter. 1705 10/10 publiceredes hans Skjøde paa 3 V. 1 ~ 6 M. i Moldegaard samt Odels-Løsningsretten (dateret Drønen 14/9 s. A.) og 1705 28/10 solgte Beverlaus Enke 1 V. 2 Pd. 3 M. af Gaarden med paastaaende Huse. Holmer og Øer, Sagbrug og Kverner etc. til Nobel for 143 Rdlr. Om Moldegaards Udseende ved Nobels Overtagelse af Eiendommen faar man Besked ved Arveskiftet i 1703 efter Beverlau: „Nystuen, Dagligstuen, Borgestuen, Madstuen, hvorudi findes 3 Kachelovne samt Bord, Bencher og Sengesteder, et stort og et lidet Stabur, en Spisebod, en Sjaa, en Kjøln*), et gammelt Nøst, en Sag, et brugeligt Kvernhus, et øde Do. ved Sagen, et Hus som Christen Molde bebor, en Baardstue (~: Borgestue), en Kornlade, en Hølade, en Hestestald, tvende gamle Følstalde, en gammel Hachelsbod, 4 smaa gamle Fæhuse, et Smalehus”. Det er sikkert nok Nobel, som af dette gammeldagse Virvar skabte en herskabelig Bebyggelse; Kilden derfor er Gerhard Schønning, som i 1773 besøgte Molde og kunde hente sin Kundskab derom af Nobels dengang 80-aarige Datter, som endnu levede paa Moldegaard. Tidspunktet kan ikke nærmere fastsættes; maaske har man en Antydning derom, naar det i Kirkens Regnskab for 1712 heder, at Nobel laante 390 blaa og røde Tagpander og 200 tretoms Spiger.

I 1706 aabnede Nobel Grænsekrigen mod Reknes, hvis Indehaver af den halve Jordvei samt Husene, Nils Pedersen Assens, imidlertid havde bygget Kvernhus ved Fossen i Henhold til Langmand Peter Dreyers Dom af 18/6 1672, hvorefter Reknes skulde have en Trediepart i Elveløbet til derpaa at opsætte en Kvern og Sag med videre. Endvidere havde han indgjærdet et Stykke Eng vestenfor Broen (ved øvre Vei), kaldet Blegedammen eller Hestehagen, hvor Beverlau tidligere havde slaæet Græs. 13/12 1706 mødte Peder Hof paa Nobels Vegne i Retten og forlangte Vidneførsel og Dom angaaende disse Tvistepunkter. Blandt Vidnerne mødte de 2 Odinssønner og afgav Forklaring, hvorefter Sagen udsattes til 11/1 1707, da Dommen faldt i Nobels Favør og med enstemmig Tilslutning af Lagrettet. Nils Pedersen Assens blev tilpligtet at borttage sit Kvernhus og den Dam han havde sat tversover Elven, hvorved dennes Løb var forandret, og „Hestehagen“ tilkjendt Moldegaard efter Undersøgelse af de gamle Mærker fra Fjeld til Fjære, som viste, at Elven udelukkende laa paa Moldegaards Grund. Nobel havde valgt Tidspunktet for sin Aktion heldigt, forsaavidt som Sorenskriver Messel, Eier af den anden Halvpart af Reknes, netop var død; hans Eftermand Andreas Rasmussen døde under Proceduren. Sagen maa af Nils Pedersen være paastevnet til Trondhjems Lagmandsret, eftersom den vendte tilbage derfra i 1709, henvist til „Bostæden”. Rollebesætningen var nu forandret, idet Nils Assens i Mellemtiden havde solgt sin Part i Reknes til Nobel foruden den lille Part i Moldegaard, som han havde siddet inde med. Nobel havde saaledes nu alle Trumfer paa Haanden, især da Reknes's, Repræsentant, Captein Tønder, neppe har været Situationen voksen. Han optraadte pyntelig og forstandig, men „absenterede sig fra Retten” inden Afgjørelsen faldt, idet han veg for Overmagten. Paa Nobels Vegne mødte Isach Peter Testmand, og Retten administreredes af den konstituerede Sorenskriver Knud Bendixen; forøvrigt var Forhandlingerne en Gjentagelse af, hvad der passerede i 1707, kun mere udførligt og med større Effekt, idet Retten steg tilhest, red over den „store Bro“, besigtigede alle Merker lige op til Audunssæteren og derfra nedover igjen efter Kompasset og kom til det gamle Resultat, som yderligere fastsloges ved Opsættelse af en Merkesten med 4 „Vidner” paa Grænsen straks ovenfor Hestehagen. Nobel benyttede Anledningen til ogsaa at fastslaa Eiendomsretten til Øerne og Holmerne, som Beverlau i sin Tid havde indløst for 100 Rdl. efterat de var pantsat til Reknes, og som Nobel i 1706 havde ladet fredlyse. Erhvervelsen af Moldegaard havde kostet Nobel ialt 531 Rdl. Desuden sad han altsaa inde med Reknes Gaards Huse og den halve Jordvei.

Fra Nobels Amtmandstid i Romsdalen er der særlig 2 Ting, som fortjener at erindres: Stiftelsen af *R e k n e s H o s p i t a l* og Initiativet til en ensartet Matrikulering af Norges Jordeiendomme. Om det første heder det i Thaarups „Archiv for Statistik“ etc.: „Efter Kammerraad og Amtmand Nobels Forslag, approberet ved Rescriptet af 16de August 1713, er dette Syge-Hospital stiftet“ - og Schønning („Antikvarisk Reise“ etc.) fortæller, at det var Nobel, som formaaede Provst Mann paa Sønd-

*) ~: Tørkehus for Korn, et fra engelsk laant Ord, oprindelig det latinske *culina*.

mør, Eier af Hustad Gods (53 Vog.), til at skjænke dette til Hospitalet Aaret efter dettes Oprettelse. Nobel havde overtaget Hustad efter sin Stedsøn Johan Testman og derefter pantsat det til Provst Mann. Selv betænkte han i (1717 Hospitalet med Gaarden Gouset i Sunds Otting. Oprettelsen af dette Hospital var en overmaade tidsmæssig Foranstaltning i dette Aar, da Spedalskheden, antagelig befordret ved økonomiske Kriser og daarlige Ernæringsforholde, havde faaet Overhaand og St. Jørgens Hospital i Bergen ikke kunde paa langt nær strække til for Behovet. Mindre Glæde fik Nobel af sin Befatning med Matrikuleringen. Ifølge hans egne Ytringer derom i Brevene til Grev Holstein havde han i 1711 faaet en Matrikel-Tabel forelagt for Kongen, var derefter beordret at gjøre en Prøve med Søndmør og blev Medlem af den Kommission, som skulde forfatte en ensartet Matrikel for det hele Land istedetfor det herskende Virvar med 73 forskjellige Skyldspecies; men det blev Biskop Deichmann, som fik Ledelsen af og Æren for Arbeidet, og Nobel blev tilsidst manøvreret ud af det hele uagtet han i Sagens Anledning havde været 2 Gange i Kjøbenhavn og 2 Gange bereist Norges Stifter til og med Trondhjem. Kommissionens Arbeide blev ogsaa forsaavidt resultatløst, som dens Forslag ikke realiseredes, og Arbeidet optoges først 100 Aar efter under Amtmand G. P. Bloms Præsidium (se herom dennes „Indledning til Hovedmatriculerings-Commissionens Arbeide" 1826.)

Nobel var ikke alene en stor Finantsmand i sine private Affærer, men havde efter eget Sigende ogsaa indlagt sig Fortjenester af det offentlige i den Retning. I et Brev til Overhofmarschal Holstein, med hvem han korresponderede meget i sine senere Aar, roser han sig af, at han ved sin Bestyrelse af Tolden nordenfjelds bragte Indtægterne op fra ca. 30,000 Rdl. til henimod det dobbelte, og at der ved hans Fratrædelse som Amtmand ikke fandtes en Skillings Restancer i Skat. Allerede Aaret efter sin Tiltrædelse synes han at have fundet det ønskeligt at skaffe sig et Vidnesbyrd fra Almuen uden sunds baade som Embedsmand og Privatmand; han lod nemlig paa Thinget i Bud 1705 Foged Eeg spørge Almuen om „velbaarne Amtmand Nobel havde taget af nogen blandt dennem Schienck eller Gave eller om han selv eller ved sine Tienere havde været dennem til Besvær med Skydsfærd eller anden Umage uden Betaling. Saa og om hand udi Handels Drivelse har været nogen til Fornærmelse eller Skade, i hvad Maade det være kunde? hvortil de alle enstemmig svarede Nei". Paa Thinget i Rødven Otting 29/5 1706 spurgte Amtmanden Almuen, om Fogden eller hans Tjener (~: Fuldmægtig) betalte de paabudne Skydspenge paa Reise til Tidendægt, Thing eller andre Ærinder. Svaret lød, at „dem af Fogden for slige Reiser er buden Penge, men har ei villet tage derimod, formedelst han har været dem behjælpelig baade med Skatters Efterstaaelse saa og i mange andre Maader". Paa Spørgsmaal om, hvormange Føringsfolk Fogden da tog og begjærede af dem paa slige Reiser, svarede: 5, 6, 8 eller 10 Mand efter Veirets Beskaffenhed. Bag disse Forespørgsler skimter man noget, men Omridsene er for ubestemte, til at man uden yderligere Oplysninger kan drage Slutninger deraf. At Nobel har holdt paa sin Værdighed ser man deraf, at han i 1709 lod sætte Ret over Tolderen i Molde for Drukkenskab og Uhøflighed mod Amtmanden. Tolderen (Thue) mødte ikke, han blev suspenderet og Hans Møller konstitueret i hans Sted.

1713 3/10 blev Nobel udnævnt til Medlem af „Slotsloven“, den af Fredrik IV under hans Nærværelse i Kristiania 1704 høitidelig indsatte norske Regjeringskommission. Denne Udmærkelse førte

OTTE FRIIS. Kst. Sognepræst i Veø 1706-10.
(Efter Oliemaleri i Veø Kirke).

til, at Nobel kom til i nogle Aar at spille en Rolle paa en større Skueplads end den, der var ham anvist ved Amtmandsværdigheden i Romsdal, og tilsidst opgav denne for at havne som Godsbesidder i Danmark. Sommeren 1715 mødte han i Kristiania, hvorfra han syntes at være vendt tilbage for straks efter (1719) at modtage fornyet Ordre til at „continuere udi Slotsloven“. Den 20/2 1716 ankom han atter til Kristiania og var nu i dette mindeværdige Aar Øienvidne til de Begivenheder, som fulgte af Carl XII's Indfald i Norge s. A. Slotsloven maatte under de svenskes Besættelse af den norske Hovedstad retirere først til Drammen, derefter til Skien, hvor der forefaldt tumultuariske Optrin: Fjeldbønderne fra Telemarken indfandt sig i hundredevis, provianterede paa egen Bekostning, for at faa Vaaben og føres mod Fienden. De mishandlede Amtmanden i Bratsberg, som vægrede sig for at følge dem, og vilde massakrere sin egen Foged, dersom ikke Nobel og et andet Medlem af Slotsloven (Lagmand Stockfleth) havde lagt sig imellem; Nobel gav dem en Officer samt en af sine Stedsønner til Førere for hver sit Kompagni Skiløbere, og saa maatte Fogden følge efter med Resten.

MARTHE MARGRETHE MUST f. NOBEL.

AMTMAND ERIK MUST.
(Efter Oliemalerier, tilhørende Fru Wessel. Kr.a.)

Nobel har selv i en til Kongen stilet Indberetning (trykt 1852 i „Norske Samlinger“) givet en livlig Skildring af disse Begivenheder; han dadler sine Kolleger i Slotsloven og roser Borgernes og Bøndernes Offervillighed. Mellem Nobel og Slotslovens Formand Baron Krag kom det i Skien til aabent Brud, og Enden blev, at Nobel takkede af og tilbragte Resten af sine Levedage i Danmark, efterat han atter for egen Regning havde gjort en lykkelig Finantsoperation ved 1717 at gifte sig (for 3die eller 4de Gang) med en rig Kjøbmandsenke i Brevik, hvis Bekjendtskab han formodentlig havde gjort under det ufrivillige Ophold i Skien. Hun bragte ham en Medgift af 184,000 Rdl., hvoraf de 30,000 i Kontanter; hvad en saadan Sum havde at betyde i de Dage, kan man gjøre sig en Forestilling om ved at sammenligne den med, hvad Nobel havde betalt for Moldegaard. 1719 blev han entlediget fra sit Amtmandsembede og købte et Gods (Sandholt) paa Fyen, som han i 1726 fik ophøiet til et Stamhus. Ægteskabet med Kjøbmandsenken fra Brevik var barnløst, og Renterne af Kapitalen uddeles nu til Ætlinger i Danmark og Norge af Nobels Børn af tidligere Ægteskab.

En Søn af Nobel blev Amtmand i Stavanger; en Datter, Marthe Margrethe, blev gift med *Erich Must*, der succederede Nobel som Amtmand og Eier af Moldegaard; Dynastiet Nobel vedblev forsaavidt at residere her gennem Svigersøn og Datter. Sine øvrige Eiendomme her afhændede han til andre;

i 1717 solgte han til Stedsønnen den tidligere omtalte Haveplads paa Gjert Davidsens Tomt og 12/4 1720 sin Part i Reknes med paastaaende Huse til *Oberst Storm* for 450 Rdl. Skjødet er dateret Drønen, hvoraf maa sluttes, at Nobel i 1720 har været i Romsdalen for at ordne sine Affærer. Testman havde i 1702 solgt sin Gaard i Molde til Johan Robertsens Thue og i 1711 ved Auktion 10 Markedsboder paa Romsdals Marked til Nils Abo (Tolder i 1709). I 1717 var han kst. Amtmand, hvorefter man ikke hører mere til ham. En Søster (?) Maren Testman var gift med Hospitalsforstander Morten Lyng, senere med Kaptein Chr. Lossius. Ogsaa Morten Nobel forsvinder; han omtales senest som Kjøbmand i 1709 og døde i Kjøbenhavn.

Reknes's Repræsentant, *Christian Tønder*, tog ligeledes sin ærefulde Andel i Begivenhederne søndenfjelds 1716. Han førte Galeien „*Lovise*“ ved den berømmelige Affære i Dynekilen og døde samme Aar, uvist hvor og hvorledes; Stedsønnen *Fredrik Messel* var som Løitnant med ved Tordenskjolds Angreb paa Strømstad, hvor han faldt. Tønders Enke sad i smaa Kaar; hun fik først Andel i de af Chr. Tønder under Krigen erhvervede Prisepenge og i 1722 (efter en af Amtm. Must anbefalet Ansøgning.) en Pension af Postkassen. 1720 25/6 solgte hun sin Part i Reknes til Oberst Storm, og dermed var denne Eiendom atter samlet.

Molde skulde ogsaa paa en mere direkte Maade faa en Berøring med Begivenhederne i disse Krigs-Aar, nemlig ved en Indkvartering af svenske Krigsfanger. Det heder herom i samtidige Dokumenter:

Under Dato Fanbostad 9/12 1716 andrager Mads Bing: „Saasom jeg er beordret af Major Ramm, at 2de Underofficerer skal parere udj Trundhjem den 19de December til at holde Vagt paa de svenske fangne Officerer, saa bliver den første Afløsning med Sergeant Willem Pedersen og Corporal Lars Eg og siden de andre hver efter anden indtil de alle haver gjort deres Vagt hver for sine 14 Dager at vere udj Trundhjem, saa er min ydmygste Begjæring til Deres velb.r at dennem maatte forundes et lidet Reisespas til saa vidt over fjorden til Vands kunne være hjulpen uden deris Bekostning”.

Herpaa resolverede Amtmanden (Moldegaard 9/12 s. A.) : „Det er billigt at disse Underofficerer som ere beordrede til deres kgl. Majestæts Tjeneste at have Vagt udj Trundhjem, bør nyde nogen Hjelp til Forenskab til saadan Reise, hvorføre herved anbefalles alle dennem forekommende Lændsmænd og Skyds Skaffer her af Amtet, at de lader dennem forsiune til denne deres hen og tilbage Reise med en Baad og 2de Mænd uden Betaling“.

Den 4de Jan. 1717 udstedte Stiftsbefalingsmanden i Trondhjem Iver v. Ahnen følgende Ordre:

„Paa de 7 Swenske Fangne Ober-Officerer som sendes herfra Trondhjem til Molde i Romsdalen: Capitaine Hans Eicheloff, Lars Nordberg; Capitain-Lieutenant Peter Christian; Lieutnt. Peder Hillebond, Carl Udfald; Fendrick Christian Rubenflucht; Regiments Adjutant Herman Asswer. - For deres Leverantze paa Molde i Romsdalen maa forskaffes Hr. Amtmand Erich Mustes Attest”. - Samtidig bevidner Løitnant E. C. Severin af Generalmajor Buddes Regiment, at han af Løitnant-Vagtmester v. Wahlen udenfor Trondhjems Fæstning har modtaget ovennævnte 7 svenske Fanger tilligemed den dem givne Marschordre. En Uge efter ankom de til Molde, hvor Amtmand Must 11/1 bevidner, at Fangerne er afleverede ved Løitnant Povel Lamertz.

Spørgsmaalet om, hvorledes Fangerne skulde indkvarteres og underholdes, løstes paa den Maade, at der paa fælles Bekostning leiedes et særskilt Hus til dem, og dette Arrangement var ordnet nogle Dage før Ankomsten. Herom indeholder Amtets Protokol følgende:

„Efterat jeg ved Skrivelse fra den Høykongl. Slotslov af 15/12 1716 var tilmeldet, at de fangne swenske Oberofficerer som vare i Trundhjem (hvilke efter Hr. Stiftamtmand v. Ahnens Skrivelse ere 7 Personer udj Tallet) skulde hidsendes til Molde Ladested og der nyde fri Quarter saalænge Krigen continuerer, haver jeg først confereret med samtl. bemeldte Steds Indvaanere paa hvad Maade de beleiligst kunde blive indlogeret. Men som de fleste undskyldte sig ikke at have Leilighed til at modtage nogen, erbøde de sig heller at ville leje et aparte Hus til disse swenske Officerer, hvilket de samtlig maatte betale naar det rigtig blev lignet dem imellem, hvorudi de og til Slutning bleve enige og formaaede Mr. Johan Joensen til at bortleje et hannem tilhørende Hus paa Molde, som disse swenske Officerer skulde tilholde udj, for hvilket de accorderede at give hannem ugentlig 2

Rdlr. naar han imedens forsiune de oftmelte fangne Officerer med fornødne Senger og Sengeklæder, Lys og Ildebran, item forskaffer et Kvinde Menneske der altid kan holde Huset renlig. Til denne Husleies Betaling haver de og udj min Overværelse lignet dennem selv imellem saaledes som følger:

Willum Rubbertsen 8 Sk., Johan Rubbertsen 12 Sk., Aage Audensen 12 Sk., Johan Joensen 12 Sk., Jens Gran 8 Sk., Hendrik Povelsen 12 Sk., Knud Bendixen 12 Sk., Jens Iversen 12 Sk., Bastian Erichsen 12 Sk., Sara sal. Nils Aagesen 4 Sk., Peder Hoff 8 Sk., Peder Justensen 8 Sk., Johan Hysing 4 Sk., Erich Aure 8 Sk., Bersvend Larsen 8 Sk., Hendrik Skoemager 4 Sk., Hans Smed 2 Sk., Ingeborg Jensdatter 1 Sk., Peder Ottesen 4 Sk., Carsten Guldsmed 4 Sk., Hans Snedker 2 Sk., Einer Arnesen 8 Sk., Mathias Skomager 4 Sk., Herman Skredder 2 Sk., Hans Skomager 4 Sk., Jens Hansen Vragter 2 Sk., Lauritz Nielsen 2 Sk., Ole Olsen Lønset 2 Sk., Peder Mortensen 2 Sk., Hans paa Haugen 2 Sk., Ole Molde 2 Sk., Enken sal. Lars Larssens 4 Sk.

Skulde nu nogen af disse indbemeldte findes modvillige at betale denne deres Kontingent som de ere lagde for, da skal jeg, naar Tiden expirerer (~: udløber) drage vedbørlig Omsorg for at Pengene blive inddrevne enten udi Mindelighed eller ved Execution, saa at Mr. Johan Joensen altid skal være forsikret om sin Betaling i rette Tider.

Moldegaard 8de Januar 1717.

E. Must".

Allerede efter den første Maanedes Udgang var der Restanter, og Amtmand Must beordrede 13/2 Lensmand Kjøstel Fanbostad i Forening med 2 Landdragoner af Vagten i Molde at inddrive de resterende Beløb og foretage Udpantning, om det behøvedes. En af Fangerne, Løitnant Carl Utfall, var meget syg, hvorfor Must anbefalede hans Andragende til General Wedel om at blive hjempermitteret, eftersom han var „af en sær Accidence incommoderit, og der ikke er nogen Hjelp for ham paa dette Sted til hans Restitution“. - Endnu i Juli laa Fangerne i Molde, eftersom der klages over Byrden af deres Underholdning.

I Løitnant Utfall turde Molde muligens have huset en nær Slægtning (Broder?) af en Person, som et Par Aar senere spillede en morsom Rolle ved et velkendt Oprin fra Tordenskjolds Erobring af Marstrand og Karlsten 1719. Det var nemlig en Kaptein Utfall, som ved denne Anledning af Fæstningens Kommandant blev sendt ned i Byen for at se Tordenskjolds Styrke, og som efter behørig Forberedelse ved en belivet Frokost med Tordenskjolds Officerer fik se de bekendte „Tordenskjolds Soldater“ paradere paa alle Hjørner. -- I 1718 afsendtes fra Romsdalen 5 Fartøier med Hø og Proviant til Arméen nordenfjelds (Trondhjem). Eierne androg om Fritagelse for Lastepenge, da de fik lidet eller intet i Fragt og „tog en temmelig Skade paa deres Fartøier“.

Øverst paa Listen over de Næringsdrivende, som ved denne Leilighed maatte contribuere, finder vi Brødrene *Willum* og *Johan Robertson*. Deres Fader *Robert Thue* var død 1690 og blev med sin Hustru indsat i Kirkens Kors 1709, et Vidnesbyrd om, at Slægten havde faaet Fodfæste paa Stedet. Willum R., gift med I. Mali Olsdatter, II. Ellen Jacobsdatter, var Kirkeværgen i 1700, og døde ca. 1720. Han købte i 1695 Henrich Johannsøns Suers Gaard ved Auktion for 118 Rdlr. (Takseret for 330 Rdlr.) „efterat et tændt Lys, som varede ved 3 Timers Tid, efter Hs. M.s allernaadigste Forordning sig selv fortærede og var udbrændt“. Der blev lagt i Fattigbøssen og „ønsket tillykke“. I 1707 købte han Gjert Davidsens Grund. En Datter Elisabeth var gift med Andreas *Clausen Gaas*, til hvem han i 1710 solgte en Gaard i Molde, der havde tilhørt *Jon Henderson* († ca. 1693); en anden Datter var gift med Løitnant *Priested* paa Fugelset; Sønnen *Jacob Willumsen Thue* († 1711) var Sorensskriver og boede paa Vestad paa Sækken. Johan Robertson (Friis?) var gift med Margrethe Iversdatter Helt (Datter af Præsten i Bud) og købte i 1702 Hus i Molde af I. P. Testman; han døde i 1721 og Hustruen 1723. Datteren Anna blev gift med Jens Kaasbøl i Kristianssund og Hillebor med Jacob Mortenssøn Schultz, til hvem Svigerfaderen forærede det af Testman købte Hus. *Johan Jonssen* (Johnston) var gift med Catharina Fife, Datter (?) af *Alexander Fife* og Helena Constable. A. Fife var ved Folketællingen i 1701 en Mand paa 66 Aar og døde ca. 1705; Boet viser smaa Kaar. I 1690 købte han Nøst og Grund i Molde. Svigersønnen Johan Johnston eiede Hus i Nærheden af

Elven og var som ovenfor meddelt blandt de mest ydende til Fangernes Underhold i 1717. En Broder (?) *Michel Jolmston*. var gift med Johanne Clausdatter Friis (Datter af Præsten i Grytten ?) og købte i 1696 en Grund indenfor Elven af Sofie Willumsdatter Skottes.

Et Tegn paa, at Molde trods Vanskelighederne ved at holde sig oppe som Handelsplads dog øvede en stigende Tiltrækning som Levested, er vel den i denne Generation foregaaende Indflytning af Repræsentanter for den mægtige Embeds- og Jordeier-Slægt paa Gjermundnes. *Ludvig Iversen Munthe*, Søn af Foged Iver Andersson paa Gjermundnes, var født sammesteds 1666; Navnet Munthe er antaget efter Moderen. Han gik paa Skole i Trondhjem. I 1690 arvede han ved Opgjør efter Moderen 50 til 60 Gaarde i Romsdal til en samlet Værdi af 75 Voger (en Vog dengang = 200 Rdlr.), deriblandt Kringstad, Hjelset, Eide, Nedre Tokle, Sørsylte, Sandøen, Osen (i Sunds Otting) med Sagbrug. 10/10 1696 giftede han sig med Anna Kaasbøl, Datter af Magistratspræsident K. i Trondhjem, og boede først en Tid paa Floviksholm i Veø, derefter paa Røvik i Bolsø til 1711, fra sidstnævnte Aar paa Vestad, som han købte efter Sorenskriver Jacob Thue, indtil han i 1727 solgte Vestad til Løitnant Meldal og flyttede til Molde, hvor han boede til sin Død 1735. Tolderembedet fratraadte han i 1732 til sin Svigersøn *Hans Myhre*, gift med hans Datter Anne Margrethe. Trods sine vidløftige Jordeiendomme synes han paa dette Tidspunkt at have været i Forlegenhed for Kontanter, eftersom han 16/5 1733 pantsatte til Svigersønnen sit Odelsgods i Fanne og Eridsfjords Otting for 500 Rdlr. som han havde laant af Myhre til Opgjør af Toldregnskabet. Munthes Hus i Molde blev i 1752 efter Enkens Død solgt til Fredrik Schelderup for 576 Rdlr. Af Jordegodset havde han i sin Alderdom realiseret meget. Samtlige 5 Sønner blev Embedsmænd, deraf de 4 i Danmark; den yngste, Anders Borch Munthe, f. 1713, † 1774, blev Kapellan i Akerø, senere Sognepræst i Bud. Han sad, trods Faderens store Rigdom paa Jordegods (den synes at være for en stor Del medgaaet til Sønnernes Uddannelse) i temmelig smaa Kaar, idet Indtægterne af hans Sognekald kun var 200 Rdlr. Enken (Sara Lund, Datter af Præsten i Akerø, Jacob Lund) flyttede til Molde, hvor hun døde 1810.

Munthes yngste Søster Iverisse var gift med Foged *Morten Schultz* (f. 1650), der succederede sin Svigerfader i Embedet; de boede først i Hjelviken, senere paa Gjermundnes, hvor M. Schultz døde 1706. Sønnen *Jacob Mortenssøn Schultz* flyttede til Molde, hvor han i 1722 købte Gjert Davidssons Grund for 84 Rdlr. Det maa være denne Tomt, der senere til den Dag i Dag har gaaet under Navnet vestre eller ydre *S c h u l t z h a g e n*, og altsaa er opkaldt efter ham. Schultz's Vaanegaard er da muligens Høstmarks Enkes nuværende Gaard, som øiensynlig er meget gammel. Jacob Schultz var 2 Gange gift: I. med Hillebor Thue, som døde 1742. Ved Skiftet efter hende var Boets Formue (Gaarde og Gaardparter i seks Ottinger samt Huse i Molde) 2670 Rdlr., Gjælden 464. I dette Egteskab havde han en Datter Risse Margrethe. II. Med Hillebor Høyer. En Datter af 2det Egteskab, Hillebor, blev gift med Peter Sverdrup i Namdalen. Hun var altsaa Moder til Prof. Georg Sverdrup og Grandtante til Johan Sverdrup. J. Schultz døde 1752. Han var Morbroder til Capt. Nils Lossius og Svoger af Jens Gran, Jens Kaasbøl og Johan Brix; Søsteren Anna Catharina var gift med *Børge Eeg* (f. 1677), som efterfulgte sin Svigerfader som Foged og Eier af Gjermundnes i 41 Aar (1707--48). Hun døde 1728. Ved Skiftet efter hende var Formuen 6813 Rdlr. Gjælden 396. Ogsaa deres Søn, *Jacob Andreas Eeg*, flyttede til Molde, hvor han var Kjøbmand til 1748, da han overtog Fogedembedet efter Faderen. Foged og Kammerraad Børge Eeg havde gaaet Lakeiveien, som i de Tider ansaaes for en sikker Vei til gode Embeder, især naar man var saa heldig at komme i Tjeneste hos Hs. Majestæt selv. Han levede endnu i mange Aar (til 1764), efterat han havde overladt Embedet til sin Søn, som allerede 1742 kaldes „adjungeret Foged”. Portrættet af Foged Iver Andersson med Hustru og Børn hang tidligere i Vestnæs Kirke, men tilhører nu en Descendent, Fru Redaktør Schibsted i Kristiania. Originalportrætterne af Fogederne Schultz og B Eeg med Hustruer tilhører Enkefru Johnsen i Kristiansund.

Jacob Johanssøn Schultz er sandsynligvis indvandret fra Danmark, eftersom hans Søster Kristine Johanne var gift i Skanderborg med Nils Petersen Møller, Fader til den første af dette Navn i Molde; hvorvidt han var i Slægt med Foged Schultz, er ubekjendt; men han giftede sig ind i Gjermundnes-Dynastiet, idet han ægtede Børge Eegs Datter Drude. I 1716 forpagtede han Romsdals Fogderis Kongetiende paa 3 Aar for 430 Rdlr. aarlig; Amtmand Must attesterede ved den Anledning, at han eiede mere Jordegods i Fogderiet, end de 3 Aars Forpagtning beløb sig til. 1719 købte han af Hans Hendrichsen Lind i Trondhjem dennes Part i „Laugepladsen”, takseret for 120 Rdlr. i Skifte

efter Mette Laugesdatter (antagelig Datter af den i 1656 nævnte Lauge Nilssøn). Den har sandsynligvis ligget indenfor Elven, hvor Møllerfamilien senere residerede, i det nuværende østre Schultz-hagen, som altsaa har sit Navn efter denne Schultz. 1720 købte han Resten af samme Plads. Han var Kirkevæрге 1738, afskediget 1745 efter 20 Aars Funktion, Overformynder 1748. Han maa være død før 1757, da Enken nævnes dette Aar som Eier af Huset No. 172 (senere nedrevet). Hun døde ca. 1774. Disse to Schultz'er, som saaledes endnu lever i Navnet paa 2 Bydele, nævnes ofte sammen og har øjensynlig været anseede og betroede Mænd; J. Mortenssøn Schultz har drevet Kjøbmandsforretninger, og Pengemænd har de sikkert været begge. Sidstnævntes sociale Betydning kan maales efter Omkostningerne ved hans Ligfærd: 6 Mand til at tage ham af Sengen (18 Sk. og 1 Pot Brændevin), Bærerne af Kisten 3 Rdlr. 9 Potter Brændevin.

Foruden de ovenfor nævnte er der endnu et Snes Personer, som i dette Tidsrum boede i Molde og som fortjener at omtales:

Nils Aboe, gift med Berette Mechlenborg (Skifte efter hende paa Vestnæs 1722). Han var cst. Tolder 1709, købte i 1711 af J. P. Testman 10 Markedsboder paa Romsdals Marked; Jægteskipper 1718 og 1722.

ERIK LEGANGER. (Sognepræst i Veø 1719-40. (Efter Olimaleri i Veø Kirke).

Knud Bendixen købte Hus og Grund i Molde 1703. Var cst. Sorenskriver 1707 og 1709. Han og Nils Aboe var blandt dem, der førte Proviant til Trondhjem 1718.

Ludvig Bortorf, Barber (Moldes Haandværkere vil senere blive nærmere omtalt).

Brønlund, Løitnant; en kort Tid Eier af Ona Fiskevær.

Nils Cimber (Descendent af Præsten Morten Cimber i Grytten?) købte Grund og Nøstplads af Thomas Skots Enke 1685. Fik 1693 Skjøde paa sin iboende Gaard ved Kirken. Død før 1732. Han var den 2den Klokker i Molde.

Bastian Erichsen, gift med Margrethe Madsdatter Holst 1721. † 1731. Jægteskipper.

Løitnant *Fietzens*, senere Eier af Reknes (nærmere omtalt nedenfor).

Christian Friis, Tolder 1710 og 1717 - 18. *Petter Friis*, Toldbetjent 1724 (det er uvist, om disse har boet i Molde; i et tidligere Slægtled nævnes *Jens Jenssøn Friis* som gift med Robert Cottons Enke).

Peter Fyhn, Visiteur (~: Toldbetjent); gift med I. Maren Hansdatter Langholt (nedsat i Kirken 1724), II. Barbara Cathrine Andersdatter Arneberg (Viet 1729 i Oberst Storms Hus).

Gallant, Sproglærer; underviste Amtmand Must's Børn.

Jens Gran, edsvoren Veier og Maaler; est. Sorenskriver 1718; cst. Tolder 1720; gift med Peder Sellings Enke Anne Madsdatter.

Grandt, Feltskjær; Skifte efter ham 1749.

Claus Lund, gift I. med Gjertrud Green, II. med Margrethe Wiingaard; købte Løitnant Pristedes Vaanegaard 1724 og Mads Sellings Søbod 1738. † 1756.

Hospitalsforstander *Morten Lyng*, gift med Maren Testman; købte J. P. Testmans Gaard (senere Hans Hagerups, derefter John Ords, endelig Auditor Korens). Enken gift med Kaptein *Christopher Lossius*.

Nils Nilssøn Marstrand, Veier og Maaler 1704. Boede i 1709 ved Siden af Morten Nobel, paa Grænsen mellem Reknes og Moldegaard, med et Stræde imellem.

Johan Myhre. Skifte 1752.

Johannes Nideros, gift med Catherina Sofia Bille, cstr. Sorenskriver 1716; Veier og Maaler 1762. Kjøbte 1752 Johan Myhres store Søbod.

Løitnant *Priested*, Willum Robertsons Svingersøn (se ovenfor).

Paul Quale, Jægteskipper. Solgt sin Gaard 1740 til Erich Aandal for 224 Rdlr.

Knud Ravn, Jægteskipper 1728.

Kaptein Peter *Stephen Schelderup*, Svoger af *Mads Selling*, eiede og beboede No. 102.

Oberst *Vauvert* havde deltaget i Krigen nordenfjelds 1717, bl. a. i en Affære ved Levanger. Han forflyttedes 1729 til det akershusiske Regiment, hvis Chef han blev i 1730. Han døde som Generalmajor af et gammelt Skudskaar fra 1716. Enken † 1751 i Saxegaarden i Oslo.

Otto Ørbech, † 1738 (Søn af Sorenskriver Hans Ørbech?).

En i 1736 under Forhandlingerne om Moldes Overgang til Kjøbstad forfattet Specification over Stedets Indvaanere (dateret Trondhjems Raadstue 23/2 s. A.) lyder saaledes:

„Molde Ladestæds Indvaanere ere, efter medfølgende deres indkomne Forklaring, som her ved under Litr. I fremschikes, efterskrefne:

B o r g e r e Claus Lund, Aage Pedersen, Jacob Friis, Iver Iversen, Argebal Edmundsen - tilsammen 5. Tvende af Strandsidderne, som ejer Jordegods nemlig: Jacob Johansen Schultz, Jacob Mortensen Schultz.

D e a n d r e S t r a n d s i d d e r e, som tilforne har brugt en ringe nering nemlig: Knud Bendixsen, Otto Ørbech, Iver Oudensen, Morten Lyng, Johan Myhre, Hans Nielsen Cimper, Poul Quale.

E n c k e r som tilforne har brugt een ringe nering: Margrethe sal. Bastian Erichsens, Sarra sal. Niels Aagesens, Catharina sal. Erich Erichsens - Tilsammen 12.

H a n d t v e r c h e s f o l c k e s t a l, fattige og uformuende: Guldsmede: Johan Løche, Lars Blix (2) Schrædere: Jens Pedersen Lund, Johan Friderich Tysk (2) Schomager: Ole Olsen, Johannis Rasmussen Lub (2) Smede: Svend Erichsen, Jens Pedersen, Ole Axelsen (3) Snedkere: Hans Pedersen, Peder Hansen, Lars Glarmager (3).

De her foran under titul af Borgere anførte Persohner udj (Fosund og) Molde Ladestæder boende, ere de som derpaa Stederne drive handel, og kand reignes iblant deris Tall i Tronhiems By, som have Nafn af jndenlandtzhandlere, hvad deres tilstand er betreffende, da ere der dem iblant, dog icke mange, som ansees for formuende folck, Resten eller de øvrige saa kaldede Borgere nærer sig vel, om. endskiønt de ikke af midler eller formue kand beskrives, men hvad sig Handverks folckene paa bemeldte 2de Pladse boende anbelanger, da er deres vilkaar ej af belang, og meestenparten fattige folck“.

Denne Specification er redigeret i Trondhjem, og det har tydeligt nok været Trønderne om at gjøre at fremstille de 2 Ladesteders Forholde som meget ringe; paa den anden Side har disses Deputerede vistnok været i Klemme: de skulde ikke nedsætte sit Hjemsted og dog paa samme Tid ikke røbe, hvormeget de i Virkeligheden var god for.

I disse Fortegnelser over de vigtigste Personer i Datidens Molde skimter man allerede den vordende „Embedskoloni“. Med Amtmand, Oberst, Oberstløitnant, Kaptein, 2 Løitnanter, Tolder, Toldkontrollør, Hospitalsforstander, Feldtskjær maatte Livet i det lille Samfund faa et vist Sving, og der har af dette Element og Handelsstandens Spidser dannet sig en „høiere Societet“. Stedet har faaet sine „Honoratiores“, og jo mindre det Bræt var; paa hvilket Brikkerne bevægede sig, desto

ANTONETTE JESSEN f. VIBE.
(Efter Oliemaleri tilhørende Fru Wessel, Kr.a.)

nøiere maatte man passe paa, at man ikke traadte hverandre paa Tærne og glemte den skyldige Respekt. De toneangivende i det sidste Decennium af det her skildrede Tidsrum har øjensynlig været Indehaverne af Reknes og Moldegaard, som nu, efterat Eiendommene var samlede paa hver sin Haand og Grænsekrigen var afsluttet, synes at have levet i Venskab og god Forstaaelse. *Christian Ulrich von Storm*, Oberst ved andet eller søndre Trondhjems Regiment, havde altsaa i 1720 overtaget hele Reknes. Han var gift med Helene Margrethe Hausmann. Oberst Storm døde i en temmelig ung Alder (48 Aar gml.) 28/3 1727 og maa være bisat i selve Kirken, eftersom Enken i 1731 gav 60 Rdlr. for Gravsted i Kirken ved Siden af Manden, hvis Graven ikke blev vedligeholdt, forpligtede Kirken (Sognepræst og Kirkeværge paa dens Vegne) sig til at betale Pengene tilbage til hendes Arvinger. Aaret efter solgte hun Reknes til Kaptein Hans Fietzens. Paa Moldegaard residerede Amtmand *Erich Must* med sin Frue, H. Nobels Datter Marthe Margrethe, og „gamle Mormor“ ~ : Nobels Svigermoder *Antonette Jessen*, f. *Vibe*, Datter af Danmark-Norges Gesandt i Stockholm 1645,

THOMAS VON WESTEN.
(Efter Oiemaleri i Veø Kirke).

og Lensherre i Trondhjem 1656-1658 (se ovenfor), Peder Vibe, og Søster af Vice-Statholder Johan Vibe. Hun var født i Frankrige (af fransk Moder) og da hun giftede sig, førte Fredrik III hende til Alteret. Hun opnaaede en usædvanlig høi Alder, idet hun døde 1727 („Parentation“ over hende 6/6) 103 Aar, 3 Uger, 3 Dage gml. I sit 97de Aar var hun endnu saa rask, at hun gik til Alters i Molde Kirke. Amtmand Must døde 1729; han omkom ved Drukning 10de Juni, uden at man kjender de nærmere Omstændigheder 19/7 holdtes Parentation om Aftenen i Molde Kirke. Boet var fallit, og Enken frasagde sig Arv og Gjæld; Mormoderen havde havt 200 Rdlr. aarlig af Amtmand Nobel. Must's Datter Isabella Dorothea (opkaldt efter Bedstemoderen) blev gift med Eieren af Vestnes Gods *Hans Holst* (om hvem mere nedenfor); en Søn *Erich*, som blev født efter Faderens Død (døbt 9/8 i Molde Kirke) flyttede senere til Trondhjem, hvor han som en velstaaende Jordegodsbesidder og med Kanceliraads Rang døde 1798. (Must-Almenningen er opkaldt efter ham). Musts Enke blev (som tidligere nævnt) boende paa Moldegaard til sin Død 1774. De 5 Portrætter af den Nobel-

Must'ske slægt er Gjengivelse af oljemalede Originaler, tilhørende Enkefru Wessel (tidligere bosat paa Brødsjø i Strinden).

Ogsaa fra Amtmand Musts Tid har vi fyldigere Bidrag til Kundskaben om, hvordan Livet artede sig i Molde, nemlig Retsakterne fra en Proces i 1724-26 og Musts egenhændige Dagbog fra sidstnævnte Aar. Disse Dokumenter, som er af stor lokalhistorisk Interesse, er for nogle Aar siden trykt i Uddrag som Bilag til „Romsdals Budstikke“ og vil forhaabentlig paany kunne forelægges Publikum i en fyldigere skikkelse.

Den 15de Januar 1717 blev Molde Kirkes Regnskab 1712 - 1717 efterseet af Amtmand Must og *Thomas von Westen* i Kirkeværgen Jens Iversens Hus. Vi mindes herved om, at vi i dette Tidsrum er under „Syvstjernens“ Himmeltegn i Romsdalen, og hvilken Stjerne det var, som funkledede stærkest og tændte Ilden hos de andre. Thomas v. Westen blev udnævnt til Prost i Veø 1709, tiltraadte sit

Embede i Begyndelsen af 1711 og virkede her, til han i 1716 blev udnævnt til Lektor i Trondhjem og det i 1714 oprettede Missionskollegiums Vikar for Missionen i Finmarken, hvorved han gik over i sin bekendte Hovedrolle som „Finnernes Apostel“. Den Virksomhed, som Thomas v. Westen og hans 6 nidkjære Kolleger i Romsdal udfoldede til det kirkelige Livs Gjenreisning, tilhører Kirkehistorien og forudsættes derfor at være tilstrækkelig kjendt. At det skulde staa værre til her end andre Steder i Landet, er der ingen Grund til at tro; en saa flammende Nidkjerhed havde vel fundet en tilstrækkelig mørk Baggrund at lyse paa, hvor i Landet han end var bleven hensat. I Veø Kirke opbevares hans Billede tilligemed Nils (Nicolaus) Engelharts, ogsaa en af de syv. Helligdagsfreden overholdtes strengt i de Dage. I 1707 blev Willum Robertson (som havde været Kirkeværge i 1690) mulkteret, fordi en Skipper og en Korporal havde musiceret og dandsset i hans Hus Nat til Langfredag; endnu værre var det, at Skipper David Gentleman selve Langfredag havde drukket og været lystig med sine Landsmænd under Prædikenen. Der blev da ogsaa sat Extra-Ret over Krabaterne. Paa Romsdals Marked holdt Sersjant Mads Bing med underhavende Landdragoner den ordinerede Markedsvagt og paasaa, at der ikke dreves Handel om Søndagen. Overtrædelser af Forbudet nævnes baade fra Markedet og fra Molde; Nils Aboe blev i 1707 mulkteret for at have solgt Korn til en Søndmøring paa en Søndag. Et Vidnesbyrd om haardhændt Fremgangsmaade fra Skatteindkrævernes Side er en Klage, som i 1718 indløb fra Hans Hansen Wingaard over den Maade, hvorpaa Foged Nicolay Astrups Tjener (~ : Fuldmægtig) Nils Schelderup havde pantet ham for Consumption (~: Skat paa Levnetsmidler og Brugsgjenstande): han havde skaaret Sølvknapperne af hans Gangklæder og taget med sig Sengklæderne, en gammel Jernpande og et Gevær. Wingaards Hustru Anna Lucie, en Datter af Nils Assens, var iforveien rømt med de værdifuldeste Eiendele. Amtmand Must lod ham slippe Consumption for det sidste Aar.

I 1722 gjordes de første Skridt til at skaffe Amtet et Apothek. Efter Opfordring af Lille-Fosens Indbyggere ansøgte nemlig Esaias Wilhelm Prom, Apotheker i Bergen, om Tilladelse til at oprette et lidet Apothek for Romsdals Amt. Han havde et halvt Aar opholdt sig der og „havt god Lykke baade med Medicamenter og Ordinationer, ser og omtrent heraf Livsophold udi min Alderdom at kunne erhverve“ - hvorfor han androg om Privilegium til at holde Apothekerverer som Provincial-Apotheker for Ladestederne Lille-Fosen og Molde med omliggende 3 Fogderier. Andragendet, som var dateret Lille-Fosen 8/4 s. A. blev anbefalet af Must: „Det er Eders Kgl. M. allernaadigst bekjendt, at dette det Romsdals Ampt ligger imellem de tvende Kjøbstæder Bergen og Trundhjem og boer nogle af Indbyggerne fra 30 til 40 Mil fra nogen af disse Kjøbstæder, saa at om nogen af Almuen eller andre af Amtet tilfalder Svaghed, er det de fleste ikke muligt derfor at kunne søge Midler derimod“. - „Om os skulde træffe den Uløcke, at enten Skib eller Folk fra de i Frankrige inficerede Stedet skulde uforvarende indsnige sig udi nogen Havn eller vores Naboer paa nogen af Siderne tilfalde saadan Bedrøvelse, da viste man ikke at faa Hjælp af Medicin derimod uden fra Kjøbstæderne“. - Der gik dog en Menneskealder, inden dette Ønske opfyldtes.

KONGEBESBG 1685 - 1733.

Af „notable Reisende“ vil man gjerne først og fremst fæste sig ved de Personer af Kongefamilien, som har bæret vore Egne med et Besøg, selv om Meddelelserne derom er magre og frembyder faa Iagttagelser. I Oldenborgernes Tid har ikke mindre end 5 Monarker, deraf 3 i umiddelbar Rækkefølge, passeret Romsdals Amt: Christian I, Christian IV, Christian V, Fredrik IV og Christian VI. Om den første ved man kun, at han efter den glimrende Kroningsfest i Nidaros drog Søveien til Bergen.

Christian IV har ogsaa draget forbi Kysten udenskjærs, saa derom er lidet at fortælle. Det var under hans bekjendte Reise forbi Nordkap til Vardø med en Eskadre, der styrede tilhavs fra Flekkerø med Vardø som Samlingssted og paa Tilbagereisen kun anløb Bergen. Det var ved Sommertid 1599 at de færdedes udenfor vor Kyst. De 3 følgende fulgte derimod den indre Route, og Stationerne kjendes fra samtidige Beretninger.

Christian V kom hid i 1685 fra Trondhjem gennem Orkedalen, Surendalen og Thingvold til Tiltoreidet, hvor „Hans Kongelige Mayestæt fandt det andet Compagnie af de Trundhiemske Marinerer under Capitaine Budde, som Hans Mayestæt loed for sig exercere og Salve give, hvilket de til Hans Kongl. Mayestæts allernaadigste Fornøyelse vel og tilbørligen forrettede. Derpaa reed Hans Kongl. Mayestæt over Eydet, som var 1 Miil. Derfra med Baade til Næs (~ : Nettet) Præstegaard, hvor Natteleye var bestilt, 1/2 Miil. Mens som Veyerliget var meget godt og beqvem til at reyse, fortsatte De Deres Reyse videre med Baade til G i e r m u n d s n æ s, som var 5 Miile. Videre derfra om Natten til G i l s t e e n med Baade, 1 1/2 Miil“. Det var den 28de Juni, Monarken saaledes passerede Romsdals Fogderi; Dagen efter var han paa Søndmør, spiste Middag i Løvhytter paa en liden Ø (ved Hellebrand i Sandfjord) og overnattede hos Amtmand Lillienskjold i Moldvær. Reisen mellem Trondhjem og Bergen medtog 7 Dage; til Befordring af Kongen og hans talrige Følge anvendtes 30 til 40 Baade og paa Stationerne fremmødte efter Tilsigelse overalt ca. 150 Mand, hvilket vakte de Reisendes store Beundring og Tilfredshed, saasom de allesammen var „dygtige brave og stærke Søfolk“. Forøvrigt bemærker Forf., at „denne ganske Reyse tilvands var ey synderlig remarquabel at see“ (nærmest vel fordi man saa saa lidet frugtbart og opdyrket Land). Beretningen er trykt i „Vidar“ 1889 ved Prof. Y. Nielsen.

Fredrik IV kom i 1704 fra Bergen opover den samme Vei. Beretningen derom findes i et af General-Admiral *Ulrich Christian Güldenlöwe* (Broder af den i 1695 omtalte General Chr. Gyldenløve) forfattet „Dag-Register“ paa Fransk, oversat og trykt i Kristiania hos Samuel Conrad Schwach 1770. Den har til Motto et latinsk Citat: „Per varior casus, per tot discrimina tendimus“ ~: vi stævner frem gennem mangfoldige Omskiftelser og Farer -- hvilket nok kan passe paa Datidens Reisemidler. De høie Reisende spiste den 22de Juli Middag i en Røgstue i Rødve paa Søndmør og overnattede i Moldvær, hvor Feltmarchal Vedel fremviste for Kongen 2 Compagnier af det bergenhusciske Regiment. Dagen efter passeredes V a t n e - E i d e t tilhest og efter en Baadreise paa 4 Mil naaede de G j e r m u n d n e s, hvor de overnattede (Gjermundnes eiedes dengang af Foged Morten Schultz). Den 24de heder det i Dagbogen: „Reyste vi 4 Miile til Vands for om Middagen at spise hos en Præst (formodentlig Nils Engelhart i Nettet); siden reyste vi 1/2 Miil til Hest (~ : over Tiltoreidet) og 1 1/2 Miil til Vands“. „Kongen laa i S u r e n d a l s Ø r e n i et Hus, hvor der neppe var Plads for ham alleene; jeg laa i et af Don Quixotes Slotte 1/4 Miil derfra - -“. Hele Güldenlöwes Beretning aander Længsel efter at blive feerdig med denne kjedelige Reise. Forf. mangler ikke Øie for det Lands Naturskønhed, som de drog igjennem; men Klima og Mangel paa Bekvemhed ødelægger dette Indtryk: „Vi droge den ganske Dag igjennem et Land, der i Skønhed skulde overgaa Italien, dersom Solen der havde havt samme Virkning, men den var til Ulykke saa langt borte derfra, saa jeg frøs stærkt midt i Juli Maaned, uagtet min med Maar forede Pels.“

Christian VI besøgte Norge i 1733 sammen med sin Dronning Sophia Magdalena og Svigermoder Markgrevinde Sophia. Reisen er beskrevet i Jonas Kierulfs „Journal“ 1745. De kom fra Trondhjem til Romsdalen i Baade og mindre Fartøier, uagtet de havde en Eskadre af Orlogsskibe til sin Disposition. Den 19de Juli overnattede de i Fosen (~: Kristianssund) hos Præsten Jacob Angel; Dagen efter kom de til Smørholm, hvor de gik iland og „hjalp sig som de kunde; da Vinden begyndte at blive stærkere, blev resolveret for den farlige Passage af Hustavig-Fjorden bedre Veyerlig at afvente“. Den 1ste Aug. kom de forbi Bud til W a r e s t a a e (?). „Paa Fjorden var sterk Rulling, som foraarsagede de ey dismere Sø-vandte ikke ringe Incommodation“. Derfra til S c h a a r e, 4 Mil, og videre til A a l e s u n d, hvor de maatte proviantere andenstedsfra, da Intet var at faa for Penge.

Molde nævnes, som man ser, ikke i nogen af disse Beretninger; det har været for ubetydeligt til at afvinde den Tids Reisende nogen Interesse og laa ikke saaledes i Routen, at det faldt bekvemt at stanse der. Vi maa gaa over en Menneskealder længer frem i Tiden, før vi træffer Reiseberetninger, der feester sig ved Byen og dens Forhold. Romsdalens Natur, som i vore Dage henrykker de Reisende, var heller ikke noget for den Tids Mennesker; først 100 Aar senere kom den Slags Naturscener i Mode. Gyldenløves ovenfor citerede Udtalelse fra Reisen i 1704 danner i den Henseende en mærkelig Undtagelse.

VII.

MOLDES KAMP FOR KJØBSTADSRETTE. - NYE FORHOLD. - NÆRINGS LIV 1742 - 1772. -- BORGERE OG EMBEDSMEND. - BEBYGGELSE OG BRANDTAKSTER.

I nden det lykkedes Molde at opnaa Kjøbstadsrettigheder, skulde Knuden endnu engang strammes til Fordel for Trondhjem, hvis Borgere fremdeles ikke kunde forsone sig med Tanken om, at Indbyggerne af Romsdals Amt skulde faa drive sin Næring uden at gaa den lange Omvei om Trondhjem. I en „Notitce paa de udenbyes boende Borgere eller saa kaldede Udliggere (dateret Trondhjem 14/8 1722 og undertegnet af H. Collin, R. Lindegaard og Lorentz H. Holst) heder det om Molde: Molde Borgere ere for nogle Aar siden absenterede fra Byen (~: Trondhjem, hvor de havde sit Borgerskab) saa de aldeles intet svare til Byen, hverken i Krigsstyr eller Byens Skatter, men regnes ikkun for Strandsiddere, kan dog losse og lade aarlig 12 à 16 fremmede Skibe, som er tvert imod Toldrullen og denne Byes allernaadigste givne Privilegier, hvilken Molde Handling alt gaar fra denne fattige By, ihvorvel der og kommer danske Skibe nok, med hvilken Handling de nok kunde lade sig nøie, og i hvor stor Handling de have, skal det dog lidet rendere i Told Cassen“. I lignende Aand fremstilles Forholdene i Fosen (~: Kristianssund), som selvfølgelig var i endnu høiere Grad Trønderne en Torn i Øiet; ogsaa der hentydes til mangelfuldt Toldopsyn, særlig med Hensyn til Indførselen af Brændevin og Tobak, hvoraf der konsumeredes i Nordmør og Romsdal en hel Del, og dog „skal aldrig findes i Toldrullerne“ -. medens ved Toldboden i Trondhjem „Alting saa strengt og stricte tilgaa?. Konklusionen er, at „denne By (Trondhjem) inden kort Tid for Handling maa blive øde“. Trønderne er aabenbart blevne meget urolige over den stigende Trafik i de romsdalske Ladesteder; Moldes Toldindtrader var netop stegne til 2000 Rdl. i dette Aar. I September 1730 blev der i Trondhjem afholdt et Møde, hvortil der fremmødte Deputerede fra Fosen og Molde (sidstnævnte Sted var repræsenteret af *Jacob Schultz* og *Michel Nielsen*); Trøndernes Erklæring (af 30/1 1731) er væsentlig en videre Udvikling af de ovenfor anførte Argumenter, hvortil yderligere kommer en Paastand om, at Bonden faar bedre Kjøb i Trondhjem, og at denne Bys Indvaanere har større Betydning i Krigstid end Ladestedernes. Trønderne havde herunder en mægtig Bundsforvant i Stiftamtmanden (den senere Statholder) *Jacob Bazon*, som sluttede sig til Erklæringen og formodentlig har gjort sit Bedste i Trondhjems Faveur under Christian VI's Besøg i disse Egne 1733. Kongen besøgte herunder ogsaa Kristianssund, men tiltrods for det smigrende Vers, hvormed han her blev hilset:

»Een Dag for andre da Kong Christian den siette
Til Nordske Klipper kom, og Romsdals Amt indtrædte,
indprentes skal i Steen og læses udaf Stiiil,
Mens Nordmørs Fyrtræ groer, og Romsdalshorn er til«

o. s. v. skede der i de nærmeste Par Aar ingen Forandring i det bestaaende Forhold. Trondhjems Privilegier blev fornyede 5/2 1732, og formodentlig som en Følge deraf svandt Moldes Toldindtægter i

flere Aar ned til 1/3 af, hvad de havde været i foregaaende Tidsrums bedre Aar. (I 1734 beløb de sig til 602 Rdl.) Det var da rimeligt, at Ladestederne klagede over „den slette og armelige Tilstand, hvori de var geraadede“, og denne Klage vandt i Styrke og Betydning derved, at deres naturlige Oplands Almue sluttede sig til deres Andragende om en Forandring. Allerede 14/3 1732 indleverede de en Forestilling herom. Det blev det i 1735 oprettede „General-Landøkonomi og Commercekollegium“, som tog sig af Sagen og drev den igjennem trods Modstanden fra den nordenfjeldske Stiftsstad. I Reskript af 8/7 1735 blev der herom til Stiftamtmand *Christian Ulrich von Nissen* stillet en Forespørgsel, som han i en Betænkning af 29/9 1736 har besvaret bl. a. saaledes:

- - - M o l d e og F o s u n d, Paa dese Lade steder har indsadt sig eendeel Kiøbmænd, hvis handel er bleven ved T r o n h i e m s byes Confirmerede Priveligier af Anno 1731, restringeret til alleene at udføre den Trælast og Tiære, som de kand tilhandle sig fra R o m s d a l e n, og No r m ø r saaog at maa handle med Danske Koren vare,

Her ved har jeg ikke kundet undlade Allerunderdanigst at melde at hvad angaar det, som Magistraten i T h r u n h i e m i sin Erklæring, har anført, at ved de bemelte ladesteder schal være stor Commoditet. at begaae Toldsvig, da som der lige saa vel, som paa andre handels Stæder ere beschikede Told Betienter der saa meget mueligt er, maa i agt tage den regtige Kongl: Tolds erleggelse, Saa schulle mand ej for moede: at de understaar sig at begaae nogen Toldsvig, imidlertid synes det at bemelte F o e s u n d s og M o l d e s Handling er temmelig noch indskrenket, siden at T r o n d h i e m s Byes indvaanere erhvervede deres seeneste Previligier i 1731: og befindes ikke rettere, end at det joe er lige saa gaufnligt at handelen paa bemt: Fosund og Molde Steder vorder i agt tagen og vedlige holdt, som i tronhiem og paa andre steder, thi at nedlegge handel og næring paa et sted for mange Indvaanere og Indbyggere, samt omkring ligende mangfoldige Bønder for at hielpe og understøtte et andet sted, som allige vel og des for uden kand ernære sig, det seer jeg ikke i allerunderdanigst betragtning det almindelig Beste enten at være hans Maits: eller undersaatterne gaufnligt”.

Stiftamtmand Nissen havde netop tiltraadt sit Embede, da han afgav denne ganske rimelige og fornuftige Erklæring; men det varede ikke længe, inden han havde lært at se paa Tingene gennem Trøndernes Brillen: i Begyndelsen af 1737 indløb der en ny Skrivelse fra Økonomikollegiet angaaende udvidede Rettigheder med Hensyn til Losning, Ladning og Fortoldning i Ladestederne, som dog vedblivende skulde høre under nærmeste Kjøbstad. Nissens Erklæring gik denne Gang stærkt i Trondhjems Favør, med Anbringelse af de gamle velkendte Argumenter. Der hengik nu 5 Aar, inden man officielt hørte noget til Sagen; men de ovenfor omtalte Bestræbelser fra Ladestedernes og tilhørende Oplands Borgere og Bønder førte endelig i 1742 til det Resultat, at de 2 Ladesteder skulde ophøies til Kjøbstæder. 16/4 s. A. fattede Kongen sin Beslutning derom, men der udveksledes endnu nedenstaaende Skrivelser om Sagen mellem Grev Holstein (Oversekretær i det danske Kancelli) og Stiftamtmand Nissen:

„Høyædle og Velbyrdige Hr. Stiftbefalingsmand,

Da Hans Kongl: Majt: mueligt kunde falde paa de allernaadigste tanker, at give de 2de Stæder. L i l l e F o s u n d og M o l d e, Kjøbsteds Frihed, og der saaledes een Byefoget paa hvert sted maattes beskikkes; Saa vilde Hr. Stiftbefalingsmand til mig indberette, om disse 2de Stæder nu sorterer under een eller 2de Sorenskrivere, om den Sorenskriver, der paa et hvert sted, som Byefoget, skulle beskikkes, ikke kunde tillige forrette Byeskriver Embedet, og paa hvad Dag i ugen de formeener, at Tinget, til Justitiens betiening, paa et hvert sted, kunde holdes: Iligemaade ville Hr. Stiftbefalingsmand gjøre Forslag paa et beqvemt Vaaben og Segl for et hvert af disse Steder; Jeg forbliver

Cancelliet i Kiøbenhavn
den 27 Aprilis 1742.

Høyædle og Velbyrdige
Hr. Stiftbefalingsmands
tjenstberedvillige tiener
J. v. Holstein“.

„Til geheime Conferentz-Raad og Ober-Secreterer von Holstein.

1742 May den 26de.

I Anledning at deres Excellente udj Skrivelse under 27de April sidstleden høygunstigt haver Communiceret mig, det hands Mayts. mueligt kunde falde paa de allernaadigste tancker, at give de 2de Stæder Lille Fosund og Molde, Kiøbstads Frihed, Saa skulde Jeg for saavit derom af mig er forlanget, til aller ydmygst giensvar indberette.

Ladestædet Lille Fosund, ligger ud ved havsiiden, omtrent paa det middleste stæd udj Normørs Fogderie, og Molde Ladestæd ungefæhr ligeledes udj Romsdals Fogderie, dog 3de Miile fra Havet ind i Landet, og altsaa under 2de Sorenskrivere sorterer; udj Lille Foesen er allene 10, og paa Molde omtrent 5 boefaste mænd, som have taget Borgerskab, hvoraf dog gandske faae ere i stand til at drive nogen betydelig Handel, Resten ere meestendeelen fattige forarmede folch og Strandsiddere, som alle under Fogderiernes Rett og Jusisdiction, Saavel udj alle Rettergangs Sager, som arveskiffter have Sorteret, indtil at derudj ved de til sidst allernaadigst udgivne Privilegier skeede saadan forandring, at Borgerne alleene bleve Exciperede, saavidt de ikke angaar Jord og Eyendomme, som til Fogderierne henhører, udj bægge disse smaa Ladestæder falder gandske faa og ubetydelige Processer, som meeget vel og beqvæmmelig af Sorenskriverne baade som Dommer og skriver kand afhandles paa ethvert stæd, Imellem deres ting Reyser, hvortil 5 a 6 gange Byeting om aaret paa den første dag i ugen, ansees at være noch, Naar det derhos allernaadigst blev bevilget, at alle de Sager som enten af Søe Retten dependerer eller imellem fremmede og Stædernes Indvaanere reyser sig, effter foregaende afften varsel maatte af Sorenskriverne foretages og inden 3de Soele mærcher følgelig Lovens bydende, til en endelig Dom beforders. Til Vaaben for Lille F o s u n d er mit forslag, Eet vandløb, af en høy klippe, hvorimod springer Lax eller Nephunus, som og for M o l d e til vaaben Een vandsprytendes hvalfisk, som driver en tønne for sig, e f f t e r d j s a m m e i n d j a g e r, S i l d og anden Fisk, hvoraf deres største Næring bestaar, eller og en havfrue, og Jhvorvel ingen videre ærklæring af mig forlanges, paa de af disse 2de Smaa Ladestæders, allerunderdanigst gjorde ansøgninger: Saa maa Jeg dog pligtskyldigst andrage, at om M o l d e og F o e s u n d, allernaadigst erholte Større handels friheder end hidindtil, mand da maa befrygte at derved saavel T r u n d h : som B e r g e n herefter vilde finde stoer afbræch udj deres hidindtil havde Negotie. Denne min pligtskyldigste betænchning, indstilles til Deres Excellences nærmere høygunstigste overveyelse, og i det øvrige udj underdanig Soumission og Pligtskyldigst Respect Stedse forbliver“, o. s. v.

Det er ikke vanskeligt i denne Erklæring at læse baade i og mellem Linjerne en vis Fortrydelse over den forestaaende Løsrivelse og Ønsket om at forhale eller forpurre den, hvis det endnu var muligt. Men Kongens Beslutning var fattet (trods de svævende Udtryk derom i Grev Holsteins Skrivelse) og den 29de Juni s. A. kom da den høitidelige Akt, hvorved de 2 Ladesteder fik Rang med sine misundelige ældre Søskende:

„Vi Christian den Sjette, af Guds Naade Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve udi Oldenburg og Delmenhorst, gjøre Alle vitterligt: at Vi efter herom allerunderdanigst gjorde Ansøgning og Begjering, allernaadigst have forundt og givet, saa og herved forunde og give Indvaanerne paa Molde i Trondhjems Stift udi vort Rige Norge, Kiøbsteds Frihed, saa at de følgelig maa losse og lade alle Slags Vare samt med Indenlandske og Fremmede handle og negociere, som de bedst og tjenligst finde, hvorimod Indvaanerne skal være pligtige, Told og Consumption, lige med andre Kiøbsteder, af alle ind- og udgaaende Varer, efter vores Told-Rulle og andre allernaadigste Anordninger, at betale; og skal dette Sted, Molde, føre et Vaaben, udi hvilket forestilles en vandsprudende Hvalfisk, som driver en Tønne for sig, ligesom Vi ogsaa allernaadigst ville at den Sorenskriver, under hvilken bemeldte Molde sorterer, skal der paa Stedet, baade som Dommer og Skriver, afhandle de der forefaldende Processer imellem sine Tingreiser, hvortil 5 a 6 Gange Byting om Aaret paa den første Dag i Ugen skal holdes, da det ellers

med Processernes Indstævning og Paakjendelse efter Loven skal forholdes; forbydende Alle og Enhver herimod, eftersom foreskrevet staar, at hindre eller udi nogen Maade Forfang at gjøre, under Vor Hyldest og Naade. Givet paa Hirschholms Slot den 29de Juni 1742.

Under Vor Kongelige Haand og Signet

Christian R.

(L. S.)

I. Holstein.

„Losse og lade alle Slags Varer samt med Indenlandske og Fremmede handle og negociere som de bedst og tjenligst finde!” Der maa have været mange glade Ansigter i Molde den Dag, da dette Dokument ankom med Opfyldelsen af deres længe nærrede Ønske; men der mangler enhver Efterretning om, hvorledes de bar sin Lykke, og hvad de i den Anledning tog sig for. Dokumentet, som er indført paa første Side i Moldes første Justitsprotokol, blev publiceret 25/2 1743 paa første Byting.

Virkningerne af Moldes Ophøielse til Kjøbstad viste sig snart i en stigende Omsætning med tilsvarende Forøgelse af Toldindtægterne; men Molde Borgere havde ogsaa Vanskeligheder med at værne om den Stilling, de saaledes havde opnaaet. Dels maatte de vente, at der fra deres gamle Tyranner, Bergensernes og Trøndernes, Side vilde blive lagt dem Hindringer iveien, og dels skulde de passe paa, at ingen gik dem i Næringen paa deres eget Territorium. Et Udslag af sidstnævnte Forhold var en af Jacob Friis, Claus Lund, Hans N. Cimber, Aage Pedersøn og Iver Iversøn undertegnet Klage, som „Indvaanere i Molde og Borgere af Trondhjem“ allerede 30/7 1739 indgav over, at Bønder og Husmænd opkjøbte Varer (Bord, Tran, Tjære, Sild og andre Fiskevarer) af Almuen og solgte dem enten til Skippere i Molde eller fragtede dem til Bergen. De begjærede Arrest hos „Husmand“ *Erich Aandal* i Molde, hvorpaa Fogden beslaglagde Povel Qvales Jægt paa Molde Havn med 4 Læster Tjære for E. Aandal. 1742 arresteredes igjen samme Jægt, kommende fra Bergen med Korn og Salt ved Haukebø (denne Gang efter Klage fra H. Holst og Jacob Friis) og 28/9 s. A. blev paa Romsdals Marked beslaglagt 42 1/2 Td. Sild, som Bonden *Anders Monsaas* havde opkjøbt i Nordmør. I denne Strid trak ilnidlertid Molde Borgere det korteste Straa; Bønderne i Grytten indleverede nemlig et Andragende, hvor de forestillede for Regleringen, at der her kun var Tale om Handel med *B o n d e s i l d*, som blev ført til Fjordene og solgt til de oplandske Bønder (~ : fra Lesje og det øvrige Gudbrandsdalen), som kom ned paa Vinterføret og hentede den. Man kunde ikke vente at faa al Sild virket til Kjøbmandsgods, da mange Fiskere manglede „baade Salt og Videnskab” dertil, og Veien ud til Molde var for lang for Oplændingerne, som i haarde Høste- og Vintertid ei kunde underkaste sig den „Travaille“ at hente Sild til Søs derfra. De androg derfor om, at baade A. O. Monsaas og *Ole Ellingsen Aandal*, som hentede Korn fra Bergen med egen Jægt, maatte faa Lov til at fortsætte sin Bedrift. Dette Andragende, hvortil Lesjeværingerne havde sluttet sig, og som støttedes af Stiftamtmanden, blev indvilget ved kgl. Rescript af 8/11 1743: „Bønderne af Grøttens og Læssø Præstegjeld maa fremdeles beholde deres imellem hinanden hidindtil havde Bondehandel ubehindret af Molde Borgere, samt have Frihed at sælge den saa kaldede Bondesild, som ikke til Kjøbmandsgods bliver virket; og hvad O. E. Aandal angaar, da maa han herefter ligesom i foregaaende Aaringer, ubehindret af Molde Kjøbstæds Borgere, om Sommeren med sin Jægt hente Provision af Kornvare fra Bergen eller Trondhjem, hvor Prisen kan falde billigst og om Vinteren indkjøbe og til Oplændingen sælge Bondesild, som ej til Kjøbmandsgods er virket; dog uden at præjudicere Molde-Borgere i deres Handel med andre Kjøbmandsvare“. I dette personlige Privilegium har man en vistnok meget begrænset, men alligevel ikke til det egentlige Kjøbstevne bundet Handelsvirksomhed etableret i Grytten.

Var Moldenserne uheldige i dette Forsøg paa at stramme Tøilerne ligeoverfor Bondehandelen i det inderste af Romsdalen, saa var paa den anden Side Trønderne lige saa uheldige i det afmægtige Forsøg paa i 1748 at faa den gamle Tingenes Orden retableret. Uen Forestilling, som Trondhjems Magistrat 15/3 s. A. indsendte til Regjeringen, er et rent Klagehyl over Nedgang og Forfald i Stiftsstaden, formentlig foraarsaget ved det Afbræk, de nye Kjøbstæder gjorde i dens Handel. Man faar her høre, ikke alene at

disse 2 Byer „ligge i Gabet for de fremmede Skibe“, men man faar ogsaa den for Moldes Vedkommende forbausende Oplysning, at der af disse ved Havbredden paa Klipper og Øer langt ude fra det faste Land liggende samt hist og her adspredte Vaaninger, hvoraf deres Byer bestaar, aldrig blive nogle ordentlige Kjøbstæder enten til Defension, Tilflugt, Nytte eller Prydelse for Riget i Almindelighed eller for dette Stift i Særdeleshed“ (man skulde næsten tro, Trondhjems Magistrat har tænkt sig Molde liggende ude paa Ona!) Molde og Kristianssunds Borgere faar ogsaa høre, at „deres Forfædre alene ere oprundne af Trondhjems der holdte Tjenere og Kjøbmands Svende“.

Dette Udfald førte ikke til noget. Farligere var Bergenserne mere stilfærdige Fremgangsmaade, da de i Forordningen af 13/9 1753 fik indført en Bestemmelse om, at Rundfisk ikke maatte tilvirkes i Romsdal og Søndmøre Fogderier; der var i Bergen Aaret iforveien i Statholder Benzons Nærværelse bleven afholdt en Commission, hvori Søndmøre (og Romsdal) ikke var repræsenteret, og hvor Bergenserne altsaa raadede Grunden alene. Frugten deraf var denne for de 2 Fogderier trykkende Bestemmelse, som først mange Aar senere blev ophævet. Længere ud i denne Periode hører man om bergenske Jægteskipperes Indtrængen i Distrikterne udensunds, hvor det var vanskeligt at holde Øie med dem. Det Toldpersonale, hvormed den nye Kjøbstad skulde holde Øie med sit Territorium, bestod i 1743 af: Tolder *Paul Behrens* (Løn 200 Rdl.), Toldcontrolleur *Peter Fyhn* (150 Rdl.) og to Betjente paa Leden: *Niels Schelerup* og *Jacob Wulff* (à 100 Rdl). De havde et vidtløftigt Distrikt at passe, lige fra Stadt til Stemmet (50 Aar senere var Led-Betjentenes Antal steget til 7); Bergens Tolddistrikt greb lidt indover Moldes, idet der var stationeret en Betjent derfra paa Herø i Søndmøre. De Reglementer, de havde at haandhæve, var Toldtarifen af 1732, den store Forordning om „Commerciën“ af 1742 og 10 Aar efter den ligesaa vidtløftige Forordning om Fiskerierne af 1753. Nogle Aar forud sees af Regnskaberne, at Amtmand Soelgaard havde tilladt et Par Gange Losning af Fartøi paa Søndmør (Vallerhoug 1739 og Aalesund 1741) det første Udslag af Søndmørs Trang til egen Kjøbstad.

Indtægterne af Told etc. ved Molde Toldsted (eller „Romsdals“, som det endnu længe vedblev at hede) udgjorde i Aarene 1734-1753:

1734: 632 Rdl.	1739: 600 Rdl.	1744: 1408 Rdl.	1749: 6604 Rdl.
1735: 659 »	1740: 804 »	1745: 2471	1750: 4795 »
1736: 671 »	1741: 1086 »	1746: 3648 »	1751: 7593 »
1737: 612 »	1742: 1726 »	1747: 3903	1752: 5531
1738: 656 »	1743: 2429	1748: 3021 »	1753: 6708 »

Disse Tal fører et Sprog, som ikke kan misforstaaes; de fortæller om et betydeligt Opsving i Stedets Handelsvirksomhed og dermed antagelig ogsaa i Distriktets Næringsveie. Fisken kunde nu skibes direkte fra Molde istedenfor at gjøre Omvei om Bergen eller Trondhjem, og der var aabnet en Konkurrance, som maatte være fordelagtig for Producenten; det samme var Tilfældet med Fedevarer og andre af Landets Frembringelser. Et snurrigt Exempel paa, hvad de gamle Tvangsbestemmelser førte til, har man i det i 1736 indtrufne Tilfælde, da John Miller foruden endel Trælust udførte til Irland 210 Td. Hasselnødder, hvoraf Udenrigstold og Accise blev betalt. Tolder Behrentz, som øiensynlig har ønsket at begunstige denne Artikel, som Romsdalen (særlig Eikisdal) er ganske rig paa, havde fortoldet Nødderne som - Trælust! og fik i den Anledning høre i Antegnelserne af Renteskriveren, at denne Udførsel stred mod Toldordonnancen og Trondhjems Byes Privilegier. Behrentz gjorde herimod gjældende, at „Nødder er udi mine ringe Tanker ogsaa en Sort og Dependans af Træ, og dersom disse Kjøbmænd ei hafde resolveret at betinge samme af Bønderne paa Romsdals Marked, var de aldrig engang blevet afplukket og var saa ingen kommen til Nøtte, thi dend ringe Ting der kand ellers blive opkjøbt paa Romsdals Marked, er af ingen Verdi, siden Nødder værer her overalt i Landet, saa een hver mest kand self forsiune sig dermed, tilmed var de, som lod udskibe Nødderne, selv Borgere til Thrundheim“. I en ny Paategning hævder Renteskriveren, at det er „meget urimeligt, at Tolderen vil henføre Nøddel til Trælust“, medens han lader de øvrige Grunde staa ved sit Værd. Den af Rentekammeret i Kjøbenhavn afgivne Decision lød kort og godt: „Det faar blive Trondhjems Sag at paase sine Privilegier, og da Hs. Majestæt intet er afgaaet, saa bortfalder denne Post“. 10 Aar senere dukkede Spørgsmaalet op igjen; der var da selvfølgelig ikke længere Tale om Privilegierne, men Renteskriver Ambder indstiller Tolderen til 1 Rdl.s Mulkt for manglende Brug af Stemplet Papir til nogle Td. Hasselnødder „saasom dend excuse, at hand mente

Nødder hørte til Trælast, vel ey er antagelig“. (Tolderen havde slaaet Nøddeme sammen med Trælasten paa et og samme Papir).

Af større Betydning var de Vanskeligheder, som fulgte deraf, at Forordningen af 1742 om Commerciën stillede den Fordring til Kjøbstædernes Grossister, at de skulde tage sine Varer fra første Haand. Særlig blev dette brydsomt for S a l t e t s Vedkommende, da denne Vare baade var en Livsfornødenhed og spillede saa stor Rolle i Udnyttelsen af Fiskerierne. Der kom ingen Skibe til Molde fra de saltproducerende Lande, og Stedet havde selv ingen Skibe til Udenrigsfart. Allerede i 1743 blev Spørgsmaalet aktuelt, idet der af en skotsk Skipper indførtes en Ladning fransk og spansk Salt, indlastet dels i Montrose, dels i Amsterdam. Paa den i den Anledning gjorte Antegnelse svarede Tolderen saaledes:

„Mens som nu dette stæd Molde, som een fattig nye kiøbstad, ikke selv har Skiber at lade hidføre Saltet af alle slags fra første Haand, ej heller er her ingen jnden Riigs Skiber at faa paa

FOGED BØRGE EEG

ANNA CATHARINA EEG f. SCHULZ.
(Efter Oliemalerier hos Einkefru .lohnsen paa „Retirø“)

fragt, for at hente Saltet fra første haand, vilde da flyde deraf, dersom her forbydes saltets jndførsel fra 2den Haand og med fremmede Skiber, maatte landet crepere, siden de fleste folk og Borgere her lever af fiskerierne, og dertil uomgiengelig behøver Saltet, viidere vilde Hands Mayt.s Told merkelig forminskes ved sligt, thi skulle sligt jndførsel af Salt fra anden haand her forbydes, vilde det justement give Skipperne Anledning til at s t i e l e det ud siden, Landet her er saaledes situeret, at dersom der end var saa mange visiteurer til, fandt dog Skipperne slige huller, Vinkler, Hafner og Bugter, for at practicere det ud“.

Rentekammeret indrømmer i sin Decision, at Forholdene nok kan være slig, men finder dog ikke at kunne give Tilladelse til at handle mod Ordonnancen af 4/8 1742 om Commerciën i Danmark og Norge. Den omtalte Saltladning maatte betale yderligere 1/4 i Told (et Tillæg af 7 Rdl. 88 Sk.), ligeledes det følgende Aar, i hvilken Anledning Tolderen gjentog ovenstaaende Erklæring næsten ordlydende; men denne Gang indeholdt Decisionen Paalæg om for Fremtiden at have Indseende med, at den udgangne Forordning blev nøie efterlevet. Lignende Strenghed udvistes ligeoverfor Tolderens Forestilling om, at de, der førte Fiskevarer etc. til Bergen og Trondhjem, burde spares for i Molde at skaffe Veier- og Maaler-Seddel paa de hjemførte Fornødenheder. „Der er (siger Rentekammeret)

stor forskiel imellem Bønder, som indførte Kornvahre til deres Huusholding, da Molde ikke endda var Kjøbstad, og hvad der nu fra Bergen og Trundhiem kand indføres til Molde“ - og Tolderen gjordes ansvarlig for Følgerne, hvis der ikke blev taget Veier eller Maalerseddell paa alle til hans Distrikt ankommende Varer.

1745 var Saltspørgsmaalet endnu en Gang paa Bane. En Hollænder havde indført 234 Td. Salt, som var fortoldet inden Decisionen (af 12/6 s. A.) var kommet Tolderen ihænde; han spørger, om han herefter maa og tør bort v i s e Saltladninger paa 2den Haand, hvortil Decisionen svarer med at henvise til en Afgjørelse af 21/5 s. A. der var meddelt Bergens Toldsted. Salthandelen reguleredes yderligere ved en Plakat af 23/8 1746, hvorefter kun fransk, spansk og Lüneburgersalt maatte indføres; engelsk Salt blev afvist.

Korrespondancen mellem Molde Toldsted og Rentekammeret i Kjøbenhavn besværliggjordes ved den langsomme Postbefordring. I 1719 havde man endnu ingen regelmæssig Post til Bergen; Brevene didhen gik over Trondhem og Kristiania, og officielle Dokumenter blev liggende igjen underveis, fordi de blev befordrede med tilfældige Reisende. I 1743 blev foregaaende Aars Regnskab afsendt fra Fogedkontoret paa Gjermundnes til Trondhem 11/2 og indløb til Rentekammeret 30/5! Der blev i den Anledning dikteret Tolderen Mulkt, men da han ved Attest fra Fogden godtgjorde sin Uskyldighed, bortfaldt Mulkten. Rentekammeret siger i sin Decision: „Det er bekjendt, at Breve til og fra Romsdalen og Kristianssund ikke blive saa betidelig befordret som for de øvrige Kjøbstæder“. Det vil derfor ikke imputere Tolderen nogen Mulkt, men skrive til General-Postamtet, at det maa sørge for bedre Befordring af Pakker og Breve fra disse Steder.

Af det Liv, som i disse Aar, fra 1742 og udover rørte sig paa Moldes Havn, kan man danne sig et temmelig nøiagtigt Billede ved Hjælp af Toldregnskaberne, som fra 1739 er ført med stor Nøiagtighed og Sirlighed. Af de fremmede Nationaliteter var den britiske fremdeles i Flertal; særlig er S k o t t e r n e talrige, hvortil gjerne kommer et Par Fartøier fra England og Irland. Dernæst kommer H o l l e n d e r e og F r i s e r, som nu optræder i større Antal end tidligere; et enkelt Aar (1752) var Hollænderne i Flertal (9) mod Briterne (6), men ellers gaar sidstnævntes Antal oftere op til ca. 20. Fra Danmark og Hertugdømmerne er Antallet stigende, høiest i 1751 og 1754, da det var respektive 12 og 13. Saa er der enkelte n o r s k e Fartøier (Trønder og Bergensere) og en og anden Svenske. Det var en broget Mangfoldighed af Fartøier, som her viste sig i vore Farvande: Skotterne kom gjerne med Brigantiner, smaa Fartøier paa 10 til 20 Commercelæster; ogsaa Pinch, Chalup (Slup) og Snav nævnes blandt deres Skibstyper. Danskerne (og Flensburgerne) optraadte med Galioter og Galeaser paa 40 K. L. Hollændernes Skibe var gennemgaaende meget større: Smakker, Bysser, Koffer, Fløiteskibe og Fregatskibe, f. Ex. Pieter Mathiesen af Amsterdam, Smakke „De Coffe-Kisle“ paa 34 L., Pieter van der Linden, Bysse „De Maria an Anna“ 45 L., Ybbe Anna, Kof „De jonge Pieter Botties“ 48 L., Ewe Kiersie Arentz, Fløiteskib „De Stadt Bordeaux“ 62 L., Jan Jansen Wopsie af Amsterdam, Fregatskib „De Ruyter“ 90 L., Christian Klinckert „De Frou Adriana“ 89 L. og Adrian Albertz „Petronella Galei“ 101 L. Der omtales ogsaa Skonnerter, Kreierter og Hukkerter. Fløiteskibene var en Slags riggede Lægttere, svære Skrog med stor Laste-Evne og lav Rig.

Imod alt dette kunde Molde i Begyndelsen selv ikke stille andet end sine gamle Jægter og Baade; men Affæren med Saltladningerne i 1743 og 1745 maatte overbevise Byens Handlende om Nødvendigheden af at skaffe sig Fartøier til Udenrigsfart. Allerede i 1744 havde derfor H. Holst og I. A. Eeg (om hvem mere nedenfor) kjøbt Skib af en Skotlænder *William Allan*, som optraadte første Gang i Molda med en Snav „Hoop“ fra Edinbourg 1738 og derefter 1740 som Fører af Brigantine „Good intent“ af Montrose. 18/7 1744 solgte han dette Fartøi, som blev omdøbt til „C o n c o r d i a“ og er Nr. 1 i Moldes Handelsflaade af tomastede Fartøier. Det var bygget i England og i Bergen maalt til 18 L. (tidligere 12). Allan (som senere bosatte sig i Molde) vedblev at føre Skibet, hvis første Reise fra Molde var i 1745 med en Ladning saltet Torskerogn (205 Td. à 6 Ort); formodentlig havde den Saltladning i Returfragt, eftersom det i 1746 omtales, at den med 225 Td. Salt ombord var stødt paa ved Mandal; maatte losse Varen for at Skibet kunde eftersees; mistede 2 Mand ved en Braadsø under fortsat Reise til Molde og fik Vand i Saltet, hvorved 14 Td. smeltede bort. (Samme Aar fik Molde en Saltladning fra Lissabon med en Flensburger Andres Jansen.) „Concordia“ blev senere ført af Peder Bang og Tomas Hammond; i 1750 blev 1/3 deri solgt for 350 Rdl. I 1751 fik

Molde et nyt Fartøi: Hukkert „G e z i n a C a t h a r i n a“ (25 1/2 K. L.) indkjøbt fra Bergen (Chr. Friele) for 2300 Rdl.; Eier og Fører var Hans Vabek Paust; i 1754 : Galeas „C o n s t a n t i a“ (15 L.) bygget i Danmark; dens Fører var Daniel Didrichsen, som tillige var Medreder. 1/4 Part deri solgtes s. A. for 200 Rdl. 1758: Brig „M o l d e g a a r d“ (34 L.), bygget i England og ført af Andreas Benjaminsen Blom (for H. Holst). 1760 Galeas „S t. P e d e r“, ført af Erik Bredal. Til disse fornemmere Skuder kom da en voksende Flaade af Jægter og Vængebaade med klingende Navne: Jægterne „Mercurius“, „Neptunus“, „Florentina“ og „Den grønne Due“ m. fl. og Vængebaadene „Qvalen“, „Svanen“, „Sorte Bjørn“ o. s. v. Desuden omtales nogle Baadtyper: „Sambøring“ og „Firemandsfar“, som hører hjemme paa Søndmør. En Fortegnelse over Moldes Fartøier og deres Førere fra 1744 vil findes nedenfor.

S k o t t e r n e kom i Regeln med Kornvarer og tog Trælast hjem igjen som før; men deres Returfragter til Hjemstedet er dog nu mere „assorterede“ som Følge af den frie Udskeibningsret. En og anden Engelskmand tager større Ladninger af Fiskevarer med sig tilbage; saaledes gik i 1747 John Barwick af Lancaster til Dublin med 221 Td. saltet Sild og 20 Td. Tran; John Thomsen sammesteds 210 Td. Sild og endel Rundfisk. H o l l æ n d e r n e kom med Kolonialvarer og ellers alle et civiliseret Livs Fornødenheder, mest fra Amsterdam, og gik ud igjen med Fisk, dels til Hjemstedet, dels til Middelhavslandene (Neapel, Cadix, Barcelona) og Nordspanien (Bilbao). Dan s k e r n e, som især i Femtierne optraadte i stort Antal, kom selvfølgelig især med Kornvarer og tog Fisk tilbage; ligeledes F l e n s b u r g e r n e, som jo var gamle Kjendinger i Molde. Af og til gik de (saavel Danske som Flensburgere) med Fisk til Holland og Frankrige; i foregaaende Periode træffer man en Flensburger i Trælast til Skotland, og det er ovenfor omtalt, at en Flensburger kom med Salt fra Lissabon - Træk af den Handelsdygtighed, som har tilført flere norske Byer fremragende Indflyttere med Initiativ og Udholdenhed. Søndenfjelds havde Danskerne ved den bekjendte Forordning af 1735 Privilegium paa Korntilførselen (undtagen til Kristianssand); nordenfjelds var Handelen med Kornvarer fri, dog saaledes, at Danskerne kun betalte i Told 1 Sk. pr. Tønne, medens Fremmede betalte 12 Sk. en Forskjel, som dog ikke var stor nok til at udelukke Konkurrance. Med Hensyn til Salt, Vin, fransk Brændevin og Tobak var til Gjengjæld Norge begunstiget fremfor Danmark, særlig var Saltet billigere, idet Tolden i Norge var 6 1/6 Rdl. Courant (= 5 Rdl. Species) medens Danskerne betalte 21 1/3 Rdl. Courant pr Læst. Dette Forhold bevirkede, at Danskerne tog saltet Sild hjem fra Molde, uagtet deres egne Kjøbstæder drev Udførsel af denne Vare. Et Par Svensker var i Molde i 1747: en fra Stockholm og en fra Colberg i svensk Pommern for at hente Fisk til Hjemstedet. Enkelte større Fartøier fra Bergen og Trondhjem indfandt sig i Molde for at laste Fisk til Udlandet.

Moldes egne Skibe var sysselsatte med Fart paa St. Martin og Bordeaux i Frankrige og Cagliari paa Sardinien, fra hvilke Steder de hentede det dyrebare og for Fisketilvirkningen nødvendige Salt; ogsaa til Byer ved Østersøen (Danzig, Libau, Königsberg) gik de med Fiskeladninger og kom tilbage med Korn, Hamp, Hør o. s. v. Hertil kom da den gamle Trafik med Jægter og Baade, som til sine Tider var meget betydelig (optil 80 i et Aar). I 1753 fik 2 Kjøbmænd i Molde en stor Forsyning af Butikvarer fra Amsterdam med en Kristianssundsjægt, hvilket ellers ikke forekommer. I 1751 maa der have været livligt i Molde: Stedet besøgtes da af 45 Skibe (de hjemmehørende iberegnet): 12 fra Danmark og Hertugdømmerne, 11 fra Skotland, 2 fra Irland, 3 fra England, 7 fra Holland, 3 fra Sverige, 1 f r a A m e r i k a (en stor Jagt paa 29 K. L. fra New-York) 3 fra Bergen og 1 (Fregat-skib) fra Trondhjem, 2 fra Molde. I 1762 kom de største Skibe, man til Dato havde seet paa Moldes Havn: Adrian Cornelis van Mulders Fregat paa 129 L. og Pieter Harders Do. („De Frouw Elisabeth“) paa 137 L., begge fra Amsterdam.

I 1743, det første Aar efter Privilegiets Udstedelse, var der en meget betydelig Kornindførsel, formodentlig som Følge af de foregaaende Uaar. Der indførtes nemlig 8574 Td. Byg, 1142 Td. Havre, 258 Td. Havremel, 40 Td. Hvede, 8 Td. Hvedemel og 504 Td. Rug, hvortil kom 1778 Td. Malt. Samme Aar udførtes 22600 Stk. Bord, 1865 Voger K l i p f i s k, 1200 V. Tørfisk, 2986 V. Graasei, 3650 V. Raaskjær, 2508 Td. saltet Sild, 439 1/2 Td. Tran og 200 Td. Tjære. Af mindre betydelige Varer nævnes dette Aar bl. a. 11 Td. Potaske. Hovedposterne i Udførselen er de samme som i foregaaende Tidsrum, men i større Maalestok; en Gjennemsntsberegning af Opgaverne for Tiaaret 1753 -- 1762 viser følgende Middeltal pr. Aar:

	Middeltal	Høieste Tal	
Bord	28,239	56,463	[1759]
Klipfisk	1162 Skpd.	3022 Skpd.	[-]
Raaskjær	577 »	1251 »	[1754]
Rundfisk.	560	1337 »	[1755]
Lange	116 »	365 »	[1762]
Tørfisk	2316 »	5418 »	[1761]
Seiufs	23	111	[1753]
Sild	3981 Tdl.	14,082 Td.	[1755]
Saltet Torsk	1321 »	4772 »	[1757]
Rogn	1106 »	1580 »	[1755]
Tjære	882 »	1655 »	[1760]
Tran	456 »	1020 »	[1755]

R u n d f i s k, hvorom der senere vil blive Tale i Anledning af Forbudet af 1753 mod dens Tilvirkning, forekommer i Regnskaberne første Gang 1720, K l i p f i s k 1743. I 1747 afskibedes med 2 Hollændere et Parti Klipfisk paa 950 Skpd. til Barcelona og et paa 320 Skpd. til Cadix. Tilvirkningen af sidstnævnte skyldes efter den almindelige Antagelse Skotlænderne, hvoraf flere i dette Tidsrum bosatte sig i Molde (og Kristianssund). Efter hvad Strøm meddeler i Søndmørs Beskrivelse (I. 486) skal det være Commerceraad *H. Holtermann*, som „satte Klipfiskhandelen i Drift her paa Stædet“ (~: Søndmøre), hvilket kan være rimeligt, eftersom han har været bosat i Molde før 1750. Foruden de ovenfor nævnte større Artikler forekommer en hel Del mindre: B a a n d s t a g e r, hvoraf der i 1746 gik 18,000 St. til Trondhjem; J e r n (vil senere blive omtalt sammen med Jernværkerne); Bukkeskind, 111 Deger i 1763; saltet og røget Laks; Ansjos; Østers, hvoraf der stadig gik en Del til Danmark i smaa Fade (høieste Tal 62 Fade i 1762); N ø d d e r (129 1/2 Td. s. A.) Birkeved (120 Favne i 1761). Rekling; Nakker; tørrede Flyndrer; Sundmaver i mindre Partier. Danskerne drog foruden Østers (som i Regnskabet kaldes „syltede“, hvorved de opførte Kvanta paa 20 til 60 Fade ikke bliver saa ganske ubetydelige) ogsaa af med saadanne norske Delikatesser som røget Bukkekjød, Fladbrød og Tyttebær. En foretagsom Skipper, Jeremias Figenskog af Molde (han forekommer ikke oftere) lagde iveri til Kjøbenhavn med en vel assorteret Ladning af Sild, Torsk, Tørfisk, Rundfisk, saltet Torsk, røget Torsk, Flyndre, Ansjos, Østers, Ost og Tyttebær.

Indførselen til Molde antog naturligvis et andet Præg under denne Tilstrømning af Fremmede. Fra det hollandske Verdensmarked og Middelhavslændene strømmede nu Civilisationens Goder ind til den lille By; allerede i 1746 kunde Molde Kjøbmænd byde paa Citroner, Corinther, Canel, Ingefær, Mandler, Muskatnødder, Muskatenblom, Nelliker, Pommerantser, Peber, Rosiner, Svedsker, Succade, Sirup, T h e B u e - det var noget andet end de „forlegne Sager og Peberkager“, hvormed høisalig Christianus Qvartus forbød Hollænderne at afspise Folk i Romsdalen istedenfor kontante Penge! Vi skal senere give flere Prover paa de moldensiske Kjøbmænds Assortement. T h e forekommer dette Aar første Gang; som nyt af Aaret forekommer ogsaa en Kaffekværn og en Støvekost. Af større Interesse er det, at en Moldeskipper i 1760 bragte den første Ladning .P o t a t e s“ (6 Td.) fra Newcastle. Nærmest et Kuriosum er det, at der i 1747 indførtes 10 Td. Smør og i 1752 hele 4 Skp. 18 Lpd. fra Irland! B e r g e n s b r ø d forekommer ofte, et enkelt Aar over 100 Td.

Det saakaldte L æ s s ø - J e r n udførtes fra Veblungsnæs, hvor Lesje Jernværk havde sin Bod. Værket var anlagt 1659 af Joachim Irgens (eller Jürgens) fra Amsterdam og Jørgen Philipsen, Foged i Gudbrandsdalen, senere Lagmand paa Oplandene. Sidstnævnte havde udmærket sig ved sin Tjenstvillighed under Toget mod Trondhjem 1658 og blev derfor belønnet med Privilegium af 21/9 1660 paa et Jernværk i Lesje foruden et Kobberværk i Holtaalen. Lesje Værk havde en saakaldet Circumference paa 7 à 8 Mil, inden hvilken ingen Skov maatte hugges eller Sagbrug drives uden til Værket; Toldfrihed paa alle Varer til Værket og Kjørepligt for Bønderne i Lesje. Efter en Krise, foraarsaget ved Gjæld til Værkets Forbedring, blev Værket solgt og gik fra Haand til Haand, indtil det omkring 1730 eiedes af *Lars Lobes*, som solgte det i 1750. Jernet fra Lesje gik for det meste til Trondhjem (og Røraas); der produceredes ca. 100 Skpd. aarlig; et enkelt Aar udførtes 175 Skpd. I 1761 gik 35 Skpd. 3 Lpd. til Barcelona, men dette var muligens fra det af Kammerraad Alsing anlagte Jernverk i O s e n (Kleve Anneks til Bolsø) hvorhen Malmen førtes fra Gruberne i Vanelven paa Søndmør.

Dette Værk gik fra 1757 til 1781 da det nedlagdes efter kgl. Resolution, efterat Osmarkens Skove var ruineret derved. Værkets Hovedbygning flyttedes til Molde (det nuværende Nr. 104, som imidlertid ved Ombygning har mistet sin oprindelige Stil).

R o m s d a l s M a r k e d synes at have ført en ganske blomstrende Tilværelse i dette Tidsrum. 1745 androg Tolderen i Molde om Opførelse af et ordentligt Hus paa Veblungsnæs til Fortoldning af Varene; men han fik Ordre til at nøje sig med Passerseddel for, at Varene var tidligere fortoldede. 1743 kom der ikke mindre end 30 Fartøier fra Markedet; blandt Varene nævnes 3 Kister Medicamenter fra Otto Sommer i Trondhjem og 2 Kister Bøger fra Svend Kraasbye, Boghandler og Bogbinder sammesteds. Ved Aarhundredets Slutning omtales det af Reisende som meget betydeligt.

Ved Siden af al denne Travlhed, som fulgte med et opblomstrende Næringsliv, var der selvfølgelig adskillige Forhold, som den unge Kjøbstad maatte faa ordnet, og som kostede Penge, deriblandt i

RØRING, Sognepræst i Veø 1741-89.
(Efter Oliemaleri i i'øø Kirke).

første Række Skolevæsenet, til hvilket der i Christian VI's Tid stilledes større Fordringer end man hidtil havde været vant til. 4/9 1742 blev der afholdt en „Skolekommission“, hvor Romsdals Præsteskab var tilstede, under Forsæde af Byfogden paa den fraværende Amtmands Vegne. Her blev der af „de paa Stedet boende Officerer, kgl. Betjente og fornemste Borgere“ indgivet Forslag til Bygning og Indretning af en Skole; men dermed synes Sagen foreløbig at være stillet i Bero, eftersom Amtmand Tønder Aaret efter i et nyt Møde (22/8) med Byens Borgere foreholdt dem, at der endnu intet var gjort for at realisere Beslutningen, som var approberet „udi alle clausulis“ ved kgl. Forordning. Hvis de nu ikke skred til at udligne Omkostningerne, saa han sig nødt til selv at gjøre det for at hindre yderligere Udsættelse. I samme Retning talte Sognepræsten Peter Angell, idet han fremholdt Nødvendigheden af de fattigere Børns Undervisning og anbefalede Klokkeren, Severin Løeg, som en til Skoleholder brugbar Mand, hvilket paa Provsten Jacob Lunds Forespørgsel bekræftedes af de tilstedeværende Borgere med Løfte om at opfylde de tidligere paatagne Forpligtelser. Det er imidlertid af de

følgende Aars Forhandlinger om Sagen tydeligt, at dens Gjennemførelse har mødt Modstand hos de mindre velstaaende Indvaanere. 28/11 1745 indgav nemlig 13 af de fornemste Borgere til Stiftsbefalingsmand og Biskop en længere Forestilling til Fordel for S. Løeg, hvis Dygtighed i Skrivning og Regning de priser (Skrivelsen var til Bevis paa det første ført i Pennen af ham), medens de samtidig beklager sig over, at de fleste Borgere ikke vil betale sin Andel i Skole-Udgifterne. Følgen deraf havde været, at han til Dato ikke havde faaet den regulerede Løn og dertil paa egen Bekostning lønnet en Medhjælper. Aaret efter kom imidlertid Smaaborgerne med to Besværinger af 20/5 og 8/7, hvori de hævder, at deres Kaar var for ringe til, at de kunde betale for sine Børns Undervisning. Gutterne maatte hjælpe Fædrene paa Fiskeri og Døttrene sendtes paa Landet som Gjætere; i Mørketiden, naar de intet havde at bestille, lærte de selv Børnene at læse og underviste dem i Kristendom. Skrivning og Regning havde de ikke Brug for. Da de derhos mente, at den af Byfogden ved Udpantning inddrevene Skole-Skat var ulovlig, havde de til Bythinget 18/4 s. A. indleveret Klage og Begjæring om at faa Pengene igjen, men var mødt med den Afvisning, at Protokollen var for god til deri at skrive deres „Sladder og Fjas“. Disse 2 Henvendelser er underskrevne af henholdsvis 12 og

18 Indvaanere. 18/7 1746 indfandt Stiftsbefalingsmanden, *Christian de Stockfleth*, sig i Molde for at grei denne og flere andre kommunale Floker, og efterat Præst og Provst sammesteds havde erklæret ikke at turde anbefale S. Løeg som Børnenes Lærer i deres Børnelærdom, blev Sagen ordnet saaledes, at Løeg fremdeles skulde være Klokker og holde et til Undervisning skikket Lokale, mod at Borgerne sikrede ham 35 Rdl. til Aflønning af en Medhjælper. De, som benyttede Løeg til Lærer (i Skrivning og Regning) skulde betale ham fra 2 til 12 Rdl. ligesom i den forrige Skoleholder Hysings Tid. Til Skolehus overlodes ham et af Byen allerede indkjøbt Hus mod Tilbagebetaling af de dertil udlagte 100 Rdl. som istedet skulde anvendes til andre kommunale Øiemed.

Byens Regnskabsvæsen stod det i Begyndelsen daarlig til med. Paa Mødet i 1746 fik de 3 sidste Aars Kæmmere: Aage Pederson, Iver Iversen og selv en Notabilitet som Jacob Mortensøn Schultz sine Regnskaber kasserede som ubrugelige og Paalæg om med 6 Ugers Frist at bringe dem i ordentlig Stand og indsende dem. Ogsaa med Hensyn til Justitsvæsenet var der Mangler at raade Bod paa: Byfogden (~: Sorenskriveren i Romsdal) boede ikke paa Stedet (Sorensk. J. Friis blev boende paa Frisvold i Rødven og indfandt sig kun i Molde ved forefaldende Forretninger) og der fandtes intet Hus til Bything og Arrest, idet man hjalp sig med et for 5 Rdl. aarlig leiet Lokale. Paa Forespørgsel erklærede Borgerskabet, at et saadant Hus antagelig vilde koste 600 Rdl. og at Major Fietzens havde givet 'Tomt til et saadant.

Facsimile fra 1746. Molde Borgerskabs Underskrift af et Andragende.

Af en til Stiftamtmanden indgiven Forestilling sees, at Borgerne fandt sig brøstholdne ved den Maade, hvorpaa efter deres Mening Eierne af Reknes og Moldegaard var begunstiget ved Skatte-ligningen; skjønt de sad inde med hver sine 40 til 50 af Byens Grunde, betalte de ikke mere end 4 Rdl. hver i Grundskat, medens Eierne af 1 Grund betalte indtil 1 1/2 Rdl. Ligeledes fandt de det ubilligt, at Byens største Handlende, Cancelliraad Holst paa Moldegaard, intet bidrog til Byens Udgifter. Hele Byens Grund- og Næringsskat beløb sig til 70 Rdl. og blandt Aarsagerne til dette ringe Beløb nævnes, at saa mange af de mindre Næringsdrivende var fritagne, dels i Egenskab af Landsoldater og Indrullerede, dels som Postførere, hvortil 12 af de raskeste Folk var opnævnte. Henvendelsen, der er undertegnet af begge Schultz'erne, Cl. Lund, I. Iversen, Daniel Stephensen, Aage Pedersen, Jacob Friis? Nicolaj Olufsen og P. Hagerup, er af samme Dato som ovennævnte Møde. Man ser Borgerne i sluttet Trop mod Grundeierne; Byfogden havde i en tidligere Skrivelse hævdet samme Mening og fremholdt, at ingen havde større Fordel af Byens Existence end de 2 angjældende, af hvilke Fietzens bl. a. paastod sig fritagen, saalænge der ikke var anskaffet Sluknings-Apparater for Ildebrandstilfælde. Der blev da ogsaa paa Mødet henstillet til Borgerne at anskaffe et Par Sprøiter.

2 Aar efter var Stiftamtmand *Frederik Rantzau* i Molde for at afholde et nyt Møde. Af de skydspligtige havde 7 Mand nægtet at møde ham paa Tiltoreidet, hvorfor de blev tilsagt at indfinde sig personlig hos ham i Molde. 2 af dem fandt det raadeligst at absentere sig som „Forbud“, 2 lod sig ikke finde, og de øvrige 3 mødte og fik Besked om den Mulkt, som alle 7 blev ilagt. Under Mødet lovede de Borgere, som endnu ikke havde taget Borgerbrev, at forsyne sig med saadant; endvidere blev Byens Politivæsen ordnet, idet Sorenskriver Friis erklærede ikke at ville flytte til Byen,

men overdrog Forretningerne der til sin vordende Eftermand *Peder Jalles*, som overtog dem for en fast Løn af 50 Rdl. samt de uvisse Indtægter. Til Bytjenere udnævntes *Ole Henrichsøn* Skomager og *Anders Toresøn* Murmester; til at paase Byens Bedste („eligerede Borgere“) *Commerceraad Holtermann* og *Jacob Andrem Eeg*, som overtog Opførelsen af Thingstue og Arrestlokale. Som Skydsskaffer ansattes *Knud Bentsøn* og som Overformyndere begge *Schultz'er*. Under Nærværelsen i Molde ønskede Rantzau at gjøre sig bekendt med Hospitalets Regnskaber og Fundats, men dette blev ham ligefrem nægtet af Amtmand Tønder, som mente, at disse Sager udelukkende var henlagt til ham; Rantzau maatte nøie sig med en Extract, og indberettede det passerede til Kongen (ifølge et i Arkivet bevaret Koncept).

Mangelen paa Arrestlokale blev kort efter meget følelig; en for Voldtægt arresteret Person maatte af den Grund holdes under stadig Vagt af 2 Mand, og Byfogden havde den største Møie med at opdrive Folk dertil. De militære Mandskaber nægtede, medmindre de fik Ordre dertil af sine Officerer, og af Byens øvrige Folk gjorde nogle indtil videre Tjeneste hermed af Naade og Barmhertighed. I gjentagne Skrivelser klager *Peder Jalles* til Stiftamtmanden over dette Forhold, som vilde gjøre Molde til et „Asylum for opsetsige Crabater“, hvis der ikke blev rettet paa Tingen, og beklager, at han er kommen til et saadant Sted. En anden Forbryder, som var anmeldt af Præsten, kunde han ikke faa arresteret, da „alle vilde være ham contrair“, om han foretog sig noget mod ham. Ogsaa paa andre Punkter ser man, at Øvrigheden havde Møie med at faa Folk til at efterkomme Ordre: Sorenkriveren havde ifølge kgl. Rescript opfordret de handlende til at opgive, hvor meget de kunde afsætte af Klædevarer, men kunde ikke formaa flere end 4 af dem til at levere nogen Opgave derover.

En Sag af stor Vigtighed for Byen blev afgjort ud paa Høsten samme Aar, idet Molde Byes Territorium blev bestemt ved en Forretning af 18/10 1748, da Eierne af Reknes og Moldegaard, paa hvis Grund Byen ligger, sammen med „Byens tvende Mænd“, *Commerceraad Holtermann* og *Jacob Andreas Eeg*, samt af Byens øvrige Borgerskab: *J. J. Schultz*, *J. M. Schultz*, *Morten Lyng*, *Jacob Friis*, *Daniel Stephensen* og *Peder Hagerup* holdt en Konference under Præsidium af Byfoged *Peder Jalles* for at afgjøre, hvor vidt Byens Territorium skulde strække sig, og „hvorledes den paa bedste Maade fra Landet kunde separeres“. Resultatet blev, at Byen i Længden skulde bestaa af Reknes, Moldegaards og Fugelsets Enemærker, og i Bredden af saadan Strækning, som „Moldegaards og Reknes Eiere vil tillade at indtages til Beboelse“. Denne Ordning, hvorved imidlertid kun Længden, ikke Bredden, blev fastsat, blev stadfæstet af Stiftamtmand Rantzau 6/12 1748; i 1822 foretoges en Fastsettelse af Grænserne ogsaa i Bredden. Lige til allernyeste Tid foregik Byens Bebyggelse, dels paa eiende Grund, dels paa Tomter, som var beheftede med en vilkaarlig Bygselafgift eller „Kjendelser“. Sidstnævnte, som var meget smaa Beløb, blev vel nærmest opkrævede for at markere et oprindeligt Eierforhold fra Grundeierens Side, men synes at mangle lovlig Hjemmel og er nok ogsaa blevne nægtede af senere Eiere. Vanskelighederne ved at omsætte Eiendomme paa ufri Grund har i nyeste Tid ført til en anden Ordning af Forholdet, ilet Grundeierne omkring 1890 gik ind paa ved Kjøb og Salg af Huse paa Bygselgrund at lade Bygselen afgjøre ved Takst. Under Forberedelserne til denne Sags endelige Ordning foretog Ordføreren (Overlærer *Dietrichson*) en Befaring, hvorunder de gamle tildels forglemte og gjemte Grænsemærker blev gjenfundne.

Blandt Dokumenterne fra disse Grundlæggelsens Aar er der 2 i 1746 og 1748 af *J. Friis* forfattede Mandtalslister, som er vigtige for Kjendskabet til Byens Personale. Indbyggerne er efter Stand og Næring inddelt i Grupper, hvoraf Embedsmændenes kommer først og indeholder følgende Personer: „Hr. Amtmand Tønder, Hr. Major Fietzens, Hr. Capitain Skieldrup, Hr. Lieutenant Grib, Tolderen Paul Berentz, Controleur Peter Fyhn, Præsten Hr. Peter Angel, Klokkeren Severin Løeg, Capt. des Armes Mads Bredzer, Sergiant Johan Skanke, Bartsker Grandt, Nils Regiment Smed, Jacob Mortensan Schultz, Hospitals Forstander Morten Lyng, Sr. Jacob Andreas Eeg handler som Commissionair“.

Saa kommer de Handelsmænd, der har taget Borgerskab af Molde: „*Jacob Johansøn Skultz*, *Daniel Stephensen*, *Peder Hagerup*, *Iver Odensøn*, *Nicolay Olufsen*. Af Trondhjem: *Aage Pedersen*, *Iver Iversen*, *Jacob Friis*, *Claus Lund*.“

Som Skipperborgere opføres William Allan fra Montrose og Daniel Clarke fra Glasgow. Endvidere 4 mindre Handelsmænd uden Borgerskab: Johan Myhre, Mads Jensen Widerøe, Erich Ellingsøn Aandahl og Ole Dahle; 22 Haandværkere, 3 Vragere og 72 Husmænd og Arbeidsfolk - ialt 125 voksne Personer af Mandkøn, hvorefter da Byens Folkemængde kan beregnes saa nogenlunde til 5 à 600 Mennesker. Dette var Listen af 1746; den anden Liste viser ikke mange Afvigelser: I første Gruppe er Tønder ombyttet med Amtmand Hagerup; saa kommer Commerceraad Holtermann og Fru Fietzens (Majoren var død); Præsten Wiingaard, Veier og Maaler Bille, Bartsker Schubel, Corporal Amund Hovigen. I anden Gruppe er Nicolay Olufsen og Iver Odensøn borte og af mindre Handlende Gerhard Kloppenberg og Samuel Green tilkomne: Daniel Clark nævnes ikke mere. I det følgende skal dette Personale og de senere tilkomne nærmere omtales, forsaavidt der ikke tidligere er gjort Rede for dem.

Paa M o l d e g a a r d var der (som tidligere nævnt) ved Amtmand Musts pludselige Død 1729 Konkursbo, og Enken, Marthe Margrethe Nobel, gik fra Arv og Gjæld; imidlertid maa hun igjen være bleven Eier af Gaarden (formodentlig ved sin rige Faders Mellekomst) eftersom hun 12 Aar efter solgte Gaarden til Svigersønnen *Hans Holst*, viet 10/6 1739 i Molde til Isabella Dorothea Must. Hun døde allerede 1740 og blev bisat i Molde Kirke, 21 Aar gammel; 19/1 Aaret efter blev der holdt Skifte ved Peter Fyhn og Jacob Andreas Eeg (Søn af Fogden paa Gjermundnes); Formuen bestod da i: Vestnæs Gods (10,-100 Rdl.) som Holst havde arvet efter sin Fader Raadmand Lorentz Holst i Trondhjem; Veø Præstegjelds 6 Kirker med tilhørende Jordegods (1600 Rdl.); Løsøre og Kontanter (3250 Rdl.), ialt 15,491 Rdl. Gjælden beløb sig til 9227 Rdl. og det tiloversblevne deltes da mellem Holst og Datteren Marthe Margrethe (senere gift med Johan Lund, † som Præst i Østre Moland 1790) med 3132 Rdl. til hver. Holst maa allerede dengang have drevet større Forretninger; blandt Kreditorerne nævnes Hugh Mathews i Liverpool, Thomas Patrickson i Whithaven og Robert Stephenson i Skotland. 28/5 s. A. skjødede Enkefru Must Moldegaard til Svigersønnen for 1400 Rdl. idet hun forbeholdt sig „den Bygning og Vaaning, som er i Aar opbygget ved den røde Stue“ med 4 Værelser, Forstue, Kjælder og Loft; 2 Kvarterer i Haven; det ene Stabur; fri Ved til Kjøkken, Brygning og Bagning ; fri Kjørsel; Foder til 3 Kjør og 5 Sauer og fri Kornmaling til Husholdningen. Ved „den røde Stue“ menes Gaardens Hovedbygning, som formodentlig først i „Empire-Tiden“ er bleven hvidmalet: den s. A. opbyggede Kaarstue blev senere flyttet til Olsmedbakken og er det nuværende No. 203 (Enkefru Dundas's). Betingelserne for (Overdragelsen gjaldt for Fru Musts og den anden Datter Ingers Levetid; sidstnævnte blev senere gift med Oberstløjtnant Wilhelm Antoni Coucheron (d. 1782), bosat paa Aarønes. Af Kjøbesummen blev 1200 Rdl. staaende mod Pant; men 4/12 1744 fornyedes Skjødet mod kontant Indbetaling af 1950 Rdl.

Holst drev i Femtterne temmelig betydelige Forretninger. 1751 fik han med Hans Paust Korn, Hamp, Hør og Malt fra Libau; og med andre Skippere store Partier Salt og Tobak; skibede s. A. Varer til Danzig; 1752 med en Hollænder 164 Skpd. Rundfisk og 19 Laster Tran sammesteds; og med en Engelskmand 23 L. Tjære; til Kjøbenhavn s. A. 39 L. saltet Storsild med „Abel Maria“ (Rolf Greve af Trondhjem) og til Rotterdam med Gerbrand Berckel 25 Td. Tran, 26 Td. Tjære, 60 Voger Lange, 1215 V. Rundfisk, 107 V. Raaskjær, 30 Tylfter Bord og 33 Deger Bukkeskind; endelig s. A. 231 Td. Sild og 32 V. Seiufs med en Hollænder til Kjøbenhavn. 1758 forøgede han Moldes Handelsflaade med Briggen „Moldegaard“, bygget i England Aaret iforveien. Den var paa 34 C. L. (altsaa dengang Moldes største Fartøi) og blev ført af Andreas Benjaminsen Blom. Han maa tilsidst have været meget uheldig med sine Spekulationer, eftersom han i 1761 pantsatte Moldegaard for 2000 Rdl. til John Ord paa 1ste Prioritet og for 4500 Rdl. til Wesling & De ter Meyer Wesling i Amsterdam (2den Do.) 1763 reiste han paa 3die Prioritet et nyt laan paa 2600 Rdl. hvilket tilsammenlagt var en voldsom Beheftelse af en Eiendom, som han selv havde betalt med 1950 Rdl. 20 Aar forud. Hermed var Holst færdig med Moldegaard og Molde, idet han samme Aar kalder sig „beskikket Politimester og Vice-Borgermester i Bergen“. Vestnæsgodset m. m. solgte han til Ole Alsing 22/3 1757 for 38,000 Rdl. Holst giftede sig 2den Gang 1759 med Enken efter en rig Larvikskjøbmand Abraham Bøckmann, hvis Formue muligens har reddet ham ud af Vanskelighederne. -- Kaptein (senere

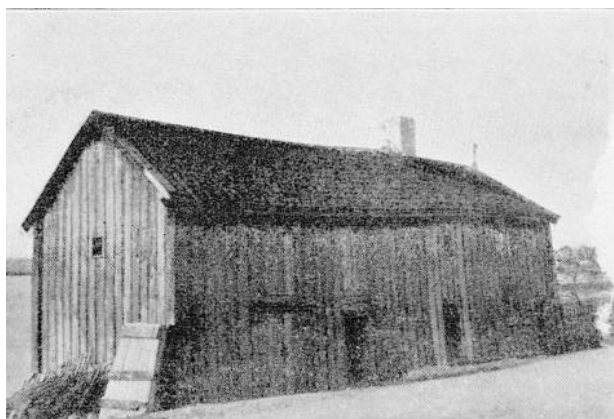
Major) Hans **Frederik Fietzens** købte som ovenfor nævnt R e k n e s af Enkefru Storm 18/10 1732. Han var gift med Mette Margrethe (?) Esthen og døde 1748. Enken overlevede ham længe, idet hun døde 1774, (samme Aar som Enkefru Must). Deres Søn *Søren Fietzens*, gift med Karen Lund, drev Forretninger, men endte ligesom Holst med Gjæld og Pantsættelser. I Femiaarenes Handel deltog han ganske livligt og synes baade at have drevet Forretninger som Grossist og at have holdt en vel assorteret Butik med Kolonialvarer og mangfoldige andre Ting, som Skik og Brug var i ældre Tid. I 1752 fik han saaledes en Masse forskellige Slags Kolonialvarer hjemført: Alabast-Billeder, Kaffekværne, Jern i Arbeide (11 Laster), hvoriblandt Klamp-Økser, Skrivpapir (20 Ris), Gryder (1349 Pd.), Syler (2400), Fingerboller (5 Dusin), Blækhorn (2 Dusin), Synaale (6800 St.). S. A. fra Østersøen 4000 Tøndestaver og 266 Tøndebunde af Eg. I 1756 fik han hjem 18,900 Tagsten og har kanske da havt det travlt med at bygge. 1750 laante han af Foged Eeg 300 Rdl. mod Pant paa første Prioritet i sin Vaanegaard; 1752 pantsatte han Reknes for 1500 Rdl. til sin Moder og 20 Aar senere for 3900 Rdl. til Reknes Hospital. Han skyldte ogsaa 2166 Rdl. til Raadmand Friedlieh i Trondhjem for Varer. Da Moderen døde 1774, var hendes Bo efter Fradrag af Gjæld 4407 Rdl. Disse hyppige Pantsættelser var vel fra først af ikke andet end det sædvanlige Middel til at reise Penge i en Tid, da man ikke havde Bankinstituter; Reknes Hospital og flere af Distriktets Embedsmænd gjorde i den Tid Tjeneste som Bankierer (saaledes især Fogedfamilien paa Gjermundnes og et Par Præster, som øiensynlig har havt mange rede Penge mellem Hænderne). Men tilsidst er jo den stigende Pantegjæld et Vidnesbyrd om Nedgang i Affærene. Søren Fietzens endte som Overvrager († 1796).

Et solidere Indtryk faar man af Commerceraad *Hans Holtermann*, som desværre forlod Byen efter nogle Aars Virksomhed. Det var ifølge Strøms Beskrivelse af Søndmør Holtermann, som satte Klipfisktilvirkningen i Gang paa Søndmøre, hvortil han var nærmere knyttet ved Kjøbet af Giske 1750 (han lod 1755-56 istandsætte Giske Kirke, som han ligeledes var Eier af). 1749 solgte han en Gaard i Molde til Interessenterne i Trondhjems Toldforpagtning (hvis ledende Mænd var den senere Lagmand H. U. Møllmann) for 1050 Rdl. Antagelig skulde den benyttes til Toldbod. Muligens er det den samme Gaard, som menes i følgende Beretning: 20/6 1750 blev Fregatskibet „Dronning Lovise“, eiet af Didrich Conrad Baleur og ført af Knud Harmenssøn, belagt med Arrest ved Sandø og indlodset til Haukebø. Eieren arresteredes 22/6 i Commerceraad Holtermanns Hus i Molde. Alt efter Begjæring af Oberst. Jan van der Velde i Bergen ved Fuldmægtig Hans Paust, Fører af Skib „Fortuna“. 2 Aar efter hævedes Arresten efter Ober-Hofrettens Dom, og Fogden sendte Bastian Erichsen til Kristianssund for at „relaxere“ (~: hæve) Arresten paa Balleurs Skib, Ladning og Person. I 1748 var Holtermann blandt de „udvalgte Mænd“, da Moldes By-Territorium blev bestemt, og i 1751-52 drev han betydelige Forretninger her; han fik Kolonialvarer fra Amsterdam og Korn fra Danzig og skibede 1752 med Ybe Dauves til Amsterdam 298 Skpd. Rundfisk, 33 Skpd. Raaskjær, 17 Læster Tran; med Fregatskib „Catharina“ (ført af Jørgen Rode fra Bergen) til Kjøbenhavn 710 Td. Sild foruden et mindre Parti Fiskevarer og med Adrian Albertz til Barcelona 4777 Voger Klipfisk, 1463 V. Raaskjær. 1760 købte han for 26,900 Rdl. Østeraat med tilliggende store Jordegods og flyttede da naturligtvis did. Han døde 1781.

Jacob Andreas Eeg, f. 1715, Søn af Foged Borge Eeg, var i 1748 blandt Molde 2 „tidvalgte“ (se ovenfor) og byggede 1748-50 for Byens Regning Raadhuset (nu tilhørende Snedker Solemdal). Efter at have være bosat i Molde som Kjøbmand succederede han Faderen i Fogedembedet og flyttede da formodentlig tilbage til Ættegaarden Gjermundnes, hvor han døde 3/5 1787. Han vedblev dog at drive Forretninger; 1761 finder vi ham som Compagnon i Firma *Eeg & Ord*, som nævnte Aar skibede til Barcelona (med Peter Brouwer af Amsterdam) 645 Skpd. Raaskjær, 19 1/2 Skpd. Klipfisk, 17 Td. Sild og ca. 3000 St. tørrede Flyndrer samt 35 Skpd. Stangiern. Den indflyttede Skotlænder *John Ord*, „Negociant paa Molde“, blev 21/2 1759 paa Gjermundnes viet til Anna Sylvia Eeg. Da han var reformert, maatte han skriftlig forpligte sig til at lade Børnene oplære i den evangelisk-lutherske Religion. 1760 købte han af Generalkrigskornmissær Hans Hagerup dennes Gaard (tidligere Morten Lyngs) for 500 Rdl. I Brandtaksten af 1767 opføres hans Eiendom (det daværende No. 22) til 2500 Rdlr. og synes efter Beliggenheden i Rækken at maatte være enten den nuværende Reknes Gaard (Overretssagfører N. Leths) eller den østenfor samme liggende Gaard med den tilhørende gamle Søbod. Takstsummen (den største i Byen næst den gamle Reknes Gaard, som da tilhørte Søren Fietzens viser, at han har slaaet stort paa og bygget kostbart. I 1761 laante han 2000 Rdlr. til Hans Holst

mod Pant i Moldegaard; men i 1767 pantsatte han selv sine Eiendomme i Molde og Romsdalen for 4065 Rdlr. til Kammerraad Hilmar Meincke i Trondhjem og s. A. for 2503 Rdlr. til Byfoged Jalles (paa 2den Prioritet) saa han maa da have været i betydelig Forlegenhed. Fra 1709 var han indviklet i en Proces med Meinckes Arvinger, som endte ved Høiesteretsdom af 7/6 1773, hvorved John Ord (og in subsidium J. A. Eeg, som havde cautioneret for ham) dømtes til at betale Meinckes Arvinger 19,548 Rdlr. med Renter fra 1/10 1769 samt 100 Rdlr. i Procesomkostninger og 24 Rdlr. for unødigt Trætte. Aaret efter holdtes der Execution over hans Eiendomme i Bud og Lyngvær samt Landgaardene Lergrovik (kjøbt 1763 af Kammerraad Alsing) ved Molde, Gjærde og Fanbostad. 1772 var han flyttet paa Landet, og hans Hus i Byen leiet af Amtmandinde Tønder, som dog flyttede Aaret efter. 1775 blev hans store Søbod (takseret for 600 Rdlr.) nedreven. 1785 og 1790 solgte han sin Kirkestol i Molde Kirke, og dermed er han ude af Sagaen. Foruden Forretningen i Molde havde han ogsaa deltaget i de skotske Kristianssunds-Kjøbmænds Spekulationer, idet han eiede Fiskeværret Grip sammen med John Moses (fra 1753). En anden af de til Kristianssund indvandrede Skotter, John Ramsay, havde Eiendom i Bud (kjøbt i 1741 af Hans Ehm).

William Allan var Skibsfører fra Skotland. Han dukkede først op i Molde 1738 som Fører af en Snav „Hoop“ fra Edinburg, derpaa 1740 af Brigantine „Good intent“ af Montrose, som han i 1749 solgte til Holst og J. A. Eeg (se ovenfor om dette Fartøi). 6/6 1747 købte han for 600 Rdlr. af Kaptein Stephen Peter Schelderup Gaard med Kværnhaus, Fæhus, Svinehus, 2 Søboder og 1 Nøst med Vaar (~: Stenbrygge), som han 2 Aar efter igjen solgte til Søren Fietzens. Endnu i 1748 har han ført Skib, men 1751 anføres i Toldregnskabet Varer indført fra Rotterdam for W. Allan, hvorved han vel maa være betegnet som bosiddende Kjøbmand i Molde, især da han Aaret efter optræder som Exportør af Tjære. Blandt de Varer, han fik fra Udlandet, nævnes Kolonialvarer, Topsukker, Slibestene og Tobakspiber. 1763 er han paa Farten igjen, idet han hjemfører en Kornlast (393 Td. Byg) fra Lewen for Eeg & Ord. 1767 takseredes hans Eiendom (det nuværende No. 16) til 840 Rdlr. Den gik i 1789 over til N. P. Møller (som købte den af Allan og Hustrus Bo) og 1833 til H. Th. Møller (se nedenfor); nedreves i 1903. Allan var gift med Anne Margrethe Fietzens; de gav i 1762 Kirken et rødt Alterklæde med isyede Navnetræk. Om Descendenterne vil der nedenfor blive talt.

PETER MØLLERS ILDHUS (1757) efter Fotograf 1898.

Peter Møller, Søn af Niels Pettersen Møller og Kristina Johanne f. Schultz, var født i Skanderborg (Jylland) 9/1 1721. Det er uvist, naar han kom til Molde, hvor han havde en Morbroder, Jacob Johansen Schultz; 1755 begynder han at handle paa Romsdals Marked med Kramvarer, lastet i en Robaad; 1756 tog han endel Kolonialvarer fra Amsterdam og 13,000 Tagsten, antagelig fordi han da skulde bygge Hus (Jernfløien paa det i 1900 (?) nedrevne gamle Ildhus i Schultzshagen, hvor han havde sin Residents, viser nemlig Aarstallet 1757 og Initialerne P. M). 1757 hjemførte han fransk Salt og lidt Kolonialvarer; 1759 udførte han 24 Td. Tjære; 1760 tog han Tøier hjem fra Newcastle og 1761 skibede han 38 Td. saltet Torsk til Kjøbenhavn. Dette var de første forsigtige Skridt i en Virksomhed, som tilsidst gjorde ham til Moldes rigeste Mand. 1756-70 forpagtede han 4 Parter af Tolden nordenfjelds, ligeledes 1771-76 og stillede da sin Eiendom i Molde i Pant. 1777 laante han 800 Rdlr. af Provst Røring i Veø mod Pant i 14 1/2 Vog Jordegods; 1779 købte han Fiskeværret Vikene for 1123 Rdlr. Hans Eiendom i Molde var i 1767 takseret for 1600 Rdlr. i 1787 for 2300 (Gaarden No. 151, i mange Aar beboet af Amtmand Arveschoug, blev nedrevet i 1900 (?) for at give Plads for moderne Bebyggelse). Peter Møller blev 23/7 1760 gift paa Svanøgaard med Maren Nagel, Datter af Foged Hans Thiis Nagel og Kristine Margrethe Worm. Han døde 1706 og blev bisat midt i Molde Kirke. Om hans Formuesforhold og Slægt vil der nedenfor gives

Oplysninger. I 1769 optraadte han paa Byens Vegne med Klage over „Forprang“, som dreves af bergenske Jægteskipperne, idet de handlede udensunds med Bønderne.

Den fremmede Herkomst er endvidere tydelig nok i Navnet *Jacob Dargatz*. 1759 laante han Penge af Provst Wingaard for at bygge Hus; 1760 var han Fører af en Jægt „De jonge Dargatz» og derefter af Jægt „Christina“, pantsat 1761 til L. Foss i Bergen for 500 Rdlr. mod 1ste Prioritet samt 2den Prioritet i Hus i Molde, hvor han altsaa da havde bosat sig. 1763 var han Eier af Jægt „Mercurius“. Ligesaa *Carsten Arentz* di Boer, som kom og forsvandt; Enken pantsatte sit Hus til Provst Wingaard for 298 Rdlr., en lidet indbringende Affære for Provsten, eftersom Huset blev solgt for 120 Rdlr. *Jørgen Rennie* flytted bort 1770 efterat have gjort Opbud. Han eiede et lidet Hus paa Røisen, i 1787 beboet af en Majorinde Schultz. Hans Fartøi „Tvende Brødre“ eiedes senere af Abr. Schelderup. En betydeligere Negociant var *Adam de Chezeaux*, som synes at have været bosat i Molde et halvt Snes Aar, ca. 1760 - - 70. Førstnævnte Aar handlede han med Rug og senere med

PETER MØLLERS HUS (1767) efter Fotografi ca. 1890.

Kolonialvarer; Huset (antagelig det nuværende No. 33) takseredes i 1767 til 600 Rdlr. *Nils Pierson* (Nils Pedersen) fik 1751 med James Fairies fra Rotterdam 4,000 Mursten og 7000 uglasserede Tagsten samt Kolonialvarer; Aaret efter fra Amsterdam Kaffe (612 Pd.), Kastanier (706 Pd.), Topsukker (290 Pd.), „Kridebilleder“, Tavler, Grifler, Papir, Lak, „Blas“ (~ : Blyanter), Pennefjær (1600 St.), Otergjæld (16 Pd.). Slibestene (260 St.) og et senere Aar: 37,150 Tagsten, Citroner (1000 St.), Spillekort (30 Dusin), Figen (3327 Pd.), Kaffe (820 Pd.). Samtidig optræder han som Exportør af Trælaster til Ervin (Skotland) og Fisk og Sild til Kjøbenhavn og Rotterdam. Nils Pierson maa være død før 1767; Enkens Gaard (antagelig det nuværende 81 a, som skal være et meget gammelt Hus) takseredes s. A. til 800 Rdlr.

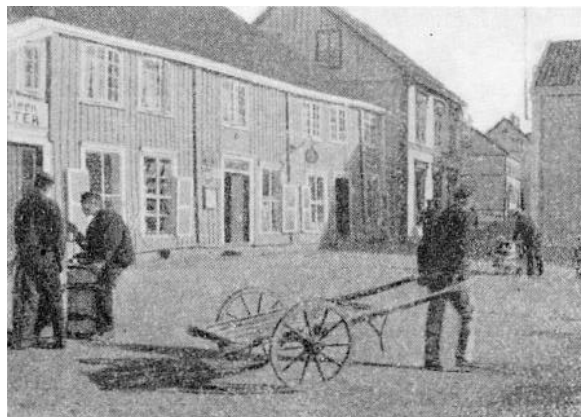
Claus Lund er nævnt i foregaaende Tidsrum. Han deltog i sine sidste Leveaar († i Juni 1756) i Femtiernes livligere Omsætning, men Boets Status var ikke gunstig: Aktiva 6639 Rdlr., Passiva 5952. Enken beholdt Vaanegaarden for 1000 Rdlr.; hun giftede sig igjen med G. Fr. Lange. Hans Lund (En Slægtning [Broder?] af Klaus Lund) gift med

Susanne Kaasbøl og død 1766. Enkens Gaard (nuværnde No. 90) takseret til 700 Rdlr. (den var i 1752 pantsat til Provst Røring i Veø for 300 Rdlr.). Boets Status: Aktiva 2093 Rdlr., Passiva 347 Rdlr. (Klaus Lunds Navn er knyttet til en anden Slægt, som et halvt Aarhundrede senere var blandt de første i Moldes Handelsverden, nemlig *Stephensen*. Den kan forfølges tilbage til Jon i Bjørnsund og hans Søn Daniel Jonsen („Dannemand“) gift med I. Marit Andersdatter II. Gjertrud Richardsdatter Hagerup. En Datter (af 2det Egteskab?) Anne Marthe blev gift med Steffen Eriksen (Jægteskipper i 1732); deres Søn *Daniel Stephensen* var gift med I. Bodil Nilsdatter Finne, II. Claus Lunds Datter Sara Maria (døde 1757), III. Maren Magdalene Leeg. Daniel Stephensen kjøbte 30/10 1737 af sin Svigermoder Sara Henriksdatter, sal. Nils Aagesens, hendes Hus og Grund i Molde for 170 Rdlr. I 1732 og 1737 førte han en Jægt paa Bergen; 1752 tog han selv Varer hjem (Salt, Vin og Brændevin) og optraadte altsaa som Kjøpmand; 2 Aar før havde han kjøbt „Concordia“ af J. A. Eeg. 1757 døde hans 2den Hustru Sara Maria; sønnen, den senere bekendte Claus Lund Stephensen, var da umyndig og Faderen blev Formynder. 1768 døde han selv; Vaanegaarden (No. 130 a) takseredes da til 900 Rdlr. Enken giftede sig med Peter Fasmer (disse hyppige Enke-Giftermaal er et fremtrædende Træk Datidens sociale Liv; Enkerne fulgte Eiendonnen som Preste-Enkern Kaldet).

Peder Bang var Fører af „Concordia“ 1751 og *Andreas Benjaminsen Blom* af „Moldegaard“ 1758. *Johannes Boldt* købte 1752 Provst Wingaards Hus. *Andreas Bredal* førte 1760 Galeas „St. Peder“ og døde ca. 1769; Enken (Malene Lyng) giftede sig med *Ludvig Munthe Lem*, Eier af No. 9 (senere Abelseths Gaard). *Hans Nilsen Cimber* † **1743**. *Frants Isaksen Cold* købte 1754 af H. Holst et Hus for 500 Rdlr. *Nicolai Daugaard*, Jægteskipper, gift med I. Catharina Johnston, II. Mette Susane Tostrup (i Vestnæs 1745), III. Karen Helene Bredal. Skiftet efter No. 1 i 1741 viste Formue 948 Rdlr. *Johan Thue Finne* købte 1753 Kaptein Schelderups Gaard ved Elven; gift med Christine Wingaard, som efter Mandens Død 1765 giftede sig med Byfoged Peder Jalles. *Jacob Friis*, gift med Hilleborg Olufsdatter Helt; Stervbo 1774, Aktiva 1105 Rdlr., Passiva 1521. Flere af Børnene nedsat i Kirken. *Peder Hagerup*, gift med Ulrica Antonette Eeg 6/6 1743; Stervbo 1751, Aktiva 1257, Passiva 1131; Huset takseret for 420 Rdlr. *Thomas Evertsens Hammond*, Fører af „Concordia“; købte 1753 Kaptein Lossius's Gaard (paa det nuværende Reknes's Tomt). *Johan Arnoldus Heide* boede 1767 indenfor Elven (Huset takseret for 620 Rdlr.); flyttede en Tid til Søndmør og var senere Toldkontrollør i Molde. *Ingvar Iversen*, boede 1767-87 i No. 11, dengang takseret for 1000 Rdlr. *Bastian Erichsen Johnston* købte 1767 en Gaard, som senere gik over til Henrich Øvre (No. 104?). *Gerhard Kloppenberg* pantsatte 1750 sine Huse i Molde for 1500 Rdlr. til J. A. Eeg; *Hans Wabek Paust*, Fører af „Gezina Catharina“, solgte 1766 sin Gaard midt i Byen og flyttede til No. 13, takseret til 1000 Rdlr. (Gaardens Brandspand bærer endnu hans Initialer). *Fredrik Schelderup* købte 1752 Hus af Tolder Munthes Enkes Arvinger. *Jonas Eriksen Thurman*, cst. Tolder 1752, pantsatte Aaret efter sit Hus til P. Jalles for 300 Rdlr.

Romsdals Amtmænd spiller ikke den Rolle i Byens Historie ved Aarhundredets Midte som deres Forjængere og Efterfølgere.

Amtmand *Worm* indehavde Embedet i ganske kort Tid (1729-31); hans Eftermand *Christian Soelgaard* (1731-42) boede paa Moldvær i Borgund og blev yderligere knyttet til Søndmør ved Giftermaalet med Anne Margrethe Høyer, Enke efter Eieren af Giske, Tolder *Christen Sæd*. Hans Forkjærlighed for Søndmør ytrede sig i Tilbøieligheden til ved „Resolutioner in arena“ at lade Skibe losse i Aalesund og paa Vallerhoug (som ovenfor nævnt). At han i 1736 tog sig af Reknes Hospital, var muligens ogsaa en Følge af, at han var bosat i et Distrikt, hvis Kontingent til Hospitalets Belæg af Syge var saa betydelig. Hvilken Rolle han har spillet ved Kampen om Ladestedets Frigjørelse fra de gamle Formyndere, kan ikke sees af de her i Landet beroende Dokumenter, men det turde nok være, at han har staaet i direkte Forbindelse med det i 1735 oprettede kgl. General-Landøkonomi og Commerce-Collegium og underhaanden støttet Borgernes Bestræbelser. Soelgaards Efterfølger *Christian Ulrich Tønder* var Stiftamtsskriver i Trondhjem til 1741, da han blev suspenderet for en Kasseangel paa 10,000 Rdlr. Denne blev dog dækket af hans Kautionister, og Tønder „indflyede“ til Hs. Majestæts Naade for at faa Embedet igjen, hvortil Stiftamtmand Nissen anbefalede ham, da Staten intet Tab havde lidt, og han nu nok vilde tage sig ivare; men saa blev han istedet Amtmand i Romsdal 2/7 1742. Han beboede i Molde Gaarden No. 29, hvor hans Eftermand Hammer opførte det endnu eksisterende Vaanehus. Hans Optræden i Skolesagen 1743 er ovenfor omtalt; forøvrigt kan det ikke sees? at han har spillet nogen Rolle under Vanskelighederne i dette Tidsrum (Molde sorterede desuden som Kjøbstad direkte under Stiftamtmanden i Trondhjem). Tønder var gift med I. Anna Mølmann, II. Helene Dorothea Høyer (Søster af Amtmandinde Soelgaard og Enke efter Borgermester Lindgaard). Han døde 11/6 1751; Enken blev boende i Gaarden i 20 Aar og døde først 1774. Registreringen i Boet 1751 fortæller om en Amtmands standsmæssige Udstyr i de Tider: 1 rød Klædesklædning, 1 askegraa Do. med rødt Damaskes For, 1 grøn Do., 1 rød Do. med sorte Knapper, 1 Fandors Vest, 1 Hjortelæders Do., 1 rødforet Reisekjole, 1 rød Reisekappe, 1 Pas Otter-

NILS PIERSONS GAARD FRA 1767.

skinds Handsker, 1 ny Hat, 1 gammel Do., 1 sort Fløiels Cachet, 1 Allongeparyk, 2 Pungparykker, 3 Piskeparykker. Tønder eiede ogsaa adskillige Bøger, en sjelden Vare i Datidens Molde. Sorenskriver Friis kunde (som man kan se af et af hans Breve) kun med største Møje opdrive en Subskribent foruden sig selv paa „Kjøbenhavns Beskrivelse“; men den kostede rigtignok 3 Rdlr., for hvilken Sum man i den Tid kunde faa adskillige Læs Ved.

Andreas Fjeldsted. udnævnt 1751, blev 3 Aar efter afsat for Bestikkelse, men fik Embedet igjen 1755 paa Grund af Trang. I Mellemtiden (saavelsom under Vakancen efter Tønder) var H. Holst konstitueret og Moldegaard saaledes igjen for en kort Tid Amtmandsresidents. Fjeldsted boede imidlertid 1756-60 i - Kjøbenhavn (!) og besørgede derfra Korrespondancen med Centralmyndighederne, medens Foged *Wedege* som cst. Amtmand havde den lokale Korrespondance, en eiendommelig Maade at bestyre sit Embede paa. Efterfølgeren *Nils Collin* (tidligere Sekretær i det danske Kancelli, derefter Vice-Borgermester i Trondhjem) tiltraadte Embedet 1760. Fra 1769--71 fik han Lov til at bo i Trondhjem, men uagtet denne Tilladelse hævedes, flyttede han dog ikke tilbage, lod sig mulkttere og fik i 1773 Afsked uden Pension. I Vakancen efter ham fungerede Peder Jalles som cst. Amtmand. Gagen var endnu som i Nobels Tid 400 Rdlr.; Collin fik dog et Tillæg af 400 Rdlr. da han paalagdes at flytte tilbage til sit Amt, og har sandsynligvis været økonomisk uafhængig. Han var gift med Fennichen Rønne, Enke efter Kjøbmand Bernt Møllmann i Trondhjem. Portrætter af det stadselige Par er i Familens Eie.

En Mand med mange Titler og af virkelig Betydning husede Molde i nogle Aar i *Hans Hagerup*, Konrektor ved Trondhjems Skole, Generalkrigskommissær, Vice-Amtmand i Nordland 1743, virkelig Amtmand sammesteds 1751-67, med Tilladelse til at bo i Molde, da Bodø Gaard var saa forfalden, at den var uskikket til Bolig. Han solgte (som ovenfor nævnt) sin Gaard i Molde til John Ord, købte derefter Torget i Nordland, blev 1767 Amtmand i Nedenes og Stiftamtmand i Kristianssand samt tilsidst adlet under Navnet Gyldenpalm. Vaanegaarden i Molde var Morten Lyngs gamle Eiendom. - Moldes første paa Stedet boende Byfoged, *Peder Jalles*; tiltraadte som ovenfor sagt, i 1748 og succederede i 1752 ved Friis's Død denne som Sorenskriver. Til Vanskelighederne i hans første Funktionstid kom ogsaa Trakasserier med Friis, som beholdt Auktionerne i Molde og nægtede ham Pantebogen. 10/9 1748 autoriseredes da Moldes Pantebog og Skifteprotokol No. 1 for ham; den samtidige Bythingsprotokol er forsvunden, idet den ældste bevarede begynder 1764. Jalles var fra Bergen, hvortil hans Farfader Jan (Johan) Jalles var indvandret fra Hamburg; Kjøbmandsblodet i ham fornægtede sig ikke i hans lange Levnetssløb i Molde, hvor han i en lang Række af Aar var knyttet til Stedet baade som Embedsmand (1748-85) og Eiendomsbesidder og indgiftet i en af de mest formaaende Familier, idet han i Mai 1753 ægtede Peder Hagerups Enke, Ulriche Antonette Eeg, en Datter af Foged Børge Eeg paa Gjermundnes, og saaledes var Svoger af Jacob Andreas Eeg og John Ord. Hans Børn var: I. Mette Susanne (gift med Peder Leth Øvre, Jalles's Efterfølger i Embedet), II. Adam Jalles (Præst i Hjørundfjord, senere i Torvestad), III. Anne Katherine, døde 1784, 20 Aar gml. IIII. Ulriche Antonette (gift med Præst i Ofoten, H. Fr. Allan, Søn af William Allan), V. Inger Margrethe (gift med Foged Caspar Kahrs), VI. Johanne Barbara (gift med Skibskaptein Just Adolph Lahusen). Efter sin første Hustrus Død 30/5 1764 indgik han 29/10 1765 nyt Ægteskab med Christine Wingaard, Enke efter Johan Thue Finne. Peder Jalles var en rig Mand; han eiede ifølge Skiftet ved hans Død i 22/6 1795 følgende Gaarde i Romsdals Fogderi: Vestad, Øvre og Nedre Tornes, Slutaas, Talstad, Ukkelberg, Hæstad, Kvalnes, Sporsem, Øvre Løvig, Haaset, Hollingsæter, Madberget, Fangholt, Kalvsgren, Ytre Misund, Horrem, Harnes, Eikrem, Øvre Mork, Høvigen, Stensvold, Lervold, Eidsvaag, Alfarnes, Strand, Krogset, Ytre Sandnæs, Seljevold, Ytre Holmen, Talset, Voldstad, Otterholm, Venaas - tilsammen 6520 Rdlr. 3 Ort 10 Sk. I mindst 20 Aar beboede han Huset No. 102 i Molde, som i 1791 gik over til Svigersønnen *Lahusen*; antagelig er han i sine sidste Leveaar flyttet til Einen (straks østenfor Molde), som ogsaa var i Familien Øwres Besiddelse ca. 1811. Den gamle Vaanegaard i Molde købtes 1845 af Skrædder Meldahl. Byfoged Jalles blev bisat i Kirkens nordre Kors; ved hans Begravelse var der tændt „Voksllys og to store Lys paa Alteret“, og begge Klokker blev benyttet. Klokker Nordgaard fik 5 Rdlr. for „Invitation og Opvartning“.

Af høiere Militære havde Molde i længere Tid ingen efter Oberstløjtnant Vauverts Forflyttelse og Major Fietzens's Død 1748. Militæretaten repræsenteredes af Søløjtnant *N. B. Grib* (ca. 1750) og Kapteinerne *Stephen Schelderup*, der solgte sin Gaard til Johan Finne 1753 og da formodentlig forlod

Stedet, og *Christopher Lossius*, som i 1769 købte Fosna Gaard i Kristianssund (endnu i Familien Allans Besiddelse).

Tolder *Paul Behrens* (1734-49 † 1756) købte 1742 Otto Ørbecks Hus i Kirkebakken paa vestre Side af Veien med „Røghus, Fæhus og Svinehus“; han var gift med Regine Thue (W. Thues Enke); ved Skiftet efter hende 1771 var Boets Status: Aktiva 2350 Rdlr., Passiva 232 Rdlr. Arvingerne var Johan Thue Finnes Sønner (Regines Søønnesønner) Hans og Paul Finne. Hans Eftermænd (*Chr. Roggert, I. Thurmann, Liv Borch Høyer* og *Joachim Aussig*) skifter hurtig, indtil Byen i *Laurits Aschenberg* (1758-85) fik en til Stedet gennem et længere Tidsrum knyttet Toldembedsmand. Han boede i mange Aar i det nuværende No. 11 (Søstrene Holms), hvis Takst i hans Tid steg fra 490) til 1000 Rdlr. Af det underordnede Toldpersonale er „Visiteur“ *Peter Fyhn* tidligere omtalt; han synes at have spillet en vis Rolle, idet han i 1741 var med ved det store Skifte paa Moldegaard; hans Eftermand var antagelig *Hartvig Huitfelt Luytkis*, som findes i Brandtaksten 1767-97.

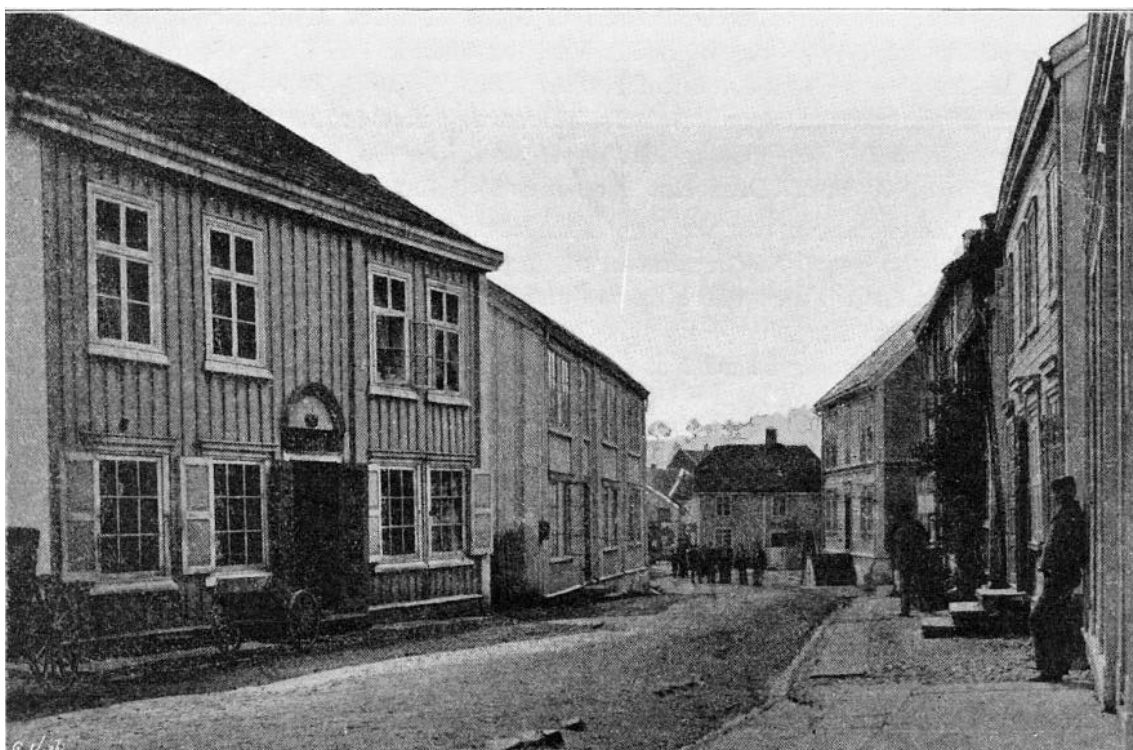
Der hengik over 100 Aar efter Ophøielsen til Kjøbstad, inden Molde blev et eget Sognekald; men Bolsø og Molde var i 1740 blevet fraskilt Veø, og allerede i 1743 tog Sognepræsten til Bolsø fast Ophold i Molde. 24/6 s. A. købte nemlig *Peter Borch Angell* (1742-46) Otto Ørbecks Gaard paa vestre Side af Kirkebakken (som et Aars Tid havde været eiet af Tolder P. Behrens) Hans Eftermænd *Hans Wingaard* (1746 -- 58) og *Abraham Meyer* (1758-86) boede begge i det nuv. No. 80, som var takseret for 1000 Rdlr. Dette Hus var altsaa i 40 Aar Byens Præstegaard.

Hospitalforstanderens Stilling var fra først af meget tarvelig, idet hans Løn kun bestod i Skattefrihed; fra 1731 var Lønnen 70 Rdlr. foruden fri Forpleining og 16 Rdlr. til Hest og Dreng. Den første Forstander var antagelig den oftere nævnte *Morten Lyng*, som regnedes til Byens Honoratiories og var indgiftet i Testman-Slægten. Han synes at have drevet Handel og blev 1746 Stedets første Havnefoged, hvis Rolle væsentlig bestod i at anvise Ballastpladse. Efterfølgeren var *Hans Stub*.

Lægevidenskaben repræsenteredes i dette Tidsrum af Hospitalschirurgen, et Embede, som ved Amtmand Soelgaards Initiativ blev oprettet 1736. Dets første Indehaver var *Johan Christopher Schiobel* der nævnes 1748. Hans Enke beboede 1767 et Hus til 10 Rdl. straks indenfor Reknes Gaard; dernæst kom *Gotlieb Friederich Lange* 1755-83; han var tillige Handelsmand, eiede Huse i Bud og synes at have siddet i en vis Velstand, idet hans Gaard (antagelig paa Skolens nuværende Grund) takseredes til 800 Rdlr. I Begyndelsen af Syttierne optræder en *Mathias Barnman*, Sub-Chirurgus ved 2det Trondhjemske Regiment. Han boede en Tid ved Siden af Reknes Gaard og eiede senere en Gaard, som ved hans Død solgtes til Toldbetjent Peder Holst for 280 Rdl. (ifølge Skjøde af 9/11 1786). Til Gaarden hørte ikke mindre end 3 Haver.

Molde maatte endnu i længere Tid nøie sig med en provisorisk og utilfredsstillende Ordning af Apothekervæsenet. 20/2 1756 gav Fredrik V *Ove Vind Krag* Privilegium som Apotheker for Kristianssund, Nordmør, Molde og Romsdal samt Frihed til at sælge Medikamenter paa Romsdals Marked, dog med Ret for Apotheker Otto Sommer i Trondhjem til at søge samme Marked. 12/10 1758 bekjendtgjorde Krag i Henhold dertil, at han havde antaget Bager *Jens Lossius* i Molde til Kommissionær for at sælge og udlevere de daglige og forefaldende Ting, idet han samtidig advarede mod at sælge eller holde tilfals Theriak, Salver, Olier, Plastre o. s. v. Ingen Chirurgus maatte selv præparere Medicamenter til indvortes Brug undtagen Vund-Drik, Decoctum (som af dem brugtes mod „fransøske Pocher“) og Gurgelvand - heller ikke præparere Purgantia, Vomitoria, Sudorifera, Pectoralia, Cordialia, Opiata o. s. v. Iligemaade advares Destillatører og Urtekræmmere og Sukkerbagere, Empirikere, Oculister og „deslige Omløbere“ mod uberettiget Konkurrence. I 1769 bekjendtgjør han, at han igjen med stor Møie og Bekostning har forsynet Molde By med et Apothek og sendt sin Provisor *Resch* derhen. Han beder Byfogden publicere dette for Almuen og at Resch har Ordre til at forfølge alle Indgreb i Privilegiet. *Christian Resch* findes 1777 bosat indenfor Broen i et Hus til 290 Rdl., men 1787-97 var han flyttet udenfor og boede i en beskednere Vaaning til 80 Rdlr. Trods Forbudet mod Konkurrence optraadte dog *Jeppé Nielsen Juul* 1764 som Apotheker og købte 11/8 s. A. Hus af sin Svigerfader Andreas Blom (Fører af „Moldegaard“). Juul døde allerede 1766; Enken omtales 1770 som fraflyttet Bastian Johnstons Eiendom ved Elven til Arent Rønnes; 1772 overtog Kjøbmand *Niels Bang* baade Huset og Enken og blev 20 Aar senere Moldes første Apotheker med reelt Privilegium.

Den til Næringslivet nærmest knyttede Klasse af Bestillingsmænd var vel de saakaldte *V e i e r e* og *Maalere*. Den tidligst nævnte i denne Gruppe var *Ole Larsen* (1699); derefter kom „kgf. Majestæts Veier og Maaler“ *Nils Nilssen Marstrand* 1704 - 1706 (ifølge Grænsebestemmelsen af 1706 mellem Reknes og Moldegaard boede N. Marstrand og Tolder M. Nobel paa hver sin Side af det Stræde, som nede i Byen betegnede de to Eiendommers Grænse). 1709 *Ouden* Oudensen 1717, *Jens Hanssen*, 1720 *Jens Erichsen Gran* (ved forskellige Leiligheder tillige benyttet som „Committeret“ for Sorenskriveren). 1748 *Bille*, 1751 *Anders Erichsen*, 1762 *Johannes Nideros*, hvis Eiendom efter hans Død gik over til Madam Plockeros. 1753 pantsatte han sine opførende 2 Huse og sin store Søbod (tidligere Johan Myhres) til Hospitalet for 200 Rdl. og Aaret efter til Foged Eeg for 400 Rdl. Han var som ovenfor nævnt kst. Sorenskriver i 1716. Hans Eftermand var *Bastian Friis*, som i 1786 kaldes „Ober Veier og Maaler“; 1787 var *Søren Fietzents* Overvrager.

GADEPARTI FRA MOLDE (tilvenstre No. 90 og 80, to gamle Gaarde fra ca. 1767).

At vi er i Privilegiernes Tidsalder, mindes vi om bl. a. ved det Privilegium, (dateret Jægersborg 4/10 1748) som Enken Bergitte Tønder, sal. Christen Nielsens, fik paa at brygge Øl til de til Molde og Kristianssund ankommende Skibe, med Forpligtelse til „sundt og velkaagt Øl at brygge“ (hun havde 2 Børn og havde mistet 7 Skibe!). I 1756 begjendtgjorde Tolder Aussig, at Enken havde overdraget ham i Kommission at forpagte Privilegiet for 3 Aar til Madame Svenborg Wendel, sal. Peder Billes, og i 1760 blev det overdraget til Karen sal. Johan Rinderhagens (af Trondhjem).

Et vigtigt Bidrag til Kundskaben om Eiendomsforholdene i Molde er de 4 *B r a n d t a k s t f o r r e t n i n g e r* for Aarene 1767, 1777, 1787 og 1797. Af den førstnævnte, som nærmest vedrører det her skildrede Tidsrums Borgere, hidsættes følgende Oversigt over Hus-Eiere fra 200 Rdl. og opover (med Tilføielse af daværende Husnummere fra Vest mod Øst):

No. 13	Reknes Hospital . . .	2000 Rdl.	No. 100	Klokker Hans Strøm . . .	280 Rdl.
» 14	Jørgen Rennie	300 »	» 102	Jens Lossius	250
» 15	Ludvig Lem	460 »	» 104	Hans Lunds Enke . . .	700 »
» 16	Ingver Iversen	1000 »	» 105	Søren Fietzentz . . .	2750 »
» 17	Mad. Maren Plokkeros . . .	370 »	» 114	Hosp.forst. Hans Stub . . .	500 »
» 18	Hans Wabek Paust	1000 »	» 130	Arent Rønne	350 »
» 19	Tolder Lars Aschenberg . . .	490 »	» 122	Bastian Johnston	410 »
» 21	William Allan	840 »	» 126	Gotlieb Friederich Lange	1000 »
» 22	John Ord	2500 »	» 127	Byfoged Peder Jalles . .	450 »
» 32	Anna Lemmer afg. Aage Pedersens	500 »	» 128	Andreas Hammer . . .	260 »
» 34	Fru afg. Amtm. Tønders . . .	800 »	» 119	Daniel Stephensen . . .	900 »
» 35	Hans Thomesen	370 »	» 150	Jacob Friis	650 »
» 36	Niels Arent Wensel	320 »	» 155	Johan Hejde	620 »
» 37	Adam de Chezeaux	600 »	» 168	John Ord, afg. Provst Win- gaards Gaard	290 »
» 57	Hartvig Hvidfeldt Luytkis	300	» 172	Mad. Drude Schultz	600 »
» hl	Nils Piersons Enke	800 »	» 173	Peter Møller	1600 »
» 62	Tolder Behrents Enke	500 »	» 210	Molde Kirke	2000 »
» 79	Controlleur Henrik Lyche . . .	250 »	» 211	Molde Bythings Hus . . .	700 »
» 89	Toldboden	1000 »			
» 90	Bastian Friis	600 »			Summa 37,920 Rdl.
» 91	Provst Abraham Meyer.	1000 »			

Disse No. er fordelt under følgende Gruppebetegnelser, hvori man altsaa har Datidens Betegnelser for Byens Lokalteter:

Reknes Røisen	No. 1 - 14	Haugene	No. 92-102
Ud paa Gaden	» 15-22	Ud paa Gaden	» 103-126
Myren	» 23-32	Ved Broen	» 127-131
Ud paa Gaden	» 33-45	Ved Røisene	» 132-146
Kirkebakken	» 63-71	Ind paa Gaden	» 137-178
Haugene	» 72-78	Schultzhagen	» 179-197
Kirkebakken	» 79-88	Moldneset	» 198-202
Ud paa Gaden	» 89-91	Moldgerdet	» 203 - 209

Kirken og Raadhuset er her ikke medregnet. Da No. 105 betegner Grænsen mellem Moldegaard og Reknes, viser denne Fordeling af Nummerne en forholdsvis stærkere Bebyggelse af Moldegaards Grund dengang end senere. Da Nummerne er underkastede store Forandringer i Tidens Løb, bliver det ofte vanskeligt at bestemme deres Beliggenhed, men enkelte ved Takstsum eller Eierens Navn let gjenkjendelige blandt dem afgiver dog Holdepunkter. Medens de bedre Hus endnu var nye og vel vedligeholdte, kan Byens Udseende ikke have været saa ilde efter Tidens Leilighed; de Ytringer, man senere træffer paa, om dens Tarvelighed maa for en Del have sin Grund i Forfald, dels i Mangel paa anseeligere offentlige Bygninger. Nogen ordentlig oparbejdet Gade fik man først langt ud i det 19de Aarhundrede, og det er af Enkelthederne af Taksationerne tydeligt, at det hele har havt et meget landligt Udseende, med Stabur, Fæhus, Svinehus, o. s. v. til mange af Bygaardene. Den Skildring, som afdøde Kjøbmand T. I. Owren (i „Thronhjemske Samlinger“ 1902) har givet af Byen i hans Barndom, omkring 1830, kan vel i sine Hovedtræk ogsaa passe paa Molde omkring 1770. Moldegaard har intet No skjönt det laa paa Byens Grund. Reknes Gaard specificeres saaledes: en Vaanebygning (1000 Rdl), en Sidebygning (400), en stor Søbrygge (800), et Stav-Hus (150), et Fæhus (100), Ladegaarden i en Firkant (300). Hertil kom en af S. Fietzens opført Tørkestue (Kjølne) til 50 Rdl. John Ords Eiendom (antagelig det nuværende Reknes): et Vaanehus (1000), et Stabur (100), et Sidehus (100), en stor Søbrygge med hosværende Værelser (600), en stor Søbød (600), en Do. mindre (100). Den store Søbød blev, som ovenfor nævnt, nedreven, da det det gik ud med Ords Virksomhed; Vaanegaarden er muligens den samme, som blev nedreven i 1897 for at

give Plads for den nuværende moderne Hovedbygning. Vistnok har man antaget den for at være bygget af en senere Eier (P. Fr. Koren) men det er lidet rimeligt, at en saa kostbar Bygning skulde være nedreven et Snes Aar senere.

Den Handelsvirksomhed, som i sine Hovedtræk er skildret ovenfor, naaede sit Høidepunkt i 1761, da Toldstedets Indtægter udgjorde over 9000 Rdl., et Beløb, som først naaedes igjen i 1806, da Molde atter stod foran en stærk Synken. Faa Aar efter spores imidlertid Tegn til Tilbagegang; 1764 var, som allerede nævnt, Moldegaards Eier Kancelliraad Hans Holst færdig som Forretningsmand og maatte redde sig over i Embedsstilling; den stolte Brigantine „Moldegaard“ (ogsaa kjendt under Navnet „Flydende Moldegaard“) gik over til Trondhjem. Ikke længe efter gik det ogsaa ud med John Ord, og da Foregangsmændene segnede, maatte det tage Tid, inden andre Kræfter kunde overtage deres Rolle. Klipfisken forsvinder af Export-Listen og dermed ogsaa de store Hollændere, som førte den til Middelhavslandene, og hvis aarlige Tilsynekomst paa den lille Bys Havn sikkert har hørt til Sommerens Begivenheder. Selv Flensburgerne begynder at svigte. Endnu i 1764 havde Byen 2 Skibe og 9 Jægter; men i 1769 blot 1 Skib og et Par Aar senere 2 Jægter. Denne Nedgang afspeiles tydeligt nok i Toldindtægternes Synken, fra et gennemsnitligt Beløb af 6000 Rdlr. i de gode Aar til 2044 i 1769 med paafølgende svag Opgang til 2783 i 1771, det Aar, ved hvilket vi her foreløbig stanser. Hollænderne var borte fra 1768 og viste sig først igjen i 1774. Et af Tegnene til, at det ikke stod rigtig til, er det vel ogsaa, at den ovenfor omtalte indflyttede Kjøbmand, Adam de Chezeaux, som formodentlig tidligere har været Skibsfører, igjen tog Søen fat og i 1764 førte „Gezina Catharina“ til Kjøbenhavn med en Ladning, der minder om Butikhandleren: Sild, Torsk, Ansjos, Nakker, Sundemaver, Flyndre, Rav, Rækling, Laks, Østers, Tyttebær, Ost, Ryper, Aarfugl og Harer. (Blandt Claus Fastings Omgangsvener i Bergen 1768-70 nævner Lyder Sagen den franske Konsul Dechezaulz, formodentlig en Slægtning af vor Moldenser). Antallet af fremmede Skibe var under disse Omstændigheder selvfølgelig synkende; medens Stedet i de livligste Aar havde været besøgt af 30 til 40 fremmede, var der i 1772: 7 skotske, 1 svensk, 4 danske og 2 fra Hertugdømmerne, ialt 14. Hvorledes Byen reiste sig sig efterhvert fra dette Forfald, skal vi se i næste Afsnit; men inden Skildringen deraf paabegyndes, skal vi lade en Række Reisende skildre sine Indtryk af Stedet.

VIII.

NOTABLE REISENDE (SCHØNING, SNEEDORFF, LATOCKNAYE). - AMT- MAND HAMMER. -- FISKERIKOMMISSIONERNE; STIFTELSEN AF DET ROMSDALSKE PRAKTISKE LANDHUSHOLDNINGSSKAB. - FOGED BULL. -- KLUBSELSKABET. - MOLDEGAARD OG REKNES. -- HAAND- VÆRKERE. - NÆRINGSDRIVENDE OG NÆRINGSFORHOLD. INDFLYTTERE. - BORGERVÆBNINGEN.

I 1773 fik Molde for første Gang Besøg af en Reisende, der har efterladt sig Optegnelser om Byen, nemlig den berømte norske Historiker *Gerhard Schøning*, som paa dette Tidspunkt havde opgivet sit Rektorat i Trondhjem for at beklæde en for en Videnskabsmand i den Tid behageligere Stilling som Professor ved Akademiet i Sorø. Han foretog nærmest i antikvarisk Øiemed flere Reiser i det nordenfjeldske Norge og har derom efterladt et vidtløftigt Manuskript, hvoraf kun en mindre Del er bleven trykt. Den lærde Oldforsker var ikke saa fordybet i Fortiden, at han ikke havde Øie for Nutidslivet omkring sig; tvertimod, hans lagttagelser vidner om stor Interesse for Samtidens økonomiske Trivsel og Udvikling, og han undlader ikke at anmærke, hvor der efter hans Mening var Forsømmelse og Forfald. Det var Aaret efter Struensees Fald Schøning besøgte Romsdalen i Følge med sin lige-saa berømte Ven fra det frugtbare videnskabelige Samliv i Trondhjem, Biskop *Gunnerus*, som da gjorde sin sidste Visitatsreise og formodentlig ved denne Anledning gjorde den vitlige Bemærkning, som vil findes gjengivet nedenfor i en senere Reisendes Beretning. Schøning er øiensynlig kommen til Molde fra Veblungsnæs; den trykte Del af hans Reiseberetning stanser midt i Fogderiet. Af den utrykte Fortsættelse hidsættes følgende:

„- - Ved Vestnæs, 1/4 Mil fra Vedø, har tilforn været Toldsted, ogsaa en Tid lang efterat Molde var bleven Ladested; og de paa Vestnæs da boende Fogder over Romsdalen var tillige Toldere. 1/4 Mil nordenfor Germenes (~: Gjermundnæs) ligger Kjøbstaden Molde og et kort Støkke der Østen for Molde-Gaard. Sidstbemeldte er bygget af Amtmand Nobel. Den stod tilforn paa en anden Tomt, lidt længere mod Vesten, og var beboet af Bønder, men bemeldte Amtmand satte den paa en Bjærg-Knold, i hvilken han lod udminere de skjønne Kjældere, som nu ere under Gaarden. Samme Amtmand fik sig af Kongen foræret den Vestnæs Gods tilhørende Leding. Efter Nobel fik Amtmand Must Gaarden og efter ham Cancelli-Raad Holst den, af hvilken den blev solgt til Lieutenant Møller, men efter hans Død blev kjøbt af Scheldærup, tilforn Proviantskriver ved Kvikne Kobber-Værk. Her var, da Cancelli-Raad Holst eiede Gaarden, et Drikkehorn, som tog en Kande, beslaaet med forgyldt Kobber, hvorpaa stod von Hovens Vaaben, afdelt i 4 Kvadrater: i det første en fransk Lilje, i det 2det et Træ og en Lilje, i det 3die et Kors, hvoraf den halve Del grøn; i det fjerde eller øverste Venstre Rum en Stjerne. - Ved denne Gaard saa jeg en temmelig smuk, skjønt nu forfalden Have, hvori adskillige Frugttrær, Kirsebær-Trær af 7 Sorter. Ingensteds har jeg seet større Kirsebær-Trær

end her, blandt dem et især, hvis nederste Stamme var vel 1 Alen i Diameter. Her stod og Eble- og Pæretrær. Her voksede og skjøne Kaal: Hoved-, Blom-, Savoy-, Rotkaal, den sidste af usædvanlig Størrelse.

Molde var tilforn en Ladeplads; men den fik 1742 Kjøbstads Friheder. Stadens Vaaben er en svammende Hvalfisk, som driver en flydende Tønde for sig. Den ligger paa en slet, noget mod Søen hældende Strand, paa førortalte Moldegaard, som ligger mod Østen, og Reknæs Gaard, som ligger mod Vesten, deres Grunde, hvorover til disse Gaardes Eiere svares Grundleie af de fleste Stadens Huse. Midt igjennem Staden løber en liden Elv, der driver en Del Møllehuse og en Sag. Stadens Gaarde beløber sig til omtrent 200; den indeholder omtr. ligesaamange Familier og 800 Sjæle. Den har i forrige Tider haft en temmelig god Handel, men nu har den og med den Stedets Rørelse og Velstand meget aftaget. Staden eier nu kun tvende Skibe paa 50 og 40 Læsters Størrelse, hvilke seile paa Frankrig, Holland, Østersøen. Af fremmede Skibe saaes her tilforn en temmelig Del, nu kun faa, blandt dem endel skotske Skibe, som handle Trælast og Tjære. Tilforn har Staden eiet omtrent 20 Jægter, hvormed Indbyggerne bragte deres Varer til Bergen; men nu finder man sin Regning ved at udskibe selv sine Varer til udenrigske Steder, men Handelen ligger næsten i sidste Aandedræt. Her bor nu kun 7 a 8 Kjøbmænd og desuden en halv Snes andre handlende, samt henimod en halv Snes Haandværkere; men endel Gaarde staa øde, andre nedrives og føres andenstedshen. -- I Byen er adskillige Haver og Frugt-Trær; men den har ingen Marker og Avling. Ligesom paa den østre Kant af Byen ligger Moldegaard paa et smukt Sted nogle hundrede Skridt fra Staden, hvorhen en kort Spadsertur falder gjennem en smuk Allé af Ask-, Birk-, Asp- og Rognetrær, saa ligger kort vestenfor Byen Molde- eller Reknæs Hospital, som Anno 1713 er stiftet især for Spedalske eller af andre Sygdomme befængte Mennesker. Dets sidste Stifter var Hr. Knud Mann, Sognepræst paa Borgund paa Søndmør. Til ham havde Amtmand Nobel pantsat 37 Spand Jordegods, og dette Jordegods formaaede bemeldte Amtmand ham at anvende til Stiftelsen, som har en temmelig anselig Bygning, hvori tillige er Kirke, en Forstander, en Chirurgus, som nyder 70 Rdlr. i Løn, en Raadskone og 16 a 17 Lemmer. Byens Præst nyder af Kongens Kasse for der at holde Prædikener aarlig 50 Rdlr. og foruden bemeldte Jordegods eier Hospitalet nu en Capital af 8000 Rdlr. - I den vestre Del af Byen, som vender mod Hospitalet, er de fleste anselige Gaarde og der tillige et lidet Apothek, som holdes af Fuldmægtig for Apothekeren i Kristianssund. Byens Kirke er en temmelig anselig Træbygning, smukt malet og ziret indvendig, med et temmelig høit Spir. Den ligger ovenfor Byen paa en temmelig høi Bakke. Den er egentlig en Annex-Kirke til Bolsø Hovedsogn, men Sognepræsten bor nu i Byen. - Lige for Byen ligger endel Holmer og Øer, dels skovvoksne, som hører dels til Molde-Gaard, dels til Reknæs, og bedække Havnen; men den er dog temmelig aaben, især for vestlige Vinde“. -- -

„Handelen ligger næsten i sidste Aandedræt“ er altsaa Schønings Indtryk af Stedet i 1773. Molde befandt sig dengang i en kritisk Overgangstilstand; der var Stilstand eller endog Tilbagegang fra Sekstiaarenes livlige Rørelse. Holtermann og Holst havde forladt Stedet allerede for 10 Aar siden; John Ord var færdig og flyttet paa Landet, Søren Fietzens kunde hellerikke længere holde det gaaende; Niels Pierson var død - der maatte nu nye Kræfter til. At Byen virkelig var gaaet tilbage, kan bl. a. skjønnes deraf, at Antallet af matrikulerede Huse var gaaet ned fra 211 til 198 og den samlede Brandtakst fra 37,920 til 31,620 Rdl. Imidlertid fandtes der dog endnu Folk i Byen, som sad ganske godt i det (i første Række Peter Møller og Byfoged Jalles), og der var nye Slægter under Opseiling; men inden der gjøres Rede for dette Slægtleds Personale, er det for Sammenhængens Skyld bedst at præsentere endnu nogle notable Reisende fra Aarhundredets Slutning.

Tre Aar efter Schønings Besøg kom Naturforskeren *Johan Christian Fabricius* til disse Egne. Han var Professor ved Universitetet i Kiel og har et Navn som Forfatter af den første systematiske Insektlære; samtidig var han Statsøkonom og har udgivet et Skrift om Folkemængdens Forøgelse, særlig i Danmark, hvori han drog tilfjelds mod Tyskernes Indtrængen. Hans „Reise nach Norwegen“ frembyder vistnok mindre Interesse, end man skulde vente af en saa dygtig Videnskabsmand, men det, som vedkommer Romsdalen, hidskettes dog til Belysning af Forholdene. Fabricius besøgte ikke Molde; han kom fra Kristianssund og drog langs Kysten til Søndmør, for at besøge den lærde Præst Hans Strøm i Borgund. Underveis var han indom Bud, som han skildrer paa følgende Maade:

„Bye er en liden Fiskerlandsby paa Romsdalens yderste Grænse. Med dette Aars Vaarfiske var man ikke meget tilfreds, og over Silden som ikke vilde komme under Land, hørte vi allesteds de tydeligste Klager. Dog fandt vi alt opfyldt af Fisk, som var ophængt til Tørring, især Lange og den almindelige Torsk. Brændevinsdrikken er paa denne Kyst mindre almindelig end jeg havde formodet. Sjelben tager en Fisker noget med sig paa Søen, og endnu sjeldnere drikker han noget hjemme, og dog er det i disse Egne virkelig mere nødvendigt end i alle andre. Ikke alene den bestandige Fugtighed og Kulde, hvori de opholde sig paa Søen, men ogsaa Næringen af udelukkende fede Fiske eller ialfald med lidet Brød kræver en stærk Drik for ikke at foraarsage Sygdomme. Her vilde maaske det ellers skadelige Brændevin være et nyttigt Middel til at vedligeholde Indvaanernes Sundhed.

Eggen om Bye er vistnok klippefuld, men dog frugtbarere end de vi ellers har seet paa denne Kyst. Den havde smaa Jordflekker, saavel til Ager som til Eng. Kornet stod dog i den hele Egn ualmindelig slet. Dette hidrører dog ikke saa meget fra Klimatet som fra det daarlige Sædekorn. Forrige Aar var meget koldt. Vinteren kom tidligere end ellers, saa at Kornet ikke fik sin rette Modenhed, men for største Delen blev høstet grønt. Faa var derfor istand til at skaffe sig gammelt og godt Sædkorn, og hos disse faa stod Kornet ogsaa meget godt. De øvrige derimod led dobbelt Tab. Deres Agre saa bedrøvelig ud; Kornet stod ikke blot meget tyndt, men det var tillige yderst lavt og svagt med smaa Straa og elendige korte Aks, saa at jeg ikke tror, at de paa de fleste Steder vil faa sin Udsæd igjen.

Søplanter findes paa denne klippefulde Kyst i næsten utrolig Mængde, og det undrer mig, at man ikke søger at gjøre sig saadanne til Nytte. Det er nok saa, at de bruger lidt deraf til Kreaturfoder; men dette er en Bagatel i Forhold til Mængden. Nylig har de begyndt at brænde lidt Potaske deraf, saadan som man pleier i Skotland; men det er endnu meget lidet. Mange af dem lod sig maaske ogsaa anvende som Menneskeføde. I et Land, hvor al Næring af Urter og Grønt er saa yderst sjelden, skulde disse ikke saa ganske forsømmes. Mange, især u l v a e, lader sig meget g o d t s p i s e “.

Under disse Betragtninger over, hvad man skulde bruge til Næring i daarlige Kornaar, nævner Fabricius, som man ser, ikke Potetesen; Dyrkningen af denne Plante, som nu er saa almindelig, at man næsten ikke kan tænke sig den borte, var dengang netop saavidt begyndt i Romsdalen. Samme Aar, som Fabricius reiste her forbi, fik Skotlænderen John Brandt i Frænen Medalje som den første Potetesdyrker i sin Bygd.

I 1790 fik Romsdalen og Molde Besøg af *Fredrik Sneedorff*. Professor i Historie og Statistik ved Kjøbenhavns Universitet. Det var en ung Mand, til hvem der knyttedes store Forventninger, og hans Forelæsninger var besøgt indtil Trængsel. For at skaffe sig Materialier til de Forelæsninger over Danmark-Norges Statistik, som han var paalagt at holde, foretog han i 1790 en Rundreise i Norge og holdt derunder en (endnu utrykt) Dagbog, hvoraf følgende Brudstykke hidsættes:

„Søndagen den 27de Juni Kl. 6 1/2 om Morgenen til Angvigen, 1/2 Mil. 4 Mand roede bestandig til Kl. 7 1/2, da vi steg i Land. Fra Angvigen til Molde er 5 Mil og 5 Skifter. Veien gaar meget lige uden Kroge, som er noget sjældent i Norge, men særdeles stenet, som er dobbelt haardt for en, som reiser med egen Vogn og har endnu et hundrede Mil at reise med samme; hvert Puf angreb baade Sjæl og Legeme. Meget gjæstfrie og gode Folk. Overalt Røgstuer.

I Heggem kom vi ind og bad om noget at spise. Skorstenen var midt i Stuen; omkring den nogle raske, rene, voksne, rødmossede Dreng og Piger. Konen i Huset løb ud, kom ind med en Kurv og en Serviet, bragte Fladbrød og Kage, Smør og Ost og Melk; men jeg maa rent ud tilstaa, at saa gjerne jeg paa de fleste Steder kunde leve med de norske Bønder, saa var dog dette Fladbrød og denne Kage her mig ganske uspiselig, og en dansk Skofte (~: det groveste Brød af Rug eller Blandingskorn, som især bruges til Heste) vilde smagt mig bedre end denne Kage.

Veiret var haardt, Regn og Storm; om Aftenen Kl. 6 1/2 kom vi til Foged Kahrs, spiste der til Aftens og besøgte Kl. 9 efter Aftensmaaltidet tilligemed ham Hr. Etatsraad Hammer, som er Amtmand over Romsdalen og bor tæt ved. Til Molde kom vi Kl. 10 1/2 hvor vi steg af hos Skipper Mørck (her kaldes han Kaptein), hvor vi logerede fortræffelig. Her kom min gamle Collega fra Borchs Collegium, Doctor Goldt, og tog imod os. Vi var i Molde i 2 Dage og besaa det mærkværdigste der, som Hospitalet, hvor 32, mest Radesyge (nogle og tyve), findes. - - Kirken er vakker. Handelen

paa Molde er langt fra ikke af den Betydning som paa Kristianssund, 5 Skibe (i Kr.sund 10 og i Trondhjem 35) foruden Jægter. Molde er heller ikke af den Størrelse eller dens Bygninger saa anselige som i Kr.sund; i Molde kun 172 Huse, da de har paa Kr.sund 280.

Den anseligste Kjøbmand i Molde er den gamle Møller, en Jyde, som har været bosat der i en 30 Aar. Hans eneste Datter er gift med Doctor Goldt, og hans 3 Sønner driver Handelen i Molde, men deres Handel siger intet mod Faderens, staar ikke i den Kredit som hans. Samme Dag som Hr. Wille i Grytten købte en Tønne Rug af Faderen for 5 Rdlr., købte en anden en af samme Bonitet af Sønnen for 6 Rdlr. - Sønnen eier Moldegaard og har et Teglbrænderi, som ikke duer noget; i Tagstenen sidder store Kampestene, og de er meget skjøre. - Grunden, som Molde staar paa, tilhører Eierne af Moldegaard og Reknes (General-Auditør Koren). - Fogden Kahrs reiste tilbage; Sorenskriveren (Øvre) Dagen efter min Ankomst omkring paa Thingene. Hans (~: Fogdens) Embede som Oppebørselsbetjent gjør ham mindre Bryderi, sagde han, end hans Embede som Politimester paa Landet. - Session holdes i Molde hvert Aar, Alle over 15 Aar indskrives til Søjteneste; de tjener til 36 og er Landeværnsreserve til 60. - Mange Kneb gjøres her ved Sessionerne. Amtmanden paastod, at om 7 tages fra de norske, tages kun 1 fra de danske.

Opholdt os i Molde fra Søndag Aften til Onsdag Morgen den 30te Juni. Aftenen tilforn sendte vi vores Vogn til Veblungsnæs og betalte derfor 2 Rdlr. 1 Mark, 8 Skilling. Reiste om Morgenen tilligemed Goldt og hans Kone til Vedøen, 1 1/2 Miil fra Molde. Her har været en By i gamle Dage, hvilket Stenbroen af 2 Gader endnu tydelig udviser. Kirken er meget gammel og grundmuret; paa Kirkens vestre Side staar ikke, som Hr. Schøning har ment, 1203, men 1703 (som sees af Thomas von Westens egenhændige Efterretning, som Hr. Wille i Grytten eier) hvilket var det Aar, da Kirken blev repareret. Den Jernstang, som har forledet S. til at tage det for et 2 Tal, er kun for at holde 7 Tallet.

Paa Øen bor ingen uden Præsten og hans Familie, saa at denne Bolig om Vinteren, da Stormen og Uveir raser her skrækkelig, maa være baade ensom og melankolisk. Fra Vedøen tog vi Kl. 3 og reiste igjennem Oksen og Sækken; det sidste er en Ø, det andet et Forbjerg. Var Oksen af Kjød, sagde Gunnerus, og Sækken fuld af Brød, saa vilde det ikke mangle paa Mad. Igjennem Eid og Vold Kirker; paa Venstre Haand laa Hammerskot og høiere op Gaarden Kløngnæs, hvor Oberst Zincler steg i Land med sine 200 Skotter 1612. -- Ikke langt derfra ligger Veblungsnæs. Hele den Vei var for mig, som langt fra ikke er nogen Elsker af Søen, saa behagelig, baade Veir og Egnen omkring saa smuk, saa majestætisk, at det forsonede mig med hele Oceanet.

Kl. 7 kom vi til Veblungsnæs, et meget godt Sted, drak Thevand, som Verten ikke vilde tage Betaling for. Betalte saa Bonden og Skyds 3 Rdl. 2 Mark.

Hr. Wille og Kaptein Ræder (?) kom til os her. Vi fulgte til et Bryllup, som var en halv Fjerdingvei derfra, det var anden Dags Bryllup. Bruden var i al sin Stads, nogle og tyve Aar, og Brudgommen nogle og halvhundrede. De foresatte os Rømmegrød, Rødvin, Steg, Smør og Brød, derpaa gik Dandsen an. Bruden blev ført af hendes 2 Ledere ind i Dandsestuen, hvor hun maatte dandse med enhver af de tilstedeværende, baade Mandfolk og Fruentimmer. Først Kjøgemesteren, som opraabte den, der efter ham skulde dandse med Bruden, saa den følgende og videre, indtil de alle havde dandset med hende. Kjøgemesteren dandsede for os. -- Kl. 9 1/2 reiste vi derfra til Grytten Præstegaard og saa underveis det bekjendte Romsdalshorn, som skal sees 16 Mile omkring og være Merke for Lodserne - dette er næsten utroligt. En stor Mængde Flyvesand underveis, som det er at frygte med Tiden vil nedrive Præstegaarden, da Jordeu er faldt ned indtil 2 Alen fra Præstegaarden. Mærkeligt er det, at denne Flyvesand har lagt sig i en Mur omkring Præstegaardens Jorder uden at gjøre disse endnu nogen Skade. Den Mængde Krat-Skov, som findes i Dalen, er en sand Velgjerning; den fæster Jorden og hindrer at den underliggende Sand farer omkring. - For en Reisende kan intet herligere og mere majestætisk Prospekt tænkes end denne Dal. Elven flyder igjennem den, ordentlige Dale i Dalen selv, en Markedsplads, hvis Boder har Anseelse af en By; frugtbare Marker og Eng, Flyvesand imellem hinanden; rundt omkring de himmelhøie Fjelde, belagte med evig Sne. Paa Devold holdes det bekjendte Romsdalsmarked, et af de mærkeligste i Norge efter Levanger Marked. Her handles med alle Ting, ogsaa Papir, som man ikke kan købe i Molde, den usleste Kjøbstad i Norge. Alle Bønder i Grytten har jevnlig at handle, hvilket gjør Tænkemaaden her ikke til den bedste, da Rigdom er alt, de Rige de mest agtede. En af de mest agtede Bønder her

er en, som for for Tyveri har været i Slaveri og er pidsket der, men kommet ud siden og har for-tjent betydelige Penge. - Dette Handelsprivilegium, som alene Grytten Præstegjæld har, er af megen Nødvendighed; thi ellers maatte de i Gudbrandsdalen savne mange Nødvendigheder, som de faar herfra, som Sild og andre Fiskevarer, og de ved Søkysterne undvære mange Ting, som de igjen faar herfra, som Smør og Ost, som de Gudbrandsdaler fører ned til dem, og de igjen sælger. Denne Handel gjør dem i Romsdalen til meget formuende Folk, saa at baade Kongen og Præsten kan være fornøjet. - Fra Grytten Præstegaard tog vi afsted Kl. 12 om Middagen. Vor ædle, lærde og høflige Vært fulgte os paa Veien og lod os skydse paa sin Bekostning helt ud af sit Præstegjæld lige til Brude, hvor han om Morgenen, Lørdag den 3die Juli, forlod os.

Hele Veien gennem Romsdalen har Naturen baade spøget og arbeidet. Hvert Skridt, man gjør sees nye Scener, den ene mere majestætisk, mere beundringsværdig end den anden. Midt igjennem Dalen flyder Elven, som indknibes stundom saaledes af de himmelhøie Fjelde, at man ofte ikke ser Mulighed til nogen Udgang. Ned over disse Fjelde styrter den ene Elv efter den anden; i Dalen ligger den ene Klippe efter den anden med Millioner mindre Stene, som er nedstyrtede fra Fjeldene og erindrer den Reisende om Døden og hvor meget han staar i Skjebnens Magt, og minder om Tidens Gang og den evige Afveksling i Naturen. Aldrig saa jeg saadanne Fjelde som i Romsdalen, og aldrig blev jeg saadan bedraget i Henseende til deres virkelige Størrelse som her. Fra Præstegaarden saa jeg ved Foden af et Fjeld en Snefon, hvor Hr. Wille fortalte os, han havde sin Iskjelder til Fedevarer. Han spurgte mig, om jeg havde Lyst at gaa hen og se den, og da jeg troede Stedet var tæt ved os, saa sagde jeg ja. Vi begav os da paa Veien, og først efter en Times Forløb var vi ved Foden af Fjeldet. Her mærkede jeg allerbedst, hvorledes et uvant Øie kan bedrages af disse Fjelde, deres Direction og Størrelse, og det er næsten gaaet mig, som det gik en Tjener, som en af mine Venner førte med sig fra Kjøbenhavn til Norge. Man havde sagt ham, at der var Fjelde i Norge, som var meget høiere end Christiansborg Slot. Det var umuligt, det kunde han ikke tro; endelig da han kom til Romsdalen, og man spurgte ham, om ikke disse Fjelde var større end Christiansborg Slot, saa svarede han: jo, de var dobbelt saa store!

Kl. 11 om Aftenen kom vi til Brude, som ligger høit til Fjelds med herlig Udsigt. Manden i Gaarden er en brav Mand, i hvis Hus de hverken drikke Kaffe, The eller Brændevin. Men jeg, som er født og opvoksen i den finere og mere oplyste Verden, jeg maatte have The og Kaffe. Præsten Wille kogte The i en Jerngryde, og Kaffeen blev bragt ind i et Ølkrus. Brude er den sidste Gaard i Romsdalen eller i det Nordenfjeldske paa denne Side. Straks i det Søndenfjeldske forandres Veiene og blive saa slette, at vi maatte tage 4 Karle med os, da det uden deres Hjælp var umuligt at komme frem. Ved Bjørnekleven (saa kaldet, fordi her skal være styrtet en Bjørn ned i Afgrunden) ender det Nordenfjeldske, og begynder en Vei, der synes at forkynde en anden Jord. Her tog vi Afsked med vor ædle Vert, Hr. Wille“. -

Det er af denne ganske livlige og underholdende Skildring klart, at Sneedorff har følt sig tiltalt baade af Romsdalens Befolkning og Natur; det sidste er forsaavidt mærkeligt, som Smagen for det romantiske først længere ud i Tiden trængte gennem (i Norge først omkring 1840) og her har vi ovenikjøbet med en Danske at bestille. Det gunstige Veir har selvfølgelig bidraget sit til det behagelige Indtryk. Det maa synes paafaldende, at de Reisende paa en saavidt befærdet Route som Landrouten over Heggem maatte tage ind i Røgstuer, men det samme var Forholdet en halv Menneskealder senere. Regjeringen søgte en Tid endog at udrydde Røgstuerne ved et Forbud mod Nybygning af saadanne, men det blev ophævet, og disse middelalderlige Bygninger, som kanske i sanitær Henseende ikke var saa værst endda, forsvandt af sig selv. Molde har, som man ser, ikke gjort noget godt Indtryk paa ham, medens han roser Veblungsnes og har Respekt for Romsdals Marked. At han ikke kunde faa kjøbt en for en reisende Forfatter saa nsdvendig Artikel som Papir i Molde, høres jo lidt besynderligt; det kan muligens forklares deraf, at Handelen med Holland, hvorfra Moldes Handlende tidligere fik denne Artikel, var gaaet tilbage. Man synes at læse mellem Linjerne, at der i Molde allerede havde udviklet sig et Modsætningsforhold mellem de Næringsdrivende paa den ene Side og Embedsmændene paa den anden; Sneedorff har vistnok faaet sine Indtryk bestemt af Samværet med sidstnævnte Parti. Om de Personer, han nævner, vil der nedenfor blive talt nærmere; Præsten Wille i Grytten var en lærd Mand, der døde i Trondhjem 1808, hvor han da var Videnskabs-selskabets Sekretær.

Den 3die i Rækken af vore notable Reisende var en fransk Emigrant *de Latocknaye*, Officer og Adelsmand, som var flygtet for Revolutionen og havde opholdt sig nogle Aar paa de britiske Øer. 1798-99 var han i Sverige og kom ved Midtsommertid gennem Dalarne over Trondhjem langs den indre Kystroute til Bergen, hvorfra han ved Vintertid tog over Filefjeld til Kristiania. Reisen er beskrevet i et større Værk („Promenade d'un Francois en Suede et en Norvege“), efter Datidens Skik indeholdende en Subskribentliste, hvor man gjenfinder mange af Norges bekjendte Navne fra den Tid, deriblandt flere Kristianssundsborgere. Det er kun at beklage, at Forfatteren har ofret saa liden Tid paa Molde og Romsdalen, medens han har meget at fortælle om de andre Dele af Amtet, særlig Kristianssund, hvor han til sin Glæde traf det britiske Element stærkt repræsenteret, og af hvis Selskabsliv han leverer en interessant Skildring. Forsynet med Niste og „Flaskefor“ af Brødrene Moses (hvoraf den ene senere var Eidsvoldsmand) tog han indover Fjorden til Battenfjorden og derfra til Molde:

„Stedet, hvor jeg gik iland, heder Øre, som betyder Strandbredden. Der anbragte jeg mig paa en af de her i Landet brugelige Kjærrer, tog efter et Stykke Vei atter Baad og ankom den følgende Dag til Molde. Denne lille By er ældre end Kristianssund; men dens Handel ligger næsten aldeles nede. Den ligger i Halvkreds paa en temmelig frugtbar Høide. Romsdalsfjorden, som beskyller dens Fod, er en Mil bred ligeoverfor Byen, og strækker to Arme 6 eller 7 Mil indimellem Fjeldene.

De Reisende leier sædvanligvis i Molde en Baad, som fører dem til Bergen; men foruden at det er meget dyrt, hænder det undertiden, at de er meget længe underveis paa Grund af Modvind. Forøvrigt bruges denne Reismaade kun om Sommeren, og den fremrykkede Aarstid lovede mig ikke godt Veir. Postruten gaar tillands og tilvands, efter som det falder, og kræver 8 til 10 Dage. Jeg foretrak denne Vei. Dette synes ganske simpelt og naturligt, men den Udmattelse, jeg har følt, og de Farer, som jeg blev udsat for, har skræmt mig slig, at hvis jeg skulde gjøre Reisen omigjen, vilde jeg vælge en anden Vei.

Jeg gik da i Baad paa Romsdalsfjorden; Veiret var smukt, og denne Overfart meget behagelig. Hr. *Allan*, Indbygger af Molde, vilde følge mig til den første Station, og hans Selskab bidrog ikke lidet til at gjøre Turen behagelig. Midt i denne Hav-Arm er en Østersbanke; Baadfolkene fiskede nogle op med sine Aarer. - Det saa virkelig ud, som om jeg stod i Begreb med at besøge en ny Verden. De høie Fjelde, som kranser den omliggende Kyst, synes ikke nogensteds at levne Mulighed for at lande.

Endelig viste sig en Aabning, og idet vi passerede mellem Klipperne, havde vi Skuet af et vakkert Bassin, omgivet af endel Boliger. Vi gik iland og tog Heste; efter at have kjørt 4 eller 5 Mil i Dalen og steget opover Fjeldet paa en ganske god Vei, kom vi ned til den anden Fjordbred i Ørskoug, hos Præsten *Astrup*, hvor vi fik den bedste Modtagelse”.

Da *Allan* sr. døde 1789, er det altsaa hans Søn, som i 1799 var *Latocknays* Ledsager og tog sig af ham i Molde. Formodentlig har *Allan* forstaaet Engelsk, hvilket Sprog Franskmanden havde tilegnet sig under Opholdet i England. Den omtalte Østerbanke i Fjorden har sandsynligvis ligget i Holmerne; de Reisende har antagelig, idet de satte over til Vestnes, taget Veien mellem Gjertøen og Sæterøen. Postruten mellem Molde og Bergen (etableret i 1786) tog almindeligvis 8 Dage; vor Franskmand brugte 18, og havde deraf i 12 Nætter sit Natteleie paa et Bord med sin Vadsæk til Hovedpude - et Billede af Datids Reise-Komfort! Hvad det til sine Tider kunde føre til at bruge Søveien med en Jagt eller Slup, vil der senere blive anført Exempler paa. Uagtet *Latocknaye* følte sig overvældet af Fjordnaturens Vildhed og Besværlighederne ved den valgte Reismaade og tillige klager over Skydsfolkenes Lyst til at krangle om Betalingen, fik han dog Landet i sin Helhed kjært og ofrer det nogle velvillige Afskedsord, idet han efterat have turet Jul i Kristianias rige Handels- og Embedskredse forlod Norge over Svinesund. Paa en Sorenskrivergaard paa Toten fik han Efterretningen om Bonapartes Statskup („18de Brumaire“), omtrent en Maaned efter Begivenheden; men hans Bog er trykt i Tyskland 1801, saa han er neppe vendt tilbage til Frankrige paa dette Tidspunkt. Af senere Reisendes Bemærkninger ser man, at Bogen temmelig snart efter var kjendt i Norge, og at den fandtes i Kristianssund, hvor man naturligvis har moret sig over at se sig selv skildret.

Det kan her medtages, at en Hollænder *Cornelius de Jong* i 1796 løb ind til Vallerhoug med en Orlogsfregat „*Schwan*“ for at konvoiere nogle Ostindiefarere til Trondhjem; i hans Beskrivelse af sin Reise (der blev trykt i 1802) siger han, at den 23de September kom der en Jagt søndenfra, som

havde seet engelske Krydsere udenfor Stat; den havde ogsaa havt Brev fra Kjøbmændene i Molde om, at en engelsk-russisk Flaade var løbet ud for at kapre de hollandske Ostindiefarere. Han fortsatte Reisen nordover og overvintrede i Trondhjem, hvorfra han ligesom Latochnaye har meget at fortælle.

Det sidste Slægtled af det 18de Aarhundrede er for Moldes og Romsdalens Vedkommende præget af Amtmand *Even Hammers* Virksomhed. Trods Fr. Sneedorff's lidet rosende Omtale af Forholdene i 1790, var der baade Initiativ og utvivlsom Fremgang. Var Hans Nobel den mest fremtrædende Personlighed i Amtmandsrækken i Aarhundredets første Halvdel, saa er Hammer det lige saa vist i dets sidste, med en bramfri og stilfærdig, men stadig og frugtbar Virken for Distriktets Opkomst.

Hammer var født i Nes paa Hedernarken 1/7 1732; hans Forældre var Sognepræst Ole Hammer og Ellen Meldal. Student fra Kristiania Kathedralskole 1752 blev han 4 Aar efter (paa Rektor Herslebs Anbefaling) ansat som Lærer („Collega“) ved samme Skole; tog Magistergraden 1758 opsigede 10 Aar efter sin Post og drog udenlands for at studere ved fremmede Universiteter. Man ved, at han har været i Oxford, Cambridge, Leyden, Gottingen og Paris og at han paa sidstnævnte Sted hørte Forelæsninger af Fysikeren Jean Antoine Nollet. At han har benyttet Tiden godt og været anseet som et lovende Embedsmands-Emne, tør man slutte deraf, at han straks efter Hjemkomsten i 1771 uden Ansøgning blev ansat som Sekretær i det norske Rentekammer, 2 Aar efter som Renteskriver i søndenfjeldske Rentekontor og i August 1773 forfremmet til Amtmand i Romsdals Amt. Det skal væsentlig være et af ham i 1771 udgivet Skrift om de norske Forhold, der henedede Struensees Opmærksomhed paa ham. Det bærer Titelen „Philonorvagi“ (~: en patriotisk Nordmands) velmente Tanker til veltænkende Med-Borgere“ og angiver selv paa Titelbladet at være trykt i „Trykkefrihedens første Aar“. Med dette Skrift, der „banede Veien for ham til Lykke og Brød i Statens Tjeneste“, traadte Hammer ind i Rækken af de mange dygtige og hæderlige Nordmænd, som i Aarhundredets sidste Del talte sit Fædrelands Sag ligeoverfor en ofte snæversindet Regjering, og opstillede det Program, hvis Gjennemførelse det blev ham forundt i en høiere administrativ Stilling at virke for. Hammer har sandsynligvis straks ved sin Tiltrædelse af Embedet bosat sig i Molde; i 1775 var han flyttet ind i Enkefru Tønders Gaard, som han i 1779 købte af Abraham Schelderup og mellem Aarene 1787-97 ombyggede og forbedrede saaledes, at Hovedbygningens Takst i sidstnævnte Aar var forhøjet fra 600 til 1000 Rdlr. Det er den nuværende Pelsvarehandler Hansens Gaard (No.) som endnu for et halvt Snes Aar siden stod væsentlig uforandret, med sin symmetriske Inddeling i 4 lige store Kvadrater i begge Etager og med Stabur og Fjøs i Baggaarden. I 1896 undergik Gaarden en Modernisering, da Underetagen indrededes til Butiklokale. Hammer købte tillige *Aarønes* som han opdyrkede og stilledede med og formodentlig beboede om Sommeren (det var, som vi ovenfor har seet, der Fr. Sneedorff traf ham i 1790) og fulgte deri baade sin personlige Smag og Tidsalderens Sværmeri for Landvæsen, Rydning og Plantning. En Samtidig, der delte hans Smag, Søndmøringen Lensmand Sivert Aarflot, hædrede hans Arbeide paa Aarønes med et Digt, og Hammer takkede med et Brev (dateret Molde 8/11 1798), hvori han betegner Agerdyrkning som en Stats bedste Støtte, en hæderlig Syssel og „en velgjørende Kilde til mangfoldige fornødne og nyttige Haandteringer“.

Da Hammer tiltraadte sit Embede, ventede der ham en administrativ Opgave af første Rang: Ophævelsen af det 12/9 1753 etablerede Forbud mod Tilvirkning af Rundfisk i Romsdalen og paa Søndmør. Det var kommet istand ved Bergensernes Bestræbelser, gennem en Kommission, hvori vedk. Distrikter ikke var repræsenterede, og det var fra Bergen Modstanden mod Frigjørelsen kunde ventes. Det heder, at Hammer udvirkede denne ved en Reise til Kjøbenhavn, og det er rimeligt nok, at en saadan har fundet Sted; men Initiativet ligger forud for hans Embedstiltrædelse og kan saaledes ikke tilskrives ham. Sagen havde allerede gjæret i flere Aar forud, saaledes som det vil sees af følgende Fortegnelse over derhen hørende Aktstykker : 30/7 1771 *Molde Borgeres* Ansøgning om Tilladelse til at virke Rundfisk. 10/9 s. A. Foged *J. A. Eeg's* Erklæring derom til Stiftamtmand *Grambow* og 4/10 s. A. dennes Erklæring, der var i Moldes Favør. 27/10 s. A. Brev fra Amtmand *Collin* til Stiftamtmand v. der Osten om Nedsættelse af en Commission. 19/11 1772 Promemoria fra *Hans Jordan* og

andre Borgere i Bergen, 1/12 s. A. Do. fra Magistraten i Bergen til Stiftamtmand *Buger*, Do. fra denne til v. der *Osten* og 9/1 1773 fra denne til *det norske Kammer* i Kjøbenhavn. 17/2 1774 Andragende fra *Holck* i Kjøbenhavn paa Molde Borgeres Vegne. 14/10 s. A. Memorial fra Bønder i Romsdal og 31/10 Promemoria fra *Borgere i Molde* til Amtmand Hammer med en Betænkning af Tolder *Aschenberg*. Derefter fulgte da 16/1 1775 kgl. Commissorium for Amtmand *Hammer*, Foged *J. A. Eeg*, Sorenskriver *Falch* til sammen med 2 fra hver af Byerne Bergen og Molde opnævnte Kjøbmænd at tage Sagen under Behandling. For Molde skulde ifølge Stiftamtmand v. der Ostens Opnævnelse *Ingver Iversen* og *Hans Wabek Paust* møde, men den første blev syg og erstattedes med *Abraham Schelderup*; fra Bergen mødte ved Komm.s Sammentræde paa Nørve 19/4 s. A. ingen, da Tiden havde været for knap. I Mødet paa Nørve fremlagde og protokollerede Moldes Repræsentanter en længere, ganske velskrevet og indgaaende Promemoria, hvori de gennemgik Sagens Historie og gjorde opmærksom paa, at Rundfisken fra Romsdal havde været en søgt Handelsvare baade i Holland og Bergen, og at Opdagelsen af dens Uskikkethed som Handelsvare først var indtruffen, efterat Molde havde faaet Kjøbstadsret og var begyndt at drive Fiske-Export direkte til Udlandet. Ved Forbudet var deres bedste Marked, Holland, blevet ødelagt for dem, og til at drive Handel paa fjernere Farvande savnede de Kapital og Kredit. De havde ogsaa rustet sig med en notarialiter bekræftet Erklæring fra 12 større Firmaer i Amsterdam (18/3 s. A.) om at den romsdalske Rundfisk i Godhed endog overgik den nordlandske.

Ud paa Høsten samledes man til nyt Møde, denne Gang i Molde. Fra Bergen mødte nu *David Frich* og *Johan Reef*, og samtlige foretog en Befaring af Lokalteterne udensunds, 1/2 Mil tilhavs for at overbevise sig om, at der var nok af gode Fisketørringspladse. Hammer havde skaffet meteorologiske Iagttagelser efter opgivet Schema fra Sognepræsterne i Bud (*Fürstenberg*) og Kvernes (*Bull*) til Sammenligning mellem Nordmørs og Romsdalens Klima i de angjældende Maaneder; desuden forelaa en Skrivelse fra *Hans Krohn*. i Bergen til Fordel for Romsdalen. Mødets Forhandlinger er da en Procedure mellem Moldes og Bergens Borgere, hvori sidstnævnte fastholdt det gamle Standpunkt og krævede længere Undersøgelser, inden man skred til Ophævelse af Forbudet. Fra Moldes Side irettelagdes yderligere et Brev fra *Johan A. Hejde* til *Abrah. Schelderup*, hvori han fortæller at han i 1751 som Fører af en Fiskeladning til Bergen tilfældigvis var bleven Vidne til, hvorledes Bergenserne bar sig ad for at overbevise Statholder *Benzon* om den romsdalske Fisks Slethed: de havde overhugget en Fisk af et Parti „Udskotstisk (ikke af den gode sorterede, som han ogsaa havde medbragt) og bedet den høie Herre lugte paa den, medens der til Sammenligning blev forevist en Fisk af et sorteret Parti fra Nordland. Denne prostituerende Skrivelse vilde Sekretæren, Foged *Eeg*, ikke protokollere, men han blev overstemt. Det sidste Fællesmøde holdtes 13/10 og derefter afgav de 3 Kommissiærer sin Indstilling om Forbudets Ophævelse, dog med Iagttagelse af en Del Regler og Straffebestemmelser for at hindre Tilvirkning af mislig Vare i egennyttig Hensigt. Lignende Forløb havde en Aaret efter samlet Kommission for Søndmørs Vedkommende, hvor Hammer igjen præsiderede. Der blev foretaget en Prøve-Tilvirkning, som afsendtes til Bedømmelse i Bergen, Amsterdam, Trondhjem og Kristiansund; Varen blev ifølge et i Bergen optaget Tingvidne kasseret dersteds, medens den fik gunstig Bedømmelse paa de 3 andre Steder. Efter dette Resultat, som forelaa 1778, fulgte 26/7 1781 Ophævelsen af det gamle Forbud.

Den 27de Mai (anden Pintsedag) 1776 foregik i Hustad Kirke en høitidelig Handling, der vistnok egentlig var af borgerlig Art, men som man ved at henlægge den til en kirkelig Festdag og foretage den i Egnens Gudshus søgte at give en særegen Glands; det var den af Amtmand Hammer med en længere Tale ledsagede Ovrerrækkelse af Arveprinds *Fredriks* nylig indstiftede Medalje for Vindskibelighed til *John Brandt* paa Brevik, som Anerkjendelse af hans Fortjenester som Jorddyrker og særlig fordi han var den første, som havde „plantet og avlet en anselig Mængde Potates i denne Egn“. Medaljen, som var tilstillet gennem det kgl. Videnskabsselskab i Trondhjem (dette var efter *Gunnerus's* Død 1773 gaaet over i en mere praktisk Retning), skulde „bæres i et rødt Baand paa Vesten alle hellige Dage og ved andre høitidelige Leiligheder“; den store Tale, hvormed Ovrerrækkelsen foregik, blev trykt i Kjøbenhavn under Titel „Vindskibeligheds høie Fornødenhed og ærefulde Løn“ og er et Pragtstykke af Veltalenhed i Datidens Aand: Religion og Moral, arveundersaatlig Loyalitet og Fædrelandskjærlighed, Sværmeri for nyttig Virksomhed og særlig for Landbruget sammenspindes til et Hele, der er lige saa karakteristisk for Tiden som for Taleren, hvis aandelige Billede ingensteds træder saa klart frem for os som i denne Hjerteudgydelse, der uden tvivl har gjort sin Virkning, om end de Former, hvori Talerens klassiske Lærdom undertiden

bevæger sig, maa have forekommet Tilhørerne lidt dunkle. Medrette kunde en Samtidig (Professor Jacob Baden, den store Latiner) i sin Anmeldelse af den trykte Tale bemærke, at Romsdalens Almue vist har gjort store Øine, da den hørte om „Cæsar, den første romerske Keiser, der opoffrede en Million Mennesker i 50 Feltslag; en Socrates, der maatte tage Forgift; en Abdalonymus og Alexander“ - men han tilføier ogsaa, at Talen trods dette maa „have gjort en ypperlig Virkning hos en ikke aldeles fordærvet Almue“. -- Det fremgaar forøvrigt af Talen, at John Brandt har delt saa mange Foregangsmænds Lod: at blive betragtet med Mistro og mødt med Spot, indtil Resultaterne talte for sig selv. Han nævnes i Mallings „Store og gode Handlinger“ blandt Norges bedste Jordbrugere. Karakteristisk for Hammers Syn paa de økonomiske Forholde i Amtet er det, at han her, ligesom i Fiskerikommissionen, fremhæver Jordbruget som det sikre, der ikke maa forsømmes, og advarer mod at betragte Havet som det kjæreste Element, hvortil „I, mine Venner! uden Forskjel og uden Hensigt (~: Hensyn) til Eders Bopæls nær eller langt Fraliggenhed alt for ofte og alt for ubetænksomt i Tide og Utide betro Eders Liv og Velfærd. Det er ikke enhver af Eder, som formaar at gjøre de anselige og kostelige Udredninger, som udfordres til Havfiskeriets rette Drift“. - - „Naar I arbeide paa Jordens Forbedring, arbeide I for kommende Slægter, og de skulle velsigne Eders Minde“. -

Fra de første Aar af Hammers Virksomhed skriver sig ogsaa Stiftelsen af *D e t r o m s d a l s k e p r a k t i s k e L a n d h u s h o l d n i n g s s e l s k a b*, som i over 100 Aar virkede uafbrudt gennem Præmier og andre Foranstaltninger til Næringsveienes Fremme i Distriktet. Inden dettes Virksomhed nærmere omtales, bør det imidlertid erindres, at Søndmør allerede i 1773 havde faaet et lignende Selskab og saaledes paa dette Omraade var No. 1. Den 2den November s. A. dannedes nemlig efter Opfordring af Sorenskriver Falch et landøkonomisk Selskab, som begyndte med 39 Medlemmer (2 Rdlr. i aarlig Kontingent); dets første Bestyrelse var Provst Peder Nerem (Præses), Sognepræst Hans Strøm, Kaptein Meldal („Assessorer“); Kasserer Johannes Brun og Sekretær Melchior Falch. Amtmand Hammer, som netop var ankommen til sit Embedsdistrikt, meldte sig paa Opfordring straks ind og tilstillede Selskabet en anerkjendende Skrivelse. Aarsmødet holdtes 8 Dage efter St. Hans paa Magdevaagnæsset i Borgund hos M. Boldt, som fik 6 Rdlr. aarlig for Hus, Kaffe og The til Medlemmerne. Selskabet var i Virksomhed til 1779; derefter indtraadte en Pause til 1805, da det i et Møde paa Spilkevig fornyedes og holdt det gaaende til 1816. I Mellemtiden stod det i Forbindelse med det i 1809 stiftede Selskab for Norges Vel og indsamlede ca. 3000 Rdlr. til det norske Universitet. Herefter hører man ikke mere til det, men det synes at være Moderen til det i 1831 stiftede Landhusholdningsselskab for det hele Amt. Den 1/11 1775 udsendte Amtmand Hammer en trykt Indbydelse til Stiftelsen af *et p r a k t i s k L a n d h u s h o l d n i n g s s e l s k a b* for Romsdals Fogderi, og allerede 29/1 1776 kunde Selskabet konstitueres med 44 Medlemmer; 20 Aar efter var Antallet 56, med en aarlig Kontingent af 3 Rdlr. Bestyrelsen bestod af en Præses, to Assessorer, en Sekretær og en Kasserer. Ifølge § 1 i de vedtagne Grundregler skulde Selskabets Virksomhed væsentlig bestaa i Uddeling af Præmier til Bondestanden i Romsdals Fogderi for: „Agerdyrkning, Skoves Opelskning, Fiskeriernes Forbedring, skadelige Rovdyrs og Fugles Ødelæggelse, berømmelige og Vittigheds-Gjerninger“. Disse Præmier blev uddelt hvert Aar paa Stiftelsesdagen, den 29 Januar, i Sekretærens Hus i Molde (den første Sekretær var saavidt vides Auditør Koren) og Dagens Høitidelighed sluttedes med et Aftenselskab hos Præses (selvfølgelig Amtmand Hammer). Det er desværre for Tiden umuligt at skrive dette ærværdige Selskabs Historie, eftersom dets Protokoller er bortkomne i nyeste Tid og endnu ikke gjenfundne; en Præmieliste fra 1809, da Selskabets Virksomhed vel endnu gik væsentlig i det gamle Spor, giver dog Oplysning om, hvad man dengang befattede sig med. Listen indeholder ikke mindre end 28 Nr., idet der udloves Præmie (fra 4 til 15 Rdlr.) for: Bygning af Stenfjøs og Lade; Ildhus med muret Skorsten og Stengulv; Rydning og Optagelse af Jord; Stengjærder; Humledyrkning; Fund af Mineralier, sjældne Dyr og Planter; Indsamling af Ederdun og Fredning af Ederfugl; Sildefangst med Storsildgarn; Havedyrkning; Edelmodigheds- og Vittigheds-gjerninger; lang og tro Tjeneste; Forfærdigelse af Træsko; Afskaffelse af Gjeder og Anskaffelse af engelske Faar; Fund af nye Fiskeklakker; Ophævelse af Sameie uden Rettens Mellekomst; Træplantning; Dygtighed ved Slukning af Ildebrand; Dæksbaade til Stor-Eg-Fiskeri; Fisketilførsel til Molde By; Anskaffelse af Hummerteiner; Udryddelse af Kraaker (4 Sk. pr. St.); forsvarlig Fodring af 6--8 Kjør; Husflid og Børns Oplærelse deri; Tilvirkning af uldne Tøier; Do. af Salt (af Søvand eller Tang). Saaledes søgte Selskabet paa mangfoldige Omraader at anspore til Forbedringer, og det kan vel ikke betvivles,

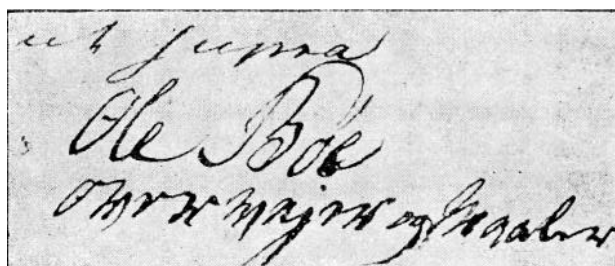
at det i sin mere end hundredeaarige Tilværelse har udrettet meget godt og givet nyttige Impulser til en bedre Drift paa Land og Sø. Hvad den for Nutiden noget dunkle Post „Ædelmodigheds og Vittighedsgjæringer” angaar, da forstod man derved: at overlade paa visse Aar og paa billige Vilkaar et uopryddet Stykke Jord til en Husmand eller Bonde, som vil rydde og hævde samme, og Opfindelse af letvindte Jordbrugsredskaber. Selskabets Sekretær i 1809 var *Nils Leth* og blandt Assessorerne Byfoged Motzfeldt; Amtmanden har formodentlig ogsaa efter Hammers Tid været selvskreven Formand, en Tradition, der senere gik over paa Amtets Landhusholdningsselskab.

U n d s æ t n i n g s k a s s e n for efterladte Nødlidende af forulykkede Fiskere i Romsdals Fogderi blev stiftet ved kgl. Reskript af 12/2 1783. Det kongelige til Amtmand Hammer stilede Brev, hvori hans Forslag til en saadan Pensionskasse approberes som „nyttigt og vel overlagt”, indeholder i 26 Artikler Reglerne for Pengenes Tilveiebringelse, Forvaltning og Anvendelse; de skulde tilveiebringes ved et Bidrag af 4 Sk. af hver Mand paa de Sildefisket søgende Havbaade (Styrmænd betalte 8 Sk.) og bestyredes af Amtmanden som permanent ulønnet Direktør med to Inspektører og en Kasserer, som valgtes af Baadeierne, og ligeledes var ulønnede. Hvis Kassens Indtægter tillod det, skulde det være Direktionen tilladt at uddele Premier paa 5 til 30 Rdlr. for Redning af Medborgere i Havsnød. Kassen bestaar den Dag idag, og Indtægterne opgaves i 1892 til 250 Kr. aarlig. Ved en trykt Plakat af 10/2 1784 bekjendtgjorde Hammer Reskriptets Bestemmelser. Hvorvidt han har nogen Andel i de af Stiftsbefalingsmanden i Trondhjem, Generalløitnant I. W. von der Osten, i 1774 udstedte Bestemmelser om Behandling af Rogn, er ube-

kjendt; men efter alt hvad man ellers ved om hans Initiativ til Næringsveienes Opkomst, er det ganske sandsynligt, at han ogsaa der har været med.

Hammer var ugift; han friede til Byfoged Jalles's ældste Datter Mette Susanne, men hun maatte da betro ham, at hun var hemmelig forlovet med Peder Leth Øvre, den senere Byfoged og Soren-

skriver, og Hammer var ridderlig nok til at skaffe sin lykkeligere Medbeiler det attraaede Embede i Molde; deres Børn blev betænkte i hans Testamente med 100 Rdlr. hver, og en efter Hammer opkaldt Søn af Hospitalsforstander Øvre ligeledes med 100 Rdlr. En Descendent af Byfoged Øvre, Enkefru J. Johnsen i Kristianssund, eier en Sukkerøse af Sølv med Indskrift „Venskabsminde fra E. Hammer

til Fru Sorenskriver Øvre“. Hammer var i sine sidste Leveaar sygelig; hans høitbetroede Tjener var Ole Bøe, som han i 1796 viste den Svaghed at udnævne til Over-veier, en Handling mod hvilken Borgerskabet, som ellers satte Hammer saa høit, indgav en skriftlig Protest. I sit Testamente af 20/4 1791 (et senere af 18/10 1798 paa ustemplet Papir blev ikke stadfæstet af Kancelliet) indsatte han Ole Bøe til Arving af Landstedet Aarønæs (takseret til 878 Rdlr.) som den, der „i mange Aar har tjent mig tro og redelig og omhyggelig seet mig tilgode“. Hammer døde 22/2 1800. Boet udbragtes til 3174 Rdlr., hvoraf Storsteparten tilfaldt en ugift Søster Maria Catharina (bosat i Gran) og efter hendes Død til Børnene af en anden Søster, Giske, gift med Kaptein Knud von Arøe i Ringsaker. Den store Sølvkande, som Moldes Borgerskab havde foræret ham for hans Bestræbelser for Byens og Romsdalens Vel, testamenteredes til hans Brodersøn og Navne (Søn af Generalveimester over Bergens Stift, Kaptein Hammer) „paa det at han af den paa Sølvkanden staaende Inscription kan se, at Retskaffenhed bliver paaskjønnet og belønnet, og deraf lære, at den sande Agtelse ene og alene kan erholdes ved Dydens Udøvelse“. Den var værdsat til 102 Rdlr. Af Regnskabet sees endvidere, at der for Provst Steenbuchs Ligtale (som blev trykt i Rahbeks Tidsskrift „Minerva“) blev

betalt 30 Rdlr. Hammer, som var en Bogven, testamenterede ogsaa 30 Rdlr. til Vid.selskabet i Trondhjem til „nyttige Bøgers Indkjøb“; han og Provst Abraham Meyer findes nævnt blandt Subskribenterne paa Gebhardis store „Danmarks og Norges Historie“. Endelig kan som Bevis paa Hammers store Anseelse i Samtiden tilføies, at paa den Liste over fremtrædende Mænd i Norge, som blev tilstillet Gustaf III (i Anledning af hans Planer om en Annexion af vort Land), opføres Hammer som „väl kjend för ädel själ och stora kunskaper“.

Hammer blev sandsynligvis bisat i Molde Kirke; ialfald fortælles der, at hans Kiste var blandt dem, der ved Ombygningen i 1840 udtoges og nedsattes uden noget Mærke paa Stedet, hvor den høitfortjente Mands Støv hviler.

Den interessanteste Personlighed i Romsdalens Embedskreds i denne Tid, næstefter Even Hammer, er vel *Ole Christian Bull* født i Kristiansund 14/2 1762. Han tilhørte den trønderske Gren af en vidt forgrenet Familie, som har skjænket Landet mange dygtige og patriotiske Embedsmænd. O. C. Bull blev juridisk Kandidat 1784, Prokurator 1787 og Toldkasserer i Molde 1793; dette Embede bestyrede han kun i 3 Aar, idet han i 1796 blev udnævnt til Foged paa Søndmør; men det ser ud, som om han har fattet stor Kjærlighed til den lille By, eftersom han allerede i 1799 havde forfattet den første Beskrivelse deraf under Titelen „Adskilligt om Kjøbstaden Molde“ - og i 1804, da han paa Grund af Øiensvagthed nødtes til at tage Afsked fra Fogedembedet, vendte tilbage dertil og levede der til sin Død 26/8 1814. Han var ogsaa knyttet til Stedet ved Slægtskabsbaand, idet han 23/1 1795 indgik Ægteskab med Fredrik Wiingaards Enke Else Marie Bang, Datter af Kjøbmand og Apotheker Nils Bang; i sine sidste Leveaar eiede han den Gaard i Olsmedsbakken, som siden i mange Aar (fra 1843) beboedes af Enkefru Anna Møller. Den er nu nedreven, og en ny Gaard (Oberstl. Zieglers) opbygget paa Tomten.

O. C. BULL.
(Efter Miniature i *Det norske Selskab, Kr.*,
tegnet af Paul Ipsen. 1792).

Bulls Bog om Molde blev først trykt flere Aar senere i „Topografisk-statistiske Samlinger“, udgivne af Selskabet for Norges Vel. Fortalen er dateret Djuvvigen (paa Søndmør) 14/2 1807. Nogen morsom Bog er det ikke, men gennem den jevne og nøgterne Fremstilling gaar der et Drag af varm Interesse for Byens og Omegns Trivsel, med Bestræbelse for at fremhæve, hvad der dog, trods smaa Forhold, var udrettet. Bull havde ogsaa en lyrisk Aare; man har nemlig adskillige Leilighedsdigte fra hans Haand, hvoraf flere er i romsdalsk-søndmørsk Dialekt. De frembyder det samme karakteristiske Træk, som man kan iagttage hos Edvard Storm og andre samtidige Nordmænd: at deres Dialekt-Digte har et langt friere Sving, en ganske anden Friskhed i Tone og Opfatning end deres Arbejder i Bogsproget. Bulls Leilighedsdigte i sidstnævnte Sprogmedium er høist ordinære, medens hans „Søndmørings Fiskervise“, hans Selskabssang“, Bryllupsdigtet af 1811 og hans Velkomstsang til Amtmand Krohg 1813 allesammen er saa vellykkede, at de bør sikre ham en Plads i denne Gren af vor Litteratur. Bull var Medlem af det „Norske Selskab“ i Kjøbenhavn, i hvis Portræt-samling (der nu opbevares i Kristiania) ogsaa hans Billede findes sammen med Wessels og saa mange andre kjendte Nordmænds. Den lette og spottende Tone, hvori Datidens norske Litterater havde sin Styrke, findes ikke i hans Arbejder i Litteratursproget; men den er kjendelig tilstede i de muntre Dialekt-Vers, hvori han har givet sit Lune frie Tøiler. Sangen til Amtmand Krohg blev foredragen i et Selskab paa Moldegaard i 1813 af en Slægning af Forfatteren og er bevaret for Efterslægten af Byfoged Jalles's Sønnedatter Johanne Christine, der som Barn var tilstede ved Festen og lærte Visen udenad (hun døde i Molde 1888). De her omtalte Bull'ske Digte er trykte i Norske Samlags Tidsskrift *Syn og Segn* for 1902. Bull ligger begravet paa Nordsiden af Molde Kirke, tæt ved Kirkevæggen; Stedet er ikke betegnet, men kan paavises nogenlunde nøjagtig.

Da Bull tiltraadte sit Embede i Molde, foretoges en Omordning af Toldvæsenets Bestyrelse: Bulls Formand i Tolder-Embedet, August *Frederik von Brockdorff*; rykkede op til Toldinspektør; foruden ham og Bull var der 2 Toldbetjente, 3 Undertoldbetjente, 1 Røiert og 7 Led-Betjente (som førte Opsyn med den lange Seil-Led mellem Stat og Stemmet). Lønningerne til dette vidtløftige Apparat slutte en uforholdsmæssig Del af Indtægterne, som i Bulls Funktionstid udgjorde ca. 6000 Rdl. aarlig (efter en af ham opstillet Beregning, udgjorde Lønningerne adskilligt over 1/3 af Indtægten). Toldafgiften paa landvårts kommende Varer (den saakaldte Akcise) opkrævedes sandsynligvis ved „Byens Led“ (ved Nedkjørselen til Olsmedbakken?) og „Fræneledet“ (ved Broen paa øvre Vei?); vestenfra førte dengang ingen egentlig Landevei til Byen. Toldinspektør Brockdorff, som var kommen til Molde i 1785 efter Aschenberg og døde der i 1802, var Kammerjunker og gift med en Dame af den adelige Familie Roepstorff. Han boede i det nuværende No. 11, hvis Vaanebygning i 1797 var takseret for 500 Rdl. og som i mindst 20 Aar havde tilhørt Ingver Iversen. Toldboden blev i denne Tid flyttet fra sin tidligere Plads midt inde i Byen (Jacob Schultz Møllers senere Eiendom) til et hos Thomas Schelderup leiet Lokale længere ude; Leien var nu 50 Rdl. mod 15 Rdl. i Munthes Tid.

Dr. GOLDT.
(Efter Oliemaleri i Reknes Hospital).

Ved *G. Fr. Langes* Død i 1783 skede der en Forandring i Lægeforholdene, idet der istedenfor Hospitalskirurgen beskikkedes en Landphysicus for det hele Amt, som tillige førte Tilsyn med Hospitalet. Den første i denne Række var Landphysicus i han kaldes ogsaa Amtsphysicus) *Johannes Smith* fra Slagelse, hvor hans Fader var Borgermester; Hustruen (Henriette) var Datter af Provst Top sammesteds. Gagen var 300 Rdl. samt 70 Rdl. ved Hospitalet. Smith døde allerede efter et Aars Funktion (15/2 1784 til 22/12 1785) og blev tilligemed sin Frue bisat i Koret. Hans Eftermand var Dr. med. *Mathias Joachim Goldt*, Søn af Toldinspektør G. i Assens, Student fra Ribe 1777. Han fungerede som „Decanus“ paa Borchs Collegium (~: fri Studenterbolig) i Kbhvn. og tog i 1787 Doktorgraden med en Afhandling „De colicoplegia“. Aaret iforveien var han udnævnt til Landphysicus i Romsdalen, men kan neppe have tiltraadt Embedet s. A. hvis han i 1787 har været i Kbhvn. og ladet sig promovere.

I December 1788 giftede Goldt sig med Peter Møllers eneste gjenlevende Datter Christine Margrethe; han beboede da det nuværende No. 9, men flyttede senere til Nabogaarden No. 10 (Midtpartiet af det nuværende Hotel Alexandra) som han sandsynligvis har opført fra nyt, da han ved sin rige Svigerfaders Død i 1796 havde en større Arvelod ivente (hvorom mere nedenfor). Desuden eiede og byggede han Landeiendommen „Nøisomhed“ paa Fannestranden, oprindelig en Husmandsplads (Myren) under Gaarden Berg. Goldt døde 27/10 1808; Sønnen Peter G. blev Student, en Datter Maria blev gift med Smedemester Jakobsen i Aalesund. Da Sneedorff i 1790 besøgte Molde, traf han i Goldt en Bekjendt fra Borchs Collegium; man ser af ovenfor meddelte Beretning, at G. har fulgt ham indover til Veblungsnes. Sandsynligvis var G. en Mand med litterære Interesser; man træffer hans Navn i Subskriptionslisterne paa Edvard Storms Fabler (1782), Prams „Stærkodder“ (1785) og Latocknayses „Voyage en Suede et en Norvége“ (1799). Goldt var (sammen med H. Øvre) Moldes første Forligelseskommissær. Hans oljemalede Portræt, en Gave fra Byfoged Hilmar Møller, opbevares paa Reknes Hospital.

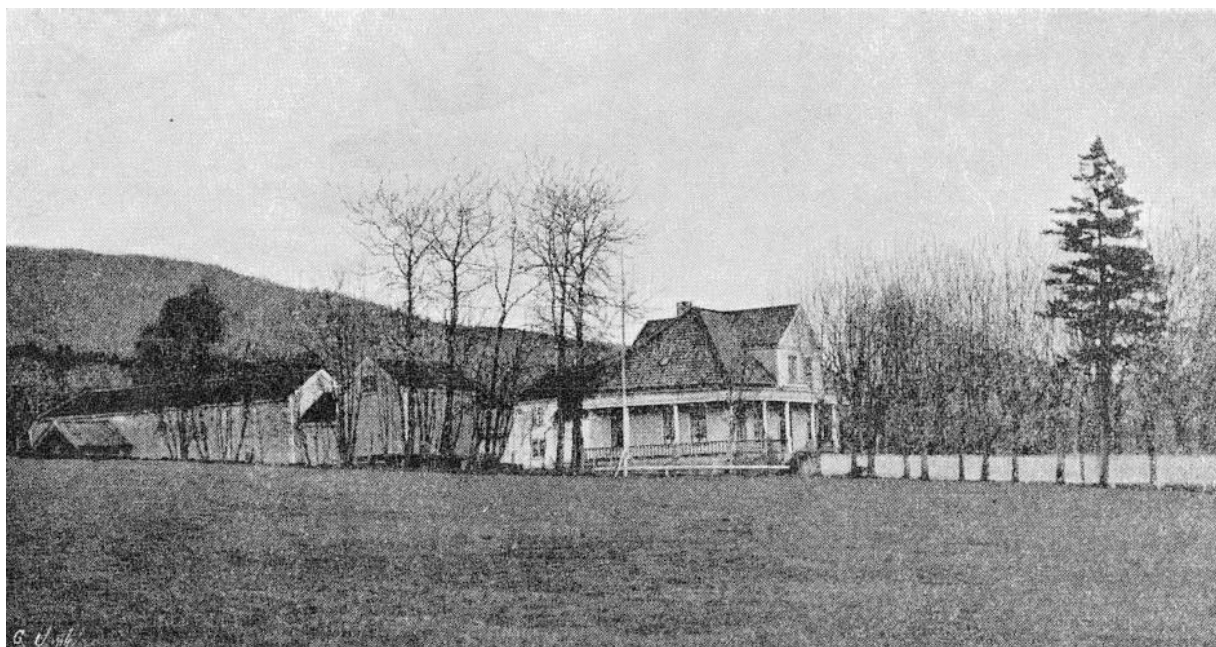
1798 kom der igjen en ny Ordning: Landphysikatet ophævedes og der ansattes en Distrikts-Chirurg for hvert af de 3 Fogderier. Formodentlig har Goldt paa dette Tidspunkt trukket sig tilbage; hans Eftermand ved Hospitalet var *Wilhelm Christian Schladermund*, (f. 1768) som fungerede til 1/6 1813

og døde 1823. Han købte i 1802 efter Enkemadame Anna Aaseth Gaarden No. 99, som ved Eierens Død gik over til Lensmand Stokkeland.

Apothekervæsenet fik ved Udgangen af dette Tidsrum en fast og endelig Ordning. *Christian Resch* havde som Provisor for Apothekeren i Kristianssund bestyret Filialen i Molde fra 1769-93; beboede et lidet Hus til 60 Rdl. med et torvtækket Sidehus til 20 Rdl. (muligens No. 107) saa det har været smaat Stel med Forretningen. I sidstnavnte Aar klagede Borgerne over, at Apotheker Fr. Otto Flohr i Kristianssund var efterladende med at holde „duelig Svend og behørige Corpus af Medicin paa Molde“, hvorfor *Nils Bang* (som havde giftet sig med den konkurrerende Apotheker Jeppe Juels Enke Ingeborg Blom) 31/5 1793 fik Bevilling mod at holde examineret Farmaceut. Han fik dog først en Svend, Helmuth Danhardt, fra Svaneapotheket i Bergen, som blev examineret af Dr. Goldt og efter nogle Aars Tjeneste drog til Tyskland. Bang var født i Bergen 1736 og døde 1807; Svigersønnen Foged O. C. Bull skrev et Sørgedigt over ham, hvori han prises for sin Fredsommelighed:

«Med Blidhed og Fredsind udmærked Du Dig,
Dit Liv var sagtmodigt og stille;
Naar Andre i Trætter indviklede sig,
Du deri ei deltage vilde -».

»NØISOMHED« (bygget af Dr. Goldt; senere Amtmands Krohgs, derefter B. Widths).

Enken døde 1820, Bangs Vaanegaard (No. 105) var med Tilbehør af Laboratorium etc. takseret for 1200 Rdl. 13/1 1800 overtoges Apotheket for en Kjøbesum af 1000 Rdl. af *Erik Theonymus Blix*, som var examineret af Dr. Goldt og i 2 Aar havde bestyret det som Provisor. Han fik Bevilling 5/3 1801 og købte af Postmester Øvre den Gaard, hvori Apotheket siden har været i 100 Aar. Blix holdt fra 1818 Filial i Aalesund og solgte i 1823 sit Apothek for 24 000 Rdl. Han døde 11/1 1825.

Af militære var der fremdeles faa i Molde. 1777 var Løitnant *Tommer* bosat i den gamle Reknesgaard, hvor Enken logerede 10 Aar efter sammen med en Madame Hammer, og omtrent ved samme Tid Kaptein *Israel Olai von Sigholt*, fra hvis Ophold paa Stedet man har et meget karakteristisk Udslag af Datidens Justits i Forholdet mellem Husbonde og Tyende. 1776 12/12 exekverede nemlig Lensmanden i Romsdals Otting, Jakob Jakobsen Skorgen, hos Peder Andersen Setnæs en Hjemtingsdom, som Sigholt havde erhvervet over „Kvindemennesket“ Brit Olsen, da i Tjeneste hos bemeldte Peder. Hun var dømt, fordi hun ulovlig havde undveget uden ringeste Aarsag fra sin Tjeneste hos Citanten, hvorfor hun ifølge Lovens 3 B. 21 Cap. 11te Art. skulde have forbrudt et halvt Aars Løn med 2 Rdl. samt efter Forordn. af 9/8 1754 at staa en Time udi Halsjernet og endelig erstatte Processens Om-

kostninger til Citanten med 4 Rdl, 1 M. 4. Sk. Den korporlige Straf havde hun udstaaet 12/12 1776 ved Gryttens Hovedkirke. Der exekveredes i en Kiste med Laas og Beslag (2 Rdl.), en rød Trøye (1 M. 2 Sk.) og et Snørliv (12 Sk.). Sat sapienti!

Sigholt blev i 1788 Major ved første Oplandske Infanteri-Regiment og pantsatte da sit Løsøre til Byfoged Jalles. 1792 var han igjen i Molde som Oberstløjtnant og maa have fundet sig meget ilde her („siden jeg var saa ulykkelig at hidkomme igjen til dette fatale Sted“, heder det i et Dokument fra s. A.). Ved Sigholts Død 1794 var Boets Aktiva 360 Rdl. Passiva 1043.

Postmesterbestillingen indehavdes fra 1772 af Tolder Aschenberg og efter ham af *Peder Omsen* (f. 1727), som boede i No. 52; han fungerede til 1795, da *Andreas Blom Øvre* konstitueredes formedelst Omsens Alderdomssvaghed. Omsen døde 30/12 1802 og testamenterede sin Eiendom til Peder Grindberg. Posten gik hver Tirsdag nordover og sydover og ankom hver Søndag (dog „dependerer dette meget af Veiret“, som det heder hos O. C. Bull). Mellem Molde og Kristianssund laa Posten over i - 8 Dage (!) i Thingvold, indtil dette blev rettet i 1796 saaledes, at Post fra Molde til Kristianssund fulgte Trondhjems-posten til Heggem, og derfra med særskilt Postfører sendes til Kristianssund. Porto var høi i de Dage; da Stenbuchs Tale ved Hammers Ligbegjængelse sendtes til Rahbek i Kjøbenhavn for at indrykkes i „Minerva“, kostede den i Porto 2 M. 20 Sk. Et almindeligt Brev fra Kra. til Molde kostede 10 Skilling.

Familien Øvre var stærkt repræsenteret i Molde i dette Slægtled. Henrich Øvre var Hospitalsforstander 1787-97, muligens ogsaa tidligere; ialfald var han bosat paa Stedet i 1777. Han eiede ved sin Død Gaardene No. 104 og 106; den første, som var flyttet til Byen fra Osmarkens Jernværk, hvis Hovedbygning den var, takseredes i 1787 til 1000 Rdl. Den stod lige til ca. 1897 i sin gamle Skikkelse med en Sol over Gadedøren (se nedenforstaaende Afbildning), indtil den nævnte Aar blev moderniseret. Øvre var gift med Elisabeth Blom. I 1799 var Stillingen som Hospitalsforstander overtaget af hans Broder (?),

den ovennævnte Postmester Andreas Blom Øvre, Svigersøn af Hans Wabek Paust, som fungerede til 1805. Gaardene No. 104 & 106 overtoges af Henrik Øvres Søn *Jeppe Anthoni Øwe*, en af Byens Originaler, paa hvem Traditionen har overført den nedenfor omtalte Bestemmelse i Auditør Korens Testamente. Endelig har vi *Peder Leth Øvre*, Svigersøn af Byfoged Jalles, Sorenskriver og Byfoged 1787-1802 (hans Søn Peder Jalles Øvre blev den første Apotheker i Aalesund og var gift med Jens Worm Møllers Datter Karen). Han fulgte Tidens Smag for Landvæsenet, idet han købte og opdyrkede Eien ved Molde, ligesom Henrich Øvre eiede Tøndergaarden og Postmester Øvre Aarøhougen. Paa Fannestranden boede endvidere „den kloge Gaardbruger“ Kaptein Klingenberg (Indre Aarø) og „Astronomen, ei Jorddyrkeren“ Foged *Caspar Kahrs* (Elvsaa). I sin Bog om Molde priser O. C. Bull det Arbeide, som af disse Mænd er nedlagt i Fannestrandens Opdyrkelse og Forskjønnelse. „Astronomen“ havde i sin Ungdom været Observator paa Rundetaarn i Kjøbenhavn og synes derfor at have været klogere paa Himmelen end paa Jorden. Han havde i Bergens Kathedralskole nydt den udmærkede Mathematiker Rektor Arentz's Undervisning, og derfra skrev sig vel hans Interesse for Videnskaben. Ogsaa Magnaterne i Moldes Handelsverden fulgte, som vi nedenfor skal se, Exemplet og fjøiede nye Perler til Rækken af vakre Landeiendomme paa Fannestranden.

Sognepræsterne i Bolsø boede som ovenfor nævnt i Molde lige fra Byens Ophøielse til Kjøbstad, idet Kaldet omtrent samtidig (14/4 1741) var udskilt fra Veø. Den første i Rækken, Peter Borch Angell, forlod Stedet allerede i 1746; hans Eftermand *Hans Wiingard* blev der til sin Død 22/3 1758. Han var 2 Gange gift, 2den Gang med Morten Schultz's Enke Hillebor Høyer, som overlevede ham længe og døde i Namdalen 1792 (hos Proprietær Sverdrup, se ovenfor). I sit første Ægteskab havde han 18 Børn, hvoraf 2 Døtre blev gift i Molde: Christence Margrethe med Kjøbmand Johan Thue Finne, derefter med Byfoged Peder Jalles; Margrethe, g. m. Hospitalschirurg G. Fr. Lange. 2 af Sønnerne blev Kjøbmænd i Molde og vil nedenfor blive omtalt. Provst Wiingard beboede ligesom

sin Eftermand Gaarden No. 80, som i 1801 kaldes „den gamle Præstegaard”. Provst *Abraham Meyer*, Præst i Bolsø 1758-86, var født i Helsingør men havde opholdt sig i Norge 13 Aar, da han kom til Molde. Af hans Døtre blev Euphrosine Dorothea gift med Postmester Omsen og Anne Margrethe med Skipper Søren Mørch. Meyer synes at have passet godt ind i Embedskredsen i Molde; ved Stiftelsen af „Det praktiske Landhusholdningsselskab“ præsterede han en begejstret Tale, der er opbevaret i Selskabets Protokol. Provst *Gabriel Dreyer*, en Trønder, boede i Molde 1786-93 i den nuværende Ræstads Gaard, som Enken i 1801 solgte til Provst Steenbuch. Mellem sidstnævnte, som vil blive nærmere omtalt senere, da hans Funktionstid væsentlig tilhører det følgende Aarhundrede, og Provst Dreyer var *Henrik Eder Støren* Prost i Bolsø 1 Aar og *Hans Brondahl Rødseth* i 3 Aar; han døde 40 Aar gammel af Tæring. Den søndmørske Patriot L. A. Rodtwitt har i „Hermoder“ sat ham et Æresminde. Rødseth var Svigersøn af Provst Nerem, det søndmørske Landhusholdningsselskabs første Formand.

Uagtet der hverken i Memoirer eller Reiseskildringer fra hin Tid er overleveret nogen Skildring af Datidens Selskabsliv i Molde, kan man dog saa nogenlunde konstruere sig et Billede deraf. Formerne, hvori man bevægede sig, har rimeligvis været omtrent de samme som et Slægtled senere og hvorom meget gamle Folk lige til det sidste har bevaret Erindringen. Nogen stor Luxus har man neppe udfoldet, dertil var Forholdene idethele for smaa; men de bevarede Registreringsforretninger fra det 18de Aarhundrede fortæller dog om saa megen Stads i Klæder og Sølvtoi etc. at man nok ved Leilighed har kunnet optræde med en vis Glans ogsaa i denne Afkrog af Verden, som Molde dengang maatte være. Har det civiliserede Livs finere Fornødheder faldt kostbare, saa har til Gjengjæld adskilligt af det materielle Grundlag været billigt at tilveiebringe; særlig paa Fisk og Østers har der efter Nutidens Maalestok omtrent ingen Pris været, og i Husene har man selv brygget og bagt og støbt Lys og hjulpet sig, som man kunde. Og saa har man pokuleret og sunget sine Selskabssange efter trykte eller skrevne Visebøger, om Vinteren i Bygaardene, om Sommeren paa de nyryddede Landsteder, priset „Kjønnet” og skummet over af arveundersaatlig Loyalitet for Kongehuset: Navnekongen Christian den VII og den regjerende Kronprins Fredrik og Arveprinsen af samme Navn, Landbrugsmedaljens Stifter og Giver. Man har udentvivel af Hjertet været overbevist om, at

«ingjenstas i Vera e der no saa bra
so i Christians Tvillingrikje»

som det heder i Foged Bulls Selskabssang; og om Aftenen den 28de Januar (Kronprinsens Fødselsdag) har man tøiet Laget for paa Slaget 12 at kunne synges baade til hans og Kongens Pris den 29de:

«Kongjen vaar e go og Son hass e slikslag,
Gu gje seint maa komma den Olykkjes Dag,
naar ein taa dei maa
utur Vera gaa,
Vera ha int' maangje slikje».

Saa har man drøftet Landets Velfærd, speidet efter „Vittigheds og berømmelige Gjæringer“, som kunde give Anledning til en Dydspræmie; og midt i Kredsen, som dens Hoved og Personificationen af den patriotiske Aand skimter vi Amtmand Hammers ærværdige Skikkelse, svag af Legeme i Oldingaaarene, men med Enthusiasmens Ild i Øinene, saadan som Provst Stenbuch har skildret os ham i sin Mindetale: „Hvo af os var ikke Vidne til den Sjæls Blidhed, den Ungdoms Ild indenfor et næsten udtæret Legeme, naar denne vort Romsdals Erechteus (~: en for sin Retfærdighed berømt græsk Sagnhelt) øinede nye Prøver paa Agerdyrkingens Tilvækst og Bondestandens Forbedring i denne Dalstrækning?“ - Og skulde det saa engang imellem hænde, at en og anden „i Trætte indviklede sig,, og saa skjevt til hverandre en Uges Tid, saa har næste Kalas formildet Hjerterne, og Grundakkorden har været den, hvormed Bull slutter sin Sang:

Først og fremst vi ønskje os sjøl Fred og Ro,
 Gud gje ingjen Mand maa kjevas!
 Gud gje Fisk taa Sjøen, Korn og Gras gje gro,
 Gud gje Beista vor maa trivas!
 Gud gje Malmen altid smeltas te Profit,
 Gud gje Pest og Sjukdom aller koma hit!
 Gud gje ingjens Hus naantid bli te Grus -
 Gud gje Kongjen lengje leva!

Det var rimeligt, at man i denne Tidsalder, da. Klublivet tog saadant Opsving paa de toneangivende Steder, ogsaa i Molde vilde skaffe sig en derhen hørende Institution. „Erfaring lærer“ (siger O. C. Bull) at Mennesket er tilbøieligt til Forandringer og uskikket til altid at sysselsætte sig med eet og det samme, i hvor nyttigt dette end kunde være. Dette gav Anledning til, at der i Aaret 1792 blev oprettet en Klub i Molde, under Navn af T r o s k a b s - K l u b b e n, der dels havde Selskabelighed, dels Handels og andre Afgjørelser til Hensigt. Men da det andet Kjøen ikke uden ved visse Høitideligheder og kun sjelden deltog i Sammenkomsterne, troede man sig forbunden til at udfinde et Middel, hvorved det kunde fyldestgøres paa en for det værdig Maade, der tillige maatte gavne de Klubsøgende. Af denne Aarsag blev 1795 en Bogsamling ved Klubben indrettet, som ved et lidet aarligt Bidrag skulde vedligeholdes og saadanne Bøger anskaffes, som kunde være passende for Hvermands Læsning.“ Foruden det egentlige Bibliothek havdes ogsaa de fleste indenlandske Tidender, og endel af de bedste periodiske Skrifter til Læsning paa Klubben.

Af Klubselskabets Love, som blev trykt i Stiftelses-Aaret, eksisterer der et Exemplar paa Universitets-Bibliotheket (optrykt i „Molde Blad“ 1895); men ellers kjender man nu intet til Selskabets Liv i de første Aar af dets Tilværelse, eftersom Protokollen er forsvunden. Først fra 1808 har man Protokoller, ved hvis Hjælp detaljerede Oplysninger kan tilveiebringes. Det har tidligere været antaget, at Selskabets nuværende Navn „Harmonien“ skrev sig fra nævnte Aar; men endnu i 1823 benyttes i Protokollen Betegnelsen „Troskabsklubben“, medens det dertil knyttede Læseselskab kaldet „det harmoniske“; formodentlig har da dette Navn i Tidens Løb fortrængt det første. Klubbens

første Vært har antagelig været Søren Mørch, som efter i nogle Aar at have ført Skib fra Molde slog sig til Ro som Kjøbmand og hos hvem Professor Sneedorff logerede ved sit Besøg i Molde 1790. Det heder nemlig om Auktionen i hans Bo 1796, at den maatte opsættes af Hensyn til, at endel af Værelserne var bortleiet til „et bestemt holdende Samlingssted for Byens Distingverede“. Han boede i No. 149 ved Siden af Peter Møllers Eiendom; Klubben, som endnu eksisterer, er altsaa efter mange Vandringer Byen rundt igjen kommen tilbage til sit Udgangspunkt, idet dens nuværende Lokale ligger omtrent paa det Sted, hvor Peter Møllers Bygninger laa.

„Embedskolonien“ har, efter hvad der ovenfor er frerstillet, øiensynlig fundet Trivsel og fæstet dybe Rødder paa Stedet; den har utvivlsomt ogsaa, foruden ved det derfra udgaende Initiativ og den livligere Omsætning af Dannelses-Elementer og Udbredelse af Kundskaber, ogsaa ved sin blotte Existence støttet Byen i Tider, da Næringsvirksomheden laa nede; men den egentlige Livsnerve maatte dog være Handelen og i Forbindelse dermed en Udvikling af Haandværk og Industri, forsaavidt Betingelserne derfor var tilstede. Idet vi nu gaar over til de Næringsdrivendes Gruppe, skal der først gjøres Rede for Personalet paa Reknes og Moldegaard og dertil knyttede Slægter, hvis Personalialia for Sammenhængens Skyld følges noget udover Tidsskiftet.

Efter Kancelliraad Holsts Flytning fra Stedet overtoges Moldegaard af Premierløjtnant *Hans Müller*, som imidlertid kun havde Gaarden i 2 Aar, da han døde allerede 1766. I hans Tid var Gjertøen bortfæstet til Niels Pierson. 1767 kom Proviantskriver ved Røros Værk, *Abraham Schelderup*, (f. 19/4 1720)

til Molde og optraadte som Kjøber til Moldegaard. Det heder, at han lagde Kjøbesummen kontant paa Auktionsbordet. Man mindes Amtmand Nobels Dage, naar man ser, at Abr. Schelderup 30/4 1768 fredlyser. Øerne samt Moldegaards og Bjørsets Skov og Marker for „ald ulovlig Foretagende“ og erklærer at „de som ingen lovlige Ærinder haver til mine Øer og Holmer, maa entholde sig derfra“. Den pengestærke Mand pantsatte dog i 1775 Moldegaard for 1000 Rdlr. til Reknes Hospital. Abraham Schelderup var født paa Røros; en Brodersøn Christopher Schiøller Schelderup var bosat i Kvikne; en anden Brodersøn, Thomas Junghans Schelderup (om hvem mere nedenfor) var bosat i Molde; en Broderdatter, Elen Maria, havde han adopteret, da hans Ægteskab (med Karen Brems f. 14/6 1728) var barnløst. Adoptivdatteren, Enke efter Løitnant Bie, blev i Abr. Schelderups Dødsaar 1788 gift (27/11) med Peter Møllers ældste Søn *Hans Thiis Møller*, som derved blev Arving til Moldegaard. Allerede 6/6 1789 overdrog Svigermoderen ham Gaardens Bestyrelse og den halve

ABRAHAM SCHELDERUP.

KAREN SCHELDERUP.

(Efter Oliemaleri paa Moldegnord).

Del af Gaarden til ham og Hustru og ved Testament af 27/12 s. A. (som tilligemed Codicil af 12/10 1793 fik kgl. Stadfæstelse sidstnævnte Aar) den 2den Halvdel til deres førstefødte Søn eller Datter. Ligesaa fik han forlods Halvparten i Skibet „Tvende Brødre“. Af Testamentets Bestemmelser forøvrigt kan mærkes, at Thomas J. Schjelderup fik Bjørset eller Gaardens Kjøbesum 750 Rdlr. (hvis H. Th. Møller ønskede at beholde dette Underbrug); Amtmand Hammer hendes Sølv-Kaffeservice (værdsat til 125 Rdlr.) og brune Ridehest (som forresten „kreperede“ inden Eierskens Død); Byfoged Øvre hendes blaamalede Slæde og Kariol samt Taffeluhr; Molde Almueskole 400 Rdlr.; Kvikne Fattige 50 Rdlr. og Amtm. Hammers Husholderske Madame Catharina Larsen den af Enkefru Must byggede Kaarstue („Fruegaarden“), som Fru Schelderup beboede som Enke, med Møblement samt Koen „Cathrinken“ og 2 Sauer, dog med Paalæg om at blive i sin Tjeneste hos Amtm. Hammer, saalænge hendes Kræfter tillod det. Den store Øl-Sølvkande paa 80 Lod (værdsat til 40 Rdlr.) tilfaldt Svigersøn og Datter. Madame Schelderup døde 2/6 1795; Boet blev da opgjort med Aktiva 7918 Rdlr. og Passiva 190 Rdlr.; af Dokumenterne i Stervboet sees, at hun efter Mandens Død tilbragte et Aar i Kjøbenhavn. Af Abraham Schelderup og Hustru findes paa Moldegaard oliemalede Portrætter („skieldret af I. C. Michaelsen“); den Dragt, hvori hun er afmalet, opbevares endnu i Familien. Hun blev bisat i Kirkens Kor.

Peter Møller døde (som ovenfor meddelt) 1796, men hans og Hustruens Stervbo blev først opgjort i 1803 efterat et Samfrændeskifte 1801 var underkjendt af Stiftsoverretten. Boets Eiendele var ved Auktion 10/12 1797 udbragt til 21,046 Rdlr., men det samlede Bo beregnedes til 93,255 Rdlr. Han eiede altsaa ved sin Død henimod „en Tønde Guld“ i Datidens Sprog. De 6 gjenlevende Børn skulde saaledes have hver sine 15,019 Rdlr. men flere af dem havde forlods faaet saa meget, at de stod i Gjæld til Boet. Peter M. og Maren Nagel havde ialt 8 Børn:

1. Jacob Schultz Møller, f. 30/5 1761, † 1808 ugift.
2. Christina Margrete Worm M. f. 22/4 1762, † 8/10 s. A.
3. Maren Abelseth M., f. 2/5 1763 † 8/9 1768.
4. Hans Thiis M., f. 21/4 1761, † 1811, g. m. Elen Maria Schelderup.
5. Nicolai Peter M., f. 11/6 1765, † ca. 1830, g. m. Ulrich Wiingaards Enke.
6. Christopher Abelseth M., f. 23/8 1766, † 1800 ugift.
7. Christina Margrete Worm M. (No. 2), f. 16/1 1771, g. m. Dr. M. J. Goldt.
8. Jens Worm M. f. 3/12 1773, † 13/5 1813, g. m. Lovise Augusta Baade, † 16/4 s. A.

Af denne udprægede Handelsslægt gik kun een den studerende Vei, nemlig Christopher Abelseth M. som blev Student fra Bergens Kathedralskole i 1783, theologisk Kandidat 23/1 1787 og juridisk Do.

HANS THIIIS MØLLER sr.
(Efter Miniature paa Moldegaard).

1794. Han har sandsynligvis mest opholdt sig i Kjøbenhavn, hvor han døde i 1800; af sin Arvelod testamenterede han 3000 Rdlr. til sin Broder Nicolais Børn og Resten til Kabinetssprædikant Lauritz Christensen, mod at denne sørgede for en hæderlig Begravelse. Testamentet blev efter endel Vanskeligheder exekveret i 1803; Christensens Kommissionær i Molde var Kjøbmand Claus L. Stephensen. Af de øvrige Brødre døde *Jacob Schultz* 1808; han boede i et senere bortflyttet Hus ved No. 80, eiede Jægtløst paa Engelholmen ved Moldegaard og Huse i Bud (Fogedbjerg eller Kippersundet), Bømseiljagten „Kristina Margrethe“ (formodentlig opkaldt efter Søsteren) og en Halvpart i Briggen „Maria“. Da Boet blev endelig opgjort i 1812, var dets Aktiva 49,267 Rdlr. Passiva 9627 Rdlr. I Kontanter efterlod han 6831 Rdlr. Nedenstaaende Fortegnelse over hans Butikvarer viser, hvad en velforsynet Butik i Molde dengang kunde præstere:

Manufakturvarer: „Taft, Seladong, Damask, Fløiel, Silketørklæder, andre Tørklæder, Silkestrømper, hvide Allunskinds Mandshandsker, hvide Silkes Frakvanter, Fruentimmerhandsker, Silkebaand, Coulørt Silke, Kammerdugskraver, grov Terre, koulørt Kamelgarn, Chagrin, Linbaand, Florettes Baand, Skjorteknapper, Guldsnorer, Vævelæt (?), mørk blomstret Cattun, Sirts, hvidblomstret, rød, blaa, oliven Cattun, Bomuldstørklæder, Tinket, Nankin, Netteldug, Kallemanke, blaa ulden Damask, Mor, Skalang (?), Flonel, Boxetøi, Stof, Tamis, rødt Chalong, Overlæsting, Øien Stof, rødstribet Lærred, grønt Overlasting, moderne Saloptørklæde, Damask Halvklæde, Engelskin, blaablommet Kallemanke, Dvellig, Morinflor, Kaschemir, Skinvestetøier, røde dobbelte Huer, Kniplinger, Tagger, Petersborger Seildug, Kniver, Sager, Daaser, Spand, Katekismer, Pontoppidans Udtog, Kammer, Vanter, Blyantpenne, Blyanter, Spiger, Angler, Indigo, Salmebøger, Synaaler, Hægter, Papir, Karrer, Theskeer, Lak, Spænder, Bøiller, Naaler, Lysesakser, Skopinder, Hængelaas, Perlebaand, Barberkniver, Hyssing, Torskesnører, Stentavler, Spader, Jern, Plogjern, Stegepander, Grønsæbe, Mandfolkhatte, Kongothe og The de Bohe (?) i Pakker, Allun, Bleghvidt, Anis, Peber, Ingefær, Harpix, Pommerantser, Gummi, Laurbær, Spanskgrønt, Sølvglidt, Staaltraad, Sagogryn, Berlinerblaat, Muskatnødder, Kanarifrø, hvide Bønner, Lysestager, Kobber Kaffekander, Morterere, Messingstager, Tinteriner, Strygejern, Tallerkener, Presenter (bret), Smørfade, Saueskaaler, Kopper, Krukker, Krus, Sildegarn, Bordsager, Vedsager, Tobak, Gryder, Flensburger-Akvavit, Flensburger-Kornbrændevin, dobbelt-destilleret Brændevin, Medoc-Rødvin, Bordeaux-Brændevin, Egetønder, Ankere, Furu-Halvtønder, Bordduger, Servietter, Haandklæder, Lagener“.

Til dette righoldige Butiklager kom da Søbodens Beholdninger: Sild, Korn, Humle, Malt, Tjære, Klipfisk, Raaskjær, Tangaske; af sidstnævnte Vare fandtes 700 Voger à 6 Rdlr. pr. 1000 ~ og 4664 ~

„smaa Tangaske“ à 3 Rdlr. pr. 1000 ~ (altsaa en ringere Sort), pakket i Kippertønder à 1000 ~). Der blev af dette Lager givet 11 Tdr. Korn til de Fattige.

Hans Thiis M. døde paa Moldegaard 1811 og Enken 25/12 1829. Der er bevaret et Miniaturportræt af ham i Guldmedaljon og en Silhouetgruppe, der forestiller ham selv og Frue med 3 af Børnene. I 1788 købte han i Jacob Friis's Opbudsbo Jagten „Fortuna“ for 710 Rdlr. Endvidere fik han som ovenfor nævnt i 1789 Halvparten i Sluppen „To Brødre“, eiede sammen med Broderen Jacob Schultz Briggen „Maria“ og lod paa Moldegaard (nær Teglværket) bygge en Brig „Moldegaards Prøve“ paa 29 1/2 C. L. saa at han altsaa efter Stedets Forhold drev et ikke ubetydeligt Skibsrederi. Betegnende for dettes Vilkaar i den Tid er det, at da sidstnævnte Fartøi var sendt til Danmark efter Korn under Blokaden i Krigs-Aarene og det varede længe med Tilbagekomsten, sagde Eieren en Dag nede paa Bryggen paa Moldeneset: „Den som vil betale mig (her nævntes en ganske

H. TH. MØLLER sr. MED FAMILIE.

(Efter Original paa Moldegaard).

ringe Sum) - skal faa „Moldegaards Prøve“. Faa Dage efter laa Briggen paa Havnen i god Behold og med fuld Kornlast. Der blev Penge at tjene! Folk strømmede til lige fra Søndre Søndmør for at købe, og 2 Hjælpersker sad i Bagstuen paa Moldegaard sysselsat med at tælle Sølvpengene, som kom ind. Traditionen tilføier, at Eieren lod Kornet gaa for rimelig Pris uden at udnytte Situationen. I de samme krigs-Aar indkjøbte M. 20,000 Voger Klipfisk, som han paa Smaafartøier, der lurte sig langs Kysten, skibede til Østlandet. Mindre heldig var han med en Klipfiskladning til Middelhavet, idet Skibet blev liggende der i 3 Aar uden at komme løs, og da M. gav Ordre til at sælge Skibet, var dettes Pris „opspist“ og desuden stiftet en Gjæld paa 2 à 3000 Rdlr. som maatte betales til en Kurs af 200 %. Det af Abraham Schelderup 1782 anlagte Teglbrenneri, hvis Produkt omtaltes saa lidet rosende i 1790, synes i H. Th. M.s Tid at være forbedret; den aarlige Produktion var i 1796 ca. 16 500 Tagsten og 15300 Mursten. Der fortælles, at da Kristianssunds-Matadoren Kaasbøl begyndte at drive Trælastudskibning fra Osmarken (som altsaa maa have beholdt endel af sin ved Alsings Jernverk ruinerede Skov), erklærede Møller, at han vilde tage Repressalier paa Nordmør, hvorefter Kaasbøl sluttede, og hver beholdt sit naturlige Handelsomraade. Foruden Moldegaard eiede

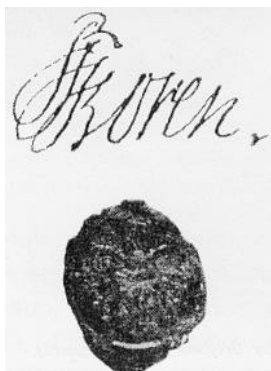
Møller: Bjørset, Aarønes, Eikrem, 2 Brug paa Hovdenak (som var rige Skoggaarde) 2 Brug paa Løvik (Gossen) Draget (Bolsø), Draagen, Fiskeværret Vikene nordenfor Bud og Eiendomme i selve Bud.

Jens Worm Møller, den yngste af Brødrene, residerede i det gamle Fædrehus i Schultzhagen. Han drev ogsaa Klipfiskforretning paa Spanien; ved sin Død havde han Penge tilgode hos Huset Molens & Haase i Barcelona. Stervboet i 1813 viste Aktiva 33,811 Rdlr., Passiva 1545, hvortil kom 989 Rdlr. i Skifteomkostninger. Den ældste Søn *Peter Nicolai*, overtog for 3000 Rdlr. Gaarden No. 151 i Schultzhagen med 10 Husmandsboliger og Baadnøst paa Moldneset; endvidere Eiendommene i Ona (15 Opsiddere) og Lyngvær for 750 Rdlr. Af Stervbogaarden i Schultzhagen blev den gamle „Schultzgaard“ (Jacob Johanssen Schultz's) solgt til Bortflytning; No. 150 til Kasserer Leth for 301

Rdlr. No. 190 til Byfoged Motzfeldt (for 200), som tillige for 1500 Rdlr. købte Boets 3 Gaarde paa Tauterøen. Endelig blev No. 139 solgt til Foged O. C. Bull for 408 Rdlr.

Nicolai Peter Møller, som var født paa den fatale „11te Juni“, var mindre heldig end de andre Brødre. 1789 solgte han sin Gaard (tidligere Ulrich Wiingaards) til Lars Dahl og købte W. Allans Eiendom længere ude for 1093. Han var Eier af Briggen „Tordenskjold“ (kjøbt af Bernt Anker) og drev Forretninger paa Barcelona, hvor han opholdt sig i Aaret 1800. 1801 maatte han sælge „Tordenskjold“, som var pantsat til Jørgen Bech & Co. i Kjøbenhavn. Den blev af Cl. L. Stephenson som Commissionær for Huset Bech købt for 4611 Rdlr. og omdøbt til „Ementze“. Han giftede sig i 1787 med Ulrich Wiingaards Enke; en Datter (Karen Lind Wiingaard) blev gift med Johan Gottlieb Lange. Et nyt Egteskab (med Inger Anna Olsen) var ikke lykkeligt og førte til Separation i 1805. Da det ikke gik med Forretningerne i Molde, flyttede han til Trondhjem, hvor han døde ca. 1830. I 1811 indrykkede han et Sørgedigt (dateret Trondhjem 26/4 1811) over en ung Broderdatter, Karen Brems Møller, i Trondhjems Adresseavis. Han har saaledes ogsaa haft en poetisk Aare; i Trondhjem skal han have ernæret sig som „Lommeprorurator“.

R e k n e s g i k i 1775 over i en ny Families Hænder, da Søren Fietzens ikke længere kunde klare det. Han havde pantsat Gaarden til Hospitalet, hvis Direktion gav Ordre til at sælge den ved Auktion; som Liebhaber optraadte General-Auditør

Peter Fredrik Koren, som ved 3die Auktion fik Tilslaget for 3050 Rdlr. Skjødet er dateret 23/10 1775. Prisen maa siges at være billig, naar det erindres, at Gaardens Huse i 1767 var takserede for 2800 Rdlr. Koren blev imidlertid ikke boende i den gamle Gaard; ved Taksten af 1777 finder vi dennes Hovedbygning (værdsat til 800 Rdlr.) i andre Hænder, medens Koren havde overtaget John Ords Vaanegaard, som fra nu af er den „nye Reknesgaard“. Den blev i 1777 takseret til 1000 Rdlr. (hvoraf 500 Rdlr. for Hovedbygningen), saa der maa antagelig være frasolgt eller bortleiet noget; en af de store Søboder (til 600 Rdlr.) blev som ovenfor nævnt nedtaget og formodentlig solgt til Bortflytning. Koren maa have foretaget enten en Ombygning eller en fuldstændig Nybygning, eftersom Gaardens Hovedbygning i 1787 takseredes til 2000 Rdlr. og det hele Kompleks til 3000 Rdlr. I 1797 var Hovedbygningens Takst kommen ned i 1500 Rdlr. men den var under alle Omstændigheder Moldes bedste og kostbareste Vaanegaard i sin Tid og stod væsentlig uforandret i over 100 Aar, indtil den blev nedrevet ca. 1896 for at give Plads for den nuværende moderne Hovedbygning.

P. Fr. Koren havde, da han kom til Molde, indehavt Byfogedembedet i Kristianssund fra 7/11 1757 til 17/3 1769. Han var Søn af Præst til Stordøen Johan Koren og Dattersan af Biskop Nils

Smed (Smith) i Bergen. Allerede som Byfoged i Kristianssund (et Embede, hvis Indtægter var meget smaa) havde han drevet Forretninger og erhvervet Smølen Gods samt anlagt *Rundø Fyr*; 24/2 1767 blev der udstedt Bevilling, at „Gen. Aud. og Byfoged P. Fr. Koren maa oprette en Fyr, de Søfarende til Nytte, paa Rundø i Søndmør Fogderi“ - paa 40 Aar med Ret til at opkræve 4 Skilling pr. Læst af Fartøier til Bergen, Trondhjem, Kristianssund og Molde. 7/1 1772 blev der givet Extentionsbevilling; 15/11 1823 overdroges Fyret til den norske Stat mod en aarlig Grundleie af 115 Spd. Indtægterne af Fyret var i 1793: Bergen 196 Rdlr. 2 M. 16 Sk., Trondhjem 480-2-10, Kristianssund 185-2-5 og Molde 62-2-23, ialt 925 Rdlr. 2 M. 6 Sk. De 2 følgende Aar henholdsvis 1117 Rdlr. og 710 Rdlr. Til Driften medgik i 1794 (ifølge Boets Regnskaber) 439 Td. engelske Stenkul à 1 Rdlr. Aaret efter blev i Tresfjorden indkjøbt et Tømmerhus for 24 Rdlr. for at flyttes ud til Fyret samt en Jernkakkellovn for 12 Rdlr. Sit Byfogedembede, som han var kjed af, da det havde skaffet ham adskillige Ubehageligheder, skilte han sig fra, idet han i 1769 overlod det for 3500 Rdlr. til sin Søstersøn Johan Koren Christie (Eidsvoldsmandens Fader) og ved Midtsommertid samme Aar drog han ud paa en fleraarig Udenlandsreise; til denne laante han af Thomas Angells Stiftelser 2000 Rdl. mod Pant i Smølen Gods, ligesom han (formodenlig i samme Anledning) skyldte Hilmar Meinche 450) Rdl. Reisen varede 1769 - 1772; i Marts sidstnævnte Aar var han i Frankrige, hvor han gjorde Indkjøb af adskillig Stads til sin Søstersøn (Gulduhr, Staalkaarde med Gehæng o. s. v.). To Aar efter Hjemkomsten overtog han altsaa Reknes og pantsatte samme Aar til Hospitalet for 2075 Rdlr. baade Reknes og Goksøren paa Søndmør (Skyld 6 Voger). Koren drev især Forretning med Tangaske, som i den Tid var en Handelsartikel af Betydning. I 1779 foreslog han for sin Søstersøn, at de skulde være sammen om denne Handel og om muligt blive eneraadende over den paa Nordmøre; Tangasken betalte han med 8 Rdlr. pr. stort Tusinde (1200 Pd). Reknes blev i Korens Tid betydelig forbedret og forskjønned; den vakre grønne Bakke med Gørvelalléens Linie, som er et saa karakteristisk Træk i Moldes Udseende, seet fra Øst, er Korens Værk, idet han omdannede et Terrain af „Ener, Lyng, Morads og Sten til de skjønneste Kornmarker og græsrigeste Enge“ (som det heder i en Samtidigs Beretning) og plantede en Birke-Allé op til sin Humlehave, hvor der aarlig avledes 2 V. (Alléen har senere skiftet Navn, da Trærne af en senere Eier blev ombyttede med en anden Sort). Hovedbygningens Farve var blaa-graa; den har vistnok været stadselig indredet. Koren døde 10/9 1793 i Sogn og blev bisat i et Gravkapel til Stedje Kirke; for Begravelsesomkostningerne udbetaltes 100 Rdlr. til Provst Christie, og hans ældste Datter bekostede Gravstedet med 300 Rdlr. Af Fortegnelsen over hans Efterladenskaber paa Reisen sees, at han har optraadt med standsmæssigt Udstyr: rød Kjole, sorte Skindbenklæder, rød udskaaen Fløielsvest, engelsk Ridesadel o. s. v. I Rangskat betalte han 24 Rdlr. Aaret (~: for sin Titel som General-Auditør).

Koren var ikke gift, men havde 2 naturlige Døtre, nemlig *Anna Louise*, født i April 1768 og døbt i Kristianssund, og *Anna Maria*, født i Oktober 1778 og døbt i Akerø Kirke. Ved Testamente af 28/1 1789 havde Koren indsat dem til Hovedarvinger, saaledes at den ældste skulde have Valget mellem Smølen og Reknes og den yngste det som den ældste ikke tog; endvidere til Deling mellem dem hans øvrige Efterladenskab undtagen endel Smaasummer. I Tilfælde af Giftermaal skulde deres Arv ikke indgaa i Mandens Bo, heller ikke maatte de sælge eller pantsætte den. For den ældste Datters Vedkommende tilføiedes den Betingelse, at hun ikke maatte gifte sig med en vis Peder Holst, Bygdeprokurator (Søn af Anders Holst) i Kristianssund, eller have nogenslags „Omgjængelse“ med ham; i saa Fald forspildte hun sin Arvelod og skulde kun have 100 Rdlr. aarlig. En lignende Trusel rettedes mod den yngste Søster for det Tilfælde, at Peder Holst skulde kaste sine Øine paa hende; hendes Lod skulde da tilfalde Foged Kahrs, som indsattes til Executor testamenti. Boets Formue var ved Korens Død 23153 Rdlr. og Gjæld og Omkostninger 3734 Rdlr. Anna Lovisa, som da var gift med den fra Nordamerika indflyttede *William Main*, valgte Reknes (6000 Rdlr.) hvorefter Anna Maria fik Smølen (3232 Rdlr.) Resten blev delt ligelig. Desuden fik de til Deling Gaardene Goksøren og Fjer-toft samt hver sine 2000 Rdlr. af et Legat i Kjøbenhavn efter Stiftsbefalingsmand Koren. Den i Testamentet omtalte Peder Holst var i 1784 Toldbetjent i Molde, hvor han var Eier af et lidet Hus ved „Blegedammen“. Forbudet mod hans Giftermaal med en af Døtrene blev siden i Traditionen feilagtig overført paa en anden i Molde levende Person, som senere skal omtales.

Da Testamentet skulde fuldbyrdes, opstod der Strid mellem Madame Main paa den ene Side og Foged Kahrs (som Testamentes Fuldbyrder) og Skifteforvalteren paa den anden, idet førstnævnte

haardnakket vægrede sig ved at tillade Registrering og vidnefast Vurdering af Boets Eiendele. Sagen blev indbragt for det danske Cancelli, og da dette uden at træffe nogen Afgjørelse henviste Fogden til at handle efter „Lov og Anordninger“, satte hun sin Vilje igjennem ved under Ed at opgive Værdi for den af hende valgte Arvelod Reknes. Juristerne fik dog senere Anledning til at „læse Loven“ for Arvingerne; Boet var nemlig beheftet med en ubehagelig Proces mellem Afdøde og hans Søstersøn, som var bleven uenige om deres pekuniære Mellemværende; den derom i Korens sidste Levedage førte Skriftveksling indeholdt kostelige Detaljer og gjensidige Komplimenter af en saadan Beskaffenhed, at Skifteretten med Rette derom kunde bemærke: „Man kan ingenlunde se, at nogen af Parterne har taget det mellem dem værende Slægtskab i Betragtning“. Den i 1795 afsagte Decision er forment med en Skarphed, der ikke levner Tvivl om, i hvilken Stemning den er skreven; Christie blev tilkjendt af Stervboet 774 Rdlr. som virkelig blev udbetalt uden yderligere Vrøvl.

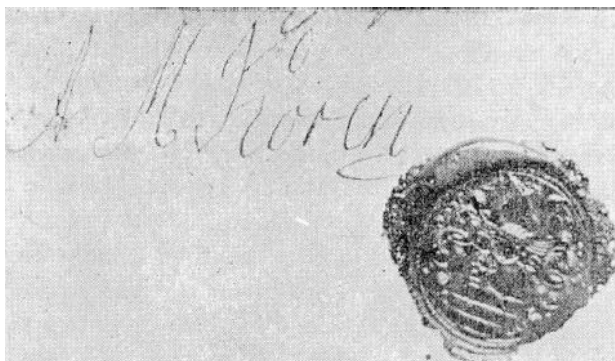
Af de gamle fra forrige Periode døde *William Allan* ca. 1780. Boet registreredes 16/7 1789 efter Enkens Forlangende og udviste bl. a. følgende Eiendele:

1 liden Bomseiljagt paa 10 C. L. - Vaanegaard med Søbod i 3 Etager, Baadnøst, Borstue, Fæhus og Stald. - Et Fiskevær i Bud. - En lukket Stol i Kirken. Heraf købte N. P. Møller Husene for 1093 Rdlr. Thomas Schelderup Fiskeværret for 275 Rdlr. og Dr. Goldt Kirkestolen for 8 Rdlr. Enken døde 12/7 1790; Boets Aktiva var da 9108 Rdlr. Passiva 16 427 Rdlr. Arvingerne gik fra Arv og Gjæld. Allan havde staaet i Forbindelse med: Alexander Farrie i Ervin; Alex. Stephens og John Stephens i Berwick; James Cowie i Montrose; W. Ritchie & Hugh Robinson i Saltcoast; Agent Wolff i Kjøbenhavn; Richard & John Connery i Dublin; Suhr & Søn i Kjøbenhavn og Weddik & Wendell i Amsterdam. Allans Børn var: William, som i over 8 Aar var Moderens Handelsfuldmægtig (det har været ham, som i 1799 var Latocknays Vært og Ledsager). *Hans Fredrik*, f. 11/6 1762, g. m. Ulrikke Antonette Jalles, Præst i Andenes (Ofoten) i 52 Aar, død i Molde 29/1 1847. 13 Børn. *Robert* og *Isabella Margreta*, g. m. Claus L. Stephensen. Som Curator for Robert beskikkedes Peter Henrik Fasmer, der var gift med Daniel Stephensens Enke. Det var saaledes tilsidst gaet ud med den gamle Fører af Moldes første tomastede Skude; men saa havde han en Svigersøn, der forstod at greie Braserne og føre ny Rigdom ind til Byen.

Gottlieb Friedrich Lange, Hospitalschirurg og Handelsmand i én Person, døde 1783; Stervboet viste 1786 Aktiva 5809 Rdlr. Passiva 984 Rdlr. Medicamenterne takseredes for 95 Rdlr. Gaarden blev købt af Cl. L. Stephensen. Fiskeværret i Bud købtes af *Ulrich Wiingaard*, Provst Wiingaards Søn, som døde Aaret efter og blev begravet i Kirkens nordre Kors. Stervboet blev i 1789 opgjort med Aktiva 2460, Passiva 437 Rdlr. Vaanegaarden (No. 37) solgtes for 700 Rdlr. til N. P. Møller, som giftede sig med Enken (se ovenfor). Broderen *Fredrik Nannestad Wiingaard* købte i 1786 Gaarden No. 80 (den gamle Præstegaard) af C. Mejer for 850 Rdlr. (Taksten 1000 Rdlr.); den gik senere over til H. Th. Møller, som eiede den i 1797. Fr. Wiingaard var Fører af Jægten „Tvende Brødre“, hvori Halvdelen eiedes af Abr. Schelderup (se ovenfor). Han døde 4/12 1791; Enken, Else Marie Bang, blev gift med Foged Bull.

Ludvig Munthe Lem, Eier i 1767 af No. 9, flyttede først længer ind i Byen og forlod Stedet i 1780. Gaarden No. 9 indehaves 1777 af *Henrich Løche*; Løche, som var Toldkontrollør, flyttede senere længer ind i Byen.

Johannes Thim Bamberg købte i 1780 Ludvig Lems 2den Gaard, ved Siden af Nils Piersons Enke; han rev ned Forsiden af Gaarden og anlagde en Have istedet. Bamberg maa have drevet

betydelige Forretninger og med Tab, eftersom han i 1798 blev tilpligtet at betale 3288 Rdlr. til Peter Møllers Stervbo. Deraf erholdt Boet Værdier i Molde for 1223 Rdlr. og der blev holdt Exekution i Bambergs Eiendom (Fiskevær) paa Husøen for 159 Rdlr. Bamberg indfandt sig ikke ved Exekutionen og skal senere være flyttet nordpaa. Stranden i østre Schultzhagen hed en Tid „Bambergfjæren“, saa han maa vel have eiet Søbod eller Nøst der. Jacobine Bamberg, f. Aaboe, solgte i 1818 en Tomt der til Konsul Buch for 40 Spd. **Thomas Junghans Schelderup** (Brodersøn af Abr. Schelderup og Søn af Hytteskriver ved Røros Værk Richard Schelderup) var født 11/1 1768 og gift I med Maren Severine Haslund, II Maren Busch Meyer. Han overtog Gaarden No 14 efter Tolder Aschenbergs Enke og byggede en ny Søbod. Toldboden leiede Lokale hos ham for 50 Rdlr. Han vil senere blive omtalt

Søren Mørch, Skibsfører, Svigersøn af Provst Meyer, købte i 1781 en Gaard i Schultzhagen af Chr. Resch for 310 Rdlr. Sandsynligvis har Mørch taget mod Keisende eftersom Sneedorff logerede hos ham i 1790; at han ogsaa bar havt Klublokale, kan sees deraf, at ved hans Død 1796 Auktionen maatte opsættes, da endel af Værelserne var bortleiet til „et bestemt holdende Samlingssted for Byens Distingverede“. Skibsfører *Just Adolph Lahusen*, Svigersøn af Peder Jalles, beboede i 1797 dennes Gaard, som han havde faaet for 200 Rdlr. *Anders Mahle* (Malo), Fører af Briggen „Moldegaards Prøve“, boede i No. 30 (nu Sparebankens Gaard). Han fik i 1794 Lov til at indrede paa egen Bekostning en lukket Stol i Kirken, dog „uden Vinduer eller Gardiners Ophang for ei at tage Udsigten bort fra de bagenfor liggende Stole“. Han døde 15/9 1817 Dagen efter Hjemkomsten fra Skibbrud ved Arkangel. *Thomas Alløfsen*, Fører af Cl. Stephensens Brig „Isabella Margrethe“, boede i No. 131.

CLAUS STEPHENSEN.
(Efter Miniature tilh. Fru
Margrethe Dahl, Molde).

Peder Grindber nævnes som Inkassator 1791; i 1800 arvede han Postmester Omsens Gaard (No. 52), hvor han efter Traditionen skal have havt Klublokale. Han blev 19/1 1802 gift med Anna Kristina Klingenberg og var Overvrager i **1803**. *Jacob Geelmuyden*, g. m. Dorothea Olsen, købte 1799 Fasmers Enkes Gaard (No. 130) for 900 Rdlr. I 1802 købte han Foged Caspar Kahrs's Gaard (Elvsaa), da Kahrs blev Renteskriver i Kjøbenhavn. Geelmuyden var Broder af *Jon Lind Larsen*, Fører af Briggen „Admiral Tordenskjold“. Det gik senere ud med ham; hans Hus blev solgt ved Auktion i 1814, og han blev skilt fra sin Hustru.

Ole Torvig eiede 1777-97 Huset No. 33. Han var gift med Elen Catharine Friis (Datter af Præst i Akerø Hans Friis) og døde 27/9 1799; Enken døde 1824. Torvig eiede Landstedet Lubbenes og har sandsynligvis været regnet med til de „Distingverede“. I Huset ved Siden af (No. 31) boede hans Kones Moster, Sara Lund, Enke i 40 Aar efter Præsten til Akerø Anders Borch Munthe, med hvem hun havde havt 17 Børn. Hun døde 1810. *Bastian Friis*, Veier og Maaler, boede 1767-87 i No. 79 (takseret til 600 Rdlr.); Enken (Else Cathrine Munch) eiede den i 1797. Gaarden hed længe efter „Friisgaarden“. *Jacob Friis* g. m. Hilleborg Olufsdatter Helt, døde 1774; Boet viste: Aktiva 1105 Rdlr., Passiva 1521. Han boede i No. 12 (senere Byfoged Øwres).

Claus Lund Stephensen, Søn af Daniel Stephensen (se ovenfor) købte 1780 Samuel Harboes Gaard (No. 80), som han i 1787 solgte til Sognepræst Gabriel Drejer, da han Aaret forud havde overtaget G. Fr. Langes Eiendom. S. Aar caverede han for 1000 Spd. for cst. Foged Lars Eeg, og Byfoged Jalles attesterede i den Anledning, at Cl. Stephensen var en vederhæftig og formuende Mand. Han var gift med Isabella Margrethe Allan (efter hvem Briggen „Isabella Margrethe“ opkaldtes, et Fartøi paa 53 C. L.) og købte i 1790 i Svigerfaderens Bo 1/49 af en Aktie i Røraas Værk for 701 Rdlr. (den havde Aaret forud indbragt 54 Rdlr.) og 1/7 i Søndre Hegdals Skibsring for 11 Rdlr. Ved Svigerfaderens Død tog han Svigermoderen og hendes umyndige Søn Søren (Robert?) til sig; begge døde i hans Hus. 1797 købte han Lergrovik (John Ords gamle Eiendom) og i 1801 foretog han den store Forandring og Forbedring af sin Bygaard, idet han nedrev dens Hovedbygning og opførte en ny, takseret til 1500 Rdlr. Det er denne Gaard, som i væsentlig uforandret Stand senere har tjent som Lokale for Molde Lærdscole. Til Eiendommen hørte, da han overtog den: Vognskjul, Fæhus, Stald, Hønsehus, 3 Søboder, Baadnøst, Sjaa, Svinehus og 2 Haver. Da Stephensens Virksomhed

gaar langt ind i det 19de Aarh. forlader vi ham midlertidig her for at omtale et Par andre, udenfra tilkomne Borgere, der ligeledes naaede langt frem i Borgerskabets Rækker.

Omkring 1785 kom Lars Olsen Dahl til Molde fra Arendalskanten. Han var født paa Merdø 27/8 1760 og tilhørte en mægtig Slægt af Skippere og Skibsredere, der var bosat dels paa Tromøen, dels i Neskilen (særlig paa Nes førtes der stort Hus, hvorfor det i daglig Tale kaldtes „Nes-Hoffet“); Moderen var af Familien Herlofsen i Kolbjørnsvik, hvor Lars Dahl fra sit 10de Aar (efter Forældrenes Død) voksede op i Huset hos Morbroderan Stian Herlofsen. I Molde, hvor han først førte Skib for Claus Stephensen, giftede han sig 15/5 1788 med Maren Margrethe Friis, Datter af Bastian Friis, og havde i dette Ægteskab 5 Sønner og 5 Døtre. For Stephensen førte han i 1790 til Port Louis og Crossic en Ladning Rogn, Tjære og Tran (et Brev til Rederen er endnu bevaret fra denne Reise). I 1796 hjemførte han fra Nordamerika med eget Skib „Neptunus“ en Ladning Tobaksblade „med god Fordel“ (som det heder hos O. C. Bull). 1803 var hans Velstand saa grundfæstet, at han nedrev sin Gaard No. 27 (tidligere Ulrich Wiingaards) og opbyggede en ny Hovedbygning, takseret for 3000 Rdlr. Med denne Bygning (der senere blev den højere Skoles første Lokale, indtil den i 1860 flyttedes over til Claus Stephensens) satte han en Record, der først blev slaaet ved Opførelsen af de store Hospitalsbygninger; her vil vi ogsaa midlertidig slippe Traaden for at gaa over til en anden markelig Indflytter.

Høsten 1794 forliste en svensk Tremaster ved Harøen. Den tilhørte Joseph Jervell fra Uleåborg, som med sin Søn *Johan Jervell* var ombord; Skibet skulde til Frankrige med Trælast, og Sønnen, som var Student fra Upsala Universitet, skulde til Paris. De havde Adresse til William Main, som nævnte Aar var syg og sengeliggende af Vattersot og døde i Juli (Begravelsen fandt Sted 11/7). Om Vinteren reiste Fader og Søn tilbage til Finland, den sidste som forlovet med Enken Main (Anna Lovise Koren). Vaaren efter stod Brylluppet, og kort efter kom Brudgommens Søskende ligeledes til Molde, hvor samtlige bosatte sig. Ifølge Meddelelse fra Finland (tilveiebragt i 1898 af B. Dahl) indeholder Uleåborg stads kyrkobok derom følgende:

Handlende Josef Jervell, f. 1738, † 1800 20/8, g. m.

Walborg Hoffrén, f. 6/12 1747, † 1799 6/7.

Børn: Johan, f. 1/11 1772.

Margerethe, f. 1774 flyttet til Norge 1797--98.

Anna Cicilia, f. 22/2 1780, flyttet til Stockholm 1799.

Jacob, f. 27/6 1782, flyttet til Stockholm 1798.

Moderen tilhørte en gammel finsk Præsteslægt. Namnet Jervell forklares af den finske Meddeler som Forkortning af Järvela ~: Hjemmet ved Indsøen eller den ved Indsøen boende (af Järvi = tråsk, Indsø). Navnet forekommer ofte i Finland i den forsvenskede Form Jervelin. Af disse Søskende blev Walborg Margrethe gift med Godseier *Nils Wind* paa Søndmør og Anna Cecilie med Byfoged *Fredrik Motzfeldt* (Moldes Repræsentant paa Rigsforsamlingen i 1814); Jacob blev Kjøbmand i Molde. For ikke at forveksles med Broderen, antog Johan Navnet Gørvell; han skildres som en smuk Mand, der førte et selskabeligt Hus og til Minde om sin Upsalatid altid bar Studenterhue af blaat rynket Klæde med sort Dusk. Egteparret Wind fik en sørgelig Død, idet de med 2 Sønner, Joseph og Nils, omkom paa Søen 1/12 1807; Sønnernes Lig blev fundne og begravede i Molde. Om Familien Jervell vil der forøvrigt blive fortalt i næste Tidsrum.

JOHAN GØRVELL.

(Efter Miniature, tilh. Overretssagfører. N. Leth. Molde).

Haandværkets Kaar i Molde maa selvfølgelig fra først af og langt nedigjennem Tiden have været temmelig trange; det er først den moderne Udvikling, som har givet Haandværket mere Luft under Vingerne. Moldes Haandværkere faar da ogsaa sit Pas paaskrevet baade af Reisende og andre (selv den lokalpatriotiske O. C. Bull taler om „uprivilerede Fuskere“), skjönt det ikke kan betvivles,

at der i enkelte Retninger (særlig Snedker- og Tømmermandsfaget, som man i Romsdal synes at have Anlæg for) har været præsteret solid og dygtigt Arbeide. Det daglige Livs Behov for Skotøi og Klæder, for Snedker- og Smedearbeide, har jo maattet skaffe Levebrød til enhver Tid for endel Professionister i disse Fag; hertil kommer da de mere specielle og sjeldnere Fag, at hvis Indehavere i Tidsrummet ca. 1650 1800 følgende kjendes: 1647 *Henrih Jacobsen Schinder*. *Hans Henrichsen*, Guldsmed. Do. *Jørgen Jørgensen* † 1677. 1688 optraadte en for de Tider sjelden Specialist, nemlig en Dykker *Hendrich Kahlen*, som paa Thingmøde 16/11 s. A. paa Venge i Romsdals Otting fik publiceret et kgl. Brev til Stiftamtmand Hans Kaas om Privilegium paa i 15 Aar at opfiske „paa vores Grunde og Jurisdiction udi vort Rige Norge“ Ankere, Toug, Stykker (~: Kanoner) Kobber o. s. v. *Lars Glasmager* 1692 havde Trætte med Kaptein Beverlou om en Grundeseddel. *Knud Kipper* s. A. byggede en Plads „udi Moldefjæren“. 25/8 1699 blev *Ole Larsen Kipper* af Hs. Velbaarenhed Amtmanden antagen at være Vrager og tilse, at Tønderne var rigtige, og 3/7 1700 blev det paa Thinget for Fanne Otting bekendtgjort. at han var „Vrager og Bordklamper“ ved Molde Ladested. 12/1 s. A. købte *Oluf Olufssøn, Messingsmed*, Hus af sin Stiffader Thomas Willumssøn Skot. *Ludvig Borchtorf, Barber*, havde Mageskifte med von Ahnen om Hus og Grund 1698 og nævnes 1706 og senere.

Casten Simensen, Guldsmed 1716 (nævnes i Amtmand Must's Dagbog). *Jan Kippers* Gaard 1717 solgt af Amtmand Nobel til I. P. Testman. *Johan Bredin, Feldbereder*, pantsatte 1739 sit Stampehus til velfornemme Sr. Claus Lund. *Jacob Jochum Tydsk, Kipper*, 1742, pantsatte 1750 sit Hus til Foged Eeg for 30 Rdlr. (Johan Fredrik Tydsk nævnes 1740 uden Angivelse af Haandværk). *Johan Parykmagers* Hus og Grund solgtes 1743 til Morten Lyng for 170 Rdlr. *Peder Ruus* privilegeret *Slagter* 1745. *Peder Bager* 1748 *Lars Larsen Gasmager*, Do. *Cornelius Larsen, Carl Wale Knapmager*. *Johan Lyche, Guldsmed*. *Anders Thoresen, Murmester*. *Hans Parykmager*. *Rasmus Feldbereder*, alle 1748. *Svend Werner, Parykmager* 1755. *Ole Kirkebygger* 1757. *Peder Knudsen, Billedhugger* † 1758 paa Tornæs. *Chr. Olsen Kipper* 1758. *Erik Anders Metzler, Kobberslager* 1759. *Ole Ellingsen, Brøndgraver* 1760. *Peder Kilian, Feldbereder* 1751. *Jonas Andersen, Murmester* 1764. *Anders Huus, Kobberslager* 1764. *Arent Slette, Feldbereder* 1765 (solgte s. A. sin Stampemølle til Peder Kilian, efterat den var pantsat til Foged Eeg for 350 Rdlr.). *Michel Segelcke, Guldsmed* 1765. *Ole Heye,*

Guldsmed 1766. *Willum Brunbas, Maler* 1767 (gift med en Præstedatter fra Bud, Anna Bredal; han var saaledes Svoger af Lorents Lobus og Nicolai Daugaard. som ligeledes var gift med Døtre af Erik Bredal, og af Skipper Anders Bredal). *Ole Michelsen, Sagmester* 1768. *Engelbrecht Matzau, Væver* 1770, købte s. A. Michal Segelckes Hus og Grund for 200 Rdlr. *Mathias Mathiassen Møller, Kobbersmed* 1771. *Parykmager Riis* 1775. *Chr. Jonassen, Parykmager* 1788. *Christopher Ham Mesterbager* 1789. *Torsten Pedersen Jensaard, Gjørtler* 1790 (flyttede til Kristianssund). *Mathias Schultz, Parykmager* 1800 (Regning i Amtmand Hammers Bo paa et Aars Barbering).

Da Foged Bull skrev sin Bog om Molde, havde Byen 2 R e b e r b a n e r (en paa Moldegaards Grund og en paa Reknes; sidstnævnte var anlagt af P. F. Koren og er senere nedlagt) 1 T e g l b r æ n d e r i, 1 P o t a s k e f a b r i k, 1 P o t t e m a g e r i, 1 F e l d b e r e d e r s t a m p e, 1 G a r v e r i, 1 S a g b r u g og 1 Kornmølle.

I 1773 fandt altsaa Schøning Byens Handel liggende i den Grad nede, at den laa „i sidste Aandedræt“ Særlig var det udførte Kvantum Fiskevarer ubetydeligt: 270 Skp. Tørfisk, 87 Skp. Langer, 11 Td. Laks, 620 Td. Rogn, 386 Td. Tran, 568 Td. Sild. Hertil kom da 36,647 St. Bord, 25 Mastespirer og 449 Td. Tjære. Byen havde nu 2 Skibe, idet man foruden den 30 Aar gamle Hukkert „Gezina Catharina“ havde indkjøbt fra Danmark en næsten lige saa gammel Galeas „Maria Christina“, som kun gik fra Molde i nogle faa Aar; desuden 3 Jægter og 6 Vengebaade („Diana“,

„Svanen“, „De to Søstre“, „Bjørnen“, „Mageløs“ og „Gammelbedaget“) De to Skibe holdt det tappert gaende paa England, Holland og særlig Frankrige (St. Martin), hvorfra de hentede det dyrebare Salt; i 1777 afløstes begge af en ny stor Hukkert-Galeas „Christina Magretha“ paa 40 C. L. (bygget 1775) som udstrakte sine Reiser lige til Spanien; den blev fra 1780 ført af Søren Mørch for Peter Møller (efter hvis Datter den formodentlig er opkaldt), og var i flere Aar Moldes eneste Skib. 1783 fik den en Kamerat i en Slup „To Brødre“. 21 C. L., ført af Fredrik Wiingaard for Abraham Schelderup. Den gik ogsaa paa Spanien. Fra 1774 begyndte Hollænderne igjen at vise sig, og de danske og Flensburgerne kom enkelte Aar i saa stort Antal, at de overgik Britterne; særlig var Aaret 1777 mærkeligt i den Henseende, idet her da var 5 danske, 6 Flensburgere og kun 2 Skotlændere. Det var tydeligt nok Peter Møller, som igjen bragte Liv i Klipfiskhandelen; i 1778 skibede han med en stor Hollænder (Christian Breecke af Rotterdam, Hukkert „Vrouwen Johanna & Maria“ 101 C. L.) næsten hele Klipfiskpartiet, 945 Skp., og 100 Skp. Tørfisk til Barcelona og fra 1780 gik hans eget Fartøi stadig den Vei. I 1783 var begge Moldes Fartøier sysselsat for ham paa denne Maade: Søren Mørch med „Christina Margretha“ var underveis med 581 Skp. fra forrige Aar; Fr. Wiingaard med „2 Brødre“ førte ca. 300 Skp., og en stor tysk Skude („Petronelle“ af Altona) 1000 Skp. - altsammen til Barcelona. De to sidste Ladninger er hele Aarets Klipfiskparti. Foruden ham var der da de gamle Exportører: H. W. Paust, W. Allan, Ingver Iversen, G. Fr. Lange og Abraham Schelderup; senere kom nye Kræfter ind: Henrich Øwre, Nils Bang, Claus Stephensen og P. Møllers 3 Sønner, af hvilke særlig Jacob Schultz Møller overtog Faderens Fiske-Export.

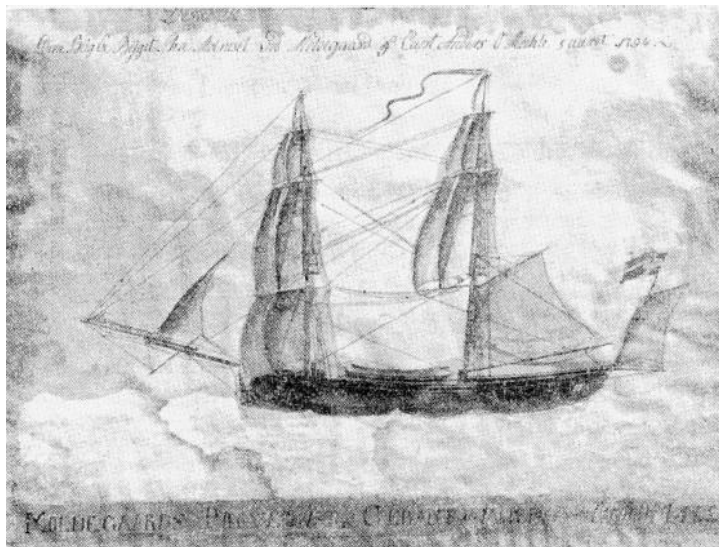
Ser man nærmere paa de enkelte Udførselsartikler, da viser K l i p f i s k e n, hvoraf der i 1768-1776 skibedes Nul eller rent minimale Kvanta, en betydelig Opgang fra 1778, indtil den i 1793 naaede sit Høidepunkt med ca. 5500 Skp. De største Exportører heraf var Jacob S. Møller (1873 Skp. til Barcelona med en Arendalsbrig, foruden 35 Skp. Tørfisk, og 759 Skp. + 37 Skp. Tørfisk, ligeledes til Middelhavet, med Briggen „Maria“ af Molde); N. P. Møller (1082 Skp. + 319 Skp. Tørfisk til Barcelona med en Brig fra Trondhjem); Claus Stephensen (950 Skp. + 158 Skp. Tørfisk til Barcelona med Arendalsbriggen „Neptuni Galei“, ført af Hans Herlofsen, og 451 Skp. sammesteds hen med sin egen Brig „Isabella Margrethe“); William Main (395 Skp. + 189 Skp. Tørfisk til Middelhavet med Arendalsbriggen „Neptunus“). - Uagtet Molde paa dette Tidspunkt havde adskillige større Fartøier selv, ser man, at der for Fiske-Exporten har været Behov for Skibsrum udenfra; og at særlig Arendalsskipperne har været stærkt engageret. T ø r f i s k e n naaede i 1794 sit højeste Tal med 1430 Skp. Af tørrede L a n g e r udførtes 257 Skp. i 1777, men ellers spillede denne Artikel ingen større Rolle; det samme var Tilfælde med s a l t e t T o r s k (163 Td. i 1787) og S e i (50 Td. s. A.), som tilsidst forsvinder fuldstændig fra Listerne. Af saltet S i l d udførtes i 1787 (udelukkende indenrigs ~: Norge, Danmark og Hertugdømmerne) 1781 Td., det højeste Beløb for denne variable Vares Vedkommende. R o g n e n s bedste Aar var i 1791, da der udførtes 1664 Td. Af T r a n skibedes Aaret efter 1376 Td. T j æ r e et enkelt Aar (1783) ikke mindre end 3540 Td. og T r æ l a s t i det bedste Aar (1787) 58,654 Bord. Disse Tal betegner altsaa Høidepunkterne; men idetheletaget viser Perioden Opgang og jevn Virksomhed; Tabellen over Udførselsartikler er i Aarene 1780 -- 1800 jevnt godt fyldt for de fleste Varers Vedkommende, og Toldstedets Indtægter holder sig mellem 4000 og 6000 Rdlr. med enkelte Aars Synken ned til 3000. Værdien af Klipfisk, Tørfisk, Lange og Tran beregnes af O. C. Bull for 1793 til 45,644 Rdlr. Klipfisk (og Lange) betales med 9 Rdlr. pr. Skp, Tran 8 Rdlr. pr. Tønde. Tjære 2 1/2 Rdlr., Kjøbmandsbord 11 Rdlr. pr. 100 og Mindremaalsbord 7 Rdlr. Den største Trælast-Exportar var Cl. Stephensen; af 8 Ladninger i 1793 skibede han de 5.

En ny Vare, som spillede en vis Rolle i dette Tidsrum, var T a n g - A s k e (Soda), som forekommer første Gang i 1776; der udførtes s. A. 22,270 Pd., og allerede 3 Aar efter 595,000 Pd.; 1790, efter et Par Aars Pause 714000 Pd. og ved Aarhundredets Udgang naaedes Millionen. Den blev i 1794 betalt med 6 Rdlr. pr. 1000 Pd. Ogsaa P o t a s k e forekommer (et enkelt Aar ca. 10,000 Pd.), sandsynligvis fra den af Hospitalsforstander Øwre i 1783 anlagte Fabrik i Molde; endvidere M u r s t e n fra Abraham Schelderups Teglverk paa Moldegaard, hvorfra der skibedes til Kristianssund og Trondhjem. K u m m e n (Karve) nævnes af og til som Udførselsvare i Kvanta paa indtil 1500 Pd., den gik tildels til Udlandet; ligesaa E n e b æ r, hvoraf der et enkelt Aar udførtes 5 Td. N ø d d e r nævnes af og til i smaa Kvanta, tildels til Holland. Forøvrigt forekommer de

samme mindre Artikler, som er nævnt i foregaaende Tidsrum: Tørrede Flyndrer, Rav, Rækling, Ansjos, Nakker, Sundmaver, Østers, Talg, Skind, Næver - altsammen i smaa Kvantiteter. Undertiden ogsaa Laks og Makrel.

Med Erhvervelsen af egne Fartøier gik det i det 18de Aarhundredes sidste Decennium raskt fremover; i 1796 havde Molde 6 Brigger: „Admiral Tordenskjold“, „Maria.“ „Isabella Margrethe“, „Adjutor“, „Moldegaards Prøve“ og „Neptunus“. Om disse Fartøier og deres Førere og Eiere findes Oplysninger i den nedenfor meddelte Fortegnelse over Moldes samtlige Skibe. Det stolteste Skib i Flaaden var det førstnævnte, paa 70 C. L., som oprindeligt havde tilhørt Bernt Anker; det fik kort efter en Konkurrent i en ny „Adjutor“ paa 69 C. L., som kom til i 1798. Men den mærkeligste Skude i Flaaden var dog „Moldegaards Prøve“, hvorom O. C. Bull skriver følgende:

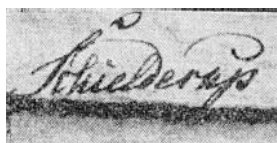
»MOLDEGAARDS PRØVE«.

(Efter en Akvarel fra 1794).

„Endskjønt ordentligt Skibsverft ikke haves, kan det dog ikke forties at Moldegaards Eier, førnævnte Hr. Hans Thiis Møller. i Aaret 1794 lod bygge et 29 1/2 C. L. drægtigt Fyrreskib af Brig-Facon, tæt ved formeldte hans Telgbrænderi. Æren og Fordelen ved dette Anlæg bliver Entreprenøren desto større, da samtlige Materialier er hugne i Gaardens skov, kun de fornødne Egestykker til Spil m. v. undtagne, som ei der var at finde. Billigt er det, at den vindskibelige hetboende Borger og Skipper, Anders Male, ved denne Leilighed omtales, da han som Mester

har blot ved uøvede Medarbeidere, bygget formeldte Skib, som i Ziir og Godhed roses af Kjendere. At Præmium er bleven betalt til mange mindre Fortjente end han, er jeg overbeviist om, og dog fik han ingen, skjønt han søgte derom. Man svarede: Anlægget var ei nyt; at bygge Skibe var almindeligt - kan saa være:”

Der eksisterer 2 Billeder af dette Fartøi; det ene opbevares paa Moldegaard, det andet kom til fældigvis for Dagen i 1903 og er gjengivet ovenfor. Formasten staar langt fremme, formodentlig for at Fartøiet lettere og hurtigere kunde gaa over Stag. Dets „Ziir“ bør man vel ikke tale høit om, men det har vist været en god Skude, og Anders Male pløiede Søen med den 1794 - 1807, stadig paa Langfart: Holland, Frankrige, Spanien, Riga; han har været en ihærdig Krop til at seile.

Med denne forholdsvis stærke Forøgelse af Handelsflaaden fulgte naturligvis endel indflyttede Skipperborgere; *Søren Mørch*, som nævnes første Gang i 1780 (han var muligens fra Danmark, eftersom der omtales en Matias Mørch fra Odense Aaret forud), blev gift med Provst Meyers Datter og bosatte sig i Molde; *Juust Adolf Lahusen* 1785, Svigersøn af Byfoged Jalles; *Lars Dahl* ligeledes 1785 (indkom med Arendalsbriggen „Neptuni Galei“ for at tage Trælast til Irland); *Tønnes Andreas Dahl* 1798, fra Kristianssand, senere gift med Cl. Stephensens Datter; *Jon Lind Larsen* 1799; han var endnu i 1800 Borger af Kr.a og bosat i Arendal, men købte Gaard i Molde 1805.

Mod Aarhundredets Slutning fremkaldte feilslagne Fiskerier en stærk Synken i de udførte Kvanta af Fiskevarer; men samtidig ser man en Stigen for de Artiklers Vedkommende, som var uafhængige af Søens Luner: Trælast, Tangaske og Tjære. De herhen hørende Tal vil blive meddelt i næste Oversigt, da de der fremtræder med større Tydelighed. Forsaavidt synes der ikke at kunne bebreides Stedets Handlende Mangel paa Foretagsomhed; naar en Næringskilde tørredes ud, greb de til de

andre forhaandenværende Muligheder og udnyttede dem stærkere. De andensteds givne Oplysninger om Byens Handelsslægter viser ogsaa, at Cl. Stephensen og Møllerne holdt ud og efterlod betydelige Aktiva. Ikkedestomindre retter Foged Bull, som dog øiensynlig nærede Forkjærlighed for Stedet, den Bebreidelse mod dets Handlende, at de saa for meget paa den øieblikkelige Fordel og manglede Mod til at sætte sig lange Maal. Særlig retter han Opmærksomheden paa Muligheden af at tilvende Byen noget af den nordlandske Handel, som ellers gik til Bergen; men da maatte man ogsaa sætte sig i den dertil nødvendige Bekostning for at have paa Lager de Fornødenheder, Nordlænderne maatte have igjen for sin Fisk. Det har imidlertid ikke undgaaet hans Opmærksomhed, at dette Forsøg paa at gjøre Molde til noget mere end en Kjøbstad for nærmeste Distrikt vilde møde en væsentlig Hindring i Kristianssunds fristende Beliggenhed i Routen; og en nærmere Betragtning af Forholdene turde nok give det Resultat, at Molde har staaet sig bedst paa at følge Principet „smaat og jevnt“; de store Tiltag uden Rygstød af tilstrækkelig Kapital til at bære Følgerne af Uheld og Misgreb vil let blive skjæbnsvangre for et lidet Samfund.

Ved Terskelen mellem det 18de og 19de Aarhundrede møder vi Borgerskabet i Gevær, idet Molde da fik sin Borgervæbning. Den organiseredes 1801, samtidig med andre mindre Byers; allerede paa det ovenfor omtalte Møde i 1746 foreslog Stiftamtmand Stockfleth, at der skulde opnævnes Officerer og Borgerne opøves til Brugen af „Rør-Gewehr“, men det blev dengang ikke realiseret. Korpset var delt i 2 Afdelinger. Første Afdeling omfattede Borgere af Kjøbmands- og Haandværker-Klassen; anden Afdeling bestod af Arbeidere og Huseiere, som ikke havde „Borgerskab“. Hver Afdeling havde 1 Kaptein, 2 Løitnanter og 3 Underofficerer. Apothekeren og de eligerede Borgere var fritagne; de andre var tjenstpligtige fra 16--50-Aars Alder. Ifølge de af begge Afdelingschefer den 24de September 1801 udfærdigede Lister talte 1ste Afdeling 38 Mand foruden Chefen. Løitnanter var *Jeppé Antoni Øwre* og Student *Niels Bendixen*; Underofficerer : Peder Hansen, Mathias Schultz og Erick Røring; Kaptein: *William Allan*. Blandt de Menige var Kjøbmændene Nic. Peter Møller, Lars Dahl, Jacob Schultz Møller, Henning Abelseth, Claus Stephensen, Jens Worm Møller, Hans Thiis Møller (Familien Møller er, som man ser, stærkt repræsenteret). 2den Afdelings Chef var : *Thomas Schelderup*; Løitnanter *Johan Gørvel* og *Jacob Geelmeiden*; Underofficerer : A. Kjøstolsen, Ole Bendixen, Simon Jonsen. Denne Afdeling bestod væsentlig af Arbeidere, Matroser og Tjenestedrenge. Den 6te Oktober 1801 afgav Stiftamtmanden i Trondhjem (Grev Moltke) Indberetning til Cancelliet, og den 14de November s. A. indløb Kongens Tak. Geværer skulde ifølge Moltkes Brev til Byfogden skaffes fra Trondhjems Arsenal for 6 Ort Stykket.

Naar undtages Betjeningen af Batteriet ved Toldboden har Korpset vistnok væsentlig existeret paa Papiret. De Tjenester, som Borgervæbningen i de større Byer ydede som Ordensværn og ved festlige Anledninger (særlig gjælder dette de Byer, der oftere nød Æren af kongelige Besøg) med dertil hørende Uniformering blev der vel i Molde liden eller ingen Brug for. Officers-Titelen synes dog at have være eftertragtet; i Korpsets første Aar androg Johan Gørvell om at blive Premierløitnant istedenfor Jeppé Øwre, hvilket blev afslaaet; derimod ser man af ovenstaaende, at han fik en lignende Charge ved 2den Afdeling. I 1815 var Chefsposten vakant; Løitnanterne var Jeppé Øwre og Erik Wiingaard; ved 2den Afdeling som i 1801. undtagen at E. Wiingaard ogsaa stod som Sekondløitnant. I 1842 var Jeppé Øwre rykket op til Kaptein, og Løitnanterne var P. R. Møller og P. Nicolai Møller.

Det Anstrøg af Komik, som det har faldt i Borgervæbningens Lod at bære paa, som Følge af mangelfuld militær Dressur og Holdning, har vel hellerikke Moldes Borgerkorps været frit for, naar det var nødt til at optræde. I sine Erindringer fortæller T. I. Owren som en Episode fra Batteriets Historie, at en Landhandler Rønneberg paa Valderhoug tilhørende Otring engang voldte stor Forskrækkelse: den kom seilende indover mod Molde i fin Bris med Extra-Seil tilsat for og agter Stor-seilet, hvorfor Vagten paa Batteriet antog den for en tremastet fiendtlig Orlogsmænd og slog Alarm.

Byen kom i Oprør i den Grad, at en af de fjernestboende Mandskaber, Skrædder B . . . paa Olsmedbakken, løb med Geværet paa Skulderen, men uden Benklæder, gennem Byen til Samlingsstedet. Tidspunktet for dette Optrin er ikke meddelt. Hvor der er blevet af Kanonerne vides ikke; de maa tidlig være bortflyttet fra Byen eller kasserede, eftersom man til Høitideligholdelsen af 17de Mai og Kongens Geburtsdag maatte, saa langt Owrens Erindring naaede (han var født 1824) laane Salutkanoner fra Moldegaard eller Aarø (de eneste Steder, hvor man var i Besiddelse af saadanne), hvis ikke noget af Byens større Fartøier var hjemme og kunde gjøre Honnør. En Kanonkugle, der i et af Byens Privathuse tjener som Port-Vægt, er maaske den eneste Levning af Krigs-Aarenes militære Foranstaltninger.

IX.

CHRISTEN PRAMS BESØG 1804. - TANGBRÆNDINGEN. - NÆRINGS- DRIVENDE. - INDFLYTTERE - NÆRINGSFORHOLD 1800-1830. --- EMBEDSMÆND.

Fem Aar efter at Latocknaye havde aflagt en fransk Visit i Molde, fik Byen Besøg af en original og begavet Personlighed, der som Udsending fra Regjeringen havde i Opdrag at studere Næringsforholdene i Norge og specielt for Romsdalens Vedkommende afgive Indberetning om et enkelt omtvistet Spørgsmaal. Det var *Christen Henriksen Pram*, Medlem af det kgl. General-landskønomi- og Commerce-Collegium, Poet og Statsøkonom i een Person, som i Aarene 1804 - 1806 bereiste en stor Del af Norge og nedlagde Resultaterne af sine Iagttagelser i et omfangsrigt Manuskript, som endnu er en af Hovedkilderne for Studiet af Norges økonomiske Forholde i nævnte Tidsrum. Pram var født 1756 paa Lesje (hvor Faderen var Præst), men kom allerede som 8 Aars Gut til Danmark, da hans Fader fik et Præstekald paa Sjælland. Student i 1772 lagde han sig efter Sprog og Skjøn- litteratur, tildels ogsaa Retsvidenskab, dog uden at tage nogen Embedsexamen, hvilket heller ikke blev nødvendigt, da den Opmærksomhed, han vakte ved sine skjønliterære Arbejder, skaffede ham mægtige Velyndere og en Plads som Fuldmægtig i ovennævnte Collegium med det lange Navn. Her blev han da Statsøkonom paa sin Hals og betroedes gjentagne Gange at reise paa offentlig Bekostning i statsøkonomiske Anliggender. Samtidig var han Udgiver og flittig Medarbejder i det af ham og Rahbek grundlagte Tidsskrift „Minerva“, som gennem en længere Aarrække var Organet for den Tids oplyste og patriotiske Publikum i begge Riger - maaske hans bedste Adkomst til at mindes af Efterslægten, eftersom hans af Samtiden beundrede Poemer forlængst er udmønstrede af den Litteratur, som læses.

Efter flere Aars feilslagne Fiskerier var T a n g b r æ n d i n g e n igjen blevet et Spørgsmaal, der nordenfjelds satte Sindene i stærk Bevægelse, idet man gav Røgen fra Tanggruberne Skylden for, at Fisken udeblev fra de gamle Fangstpladse. Situationen havde ikke liden Lighed med Hvalfrednings-striden i vore Dage, idet man paa den ene Side finder omtrent hele Almuen og paa den modsatte Side en „oplyst“ Minoritet, der støttet af Fagmænd forkastede Paastanden om en Sammenhæng mellem Tangbrændingen og det mislige Fiske som ubevist, ubevislig og urimelig. Regjeringen var dengang som nu i en vanskelig Stilling: paa den ene Side en stærk og meget udbredt Opinion, som havde Tilhængere ogsaa inden de „oplystes“ Kreds; paa den anden Side Hensynet til en Næringsvei, som vistnok ikke var betydelig i Sammenligning med Fiskerierne, men alligevel indbringende nok til at fortjene Beskyttelse i Tider, hvor Fiskerierne slog fejl. Man valgte den Udvei at temporisere og udstede foreløbige Resolutioner: Den 8de Februar 1804 bemyndiges Stiftamtmandene i Trondhjems samt Bergens Stift og Amtmanden i Romsdal til at forbyde Tangbrænding paa enkelte Steder i de respektive Distrikter. Amtmand Sommerfelt i Molde havde dog ikke stanset Brændingen i Nordmør, og i Juni s. A. var det dersteds kommet til Uroligheder, idet Fiskerne tog

sig selv tilrette og forstyrrede Arbeidet i Tanggruberne paa Smølen; Eieren af disse, Johan Gørvell i Molde, havde da indgivet Klage over Urostifterne og sagte ogsaa Skadeserstatning.

Disse vanskelige Forholde var det Christen Pram havde faaet til Opgave at studere, for at optræde som Regjeringens Raadgiver med Hensyn til eventuelle Foranstaltninger. Naturforsker var han jo ikke, og det havde vel lidet nyttet at sende en saadan afsted ligeoverfor en Opinion, der var saa forbitret, at den endog gav Tangbrændingen Skylden for - det slette og fugtige Klima, en Klage der, som vi nedenfor skal se, lød helt ind i Gudbrandsdalen. Men han gik til Arbeidet med den redeligste Vilje, et for alle Interesser lydhørt og modtageligt Sind og en forbausende Arbeidskraft til at samle Materiale og føre sine Observationer i Pennen.

Den 13de Juni 1804 forlod Pram Kjøbenhavn og drog over Uddevalla, Gøteborg og Moss til Kristiania, hvor han ankom den 24de. Han var ikke belavet paa noget længere Ophold der paa Opturen, men da hans Reisefelle Biskop Krogh blev noget forsinket, blev han over i 3 à 4 Dage og gjorde sig i Farten bekjendt med saa meget af Forholdene, som han kunde overkomme. Den 28de tiltraadtes Reisen gennem Gudbrandsdalen over Dovre til Trondhjem. Den var langvarig og besværlig paa Grund af uophørligt Regnveir og som Følge deraf opblødte Veie; en Dag brugte de 10 Timer paa 3 Mil. Først den 8de Juli var de fremme; den 10de tager Pram Pennen fat, og at Besværlighederne ikke havde ødelagt hans gode Humør, viser følgende Stub af et Brev til Assessor Rafn i Kjøbenhavn:

„Kjære og værdigste Hædersven og Collega !

At jeg er kommen hid efter en saare besværlig Reise over det Fjeld, som har den Ære at være mit Fødested, viser dog mit Brev til Collegium af Dags Dato. Af Besværlighederne vilde jeg ikke ønsket dig nogen Deel. men af de Behageligheder, som gjorde dem udholdelige, saa meget mere, som disse for dig, der kjender alting fra Cedren til Ysopen, vilde endnu være langt større og og flere end de vare for mig. For mig ere Græs og Mos etc. kun Græs og Mos; men du havde vist her i Egne, hvor vi saa Skyerne langt under vore Fødder og vadede den 5te, 6te, 7de Juli i Sne, fundet mange smukke Ting, som udgivne og beskrevne paa et kun for de Indviede forstaaeligt og for selve Cicero og Plinius ufatteligt Latin vilde forherlige Glorien om dit allerede udødelige Navn “ - - -

Allerede under denne Del af Reisen fik Pram et stærkt Indtryk af Folkemeningen om den Sag, for hvis Skyld hans nordenfjeldske Reise egentlig foretoges:

„Saasart jeg i Begyndelsen af Juli nærmede mig den nordenfjeldske Grændse, mødte jeg alle- vegne Mennesker, som, forud underrettede om, at jeg var udsendt fornemmeligen for at indhente i de nordenfjeldske Havegne Kundskab om Tangbrændingens Virkning, yttrede deres Del af den almindelige Glæde over, at Regjeringen ved for det første og indtil videre at standse den, havde gjengivet Landet det i nogle Aar i den bedste Aarstid savnede gode Vejr og Haab om en velsignet Høst; og anbefalede mig uden at fæste Tro til deres Udsagn, som midt i den almindelige Nød berigede sig ved Tangbrændingen, at bidrage mit til at denne for stedse eller dog for nogen rum Tid maatte blive standset, da man ansaa den for om ej den eneste, saa dog en ufeilbarligen med- virkende Aarsag til, at Himlen i de sildigere Aaringer Sommeren over var uophørligen dækket med Skyer, at Kornet desaarsag ikke blev modent, og at det lidet, der blev at høste, formedelst ved- holdende Regn ej uden raadnet eller groet kunde indbringes, ligesom man og ved Underretning fra Sebygderne vidste, at Fiskeriernes Feilslagen og Fiskevarernes dermed forbundne høye Priser ingen anden Grund havde. - Med deslige Yttringer blev jeg hilset paa de fleste, om ej alle Stationer fra Nord i Gudbrandsdalen indtil jeg kom til Trondhjem. Nordenfor Dovrefjeld havde det, da jeg kom did, rigtignok regnet daglig i to-tre Uger, ogsaa denne Sommer; dog havde Veiret i Foraaret til Midten af Juni været godt, og da man vidste, at der dog var begyndt med at brænde Tang paa et Stykke af Havstrækningen i Nordmør, saa tvivlede man ingenlunde paa, at det nu opkomne Regn- veir var en Virkning just deraf.“ Næsten ligesaa stærk og enstemmig var den Opinion, Pram fore- fandt i selve Trondhjem:

„Ikke meget forskjellig herfra vare deres Yttringer, som, da jeg var kommen til Trondhjem, meddelte mig deres Mening om dette Anliggende. Ikke blot Almuen, men Mennesker af alle Klasser,

synes heri enige, og for det allermeste troede Embedsmændene, Præsterne, Kjøbmændene, alle, at Erfaringen noksom havde bevist, at Fiskeriet ingenlunde bestod med Tangbrændingen, ligesom man og fandt det meget troligt, efter hvad man fra Søbygderne erfor, at Tangrøgen disponerede Luften til at condensere Skyer, skaffe Regn og ved dennes Vedholdenhed ødelægge Jordens Afgrøde.“

Samme Dag som Pram i Trondhjem tog fat paa Forretningerne, skrev han til Amtmand Sommerfeldt i Molde, underrettede ham om dt Ærinde og bebudede sin Ankomst om nogle Uger. Imidlertid var han i Trondhjem optaget med at gjøre sig bekjendt med Stedets Næringsforhold og gjorde et Besøg paa Ørlandet, hvor Aktionen mod Tangbrændingen indleddes med et naturhistorisk Experiment. Det var Prams Hensigt at overbevise sig personlig om Sandheden af Fiskernes Paa-stand, at Tangrøgen dræbte Silden og skræmte Fisken; men en saadan Prøve var ikke let at iværksætte: for det første var Tangbrændingen midlertidig forbudt i Trondhjemsfjorden, og dernæst vilde neppe Fiskerne finde sig i, at et Sildestæng udsattes for Prøven. Den første Vanskelighed kom man let ud over ved en Tilladelse fra den konstituerede Stiftamtmand (Angell), og Krigsraad Holtermann paa Ørlandet lovede sin Assistance med Experimentet, som foregik i en liden Vig af Skjørnen. Der blev brændt 450 Kubikfod Tang i en Grube og 2 Baljer levende Fisk anbragt saaledes, at den ene var udsat for Røgen, den anden ikke; Resultatet var, at Fisken i begge Baljer døde for Experimentet! Men at Røgen var tyk og fæl, kunde Pram bevidne. Efter et Besøg paa Hiteren, hvor han i Præsten Brodtkorb fandt en Tilhænger af Tangbrændingen og i Proprietær Rasmus Parelius (som baade drev Fiskeri og Tanggruber) en Modstander af den, drog Pram til Kristiansund, hvis Næringsforhold han fandt meget tilfredsstillende. Veiret var stormende, saa han maatte vente, inden Reisen kunde fortsættes; han fortæller selv, at det i en hel Uge blæste slig, at man neppe kunde komme over Havnen, og en Baad forliste lige ved Indløbet. Endelig fik han den 6te Sept. godt Veir og tog afsted i en Postmester Christie tilhørende Baad, udstyret med en Karjol fra Nicolai Knudtzon og Ridesadel fra Overvrager Brodtkorb. Man skjønner, at Byens Societet har gjort sit Bedste for at gjøre Reisen behagelig for den celebre Justitsraad. Reiselecture havde han faaet hos Kristianssunds Skjønaand og Leilighedspoet Purup (Seminarist fra Blaagaards Seminar i Danmark), som laante ham et Exemplar af Latocknays „Voyage“. - I fint stille Veir kom han da til Torvigen, hvorfra vi vil lade ham selv faa Ordet for at beskrive sin Indmarsch i Romsdals Fogderi:

„Ved Torvigen, der i en Indhuk af en Bugt er i Skjærm for Havvindens umiddelbare Paastød uden dog at tabe noget af den dermed forbundne mildere Temperatur, saa man sig straks igjen i en smukkere Egn, hvor i det mindste det, der ligger nær om Landingsstedet, ser frugtbarere og skjønnere ud end de egentlige Havegne. Her er en temmelig dyb, men ei trang Dal mellem høie, med Fyrskov bevoksede Bjerger, og Bøndergaarde adspredt allevegne paa de dertil beleiligste Steder. Her er og straks en ordentlig og meget fortræffelig Landvei. En Mil derfra ved Heggem begynder Romsdals Fogderi; men allerede her begynder Fjeldegnens Smukhed at tabe sig. Man ser sig paa en meget stor Slette, Osmarken, der er begrænset mod Nordvest, altsaa imod Havet, af lave, men mod Syd med en Kjæde af overmaade høie Fjelde, hvis hidvendende Nordside er belagt med aldrig smeltende Sne. Det er nemlig Nordsiden af de Klipper, som tilhobe udgjøre Dovrefjeldet, og som her fremstaa i deres frygtelige Skikkelse. Skjønt de ere endnu flere Mile borte, og de mindre optaar-nede af dem skjule mellem sig Sundalens og Egesdalens Bygder, saa sees de dog her som ganske nærliggende. Men her er Egnen aaben for Vesten, hvor den tre Mile lange Fannefjord skjærer sig ind, og hvor den ophører, og endnu en stor Aabning vedbliver længer østefter, er alting Mose, i hvilken kun enkelte fremstikkende Høider bære nogen Skov, Krat eller hist og her lidt dyrket Jord. Af denne er der dog en Del, som danner tildels meget smukke Partier, der hvor Veien gaar de 1 1/2 Mil til Istad, hvor Fannefjorden begynder. Paa dennes søndre Side naar Fjeldet nøgent for det meste lige ned til Vandet. Paa den nordre, hvor Veien gaar, er en, høist 1/4 Mil bred, for det meste smalere, Strimmel af nogenledes fladt Land, som dog kun pletvis er ryddet og dyrket, men saa er ogsaa der en Fjeldryg, som løber i et vester ud, Molde forbi, lige til Havet. Af Fjeldene paa søndre Side ere nogle, et især, som ligger Fjorden meget nær og synes ikke høit, der endda haver bestandig og aldrig smeltende Sne liggende langt ned i deres Kløfter, medens Jorden ligeoverfor paa den nordre Side af den neppe 2000 Alen brede Fjord sees meget frugtbar og stod nu i fuld frodig Grøde. Saaledes viser sig her fordetmeste al den Jordbund, som var opdyrket, men overalt ser man lige ved Siden af

skjønne Kornagre og Engstykker det uopdyrkede at ligge der ligesaa goldt og øde som de svampige Mosehuller oppe paa Fjeldaasene. Culturens Magt til at forvandle Ørkener til frugtbart Land er her ganske synderligt fremlysende. Kun maa man undres, at denne her saa aabent for alles Øine liggende Erfaring ei har paaskyndet, at al dyrkelig Jord i denne Møien saa meget lovende Egn ei allerede for længe siden er bleven opdyrket. Neppe er Aarsagen nogen anden end at her er en Fjord, som ofte giver rigt Sildefiskeri, og dertil har stor Bekvemhed, der afdrager dens Bredders Beboere fra Markarbeidet, for at passe det saa ofte rigere og straks lønnende Fiskeri, hvorved dog disse, naar det slaar feil, som det dog saa ofte gjør, have intet, men mangle siden Kraft og Evne, som ogsaa Jordarbeidet kræver. Jo nærmere man kommer Molde, jo hyppigere bliver Synet af opdyrkede og i skjøn Vækst staaende Agre, smukke Enge, nette Bøndergaarde og nogle Landhuse. Hist og her har dog, hele Veien nedigjennem, baade Fjeldsiden og Sletten vakke Skovstrækninger af Fyr og Løvtrær. Men lige til tæt ved Molde By ser man ved Siden af de smukkeste Agre, de frugtbareste Haver, hvor Pærer, Reine-Clauder og Mængde andre kjæle Trær og Vækster naa Fuldkommenhed - Fjeldmosen brun, svampig og gold lige ned til landeveien.

Den 8de September kom jeg til Molde. Fjorden er her over til Bolsø mere end en halv og lidt længer i Vester over en hel Mil bred. De Øer, som opfyldte Farvandet imod Syd, ere temmelig lave, ogsaa mindre ufrugtbare nu end nogen af de nordligere Øer i Nordmøre og Fosens Fogderi; men længer i Syd er hele Horizonten kantet med Fjeldtoppe, som alle endnu i Aar, da man dog forsikrede Sommervarmen havde bortsmeltet meget mere af Fjeldsneen end den pleier, saaes belagte med større eller mindre Sneflugge. Disse Fjelde er tilsammen af Norges høieste, nemlig Dovrinerne (?) af hvilke de Romsdalske Øers ere kun Fortsættelse. Det bekjendte Romsdals Horn er en af disse Fjeldtinder, den synes ei engang her at være af de høieste, endog den tjener Fiskerne til Med hele 12 Mile ude i Havet.

Adgangen til Molde fra Landsiden er meget skjøn. Paa en liden i Søen fremstikkende Høide ligger *M o l d e G a r d*, af Udseende som en af de gamle danske Herregaarde, omgiven med høie Linde eller vilde Kastanietrær, som udgjøre en liden Bosket (~: Lund). Fra denne gaar en stor gammel Allé ned til Byen, som ligger derfra kun en 5--600 Skridt.

Men nu kommer man i en Gade, der neppe er bred nok til der at kjøre med en Vogn; de fleste Steder er det umuligt, at to kunde kjøre hinanden forbi. Den løber labyrintisk i alle mulige Retninger. Der er nogle Bigader, men disse ere saa smale, at der aldeles ikke kan kjøres. Af Husene ere *Kjøbmand Steffensens*, et der tilhører Amtmanden, meget vel og maaske endnu tre fire temmelig vel bygte. De øvrige alle slette, forfaldne og gamle, for en Del yderst usle.

Havn er her ikke. Reden er, sagde man mig, mere end man efter Beliggenheden skulde vente, tryk og fri for svær Søgang. Dog kunne kun smaa Fartøier lægge lige ind til Bryggerne. Der løber en stor og en mindre Aa ned fra det tæt bagved liggende Bjerg; hin driver en Sag og de Kværne, som male det Korn, som fortæres i Byen. Dens Indbyggeses Antal stiger efter Tællingen 1801 kun til 801. Af Kjøbmændene ere de vigtigste:

Steffensen, der vurderes paa 50,000 Rdlr.

Hans Møller, Eieren af Molde Gaard, 50,000 Rdlr.

Jacob Møller, hans Broder, 20,000 Rdlr.

Jens Worm, Krambodhandler, af lignende Formue, 20,000 Rdlr.

Schelderup, Kornhandler, 15- 16.000 Rdlr.

Abelseth. & Wiingard, ere nyligen her nedsatte Begyndere, flinke og unge Mænd, som synes med Klogskab at arbeide sig frem, dannede paa et Par af de gode Contorer i Trondhjem.

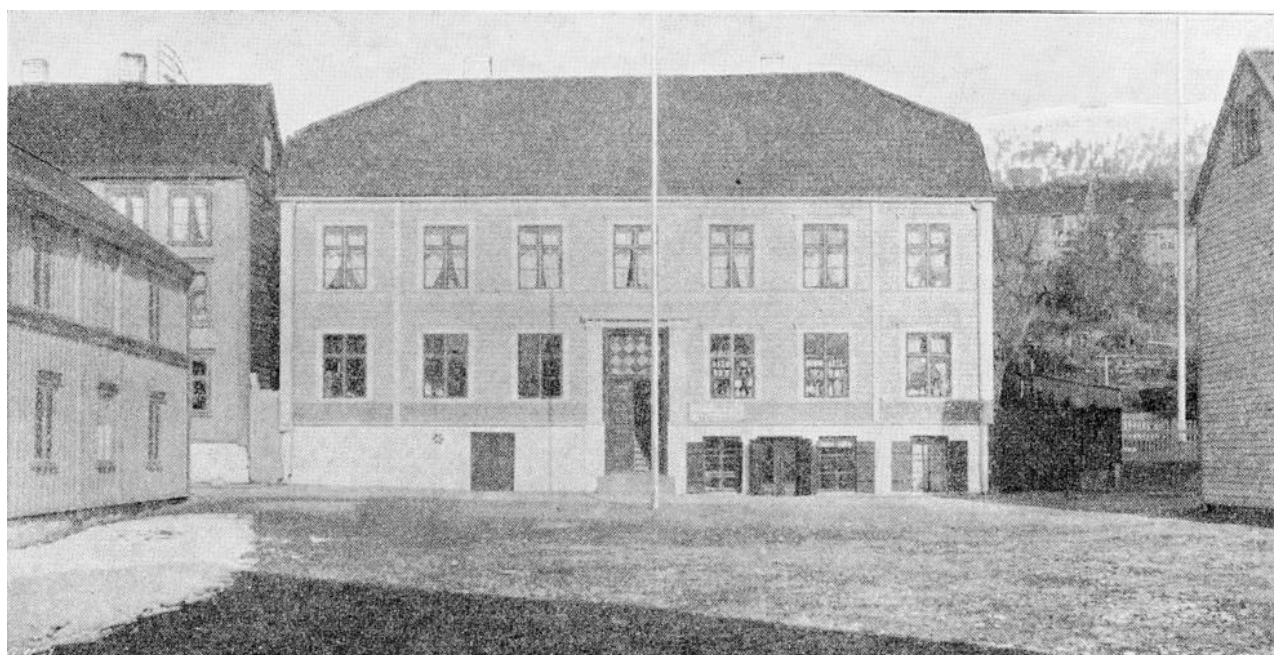
Gelmuyden, ogsaa en drivtig Begynder.

Aland (~: Allan), der har en Del Aar opholdt sig i Engelland, Mand af Cultur og Duelighed.

Gørvell, svensk af Fødsel, Mand af Formue, Eier eller Besidder af en stor Del af Smølen og andre Grundeiendomme, men befatter sig lidet eller intet med Handelen. Derimod har han Sildenøtter og deltager alvorligen for egen Regning i Sildefiskningen. Som Besidder af Smølen har han stor Del i Tangbrændingen, dels ved at lade brænde for egen Regning, dels ved at leie Tangland bort til andre. Til Held for de arme Nordmøringer, som i Aar forgrebe sig saa voldeligen paa Tangbrænderne, er denne Mand ædel nok til ei at ville bringe dem i Ulykke, men heller at bære et betydeligt Tab.

Dahl, Krambodhandler.

Her er for Resten nogle ubetydelige Høkere, som eie lidet eller intet, ligesom og Haandværkerne tilhobe ere under det middelmaadige; de bestaa i: 3 Smede, 3 Snedkere, 1 Garver, 1 Feldbereder, 3 Skræddere, 1 Guldsmed, 1 (god) Kobbersmed, 1 Murmester, 1 Tømmermand. ---- Her er intet, som kvalificerer sig til Benævnelsen Fabrik. uden det skulde være et Potaske-Kogeri af ringe Betydning. Det var, medens jeg var der, ei i Brug, og jeg fik det ikke at se. Uagtet der i Indbyggerne hist og her af Skovbønderne koges en hel Del Potaske, sees dog af Toldlisterne kun en Gang. i Aaret 1799, at være udført et Parti af 3470 Pd. - Fortegnelserne over Ind- og Udførselen viser, hvor lidet betydelig den hele Handel og Omsætning her er, og at Tangasken, dette i detmindste saare ækvi-voke (~: tvetydige) Product, har af alle Artikler været den vigtigste, skjønt ogsaa Handelen med dette har her været langt ringere end i Kristianssund, hvorhen endog ei ubetydelige Kvanta deraf aarlig til videre Forhandling aarlig ere udførte.”

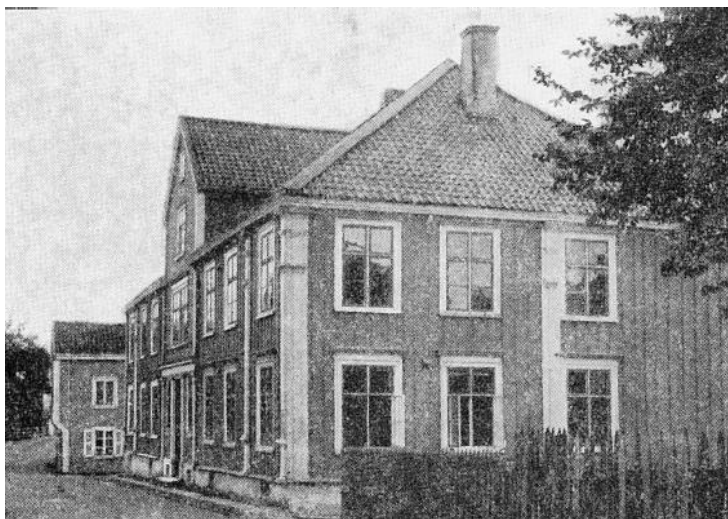

LARS DAHL'S GAARD (Skolegaard 1832 - 65; senere Amtmand Leth's).

Efter at have anført endel statistiske Opgaver over Omsætningen i Molde, kommer Pram til følgende Resultat: - Ved den løseste Betragtning synes heller intet synderligere end en Kjøbstads Anlæg der, hvor Molde er lagt. Den ligger paa en af de mindst tillokkende Steder i hele Romsdalen, naar det ikke skulde være ude ved det vilde Hav eller i en utilgjængelig Fjeldkrog. Der er ingen Havn. Det er saa langt inde fra Havet, at det ei som i Kristianssund gaar an i en Hast for en Storm eller med Havari at smutte herind. Uagtet Byen ligger paa det faste Land, og der hid gaar en fortræffelig Landevei, saa er den dog lige saa vanskelig at komme til som Havbyen Kristianssund, da man skal paa denne Vei to Gange over Søen, den ene Gang over en af de værste og farligste Fjorde; den har paa sit faste Land kun en meget smal Landstrimmel at forsyne eller hente Forsyning fra; og ind til det egentlige Opland, det indre Romsdal, er der 4 Mil af den farligste og værste Søvei. Det er intet Under, at en saaledes beliggende By, der har det saa meget beleiligere Kristianssund, med denne Byes fortræffelige Havn, kun otte Mile borte. bliver stedse i sin oprindelige Middelmaadighed.“

„Oplandets Handel har efter dens Natur derfor og skaffet sig et andet Centrum; dette er R o m s - d a l s M a r k e d, som holdes paa Devold i Gryttens Præstegjæld hvert Aar første Oktober og følgende Dage, hvor Omsætningen er meget betydelig. Ei alene hele det indre Romsdalen, men end mere det tilgrændsende af Gudbrandsdalen afsætter her den betydelige Del af deres Producter og forsyne sig med de Artikler, som de maa hente udenfor deres egne Egne. Uagtet det til det nærmeste af Gud-

brandsdalen har hid (~ : til Molde) kun 6--8 Mil mod henved 30 til Kristiania og circa 20 Mil høist besværlig Vei til Trondhjem, saa have dog Dølerne med Molde saare liden Omsætning, da Fjeldboen har Frygt for den dem uvante Søreise, saa meget mere som den selv for den Tilvante er baade ubehagelig og farlig, desuden for Landmanden, som farer med sine egne Heste og yderst sparsommelig, altfor kostbar. Markedet bliver derfor desmere besøgt. Her samles de, som besørg Landhandelen, fra hele Gudbrandsdalen, især de nordre Egne, og hele Romsdals Amt. Dette Marked besøges og af Folk ei alene fra nordre Bergenhus Amt, men ogsaa af de Handlende fra Trondhjemsfjordens østlige Egne, Levanger og fra Trondhjem selv. At denne Forsyning sker paa et Marked en Gang om Aaret, ei i en Kjøbstad, hvor Landmanden stedse kunde finde hvad han behøver, stedse afsætte sit Product, har den store Uleilighed, at han, ei formuende nok til paa engang at forsyne sig for et helt Aar eller til at hengjemme de Varer, han har at afsætte, lige saa længe. maa overlade sig til Landkræmmeren eller Handelskarlene, ~ : Prangerne. hvilke naturligvis udrette Omsætningen saa meget til deres og saa lidet til Bondens Fordel som muligt. Fordelen af Prangeriet forleder ogsaa en uforholdsmæssig stor Del af de ædle Dalehoere til at forlade deres hæderlige Fjeldbondeliv for at

CLAUS STEPHENSENS GAARD. (Skolegaard 1866--1904),

streife Landet om paa denne Handel, blive derved ei blot spildte for deres Egns Næring og Arbeide, men hente fra det Vagabonde Liv Sæder hjem med sig, som ingenlunde ere forældende.“

Idet Pram kommer til dette, for den nulevende Slægt af Moldensere vistnok forbløffende Resultat angaaende Moldes Mangel paa Existentsberettigelse som Kjøbstad for Romsdalen, paastaar han at være i Overensstemmelse med en stærk og udbredt Opinion. „Jeg hører alle aldeles enstemmigen yttre det Ønske, hvis Opfyldelse da ansees som et væsentligt Skridt til Bedste for den hele vide Omegn, at den Romsdalske Kjøbstad maatte forlægges til et bekvemere, eller da Molde ligger aldeles

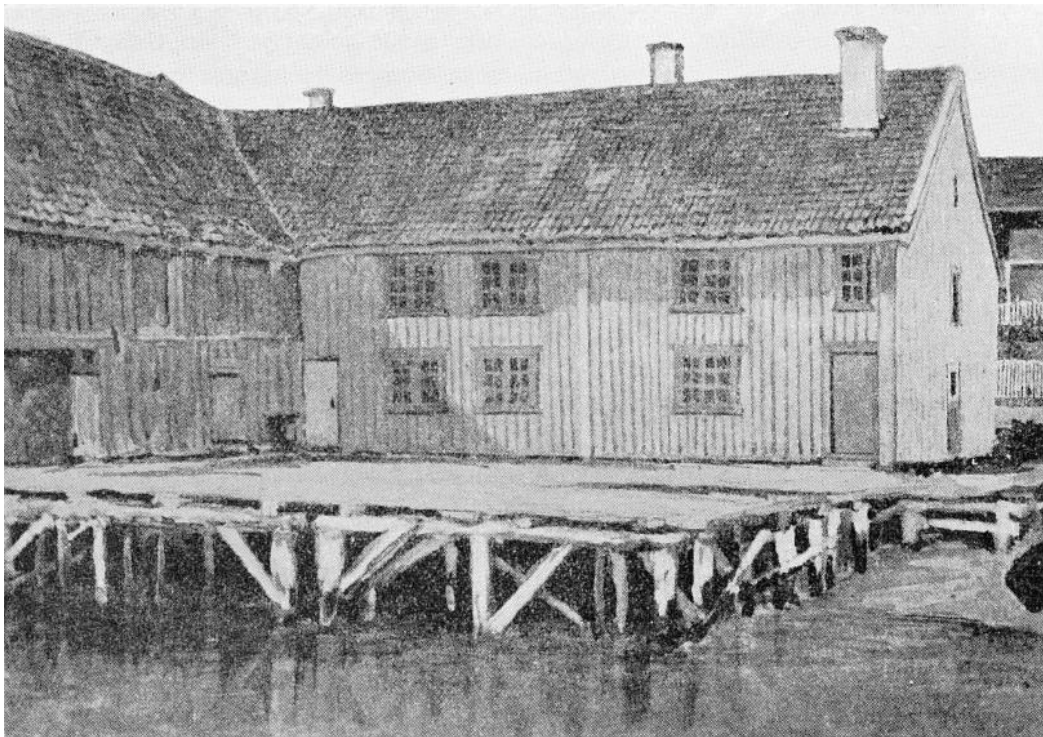
ikke bekvemt, paa et mindre ubekvemt, men til Øiemedet passende Sted. For et saadant anser man, om ei selve Veblungsnæsset, saa en af de mange der i Nærheden beliggende Havne, hvorhen man fra Oplandet kunde komme enten ligefrem til Lands eller dog efter blot at sættes over et sikkert og ubetydeligt Sund.“ - „Dette er uden Tvivl et af de Anliggender, som særlig fortjener det kgl. Collegiums alvorligste Opmærksomhed og Undersøgelse“ - og idet han lægger Collegiet paa Hjerte at tage sig af denne Sag, uden at ænse Skriget fra de faa, hvis Interesser en saadan Forandring vilde skade, henviser han til Nordmøres stærke Fremgang, som han tilskriver dets Kjøbstads Blomstring, og bemærker, at Romsdalen forekom ham at eie endnu bedre Betingelser end det nordlige Nabo-fogderi.

Da Pram gjorde disse Betragtninger, var det romsdalske Veinet lidet udviklet, ellers maatte sagen delvis have stillet sig noget anderledes. Det er vistnok saa, at Molde kan siges at ligge for langt ind fra Havet i Sammenligning med sine Nabokjøbstæder, særlig den nordlige, og at den dog ligger for langt ude for Trafikken fra de inderste Bygder og særlig for Oplændingerne; men disse Klager fører dog tilsidst til det Resultat, at den for Fogderiet har en central Beliggenhed, straks indenfor Skillet mellem Distrikterne udensunds og indensunds, - og med de nuværende Landkommunikationer har 4 af Romsdalens 12 Herreder (foruden tilgrænsende Dele af Nordmøre) uafbrudt Forbindelse tillands med Byen - en Position, som dog skulde have nogen Betydning. Samtidig har Udviklingen af den lokale Dampskibsfart udjevnet i væsentlig Grad Ulemperne ved at maatte benytte Søveien. Byen blev nu trods alt liggende, hvor den laa; men det skal indrømmes, at der ogsaa senere opdagede Tanker om, at Beliggenheden muligens var mindre heldig.

Om Forholdene i Landdistriktet meddeler Pram en hel Del, som her gjengives i Uddrag:

„Agerdyrkningen er i virkelig Fremgang, hvilken dog de sidste saare mislige Aaringer har meget stanset. Havren er her som allevegne i Norge Hovedsæden. Man saar i de øvre Dele mere Byg, men ganske lidet Rug. Kartoffelavlens har i de sildigere Tider ogsaa her - man tror her endog fremfor noget andet Sted, i Norge --- meget udbredet sig. Jeg saa selv her større Kartoffelagre end jeg saa nogensteds, og mange af dem. Det er almindeligt, at man her nogen Tid førend Kartofflerne have naaet deres fulde Vækst, men deres Top er udvokset og Blomstringen er forbi, afskjærer den hele Top og paa Kornhesjen tørrer dem til Hø, et Foder, som skal være meget nærrende for Kvæget, og hvis Afskjæring med behørig Forsigtighed slet ikke skal skade Rodens Fremvækst. Man anser denne Græssets Benyttelse for en af Hovedfordelene ved Kartoffelavlens. Høraavlens, som man tilforn skal her meget have drevet, er (som og Schønning bemærker) i de sildigere Tider al-

WILLIAM ALLANS GAARD I MOLDE..

(Efter Akvarel af J. A. Schneider 1898).

deles ophørt i disse Egne. Aarsagen angives at være den Fare for Ildsvaade, som man ved Hørens Behandling udsætter sig for. Hamp avles her slet ikke. Hamp renser selv sin Jord. Paa Steder, hvor der kunde gives den Ly, maatte den i de her almindelige gode Jorder uden Tvivl kunne trives vel. Kvæg holder man af almindelig Race, og dets Producter, især af Melk, Ost og Smør er Hovedsagen af hvad her spises, da Fiskespiser (Silden undtagen) her som allevegne ikke er hvad Almuen uden ugjerne nyder. Ostvallen (Myse eller Syre) er den almindelige Drik, Øl bruges kun til Høitid. Man forsyner sig selv med Kjødvarer, men udfører intet; tvertimod forsynes vel Søbyggerne for en Del med Kjød fra Gudbrandsdalen. Huderne forbruges for det meste hjemme. Heste avlet man ei alene de man behøver, men ogsaa gaar der en Mængde af dem til saavel det sønden som nordfjeldske Indland, hvor man heller føder Kvæg med det Hø, man møisommeligen samler. Faar holder man til Avlen af den Uld, Husfliden behøver. Man har mest af den grovuldede almindelige norske Art, som bærer kun 2-3 Pd. Uld og veie til Slagt kun 20-24 Pd. Man bespiser dem med det sletteste For og vedligeholder Sundheden for dem nogenlunde ved Beit af Fyr (Toll) eller Birkekviste, da de ellers Vinteren over indsluttes i tætte, varme og sjælden rensede Huse. Dog haves hist og her ogsaa i disse Egne de bedre Faar af engelsk Blanding, men deres Uld synes Bonden ei om. Vilde eller Udgangsfaar har man nogle Steder ogsaa her paa Udørne, men ogsaa her er Sø-

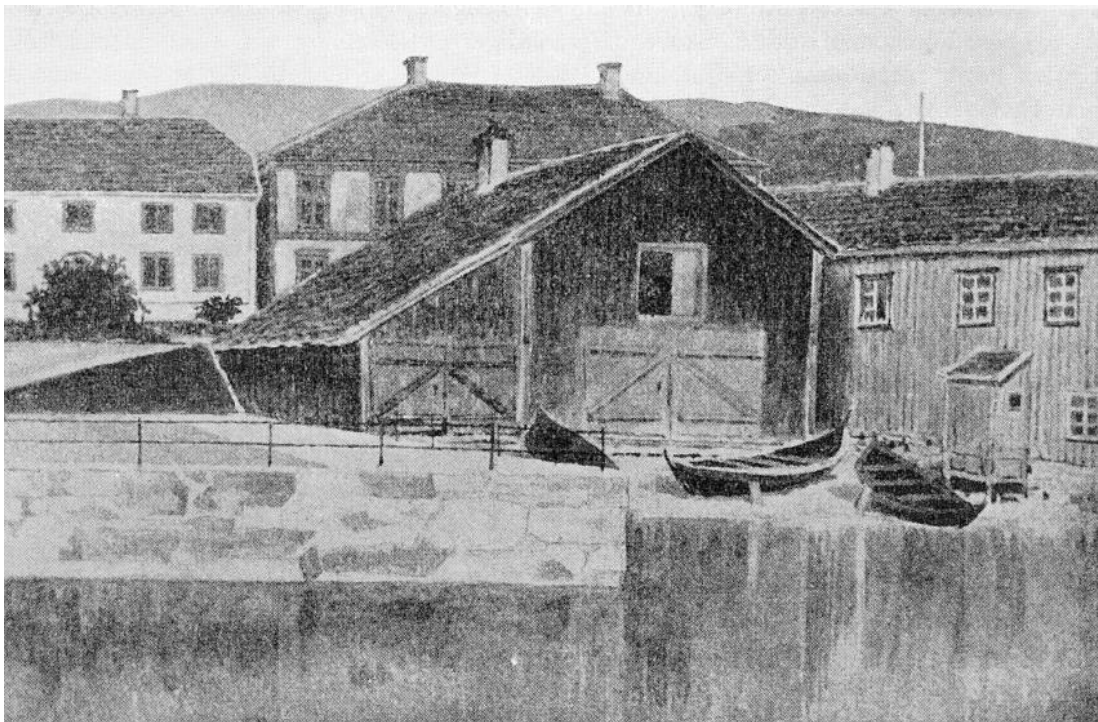
bonden sine Sysler saa hengiven, at den gode Leilighed til at holde disse Dyr for det meste forsømmes. Almindelig klipper man de ikke vilde Faar 3 Gange om Aaret. Uldproductionen giver intet til Udførsel. Man holder G j e d e r og har dette Dyr kjært, fordi det, naar man ikke bryder sig om Skoven, koster meget lidet at føde. Gjedeavl en drives her som i de før nævnte Søbygder. Man overfører paa hver Gaard et Par. Kartoffelgræsset og tørret Alm og Elleløv er deres fornemste Vinterføde. Med paahældet kogt Vand er dette Foder ret godt ogsaa for Kjørne.

H a v e d y r k n i n g e n synes tidligere her end noget andetsteds nordenfjelds, ja søndenfjelds med, at være dreven til en aldeles uventet Høide - Schönning fandt paa Edøen (Vedø?) to gode Haver, en Frugthave, der var forsynet med Kirsebær, Blommer, ja Æbletrær, af hvilke to gave undertiden 12 - 14 Tønder Æbler; en lignende Have fandt han og ved Gryttens Præstegaard. Den store prægtige og meget frugtrige Have, som Fogden Eeg havde anlagt ved sin Gaard Gjermundnæs, hvor der frembragtes i Mængde alt hvad det nordlige Europas Havekunst paa denne Side Rhinen kan faa frem, er nu ødelagt, da Gaarden er kommen i en Bondes Eie. Alle Gaarde omkring Molde have Haver, hvis Product synes at modsige Klimatet under 63° Bredde. Denne Havedyrkning viser kun, hvad der kan gøres i disse Egne. Almen Mand nyder ingen Legumer (~ : Grønsager). S k o v c u l t u r har man intet Begreb om. Som da Landet først blev bebygget og rimeligvis var fuldt af Skove, hvilke man maatte udrydde for at faa Plads, behandles for det meste endnu Skoven. Mange Familier bruger her aarlig en til to hundrede Favne Brænde; nu de Huse af runde Stokke, de Millioner Gjerdestave og de utallige unge Trær, som afhugges til Beit! B r a t e b r æ n d i n g, som man har ivret saa meget imod, og som oftest ingen Skade gjør, drives her ikke. En Favn Birkebrænde kjøbes endnu for 72 Sk.; Transporten er 24 Sk. altsaa i Molde 1 Rdlr Favnen. Husfliden sysselsætter sig her som overalt med at forfærdige alt hvad man kjender af Fornødenheder i Henseender til Dragt og Klædning paa ganske lidt Pynt nær, saa her er ingen, der lever af en tilfulde lært Konst eller Haandværk. Ei blot det Linned man bruger, forfærdiger man for største Delen selv, men ogsaa alle uldne Tøier, paa hvilke der da, medens enkelte især hændige Fruentimmer sagtens gjøre det ret vakert, spildes af den ikke hændige Mængde en stor Del Materiale paa at frembringe et slet Fabricat. Denne Industri er tillige god og retskaffen Production i Veien. Man finder den sletteste Uld god nok til de Tøier, man deraf kan gjøre, man elsker derfor de smaa grauldne Faar, skjönt i alle Henseender slettere og mindre svarende Regning end de bedre, som kan bære bedre Uld. Dog dette angaar ligesaafuldt de fleste andre Bygder som denne. En Forandring heri vil ved stigende Cultur komme engang, men det fordrer Tid. Nu manufacturere Fruentimrene, og Mandfolkene tømrrer, smede og snedkre og garve og sy Sko og Sæletøi og alt. Men alt dette Arbeide gøres derefter. - Blandt de mange, som fuske, ere der vel nogle, som faa Leilighed at vise Hændighed og udvikle en Art af Talent, men i det Hele er denne Vindskibelighed nok ingenlunde, hvad der skulde ønskes. Landmanden bliver vist aldrig Landmand og ingen det, han skulde være, tilgavns, førend han bliver det ganske. “ - I de 100 Aar, som er forløbne siden Pram afgav denne Hjerteudgydelse, har som bekjendt Culturen vendt Forholdet i den Grad om, at man nu er kommen til den modsatte Yderlighed og maa søge at bringe den gamle Husflid tilbage i en med Forholdene passende Udstrækning.

Mod de endnu brugelige Røgstuer, hvori Pram et Par Gange paa Reisen havde været nødt til overnatte, fører han et drabeligt Felttog. De var forbudt ved Recept af 16/9 1776, som igjen var ophævet ved Resolution af 28/5 1802; Pram anbefaler at modvirke dem ved Præmier for dem, der „udfæie Røgguben og isteden indføre en klogere, renligere, bedre Varme- og Kogeovn.“ Om B r æ n d e vinet bemærker han at Afsætningen deraf i Molde ikke er stor. „Drikfæidig beskyldes ei heller Romsdalen for at være. Imidlertid ere de ca. 100 Td. i Molde indført Brændevin nok meget langt fra, hvad der i Romsdalen heraf forbruges. Foruden hvad ogsaa her indføres, men ei gennem Molde, fabrikeres deraf her som de fleste Steder oppe i Landet, kun ei af Fjeldbønderne, en Mængde af Almuen sely, Forbudet uagtet.” - Pram hævder, at Erfaring noksom har vist, at det i Norge ikke lader sig gjøre at stanse Brændevinsbrændingen, og anbefaler derfor at ophæve Forbudet. Det Brændevin Nordmændene selv brænder, er stærkere og bedre end det kraftløse og foragtede Flensburger-Brændevin; de forædler det ved Tilsætning af Kummen, Angelica og Heggebær, og Dranken er af stor Nytte for

Kreaturene. - Luxusvarer forekom der lidet af, og Pram syntes at finde almindelig Velstand, hvori dog de seneste mislige Aaringer havde gjort et Skaar. Et Bevis paa Velstanden saa han i den Mængde god gammel Sølvmynt, som var kommen for Dagen, da Uaarene nødte Folk til at komme frem med og bruge til Kornkjøb det de havde liggende paa Kistebunden. Skildringen afsluttes med endel Betragtninger over Fiskerierne, om hvis Gang han foreslaar indført Beretninger i Trondhjems og Bergens-Aviserne, saa Folk ikke kunde holdes i Uvidenhed om, hvad Varen efter Konjunkturerne var værd.

Under alt dette glemte Pram ikke *T a n g b r æ n d i n g e n*, for hvis Skyld han egentlig var kommen. Den 13de Sept. indfandt sig hos ham i Molde en Deputation af 5 Bønder fra Ona under Anførsel af den 80-aarige *Ole Knudsen*. De „anmeldte som deres første og vigtigste Ærinde, at de havde i eget og samtlige Landsmænds Navne at paalægge mig at frembringe deres Taksigelse til Regjerin-

GAMMEL SØBOD I MOLDE (Efter Akvarel af J. A. Schneider 1898). Efter Traditionen Bjørnsons første Skueplads.

gen for at have for det første for indeværende Aar reddet dem fra Hunger og Nød, som i sidste afvigte Aar, ved at sætte dem efter de mange forløbne Aar igjen i Stand til at fiske, da deres Fiskeri i Sommer var mange Gange større og mere velsignet end forhen i mange Aar, og paalagde mig paa Grund deraf at anraabe med dem om, at dog den nu saaledes stansede Ødelæggelse for Fremtiden aldeles maatte vorde hemmet.!' - Pram konfererede om Spørgsmaalet med mange af Amtets Embedsmænd: Provst Stub i Veø (Eidsvoldsmænd), som var stærkt imod og anførte et Tilfælde fra Tresfjorden i 1803; Provst Baade fra Søndmør (Jens Worm Møllers Svigerfader) ligeledes; Capt. Synnestvedt, Præst Kjelstrup og Foged Staboe paa Søndmør, som afgav skriftlige Erklæringer. Selvfølgelig raadførte han sig først og sidst med Amtmand Sommerfeldt, med hvem han blev enig om at anbefale Tangbrændingen indtil videre indskrænket til Vintermaanederne Oktober-Februar og muligens henlagt udenfor disse til de indre Fjordbygder. I Molde havde Pram til sin Tilfredshed erfaret, at den ved Optøierne i Smølen skadelidte Johan Gørvel ikke havde indgivet nogen formelig Klage, saa at Amtmanden kunde ignorere det forefaldne og undlade at iværksætte en brydsom og bekostelig Justitsaktion. Gørvel var „altfor godmodig og veltænkende til at ville gjøre Nogen ulykkelig, for hvis Misdaad, der er saa meget, der taler til Undskyldning” - hvormed der særlig sigtes til Hungersnøden i Nordmøre i 1804, hvoraf Pram giver en rystende Skildring. Han anbefaler, at Gørvell skal indgive Ansøgning om en Skadeserstatning af 300 Rdlr. for det lidte Tab.

Pram opholdt sig i Molde til 19de Sept.. Efter Reiseplanen skulde han egentlig fortsat sydover til Bergen, men Veiret var stygt, og Pram var, som han selv bemærker, ingen Søhelt, hvorfor han tog nordover igjen for næste Aar fra Kristiania af at bereise Sydkysten. Opholdet i Molde, hvor han antagelig har boet hos Amtm. Sommerfeldt i dennes efter Hammer købte Bygaard, var ikke begunstiget af Veiret, idet det regnede uophørlig; men det er let at skjønne, at Moldes Societet har opbudt alle Kræfter for at gjøre et godt Indtryk paa en Mand i et saa vigtigt Ærinde. Naar han bagefter i sin Indberetning fandt at maatte udtale sig mistrøstende om Byen og dens Fremtid, har det været Statsøkonomen i ham, der førte Pennen; personlig har han intet andet end godt at sige om sine Bekjendte fra Regnveirsdagene i den lille rare By. Man ser, at han er bleven fulgt et Stykke paa Vei indover Fannestranden af sine nye Venner, og fra Trondhjem sendte han de mest smigrende Breve med Taksigelse for Gjæstfriheden. Paa Tilbagereisen saa Pram ved Fannefjorden Molekjøbmændenes Sildenøter med Mandskab, „endnu ængsteligen vente paa den Sild, man i mange Uger havde seet paa Havet udenfor og hvoraf der længere sydpaa var gjort betydelige Notkast.” Bjørnens hyppige Forekomst i denne Skovegn foranlediger en Beretning om, at en Jæmtelænding for 10 Aar siden havde lært Romsdølerne at fange Bæstet i Snare, og at man ved at følge hans Anvisning (naturligvis efter først at have leet ham ud) virkelig for længere Tid havde renset Egnen for dette brydsomme Skadedyr. Ved Stangvikfjorden fik han en „flyvende Storm og Øsregn;” som opholdt ham til den 23de. I Mellemtiden turede han Bryllup hos Madame Budde i Kobsvik (Thingvold) og traf sammen med den gamle Foged Wedege, som maatte rykke ud med en længere Erklæring om Tangbrændingen. Den 25de September var han i Trondhjem, og saa begyndte igjen det uendelige Skriveri. Af de herfra expederede Breve hidsættes følgende, der kan betragtes som hans Farvel til Molde:

Trondhjem d. 3de Oct, 1803.

Til Høyædle Hr. Cøln i Molde.

Den Mængde af Skriverads, som i Følge min Reise og ogsaa i Følge en Dynge Breve, som jeg forefandt den 25de forrige Maaned, da jeg omsider kom hid tilbage, var Aarsag i, at jeg ikke fik Tid til at føie et Par Ord for Dem selv til det lidet jeg gav mig den Ære med sidste Post under Couvert til Dem at skrive til Deres elskværdige Kone; ogsaa tænkte jeg vil min Taksigelse til Manden blive ham behageligere, naar den bringes ham af hans elskede Kone. Men i den Hurlum hei af Brevskrivning glemte jeg alt andet, ogsaa at bringe Stiftamtsskriveren Anvisningen. Han vidste ikke, at jeg var kommen hid tilbage, da han skrev Dem til om den. Det fik han først vide Dagen efter, da jeg traf ham. Nu har jeg flyet ham den qvitteret, og Sagen er i Rigtighed. Tilgiv, at jeg her har forvoldt Dem alt det unødvendige Skriveri, hvori kun min Travlhed og Glemsomhed er Skylden. Giv mig Leilighed til at gjengjælde Deres Godhed og den for mig havte Umage, og tro mig, jeg vil ærligen være glad ved at vise mig taknemmelig for dette som for alt det gode, hvormed De overøste mig, medens jeg opholdt mig i Deres By.

Sidst gav jeg mig den Frihed at bede Deres Kone hilse Dem. Denne Gang beder jeg Dem, høystærede og ædle Ven, hilse Deres gode og v æ r d i g e Kone og sige hende den forbindtligste Tak, De kan udfinde, for det kjære lille Brev, hvormed hun bæred mig til svar paa, hvad jeg gav mig den Ære at skrive hende til. I Sandhed, jeg føler mig ligesaa taknemmelig som takskyldig for denne hendes som og for al Deres fælles Gode mod mig, og forvarer jeg hendes lille vakkre og mig saa hædrende Brev som et Klenod, mig ligesaa kiært som et 300 Aar gammelt Diplom vilde have været for Schønning, der har gjort sin antikvariske Reise i hine Egne.

Og dog bedrøvede dette hendes Brev mig ret i Sandhed meget og hierteligen. Altsaa for min Skyld blev ei alene Deres Vogn beskadiget, men i det fæle Veir bleve de opholdt paa Veien indtil den sildige Midnat. Deres Kone skriver mig, at De selv dog ei kom til nogen Skade; for saa vidt vel! men hvorledes befinder De Dem samtlige og især hun selv ved den lange ærgerlige Kjøren i vedvarende Regn og Slud og Kulde. I Sandhed jeg er ikke rolig, førend jeg veed, at Deres for min Skyld litte Vanheld heller ikke ved Forkiølelse og det, de udstode, har paa nogen af Deres Helbred havt nogen skadende Virkning. Ret indstændigen beder jeg Dem herom at underrettes til min Bero-ligelse, og skulde De dertil ikke selv faa Tid, hvor meget vilde det glæde mig; om De vilde overtale

Deres Kone til at være Deres Secretair og melde mig med egen Haand, at hun og De befinder Dem begge vel og ikke ere mig vrede, fordi det dog var mig, som var Skyld i Vanheldet, thi - hvor nødig jeg vilde volde nogen af dem noget ubehageligt Øyeblik - kan jeg dog ej fritage mig selv for den Bebreidelse at have aldeles Skylden. Jeg burde ikke modtaget den Godhed af Dem at følge mig saa langt, og i den Galop, som vor Ven, den gode *Gørvel*, bragtes afsted. Meld mig lidt omstændeligt om det Vanheld, som jeg der har afstedkommet. Hvorledes gik det til? hvorledes slap De? Hvad Skade fik Vognen? osv. osv.

En kjær og hellig Pligt skal det være mig, saasart jeg kommer tilbage, at bringe Deres værdige S>vigerforældre Deres Hilsen og nøyagtig Underretning fra Dem i et og alt. En ligesaa hellig og vigtig Pligt skal det være mig at bringe Justitsraad *Vorndran* Deres Hilsen og saaledes, som om det var en kjær Broder der handledes om, at bringe Deres Attraae og Ønske frem.

Hermed min atter og atter gjentagne Tak for al Deres Venskab, mig beviste hjerteligen paa-skjønnede Godhed. De bringe samtlige de gode Mennesker, som i Molde kappedes om at vise mig Venskab, min Hilsen og Bevidnelsen af min Taknemmelighed. Jeg kan umuligen skriftligen takke dem alle. De, min værdige Ven, og De min Vens værdige Kone, min Veninde! være mine Commissionairer. De tilkjendegive i mit Navn vore fælles Venner *Nielsen* og hans Kone, *Leth* og hans Kone, som gav mig den Ære at følge mig og formodentligen deltog i Tilbage-reisens Vanheld og Besvær, ogsaa min sarcastiske, lidt onskabsfulde, ærlige og brave Jydeven *Byfogden* - alle min taknemmelige Hilsen. Den bringe De min hæderlige Ven *Giørvel*, den gode *Giørvel*. De sige ham, at jeg skjønner paa hans Godhed, isærdeleshed paa den Godhed hos ham, at han saa nødig vil føre Klage mod de arme forvildede, som forgrebe sig paa Tang- askebrændingen, Angaaende ham og det han taledes med mig om, har jeg idag skrevet til Amtmanden. Bed ham tale med denne grundgode Mand og derefter indrette sit Andragende, og sig ham, at jeg - dog uden at kunne indestaa for Udfaldet -- skal ærligen og af bedste Evne stræbe for hans Skadeløsholdelse. De hilse fra mig og takke i mit Navn alle, som viste mig Venskab: *Møllerne*, *Præstens*, *Gedmyden*, *Aland*, *Madame Thorvig & Søn* ei at glemme. Tænk med Venskab paa Deres i Sandhed hengivne og forbundne Ven og Tjener

Pram.”

Brevet kaster et Streifly over Situationen: Man synes at se Afskeden paa Fannestranden (kanske i Stuerne paa Strande eller Lønset) og høre Talerne ved Afskedsbægeret; Moldesocietetet i Galop tilbage igjen i Kjerre og Kariol (Vogne fandtes neppe i Datidens Molde) og Prams enlige Skikkelse den modsatte Vei i Regn og Blæst, funderende over Tangbrænding og andre statsøkonomiske Problemer og fortumlet af 8 Dages Selskabelighed. Ved Ankomsten til Trondhjem overvældes han af det der ventende Arbeide, somler væk Fogdens Anvisning (formodentlig paa Reisepenge), skriver Brev til hans Kone istedenfor til ham selv - - der maatte et Brev i Rococo-Stil som ovenstaaende for at bøde paa Fadæsen.

Resultatet af Reisen til Molde var for Tangbrændingens Vedkommende den kgl. Resolution af 15/3 1805, hvorved de iværksatte Indskrænkninger forlængedes til 1/4 - 1806. Det er uretfærdigt, naar Leopold von Buch i sin „Reise durch Norwegen“ siger, at Tangbrændingen blev forbudt, fordi „en Digter havde ladet sig indbilde af Fiskerne, at Røgen fordrev Fisken fra Kysten.“ Stansningen var iværksat allerede i Februar 1804. og hvad Pram tilraadete, var i Samklang med, hvad den lokale Administration fandt at være tilraadeligt. Han redegjør udførligt for Spørgsmaalet og erkjender aabent, at der kun forelaa Bevis for det ene Ankepunkt: at Røgen hindrede Fiskere og Søfolk i at faa sikker Landkjending (en Kristianssundsskipper havde i 1802 ligget udenfor i 36 Timer af den Grund); men da Fiskerierne var en saa meget vigtigere Næringsvei end Tangbrændingen, var den blotte Mulighed af, at denne skadede hin, nok til, at man burde træffe indskrænkende Bestemmelser. Dette var i Hovedsagen hans Betragtningssmaade, hvortil da kom Hensynet til den almindelige Ophidselse.

Pram reiste de følgende Aar i det sydlige Norge og studerede overalt Forholdene med stor Grundighed. Han var, hvad der ikke sjelden kommer tilsyne i hans Breve og Indberetninger, en heftig Natur, som (efter hvad Oehlenschläger fortæller om ham) delte sin Tid mellem at fornærme sine Venner og bede dem om Forladelse; der var ikke mange blandt dem, som han ikke havde kastet paa Dør eller truet med Prygl. Norge har han fattet stor Kjærlighed til; ved Rigernes Adskillelse i 1814

tilbød han Norge sin Tjeneste, og da Tilbudet ikke blev besvaret, udgjød han sine Følelser derover i et yderst lidenskabeligt Brev, som i nyeste Tid er publiceret af Professor L. Daae i „Aktstykker til Norges Historie i 1814.“ I sine sidste Leveaar var Pram Toldinspektør i Vestindien, hvilket Embede han havde søgt for at betale sin Gjæld; her døde han i 1821. Han var ved sin Død Etatsraad og Ridder af Dannebrog. Hustruen, en norsk Dame, var en af Baggens mange platoniske Flammer.

En stor Del af det Selskab, hvori Pram færdedes under Besøget i Molde, er allerede kjendt fra det foregaaende ; for Familien Møllers Vedkommende er Skildringen allerede ført fremover forbi nævnte Tidspunkt. Da Hans Thiis Møller døde 1811 (48 Aar gammel), maatte Sønnen *Peter Ricardus Møller* overtage Moldegaard og Forretningen trods sin Ungdom (han var da 19 Aar gammel). Sammen med Broderen Laurits Bie M. var han sendt til Kjøbenhavn for at gaa i en høiere Skole, men efter Kjøbenhavns Bombardement 1807, hvorunder de maatte søge Ly i Kjelderne, blev Skolegangen afbrudt og de sendtes hjem gennem Sverige. Peter Ricardus skulde da over til England for at uddannes for Handelen, men saa indtraf Faderens tidlige Død, der nødte ham til at blive hjemme.

PETER RICARDUS MØLLER.
(Efter Pastel paa Moldegaard).

Samme Aar (17/10) giftede han sig med Ingeborg Antonette Øvre, Datter af Byfogden, født 25/12 1790; det var til dette Bryllup Foged Bull digtede den kvikke Bryllupsvisen i romsdalsk Dialekt, som endnu er bevaret. Eiendommene blev delt saaledes, at P. R. Møller overtog Moldegaard, Bjørset, Draget, Løvik, Bud samt et Par Fartøier; Resten fik Laurits Bie, som boede paa Aarønes til sin Død 1823. Det var vanskelige Forholde, hvorunder P. R. Møller begyndte sin Virksomhed; han overtog efter Faderen Briggen Moldegaards Prøve og Sluppen Enigheden (sammen med Cl. Stephensen); i 1821 overtog han en til Kristianssund indbragt engelsk Kornpriser, en Brig, som blev døbt „Forsøget“. Den førtes først af Kaptein *Bloch*, som imidlertid var meget uheldig med den første Reise: I Stege (Danmark) gjorde han et Havari, som kostede 2 Ladninger med Planker, derefter drev han nordover til Nordland og gjorde et nyt Havari, hvorpaa han aflastes af *Carsten Due* og derefter af Henrik Øwe. Sidstnævnte var en dygtig Mand, men en „Uvørning“, som lod det staa til, saalænge det holdt sammen. I 1829 gjorde han 5 Reiser med Briggen: 2 til Kr.a med Sild, 1 til Amsterdam med Tran og Tørfisk og 2 til Irland med Trælast; men da var Skibet saa udslidt, at det blev oplagt paa Moldegaardsleren, hvor det raadnede op, som flere andre af Moldes Koffardflaade. I 1830 fik han et nyt Fartøi, en Slup *Selvstændigheden*, der samme Aar gik til Bergen med Furuplanker (efter den store Brand i Strandgaden). Sluppens Navn var nok ikke uden Sammenhæng med Eierens politiske Troesbekjendelse: P. R. Møller var nemlig Republikant og var den første, som i Molde feirede den 17de Mai; hvilket i Regelen foregik paa den tæt ved Byen liggende Eiendom Bjørset. Han døde 3/7 1849.

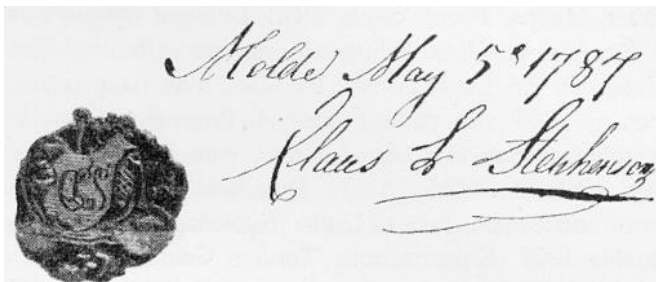
Den tidligere omtalte *Klaus Stephensen* eiede i disse Aar Brig „*Providentia*“ (ført af Chr. Hansen Dyblie) og sammen med H. Th. Møller Slup „*Enigheden*“. Stephensen udskibede Bord til England og Fiskevarer til Danmark, havde ogsaa Forbindelser i Amsterdam. I sine sidste Leveaar var han blind og vandrede om i sine Værelser efter udspændte Snore. Et Træk af hans mørke Sindsstemning er det, at han ved Budskabet om sin første Svigersøns Død lod det Værelse, hvori Enken fødte sit posthume Barn, beklæde med sort. Stephensen døde 18/12 1818; Hustruen, der var bekjendt for sin Skønhed, var død i 1807. Deres Datter Anne Margrethe blev først gift med Skibskaptein *Tønnes Andreas Dahl* fra Kristianssand, († 1806) derefter (1811) med *Jacob Jervell* (Broder af Johan Gørvel). En anden Datter af Cl. Stephensen, Sara Maria, blev 15/6 1802 gift med Løitnant *Johan Andreas von Throne*, død som Justitsraad 1816; derefter med *Alexander Frazer*, dansk Vicekonsul, antagelig indvandret fra Skotland. Han købte i 1812 ved Auktion W. Allans Gaard (Nr. 16) med til-

hørende Have (Nr. 15) samt 2 Søboder (Holtermanboden og Rennieboden) som han 1813 solgte til Jacob Jervell. Han var reformeret, men 14/6 1818 anmærker Provst Stenbuch i Ministerialbogen, at A. Frazer efter Indvilgelse af Biskopen fremstillede sig og deltog i Sacramentets Brug efter den lutherske Kirkes Ritus. 1822 købte han af Kapt. Lahusen dennes Gaard (oprindelig Byfoged Jalles', altsaa det nuværende Nr. 102 ?). Baade Throne og Frazer havde Andel i Svigerfaderens Forretning. Frazer købte 1/8 i „Providentia“ for 5333 Rdlr. Jacob Jervell 1/2 i „Enigheden“ for 3000 Rdlr. og i 1814 Lergrovik for 6000 Rdlr. Claus Stephensens store Søbod blev senere, da Gaarden solgtes til Skolegaard, nedrevet og ført til Aalesund, hvor den gjenopførtes paa Brunholmen.

Lars Dahl havde sluttet som Skibøferer og var Kjøbmand i 1804 ved Prams Besøg. Aaret forud havde han bygget sit store Vaaningshus, dengang Moldes kostbareste Rygning og endnu efter 100 Aars Forløb en af Byens bedste. Efter sin første Kories Død giftede han sig 10/11, 1810 med Henriette Lysholm Dreyer, (f. Willer), Enke efter Kaptein N.P. von Dreyer, som faldt ved Trangen i Solør 1808. Dahl var interesseret i Skolevæsenet i sin By og fik (ifølge O. C. Bull) ansat en due- lig Seminarist, til „mærkelig Fordel for de „Unges Undervisning.“ Med sin store Børneflokk (10 af første Egteskab, 3 af andet samt 3 Stedbørn) maatte han føle Opfordring til at tage sig af den Sag. Ved en i 1816 opgjort Status beregnedes hans Aktiva til 45,014 Rdlr.- og Passiva til 35,529, hvoraf udenlandsk Gjæld 18,986 Rdlr. Eiendommen i Molde taxeredes til 24,000 Rdlr., Fiskeværet i Bud 5000, Møbler og Effekter 8500 og Varebeholdningen 5114. I sine sidste Leveaar foretog han endnu et Par Søreiser, og da han i 1816 rammedes af et Slagtilfælde og ventede sin Død, forordnede han, at han skulde begraves i sin Sømandsdragt. I Krigsaarene var han Divisionschef for Kystværnet, hvortil hans energiske Temperament maatte gjøre ham vel skikket; men Molde fik ikke Brug for sine Kanoner og sine Borgeres Tapperhed. Dahl skildres som en kraftig og lidenskabelig Karakter, stolt og hensynsløs, men en behagelig Selskabsmand. Hans ældste Søn *Ole Dahl* f. 31/1 1789, fortsatte Virksomheden, men døde allerede 1817 under en Reise med eget Skib, idet han forliste paa den svenske Kyst og blev begravet i Nærheden af Gøteborg. Han var gift med Anna Cathrine Cordsen, f. Ræder, fra Kristianssund.

William Allan jr., som Pram omtaler saa rosende, gik det tilslut ud med; 1834 boede han i Enkefru Frazers (Søsterdatterens) Gaard Nr. 16 og da denne gik over til en ny Eier, blev han, trods Opfordringer til at flytte, siddende i Gaarden, indtil Vinduerne toges ud, fordi Gaarden skulde repareres. Dette Træk afslører en Tilbøielighed til Stivsind og Egenheder, som forekommer ganske hyppig i Stedets Historie; Molde har haft usædvanlig mange Originaler, og man maa antage, at der har været noget i Forholdene, som har begunstiget dette Træk - neppe til Fordel for Byens Trivsel. Allan havde dog i sin Ungdom været udenlands og bl. a. sat sig ind i den skotske Fremgangsmaade ved Tangbrændingen (med Jerncyliindere). Med ham forsvinder Navnet Allan i Molde.

Jacob Geelmuyden, Løitnant i Borgerkorpset, gik det heller ikke rart med. Han overtog i 1799 Enken Fasmers Gaard (Nr. 130) og købte i 1802 Landeiendommen Elvsaa efter „Astronomen“ Kahrs, da denne s. A. forflyttedes til Kjøbenhavn som Renteskriver († 1811). Han var saaledes under Prams Nærværelse udstyret med de for en Herre af „Selskabet“ nødvendige Attributer; men i 1814

(Efter Akvarel, tilh. Konsul Dahl, Molde).

blev Vaanegaarden solgt ved Auktion; Foged Bull (som boede lidt op i Bakken lige ved købte et Nøst, og Jacob Jervell et Nøst paa Engelholmen ved Moldegaard. Samme Aar blev han skilt fra sin Hustru Dorothea Susanne (Familienavn ukjendt). I Nr. 150 (?) boede hans Broder *John Lind Larsen*, Fører af Nicolai Møllers Brig „Tordenskjold“. Han foretog i 1805 en betydelig Ombygning af sin Gaard, hvorved dens Takst steg fra 700 til 1500 Rdlr.

Henning Abelseth, Neveu af H. Th. Møller sr.; (Navnet Abelseth bares som Døbenavn af 2 af Peter Møllers Børn) købte 1803 Byfoged Øwres Gaard (Nr. 12) af Enken for 1500 Rdlr. Han var i Firma med Ulrik Wiingaard og var gift med Eva Christine Bloch, Datter af den ovenfor omtalte Fører af Briggen „Forsøget“. Det maa have gaaet daarligt med hans Forretninger, eftersom Gaarden i 1820 var pantsat med 4 Prioriteter (deriblandt til Provstinde Stub for 1700 Spd.). I 1824 købte han den lille Gaard Nr. 9, som i 1839 ved Auktionsskjøde gik over til Enken (han er altsaa død omtrent ved det Aar). Hun holdt Smaabarnskole i Gaarden og modtog Logerende. (B. Bjørnson boede hos hende i sine Skoledage i Molde). Abelseths Compagnon *Erik Leganger* Wiingaard købte 1807 Enkemadame Torvigs Gaard (Nr. 11) som hun havde købt efter Toldinspektør Brockdorff; 1823 solgte han den igjen til P. C. Buck. W. havde tilbragt en Tid i England og gav i sine senere Aar Informationer i Engelsk; en af hans Elever, H. Th. Møller jr., som i 1830 tog Undervisning hos ham, omtaler ham i sine nedskrevne Erindringer som en „uagtet sin Originalitet dannet Mand.“

KONSUL BUCK OG FRUE

Jeppe Anthoni Øvre, Søn af Hospitalsforstander Henrik Øvre og Elisabeth Blom, var ligesom Schelderup Borgerkaptein. I 1804 overtog han Faderens Gaard Nr. 104 tilligemed den mindre Nabogaard 106 for 1500 Rdlr. 1811 pantsatte han dem til Reknes Hospital for samme Sum; han havde ogsaa et Laan i Norges Laaneindretning (1807) mod Pant i Bord, saa han har vel drevet Trælastforretning. Han eiede en Jægt „Aurora“, som oftest laa ledig, og udførte af og til smaa Partier Tjære etc. 1816 fæstede han af Peter Nicolai Møller et Jordstykke i Udmarken paa Byttet mellem Reknes og Moldegaard ved den saakaldte „Frænevei“; denne Parcel, som han formodentlig har opdyrket, er det senere „Fagerli“, som i 1903 blev frasolgt Moldegaard. Han døde ugift 1844; den større Vaanegaard blev købt af Skibskaptein *Kjeld Stub* (Søn af Provsten i Veø) og den mindre af Skrædder *Meldal*. Jeppe Øvre var en af Moldes Originaler; i sin Ungdom var han en stor Dandy (han optraadte - fortæller H. Th. Møller - bl. a. med lakerede Snørestøvler, en i Molde tidligere ukjendt Luxus) men henfaldt i sine senere Leveaar til den modsatte Yderlighed. Han skal have sværmet for Anna Maria Koren, men Partiet blev (siges der) hindret af Søsteren, som synes at have ført Komandoen i Familien (saml. Beretningen ovenfor om Vanskelighederne ved Skiftet efter Auditør Koren.) Dette Forhold har Traditionen i Molde forvekslet med P. Korens testamentariske Forbud mod Anna Marias Giftermaal med Peder Holst. Blandt Jeppe Øvres Passioner nævnes hans Interesse for Hønseavl, som gav Anledning til Stiklerier og Løier.

Af Indflyttere er allerede nævnt Alexander Frazer; men der er adskillige foruden ham, som forsøgte sig i Molde, uagtet Byen (for at bruge Prams Udtryk) var vedbleven i sin Middelmaadighed. I 1814 kom *Christopher Lorentz Buck* did, tidligere russisk Vicekonsul i Hammerfest, derefter i nogen Tid bosat i Trondhjem. Han var født i Hammerfest 12/7 1762 og gift med Anna Adler Chri-

Thomas Schelderup boede til sin Død (28/9 1848) i Nr. 14, som han i 1797 havde overtaget efter Tolder Aschenberg. Det er allerede nævnt, at Toldkammeret leiede Lokale hos ham; i 1837 gjordes ny Leiekontrakt paa 10 Aar for 64 Spd. aarlig. Schelderup drev (ifølge Pram) væsentlig Kornhandel; han var tillige en passioneret „Hestepatron“, købte magre Heste (efter Anvisningen i „Haavamaal“ !) og solgte dem som „Paradører“. I 1834 blev han Forhandler af stempelt Papir og Spillekort. I Politik maa han have været liberal, eftersom han i 1832 i „Statsborgeren“ blev anbefalet som Storthingskandidat.

stensen (Viet i Kristianssand 5/5 1790). Buck købte først det daværende Nr. 47 af Toldbetjent Hartvig Luytkis, saaledes at Husene skulde bortflyttes, for 716 Rdlr. 1815 købte han af Byfoged Motzfeldt Nr. 29 (Amtm. Hammers gamle Gaard) for 9000 Rdlr. (Navneværdi). 1820 byggede han det store Pakhus paa sin Grund, der kostede ham 5000 Spd. (Brandtakst 6000) og hvortil han laante 1500 Spd. af Statslaanet af 1820 („Tyvelaanet“). Det indeholdt en Mængde tømrede Rum og var beregnet paa at udleies til indkomne Havarister, men blev en uheldig Spekulation, saa meget mere som Laanevilkaarene var slemme; de, som havde benyttet sig af dette Laan, blev aldrig færdige dermed (Afbetaling i 21 Aar med 13% aarlige Kapital- og Renteafdrag). Buck var ikke heldig som

KONSUL OHLSEN.

Forretningsmand; at Kampen for Existensen har trykket ham kan læses ud af de sørgmodige Bemærkninger, hvormed han i Familiebibelen har optegnet flere af sine Børns Fødsel. Omkring 1830 var Vanskelighederne blevne ham for store; Søboden solgtes, og Vaanegaarden gik over til Bucks Svigersøn *Ole Ohlseu*, som i en Række af Aar drev Forretninger som Importør af Korn fra Lolland og Exportør af Sommersild, Bord og lidt Klipfisk, dels til Danmark, dels til Frankrig. Han var tysk Vicekonsul og eiede Landstedet „Cecilienfryd“ vestenfor Byen. 1836 skilte han sig igjen ved den store Søbod, idet han solgte den for 800 Spd til Bastian Dahl mod Brugsret i 20 Aar til nogle af Rummene. Buck var i sine senere Aar Maaler og Veier til sin Død 1849; i 1844 oplevede han en Udmærkelse, der nedenfor vil blive fortalt. Hans Familie var særdeles talrig: i 1844 var 18 Børn og 50 Børnebørn ilive. En af hans Sønner *Peter C. Buck*, drev ogsaa Forretninger i Molde, hvor han byggede en ny Gaard istedenfor Kammerjunker Brockdorffs gamle

i Nr. 11. Den nye Vaanegaard stod oprindeligt i Aarøhagen, 1/2 Mil fra Molde, og blev flyttet ind til Byen og paabygget. Peter Buck flyttede senere til Trondhjem, hvor han havde en formuende Svigerfader (Bing). En anden Søn, *Ferdinand Buck*, blev Skibsfører og drev senere et velrenommeret Hotel i Molde; han var tillige Havnefoged og Lodsoldermand og døde i 1887.

1818 kom Sluppen „Haabet“, ført af Kaptein *Bjørset*, tilbage efter en Tour til L'Orient (Frankrig) med Rognladning. Med Fartøiet fulgte en ung Franskmand, Lorents (Laurence) *Auguste Macé*, Søn af en Kjøbmand i L'Orient, der drev Handel en gros med Sardinier og købte Rognladninger fra Norge. Den unge Macé havde trods sine 23 Aar allerede prøvet lidt af hvert og seet adskilligt af Verden. da han drog nordover for at bryde sig en Bane i et fremmed Land. I 1813 og 1814 deltog han nemlig i Napoleons Felttog i Tyskland og Nordfrankrige som Rekrut ved det af Napoleon oprettede, væsentlig af adeliges og Rigmænds Sønner bestaaende Kavalleri „Gardes d'honneur“ og foretog efter Krigens Slutning og Napoleons første Abdication en længere Søreise (til Madagaskar) for at restituere sin Helbred efter de ustandne Strabadser. Da han i 1818 drog til Norge, medførte han et Parti Galanterivarer, som han fik god Afsætning paa i Kristianssund og Trondhjem. I sidstnævnte By fandt han flere, med hvem han kunde underholde sig i sit Modersmaal; i Kristianssund maatte han ty til sine Kundskaber i Engelsk, og da han endelig havnede i Molde, traf han ialfald en, som kunde Fransk, nemlig Sognepræsten i Veø, Stub, som imidlertid omkom i Oktober samme Aar paa en Annexeise til Tresfjorden. I Molde blev Macé optagen i Huset hos Postmester og Byfoged Nicolai Leth, mod at dennes Søn Johan fik reise til L'Orient for at lære Fransk under tilsvarende Ophold hos Macés Familie dersteds. Allerede i 1820 købte Macé Skib og Rognladning, som han fulgte til sit Hjemsted; 2 Aar efter giftede han sig med Nicoline Steenbuch (Datter af Sognepræsten i Molde) og var fra nu af bosat i Molde til sin Død 1856. Om hans Overgang til den lutherske Bekjendelse heder det i Kirkebogen: „Jeg Fr. Chr. Steenbuch, Provst og Sognepræst i Molde, bevidner herved, at Kjøbmand og Borger i Molde Hr. August Macé har tilstrekkeligen gjort Rede for mig, at han kjender nøiagtigen den christelige Religion efter den lutherske Lære i dens Hovedsætninger og i Sacra-

KONSUL MACÉ

menterne, samt at han frasiger sig at nyde Nadverens Sacramente efter den catholske Religions Rit-
tus, da han er fød og opdragen inden Frankrige, men nu har fæstet Bolig i Norge udi Kjøbsta-
den Molde.”

Molde d. 10de Sept. 1822.

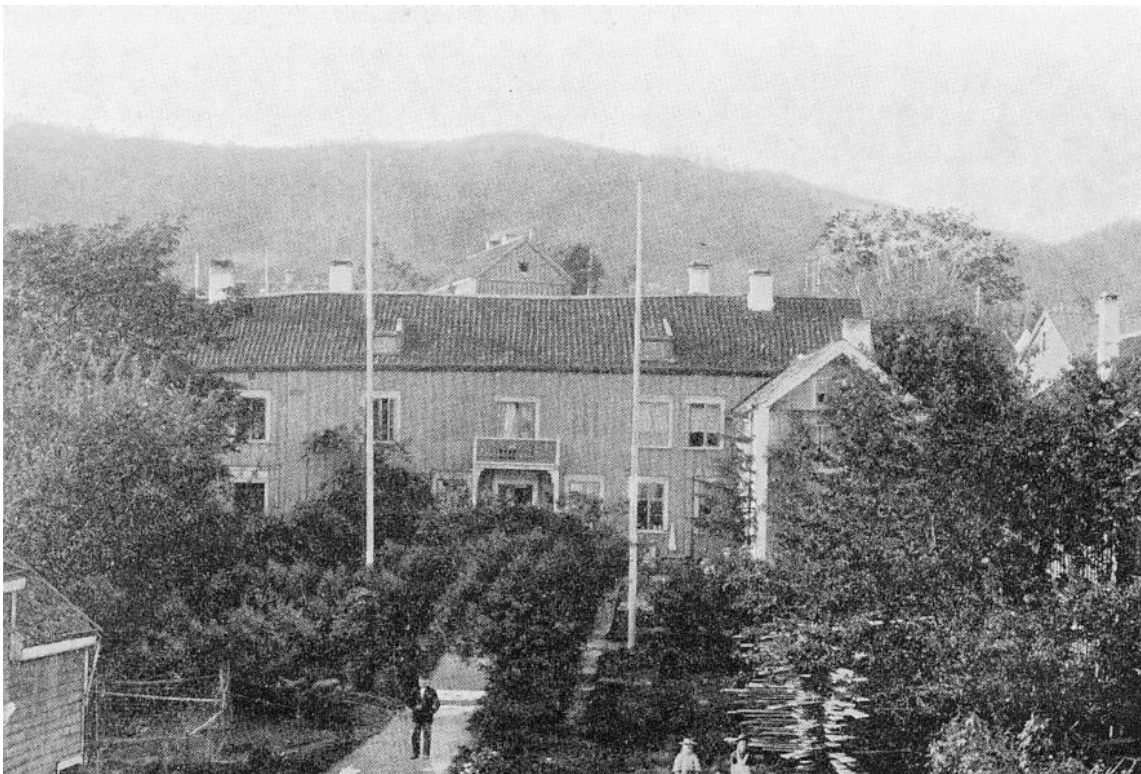
Fr. Chr. Steenbuch.

Ovenanførte underskriver jeg gänske og aldeles.

Molde, dat. ut. supra.

Auguste Macé.

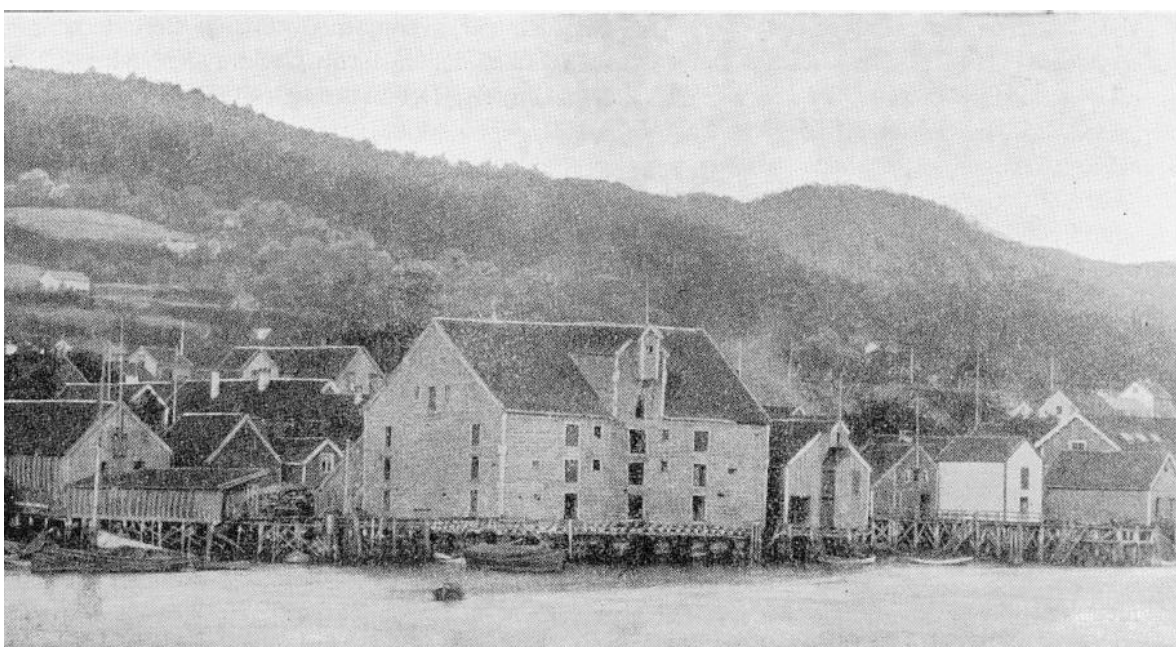
1821 kjøbte Macé den gamle Reknegaard, som i nogle Aar havde været i en Kristianssunds-
Matadors Hænder: 29/3 1811 oprettede nemlig Jens **Kaasbøl** i Kristianssund og **Fredrik Dyblie** et Firma
„Kaasbøl & Co.“ i Molde med Sæde i „Vincentsgaarden” (formodentlig en Forvanskning af „Fiet-

MACE'S BYGAARD. («Gamle Reknæs»).

zens-Gaarden), som Kassbøll havde kjøbt. Dyblie havde uindskrænket Fuldmagt undtagen i vigtigere
Tilfælde, hvor Konference pr. Post eller Express forbeholdtes. Indtægt og Udgift skulde deles lige,
dog skulde Dyblie som ung Begynder nyde den halve Kjøbesum (1622 Rdlr.) af Gaarden rentefrit i
4 Aar. Hver af Parterne skulde indskyde 4000 Rdlr. i Penge eller Varer. I 1814 var Kassbøll død
og Enken forlangte Opgjør og Registrering, da Dyblie ikke havde opfyldt sine Forpligtelser og leve-
ret ordentligt Regnskab. Ifølge en løs Calculation af Byfoged Motzfeldt indbragte Auktionen over
Boets Eiendele i Molde 11270 Rdlr. Blandt Effekterne var en Jægt „Sykelvina“ (2170 Rdlr.), en Do.
„Emanuel“ (300 Rdlr.) og en Sambøringsbaad (200). Vaanegaarden (som i dette Opgjør kaldes
„Winstrupgaarden“ efter Auditør Winstrup, som boede der i 1797) indbragte 999 Rdlr. Gjælden var
8644 Rdlr. Firmaet havde bl. a. drevet Udskibning af Tjære og Bord med Kaptein Bloch. I Kaas-
bølls Levetid havde Familien tilbragt Sommeren i Molde, hvor det i den ligeoverfor Gaarden (paa den
anden Side af Gaden) liggende Have gik stadseligt til. Haven, som nu er forsvunden, kaldtes „Ko-
renhaven“ efter Auditør Koren). Kaasbølls Bo var fallit, og Macé kjøbte altsaa Eiendommen i 1821
for 1200 Spdlr. Den har senere undergaaet store Forandringer og Tilbygninger; oprindelig var den
en enetages Bygning med høit Tag i dansk Herregaardsstil. Pakboden, som ogsaa før var stor, blev

af Macé paabygget, saa den blev Byens største Søbod, let kjendelig fra de andre. Her boede da Macé i 35 Aar og drev sin Forretning, Export af Rogn og Trælast, for en stor Del med egne Fartøier: Skonnerterne „Nicoline“ og „Haabet“; Skonnertribrig „Constitutionsdagen“ (tilbyttet i Kristianssund mod „Haabet“); Jagt „Helene“; Luggert „Emil“; Slup „Jeanne d’Arc“ og tilsidst Skonnert „Neptun“ (nybygget i Kristianssund). Skonnerten „Nicoline“ forliste ved Utsire 1837; den førtes da af Ferdinand Buck; den sidste i Rækken „Neptunus” (40 C. L.) skede der en endnu større Ulykke med: paa den første Reise blev den paa Retour fra Hamburg med Stykgods Nat til 16de Okt. 1845 kantret af en Stormbyge udenfor Drønen og sank. Mandskabet reddede sig, men Macés yngste Søn, *Fredrik Steenbuck Macé*, befandt sig i Kahytten og fulgte med i Dybet. Dette haarde Slag satte Macé tilbage; Sorgen og Omkostningerne ved Forsøgene paa at faa Fartøiet og Liget op formørkede hans sidste Leveaar. Efter et halvt Aars Sygeleie døde han den 9de Marts 1856, flittig til det sidste, og blev begravet med stor Høitidelighed; hans Arbeidere foranstaltede Sørgesalut. Gravstedet paa Molde

MACÉS SØBOD I MOLDE.

Kirkegaard er bevaret, idet det blev uberørt af Kirkens Gjenopbyggelse i 1886. Enken døde 1875; de havde 7 Børn: Fredrik, Emil (fransk Konsularagent i Molde), Helene Augusta, Hanna, Maren Johanne og Josephine.

1833 blev Macé fransk Vicekonsul, hvilket næsten var en Selvfølge efter hans Antecedentier og i en By, som havde Forbindelser med Frankrig (der opholdt sig i Macés Tid af og til unge Fransk-mænd i Molde for at lære Norsk og sætte sig ind i Handelen derfra.) 1835 havde han i Trondhjem Foretræde for Carl Johan som Medlem af en Deputation, der var afsendt for at hilse paa Hs. Majestæt. 1844 var han i Frankrig og havde da Audients hos Ludvig Philip, som fandt megen Fornøjelse i at erindre sin Norgesreise i 1796. Macé overrakte ved denne Leilighed Kongen et Takkebrev, som han fra Hamburg havde skrevet til Konsul Buck i Hammerfest (Buck boede i sine senere Aar tilleie hos Macé) og som Svar paa denne Mindelse om deres Samvær medsendte Ludvig Philip et Brev til Buck og en Erindringsmedalje i Guld (af Størrelse som en Sølvspecie). Ved Hjemkomsten gav Macé paa Bucks Fødselsdag en stor Middag, hvorunder den Gamle blev glædet med Overrækkelsen af disse Erindringer. Det egenhändige Brev er bevaret, men Medaljen er gaaet til England med en udvandret Slægtning af Buck. Ludvig Philip havde ved samme Leilighed lovet Macé Generalkonsulatet i Kristiania ved indtrædende Leilighed; men da denne kom, var Ludvig Philip en de-

troniseret Monark. Hos Familien i Molde opbevares flere oliemalede Portrætter af Macé, en Søster og enkelte franske Slægtninge. En Dagbog, som han nedskrev under Felttoget 1813 - 1814, er ogsaa bevaret og Uddrag deraf trykt i „Romsdals Budstikke” 1900.

Det fremgaar tydelig nok af Prams Beretning, at det stod daarligt til med Fiskerierne i de Aar, der gik nærmest forud for hans Besøg i Molde. Udførselslisterne bærer ogsaa tydelige Spor deraf: Klipfiskpartiet var i 1803 sunket ned til 112 1/2 Skp. og af Tørfisk udførtes samme Aar 179 1/2 Skp., af Rogn intet og Tran 17 1/2 Td. Desto haardere drev man med T r æ l a s t, hvoraf der i det bedste Aar (1806) skibedes henimod 200,000 Bord i 29 Ladninger, det største Kvantum i Rækken for denne Vares Vedkommende, og T a n g a s k e, som i 1803 var oppe i næsten 2 Millioner Pd., ligeledes højeste Tal. Værdien deraf beregner Pram til ca. 20,000 Rdlr., en god Skilling at medtage i vanskelige Tider; heraf faldt 12,000 Rdlr. paa Arbejderne ved Tanggruberne, 3000 paa Grundeierne og Resten blev Kjøbmændenes Gevinst. Næsten alle Moldes Kjøbmænd deltog i Skibningen af dette „ækvivoque Produkt”, som Pram kalder det: Henning Abelseth staar øverst (med 400,000 Pd.), derefter kom Cl. Stephensen, H. Th. Møller, Lars Dahl, Jacob Schultz Møller, Jacob Geelmuyden, Hans Torvig (Søn af den tidligere omtalte Ole Torvig?) og Johan Gørvel. Det meste gik til England, særlig Newcastle, med britiske Fartøier (tildels ogsaa med Moldes egne Skibe); mindre Partier til Kristiania og Drammen. Traditionen i Molde beretter, at der kunde ligge optil 30 Fartøier i Molde for at laste denne Vare, men dette er en betydelig Overdrivelse; nævnte Aar afskibedes den i 15 større Partier og nogle mindre. Fra 1804 er der Stands i denne Trafik efter de Indskrænkninger, som paa administrativ Vei blev gjort i Tangbrændingen, og Tangasken forekommer derefter kun enkelte Aar og i mindre Kvanta.

Indførselsvarerne var nu som før væsentlig Korn, Salt, Tobak, Brændevin, Malt og Hamp. Af førstnævnte Vare indførtes i 1803 et usædvanlig stort Kvantum, ca. 20,000 Td., væsentlig fra Danmark; Tobak 124,000 Pd. i 1802. Flere af Byens Kjøbmænd (Geelmuyden, H. Th. Møller og J. S. Møller) havde Kreditoplag af Salt, Korn osv. med dertil hørende egen Konto i Toldbogen. Fremmedbesøget var ganske livligt; i 1803 ikke mindre end 10 danske, 15 britiske og 1 Flensburger; i 1804: 20 Briter, 6 danske, 1 Flensburger, 1 Svenske, 15 norske foruden Byens egne Fartøier. Disses Antal var i de nærmest forudgaaende Aar noget reduceret, men i 1805 havde Byen igjen 6 Brigger: „Maria“, „Moldegaards Prøve“, „Adjutor“, „Providentia“, „Eva Christina” og „Den unge Just”, bemanded med tilsammen 49 Mand. Samtlige Skibsførere (*Lahusen, Male, O. H. Munthe, F. A. Dahl, Lars Pettersen* og *J. L. Larsen*) var nu Borgere af Molde og bosat der undtagen L. Pettersen, som havde sit Hjem i Trondhjem. Desuden havde Molde 11 Jægter. Sidstnævnte Aar blev der optaget en offentlig Fortegnelse over alle i Byen og Distriktet hjemmehørende Baade, tjenlige til Transport af Mandskab (for Krigsøiemed ?); den udviser følgende Antal:

Molde	By:	. . . . .	30	Baade (hvoraf de 14 tilhørte Møllerne).
Fanne	Otting	. . . . .	155	„ (attesteret af Ole Bøe, Aarønes).
Erisfjords	. . . . .	. . . . .	75	„ („ „ P. Sira).
Mittets	Distrikt	. . . . .	38	„ („ » Jacob Frisvold).
V o l d	, , ...	. . . . .	22	, , („ „ Jørgen Frisvold).
V e s t n æ s	, , ...	. . . . .	90	, , („ „ „ Anders Sylte).
Bud, Draagen, Vikene, Bjørnsund	. . . . .	. . . . .	40	(„ „ Sæmund Hansen, Bud).
Vaagø	. . . . .	. . . . .	267	„ („ „ Erik Olsen Linset).
Sund	. . . . .	. . . . .	270	„ („ „ Nils Eidskreim).
Romsdals	Otting	. . . . .	5	(„ C F. Møllerup). Sum 943.

Et bemærkelsesværdigt Træk fra disse Aar er Søndmørs stigende Velstand: i 1804 havde dette Fogderi 25 Jægter, og der begynder lidt senere at komme tomastede Fartøier derfra. Fra samme Aar findes en særskilt Bog over „I m p o r t o g E x p o r t u d i A a l e s u n d“, ovenikjøbet sammenbundet med nationalfarvede Baand, hvilket vel maa være skeet i en senere Tid for at udmærke den, hvis det ikke er en ren Tilfældighed.

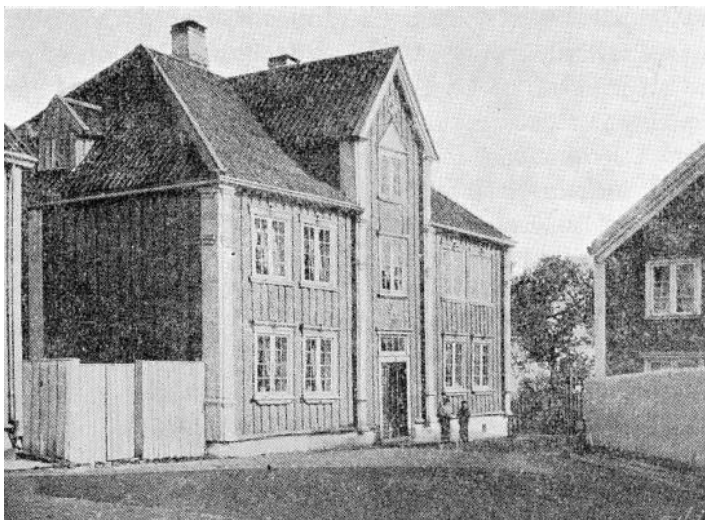
Blandt dem, der i 1803 besørgede Forbindelsen mellem Molde og de større norske Byer, kan mærkes de to Bergensere Mathias Brinckmann (Jægt „Den hvide Peber“) og Christopher Christopher-

sen (Jægt „Den flyvende Fisk”). En Kristianssundsbrig „Guldfisken“ (Fører Peder Hars) bragte i nævnte Aar en Ladning finere Fornødenheder (Tøier, Kamme, Tambakdaaser, Uhrnøgler, Tobakspiber, 1 Mikroskop m. m.) fra bekendte Kristianiafirmaer: Westye Egeberg, Th. Joh. Heftye, Langballe, Muus, Hagemann, Collett & Søn samt Glasmester Asbjørnsen (Eventyrfortællerens Fader). Det synes at være en Undtagelse, at man i Molde fik slige Sager fra den Kant.

Moldes Folkemængde, som i 1796 havde udgjort ca. 900 idet høieste Tal mellem 1665 og 1845) aftog i disse Aar med ca. 100 Individer (muligens fordi den aftagende Fiske-Export gav mindre Sys selsættelse paa Havn og Pakboder); Toldindtægterne holdt sig dog jævnt i Høide med det forrige Aarhundredes bedre Aar og naaede i 1806 et Beløb af 9175 Rdlr., det høieste Tal siden 1742. Men saa kom der Aaret etter et brat Omslag: Kjøbenhavns Bombardement 1807 og Krigen med England, hvis Følger paa det allertydeligste afspeiler sig i Stedets Næringsforhold. Allerede s. A. udførtes kun Træl last (7 Ladninger) til Udlandet og Aaret efter melder Toldbogen: „Udi indeværende Aar er fra her værende Toldsted til fremmede Steder og Hertugdømmerne ingen Varer udførte.” (Undertegnet „Molde Toldkammer den 31te December 1808. N. Leth.“) Til disse megetsigende Ord, hvormed Tolderen har afsluttet sit Aarsregnskab, svarer den øiensynlige Forvirring i Moldes Forretningsforhold: Lahusen med „Maria“ laa i Livorno uden at komme videre og blev liggende der til 1811, da Skibet blev solgt; „Adjutor“ (ført af Ole Henning Munthe) blev opbragt til Yarmouth 1807 og solgt der. „Den unge Just” blev solgt i Tønningen. „Providentia“ og „Moldegaards Prøve“ laa forsigtigen hjemme i Molde; ligeledes Sluppen „Enighed“, der eiedes af Cl. Stephensen og H. Th. Møller i For ening. Aaret efter samme Tilstand; Skibsfarten var reduceret til Kystfart med Jægter og Baade, og det blev Smaafartøier som Ole Gjertsens Jægt „Den smukke Pige“ og Knud Trondsens Vengebaad „Smugleren“, som overtog Hovedrollen. I 1808 indkom paa Moldes Havn ialt 5 Jægter og 1 Væn gebaad og i 1809 4 Jægter, 2 Baade og 1 Brig; sidstnævnte var et amerikansk Skib „Eliza“, Kap tein N. D. Gardner af Philadelphia, indbragt af en Kanonbaad den 31te August. Skipper og Mand skab blev tagne i Forvaring, og Papirerne overleverede til Byfogden; et Par Uger efter afhentedes Far tøiet af en Kanonbaad og bragtes til Trondhjem. I 1809 udklareredes dog 15 mindre Fartøier, hvoraf 5 gik til Kristiania, 4 til Trondhjem, 2 til Bergen og 2 „østerpaa“. Selvfølgelig var her ingen frem mede Fartøier at se, og særlig maatte Briternes Udebliven være følelig; men saa aabnedes „Licence- Farten“ ~: Adgangen til trods Krigen og Blokaden at føre Træl last til England og seile paa nøitrale Havne, og i 1810 udskibedes igjen 9 Ladninger Bord, og 3 af Moldes Skibe gjorde Reiser til Frank rig: „Providentia“, ført af *Peter Evenhoff Tønder*, kom ind fra Bordeaux i Ballast, „Enigheden“ fra St. Martin med Salt og „Moldegaards Prøve“ fra Sables d’Oloum med Salt, Tobak, Kaffe m. m. Der var dette Aar 1 Britte og 1 Fartøi fra Apenrade i Molde. Det ser ud, som om Moldes Exportører trods Licencen har skyet England, idet Trælasten nu gik til Frankrig (i 1811 til Bordeaux). Engelskman den i 1810 var James Moncrief af Wilmington med Brig „Mercator“, som førte 1561 Td. Salt fra St. Cruz; og saa var der en Bark „Fortuna“, Jørgen Clausen fra Fredriksstad, med 624 Td. Salt fra Teneriffa til Cl. Stephensen. I 1811 har man øiensynlig anstrængt sig for at faa Liv i Virksomhe den: Toldindtægterne viste igjen et normalt Beløb (5604 Rdlr.) og der blev skibet ca. 50,000 Bord, 4,590 Vaager Klipfisk, 3,430 V. Tørfisk, 311 Td. Sild, 96 Td. Tran, 572 Td. Tjære, 10 Td. Rogn (for første Gang igjen siden 1801) og lidt Tangaske og Potaske. Men dette Aar var her hverken danske, Flensburgere eller Skotlændere paa Havnen. Vengebaaden „Smugleren“ gik til Trondhjem med Bly, Jern, Salpeter, 2,500 Kugler og 80 Klinger fra Akershus Arsenal, indført til Molde med „Moldegaards Prøve”. Lars Dahl tog dette Aar igjen fat paa Søen og førte Barkskip „Ceres” af Kristianssund til Bordeaux efter Salt for H. Th. Møllers Enke. I 1812 forøgedes den reducerede Flaade med et nyt Fartøi „Forsøget”, en Brig paa 27 1/2 C. L. som var taget fra Engelskmændene og indbragt til Kristianssund. Den var kjøbt af Ole Dahl, og i Toldregnskabet opføres som Afgift af „fremmedkjøbt Skib“ 875 Rdl. som vel maa gjælde dette Fartøi. Imidlertid maa Summen reduceres betydeligt, eftersom Regnskaberne dette og nærmest følgende Aar er ført med Rdlr. N. V. ~: Navne værdi. Toldstedets Indtægter i dette vanskelige Aar („Barkebrøds“ eller „Grønaaret”) opføres med 12159 Rdlr. N. V. Der blev udskibet ca. 40,000 Bord i 6 Ladninger; Peter Tønder med „Providentia“ gik dette Aar 3 Gange til Bordeaux. Male kom ind fra Mandal med Korn. Det følgende Aar maatte der „provideres“ efter Misvækstaaret; men den hele Kornindførsel beløb sig dog ikke til mere end 3112 Td., hvoraf 300 Td. kgl. Magazinbyg fra Bergen og 1000 Td. fra Bergens Stifts Pro-

viderings-Kommission. Med Udførselen var det yderlig smaat; 3 Ladninger Træløst og nogle smaa Partier af de sædvanlige Varer. Udførselstøden af „Varer i Almindelighed“ (~: ikke Træløst) opføres med 9 Rdlr. 86 Sk.! Til Bergen udførtes 46 Td. „Bjergmose.“

Saa kom da Aaret 1814, da alt skulde omordnes, og den gamle Virksomhed igjen oparbejdes. Det gik i Begyndelsen smaat, og Lammelsen mærkes i mange Aar udover. Ved Aarets Udgang laa alle Moldes større Skibe hjemme. „Moldegaards Prøve“ blev Aaret efter solgt til Kristiansund; der fandtes da i Molde 2 Brigger, 1 Slup, 7 Jægter og 7 D æ k s b a a d e (en dengang ny Betegnelse), blandt dem Ahlert Schnells „Jomfru Sikke“. Det er første Gang Benævnelsen Dæksbaad findes anvendt i Regnskabet; sydpaa var de som Lodsbaade bleven indført ved den bekjendte Søofficer Peder Søllings ihærdige Bestræbelser. En anden ny Betegnelse for Smaafartøier er „Evert“, baade i Romsdalen og paa Søndmør; Vængebaadens Tid var forbi. Tøden opføres i 1814 med 702 Rdlr. rede Sølv + 1181 Rdlr. Navneværdi; Aaret efter med 22,000 Rdlr. Navneværdi; det var Pengeforvirringens Tid, efter den dansk-norske Regjerings Sedelfabrikation i Altona, Statsbankerot og Pengeforordningen af 1813. I 1814 var en dansk Galeas det eneste fremmede Fartøi; Aaret efter optræder allerede 3 Briter, 1 Flensburger og 1 Hollænder. Det vedblev dog længe at være tyndt med Besøg af Frem-

JEPPE ØWRES GAARD I MOLDE.

mede; men ellers steg i nærmeste Tiaar Antallet af udklarede Fartøier, store og smaa, saaledes at der i 1822 var 44 udgaaende. Tøden opføres i 1816 med 2042 Speciedaler (med denne Betegnelse er man igjen kommen paa fastere Grund) og var i 1825 stegen til 5.800 Spdlr., og Udførselens gamle Rubrikker begynder igjen at fyldes, særlig for Rogn og Tran, som det lange havde været smaat med. Varepartierne var smaa og fordelte paa mange Udskibere samtidig; men det hele bærer Præget af, at man gjorde sit bedste og medtog alt, som kunde bruges; i 1815 udførtes saaledes 34 Td. Karve og 215 Td. Nødder, hvoraf 100 Td. gik til Kristiania.

Af Byens ældre Handlende døde altsaa Lars Dahl i 1816 og afløstes af Ole Dahl; Cl. Stephensen 1818; paa Moldegaard havde den unge P. R. Møller i 1811 succederet Faderen. Abelse & Wingaard existerede endnu i nogle Aar. Samtidig kom nye Kræfter ind: Gulbrand Onsum (nævnes først i 1819); *Christopher Buck* (1814); *August Macé* (1818); og af mindre Handlende *Henning Width* (1815), *Ahlert Schnell* (1819), *Swend Owren* (1820), *Zacharias Hansen* (1822) og *Jeppe Lundgreen* (1823). Af disse var især Konsul Buck ivrig i at forøge den reducerede Handelsflaade; i Tidsrummet 1814-25 eiede han ikke mindre end 11 Fartøier: 1 Brig, 4 Skonnerter, 1 Galeas, 2 Slupper, 3 Jægter. Foruden de gjenværende gamle Skibe skaffede Molde sig i samme Tiaar ialt 12 nye Skibe: Briggerne „Margrethe“ (Ole Dahls) og „Siegfrid“ (C. L. Buck) Skonnertbrig „Nicoline & Christian“ (G. Onsums); Skonnertterne „De 3 Søstre“, „Finmarken“, „Anna Colbjørnsen“, „Haabet“ og „Enighed“ (C. L. Buck); Galeas „Troskab“ (Do.); Slupperne „Minerva“ (Do.) „Haabet“ (Do.) og „Nøisomhed“ (Cl. Stephensen). Men det kunde ogsaa behøves, eftersom der gik forholdsvis mange tabt ved Forlis: „Enigheden“ (Cl. Stephensens og H. Th. Møllers Slup fra 1807) paa Jæderen 1816; „Margrethe“ 1817 ved Marstrand; „Troskab“ 1820 i Nordsøen og „Providentia“ s. A. ved Frankrig, foruden Jagt „Ørnen“ i Finmarken, saa dette Aar var særlig bedrøveligt. „Haabet“ (Macés første Fartøi) 1821 ved England og „Nøisomhed“ 1822 ligeledes ved den engelske Kyst -- ialt 7 Fartøier tabt paa 6 Aar! Tabene oprettedes i de følgende Aar til 1830 ved Anskaffelsen af Brig „Activ“ (Macé), Slup „Norges Constitution“ (P. Gørvell) Skonnert „Lina“ (P. C. Buck), Evert „Anna Helene“ (Mad. Jervell), Slup „Nicoline“ (Macé),

Slup „Selvstændigheden“ (P. R. Møller). To af Skonnerterne („Lina“ og „Hammerfest“) overførtes dog til Trondhjem ved P. C. Bucks Flytning.

De høieste Tal for Udførselen 1822-30 er : Klipfisk 4836 Vog (1830), Tørfisk 1807 V. (1822) Sild 2800 Td. (1829), Rogn 1490 Td. (1823), Tran 349 1/2 Td. (1822), Tjære 659 1/2 Td. (1822), Trælast 52,620 St. Bord (1826). Varepriserne var i 1823: Tørfisk 1 Sp. pr. Vog, Rogn 6 Sp. pr. Td., Tran 12 Sp. pr. Td., Bord 1 Sp. à 1 Sp. 96 Sk. pr. Tylft, Tjære 3 Sp. pr. Td., Sild 3 Sp. pr. Td. Disse Priser sank for flere Artiklers Vedkommende stærkt i de nærmeste Aar; Rognen gik saaledes ned til 2 Sp. og Tran til 5 à 6 Sp. Af Tangaske, som betaltes med 1/2 Sk. pr. Pd., skibedes fremdeles ubetydelige Kvanta. Fra Søndmør dreves en betydelig Udførsel af Hummer til England (væsentlig for Bergensfirmaet Griegs Regning); i 1828 skibedes ca. 200,000 St. af denne Vare. Senere optog ogsaa Molde i mindre Maalestok denne Næringsgren. Det er tidligere antydnet, hvorledes Søndmør (der endnu sorterede under Molde Tolddistrikt) arbejdede sig op; i 1829 hørte af Tolddistriktets 45 Fartøier de 29 hjemme paa Søndmør.

Naar undtages 1825 vedblev de Fremmede at besøge Molde, om end i ringe Antal, 1 til 4 pr. Aar: Englændere, Skotter, Danske, Flensburgere, Tyskere. Hollænderne forsvandt; den sidste var her i 1815. I Periodens 2 sidste Aar var her ingen Fremmede; Udførselen til Udlandet besørgedes af Stedets egne Fartøier, og Moldeskipperne gik til Bilbao, Hamburg, L'Orient, Amsterdam, Irland med Klipfisk, Trælast, Tjære, Tran og Rogn. Blandt Exportørerne til Udlandet spillede Macé paa dette Tidspunkt Hovedrollen; hans fremmede Herkomst gjorde ham til det selvskrævede Bindeled mellem Molde og Europa, indtil nye Kræfter kom op og tog Ledelsen.

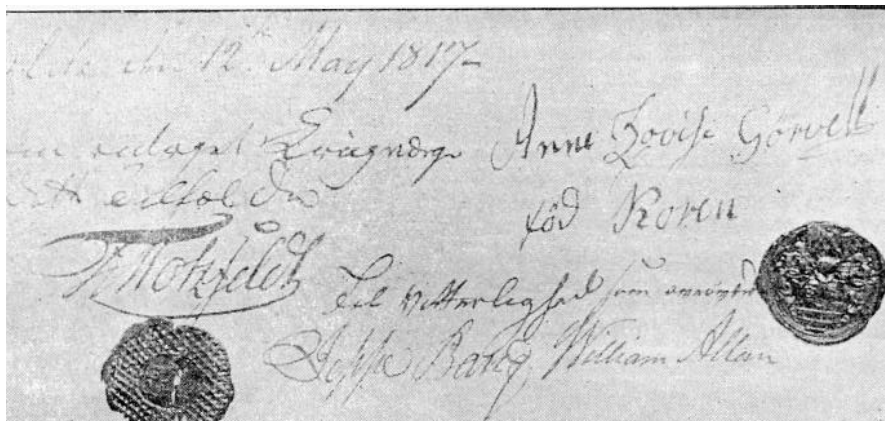
Fredrik Christian Steenbuch var i en Menneskealder (1798 - 1831) Præst i Bolsø med Bopæl i Molde, hvor han fra 1831 boede i Nr. 90 („Ræstadgaarden“), som han købte af Provst Dreyers Enke. Steenbuch nedstammede fra Provst *Erik Leganger* i Veø, som var gift med Anna Sylvia Eeg og døde 1740. Han opkaldte sin Søn Hans efter en Ungdomsven, Professor Hans Steenbuch i Kjøbenhavn, og derfra skriver det forandrede Familienavn sig. Hans Steenbuch blev Sognepræst til Melhus (Biskop J. N. Bruns Mindetale over ham findes delvis optaget i Lyder Sagens „Læsebog i Modersmaalet“, hvor hans romantiske Ungdomsoplevelser fortælles), og hans Søn var ovennævnte Fredr. Chr. Steenbuch. En Faster af denne var gift med Foged Jacob Andreas Eeg, saa at denne Præstefamilie var stærkt allieret med den mægtige Fogedfamilie paa Gjermundnes. Fr. Chr. Steenbuch synes at have været en veltalende Mand; hans Tale ved Amtmand Hammers Ligbegjængelse blev trykt i „Minerva“, og det var ham, som førte Ordet ved Universitetsfesten den 11te December 1811 i Molde (i Anledning af det norske Universitets Stiftelse 2den Sept. s. A.). Naar Byens Skoleungdom var altfor nærgaaende mod Stedets Originaler, blev der sendt Bud efter Provsten, som da indfandt sig i Skolen og holdt en Tordentale til de unge Skjelmestere. Han var gift med Maren Johanne Krog. En Datter Nicoline Margrethe blev gift med August Macé; en anden Datter, Hanna Gabrielle, med Distriktslæge paa Søndmør *Jacob Ludwig Hofmann* (Viet 1825), senere i en Aarrække (1837-63) bosat i Molde, hvor han tillige var Læge ved Reknes Hospital. Han boede i Nr. 150, som efter ham blev kaldt Hoffmannsgaarden. Hoffmanns Forgjængere var *Palle Saabye Mürer* 1817-23 af dansk (tysk ?) Herkomst, født i Svendborg 7/8 1774 (Faderen havde deltaget i den tyske Syvaarskrig og været med i Slagene ved Rossbach og Collin og var senere Læge i Svendborg). Mürer var gift med Marie Christiane Myhre og boede i Nr. 31 (Bækkelunds Gaard); en Datter Johanne Margrethe blev gift med Toldrorskarl Asmund Hoel. Et Silhouet-Portræt af Dr. Mürer opbevares paa Reknes Hospital. Derefter kom *Mathias Albert Haberdorph Brock* 1823-35; han vedblev at bo i Molde efter sin Afsked og døde 1853; boede længe i Nr. 13, hvor der i hans Tid stod 2 af en Stenmur beskyttede Piletrær udenfor Huset. Han var lidt af en Særling, der sjelden viste sig udenfor Husets Enemærker. Efter et Par kortere Konstitutioner (*M. Hartmann* og *B. D. Carstens*, som begge giftede sig i Molde, den første med Alexander Frazers Datter Alison, den anden med Johan Gørvells Datter Johanne Margrethe) kom altsaa Ludvig Hoffmann, som i en Menneskealder var knyttet til Stedet.

Efter Byfoged Øwres Død i 1802 kom *Lorentz Arff*, Prams „Jydeven“. Han blev ikke længe i Embedet, da han i 1806 blev suspenderet for Kasseangel (Underslag af Umyndiges Midler).

Ved Commissions-Dom af 1809, afsagt af Sorenskriver Staboe og Foged P. Bull, blev Arff tilpligtet at udrede 3158 Rdlr., men disse Penge kunde ikke tilveiebringes, da der blev afholdt Exekution. 1813 ud færdigedes nyt Commissorium for Staboe og Foged Klingenberg til at paakjende, hvem det subsidære Ansvar skulde paahvile; 1814 frifandt denne Commission saavel Amtmanden som de Umyndiges Værger og Arffs Eftermand i Embedet, hvorefter Sagen blev indbragt for Høiesteret; Arffs Pension blev imidlertid tilbageholdt. I Klubbens Protokol for 18 kaldes han Amtsforvalter. Han døde 18/5 1817 af et Benbrud. I Traditionen omtales han som en i fremtrædende Grad „kjendspak“ Mand. Hans Eftermand har faaet et berømmeligere Eftermæle; det var *Fredrik Motzfeldt* (1806 - 14), Moldes Repræsentant paa Rigsforsamlingen, senere Assessor i Høiesteret (død 2/1 1848). Han var, som allerede fortalt, gift med Cecilie Gørvell og boede i den gamle Amtmandsgaard Nr. 29, som han kjøbte af Amtmand Sommerfeldt 1809 for 2500 Rdlr. (S. flyttede da til „Nøisomhed.“). Ved sin Fraflyttelse fra Molde solgte han Gaarden til Chr. L. Buck. Motzfeldt maa have været en formuende Mand, eftersom han optraadte som Kjøber af flere Gaarde i Romsdal. Efterfølgeren var den ligesaa bekjendte *Engelbrekt Knudssøn* (1815 -- 21) senere Sorenskriver i Strinden og Selbo (død 21/3 1826), Repræsentant for Molde og Kristianssund 1818 - 22, besunget ved sin Død af Henrik Wergeland som Patriot og Frihedshelt:

«Kommer, Nordmænd, og følger
did, hvor Kummeren vinker») o. s. v.

I Molde boede han i Dr. Goldts tidligere Eiendom (Nr. 10). 1819 blev han Medlem af en Kommission til Bedømmelse af Spørgsmaalet om Romsdals Markeds Flytning fra Devold; endel Kjøbmænd i Molde og paa Søndmør havde nemlig andraget herom og udpeget Nes som det ønskeligste Sted. Kommissionens (formodentlig af Knudssøn affattede) Indstilling blev anbefalet af Amtmanden i Romsdal og tiltraadt af Finantsdepartementet (under hvilket slige Sager dengang henhørte); den blev forsaavidt fulgt, som Markedet flyttedes fra Devold, men til Veblungnes istedenfor til Nes (ved høieste Resolution af 20/8 1820). Allerede Amtmand Hammer havde arbejdet for Flytningen til Nes, men uden Resultat. I 1821 fremsatte Knudssøn Forslag om Oprettelse af Postgang gennem Lesje til Romsdalen. Det er karakteristisk for Forholdene i den Tid, at Knudssøn i 1821 ikke ønskede Gjenvalg til Storthinget (ifølge en Meddelelse af H. Th. Møller jr.), fordi han da var Embedsansøger; ligeledes virker det lidt forbløffende, at han havde modtaget et betydeligt Laan af Carl Johan. Men at Almenheden ikke har bemærket nogen ved dette Forhold bevirket Svaghed i hans offentlige Færd, viser noksom den enstemmige Deltagelse ved hans Bortgang. Der blev Landet rundt subskriberet for at sikre hans efterladte Børn Underhold og Undervisning („Legatet til Knudssøns Minde“, stiftet med et Fond af 4523 Spd.); Carl Johan eftergav til Bedste for Børnene sin Fordring i Boet, 2800 Spd. Da Afdødes ældste Søn i 1843 udgav Faderens Biografi („Erindringsblade“) blev der i Molde By subskriberet ikke mindre end 40 Eksemplarer og i Fogderiet 21 - et for de Tider stærkt Vidnesbyrd om Interessen for den Bortgangnes Minde. Knudssøns Personlighed og Thingfærd er i nyere Tid skildret bl a. af Prof. E. Sars i „Norges Historie efter 1814“.

Knudssøns Efterfølger i Embedet var *Niels Leth*, som havde været Toldkasserer fra 1788 - 1812. Han var født 1762 og var den første af Slægten i Molde. Fra 1817 bestyrede han Postmesterembedet og 1822-25 tillige Stillingen som Byfoged i Molde, som i 1822 udskiltes fra Romsdals Sorenskriveri. Han døde i 1838. Sønnen, Toldbetjent Nicolai Leth, blev gift med Johan Gørvells Datter Valborg Margrethe; Storsteparten af Reknes gik derefter over til denne Familie.

Moldes og Distriktets ledende Personlighed i disse Aar var baade officielt og ved den almindelige Agtelse, hvormed han omfattedes, *Hilmar Meincke Krohg*, Amtmand i Romsdal 1811-1840. Man kommer uvilkaarlig til at sammenstille ham med Amtmand Hammer: den samme bramfrie Virkelyst, Udholdenhed og besindige Klogskab, samme Forening af Iver for Oplysning og Interesse for Næringslivets Udvikling. Begge beklædte sin høie Stilling i en Menneskealder og forlod den med utvetydige Tegn paa Medborgeres Taknemlighed for de Fremskridt, som under deres Ledelse var gjort, og de Institutioner, de havde fremelsket. Da Amtmand Krohg kom til Molde, havde han allerede været Amtmand i Finmarken 1807 - 11 (den tyske Geolog Leopold von Buch, som i førstnævnte Aar besøgte de nordligste Egne af vort Land, har i sin Reisebeskrivelse paa den mest sympathetiske Maade omtalt det Krohg'ske Hus i Alten), derefter udnævnt til Amtmand i Nordre Bergenhus, en Stilling, som han ikke tiltraadte, idet han paa Reisen sydover fik en ny Udnævnelse til Amtmand i Romsdal og samtidig Konstitution som Stiftamtmand i Trondhjem. Krohg var af en gammel Militærslægt paa Nitteberg i Gjerdrum (Romerike); Navnet udledes af Gaarden Krogen i Holand. Hans Fader Nic. Fredr. Krohg var Generalveimester nordenfjelds og Farbroderen G. A. Krohg søndenfjelds, begge meget fortjente Mænd i sin Stilling. Da Krohg kom til Romsdalen, blev han i første Linie af Foged Bulls Velkomstsang mindet om det Ry, som i denne Retning stod af Slægten:

«Hain Gjeneralvegmeistar Krohg det var Main det !
Ein grommar Vegmeistar me ei kunne faa» o. s. v.

Inden Krohg blev Amtmand i Finmarken, havde han i flere Aar levet som Gaardbruger i det trondhjemske og antagelig derunder tilegnet sig den Interesse for Jordbruget, som gav sig Udslag i hans Amtmandstid gennem. Foranstaltninger til dets Opkomst. Hans Rolle paa Rigsforsamlingen og det overordentlige Storting 1814 er tilstrækkelig kjendt; i ham og Fredrik Motzfeldt og Engelbrekt Knudssøn havde Molde og Romsdalen en Repræsentation, som der stod Respekt af.

Det faldt i Amtmand Krohgs Lod at administrere vort Amt i den halve Menneskealder, som det efter 1814 tog at oparbejde rimelige Forhold og en tryk Grundvold for Pengevæsen og Næringsliv. Det har gaaet langsomt og møjsommeligt, ligesom for Jordbryderen i Romsdals stenede Jordbund; men er den først ordentlig ryddet, da „braadder“ det, saa Øiet frydes. Det er da ogsaa fra ca 1830 vi ser de større enkelte Tiltag, som nedenfor vil blive nærmere omtalt, efter Krohgs Initiativ; desuden var han adskillig optagen med den Landsdel, som han før havde bestyret, som Formand i en kgl. Kommission til Finmarkens Opkomst. Den vigtigste Begivenhed i de her omhandlede Aar var vel Aalesunds Opnaaelse af en Kjøbstadsret, der rigtignok var formelt begrændset ved Forpligtelsen til at tage Borgerskab i Molde (ligesom Moldes Kjøbmænd i sin Tid maatte være Borgere af Trondhjem), men som dog i Praxis snart udfoldede sig til uhindret Virksomhed. Det er ovenfor i den økonomiske Oversigt antydnet, hvorledes Søndmørs voksende Kræfter allerede 20 Aar forud viste sig i det stigende Antal af Distriktets Fartøier; denne Del af Moldes Opland stod færdig til at gaa paa egen Haand og samle sig om et bekvemmere Centrum.

Det er bekjendt, at Molde i 1811 pligtskyldigst deltog i de rundt om i hele Norge afholdte Festligheder i Anledning af, at det gamle National-Ønske om Stiftelsen af et norsk Universitet endelig var gaaet i Opfyldelse. Derimod er det sikkert gaaet i Glemmebogen, at man i Molde under Ventilationerne om en Flytning af Universitetet fra det dyre Levested Kristiania begyndte at spekulere paa, om ikke Molde kunde have Udsigt til at komme i Betragtning I „Rigstidenden“ for 1815 har en Indsender øiensynlig for fuldt Alvor fremsat den Tanke til Overveielse. Han polemiserer mod Kongs-

berg, som nogle havde tænkt paa; der er ingen Søfart lige til Stedet, og der maatte være mindre sundt at bo i en Bergstad, hvor Røgen sværter Sølvet i Skabet. Idetheletaget var det søndenfjeldske Norge ikke heldigt, fordi der var saa mange Byer tæt ved hinanden. Hvorfor ikke tænke paa det nordenfjeldske og da paa „den liden, men til Studeringer ret passende Kjøbstad Molde, hvis Beliggenhed er næsten at anse som Centrummet i Landet? Videnskabernes Dyrkning vil have Fred og Rolighed. End kriger hele Verden; her er Fredens Helligdom, her ingen Anledning til Adspredelser. Et norsk Gøttingen kunde maaske med Tiden her opstaa og har endog dette forud, at ingen Krigskanoner kan forstyrre Læresalene. Den smilende Egn, i hvis Arm Molde er indesluttet, ved enhver, som har reist her, at omtale. Lettere end andensteds i Norge gives her Tomt at bygge paa (?), Materialier til Bygninger m. v. og til Oplag for Levnetsmidler er Romsdalen og Søndmør tilstrækkelig“
- - hvorefter Indsenderen anbefaler Idéen til høie Vedkommendes Opmærksomhed.

Da Molde paa dette Tidspunkt ikke havde nogen Avis (det var endnu kun Stiftsstæderne, som eiede Trykkerier) savner man den Afspeiling af denne bevægede Tids Stemninger, som en saadan kan give. I Mangel deraf er Klubselskabets Protokol et Dokument, som maatte kunne fortælle noget: **d e n m e l d e r i A a r e t 1 8 1 4 i n t e t**, en Taushed, der siger mere end mange Stemningsudbrud. Selskabet, hvis Stiftelse er omtalt i forrige Afsnit, synes forresten at have ført en ganske blomstrende

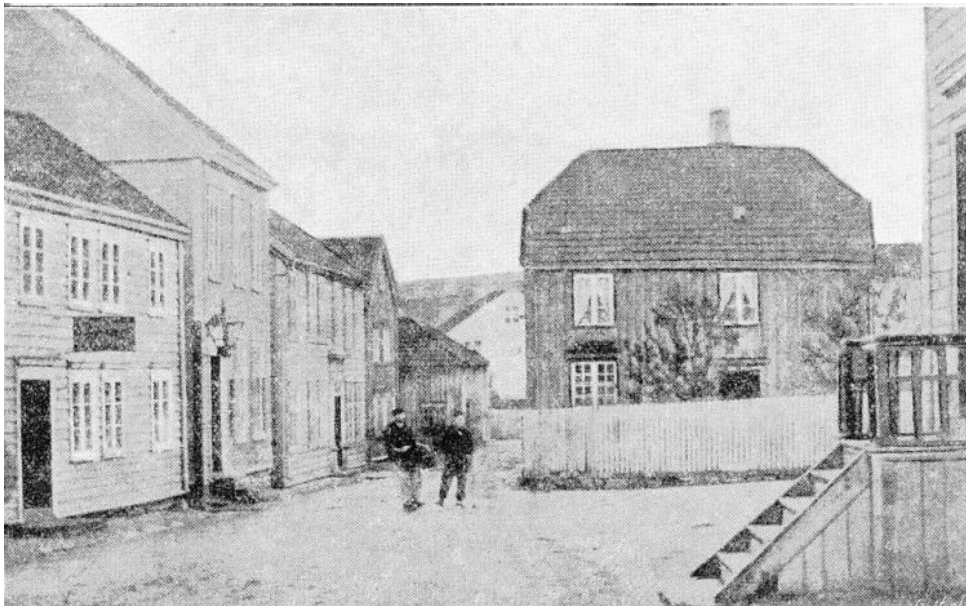
AMTMAND KROGH OG FRUE (efter Oliemalerier i Molde Skole).

Tilværelse; der er stadig Tilgang af nye Medlemmer, baade tilflyttede og reisende. Æresmedlemmer var i 1810 Cl. Stephensen og 1811 Foged Bull. Aviserne cirkulerede i bestemt Orden hos Medlemmerne (2 Timer hos hver) fra den ene Ende af Byen til den anden (Udgangspunktet skiftede halv-aarlig, saa „Westend“ og „Eastend“ ikke skulde behøve at misunde hverandre). De Blade, som holdtes i Tidsrummet 1808-36 var, saavidt man af Protokollen kan se det: „Dansk Statstidende“, „Bergens Avis“, „Den lille Trondhjemske Tilskuer“, „Bergens norske Tilskuer“, „Børsenhalle“,

„Christiania Intelligentsblade“, „Kjøbenhavns Tidende“, „Stockholms Courier“, „Nationalvennen“, „Drammens Avis“, „Patrioten“, „Husvennen“, „Hermoder“, „Borgervennen“, „Christiania Aftenblad“, „Folkevennen“, „Departementsbladet“, „Patrouillen“, „Statsborgeren“, „Trønderen“, „Tiden“, „Den Frimodige“, „Skillingsmagazin“, „Den Constitutionelle“. Selskabets første Vært var, som ovenfor begrundet, antagelig Søren Mørch; derefter muligens Peder Grindberg (efter en usikker Tradition); 1812 Madame Larsen, derefter Organist Olsen; 1815-17 Madame Berg; Ole Valberg; Dyblie; 1830 G. Onsum; 1832 Svend Owren (som da paatog sig at holde Herberge for Reisende). De mange detaljerede Bestemmelser i Selskabets gamle Love synes af og til at have været haandhævede med stor Strenghed; en Trætte mellem 2 af Medlemmerne i 1812 endte med, at den ene bødede 5 Rdlr. til Fattigkassen, 2 af Direktørerne (fordi de ikke var tilstede) 2 Rdlr. hver og Kassereren 1 Rdlr. til samme Kasse. I 1825 blev der nedsat en Komité (bestaaende af Kjøbmand Peter C. Buck, Prokurator Holmboe og Kjøbmand P. R. Møller) til Affattelse af nye Love, hvilket gjentoges med ny Komité i 1832.

**DEN NYE GENERATION. -- NYE INSTITUTIONER. - NÆRINGSLIV 1830
-1860. -- SKIBSVÆRFTET OG FURLAND. - KRISEN 1857.**

Af de mere fremtrædende Personligheder inden Borgerskabet fra 1830 og udover er allerede nærmere omtalt de 2 Indflyttere Konsul Chr. Buck og Konsul Auguste Macé, og af de ældre Slægter Konsul P. R. Møller paa Moldeganrd. Efter Ole Dahls Død i 1817 blev det den yngre Broder *Bastian*, som repræsenterede Familien. Han var født 27/6 1796 og begyndte 14 Aar gammel tilsøs

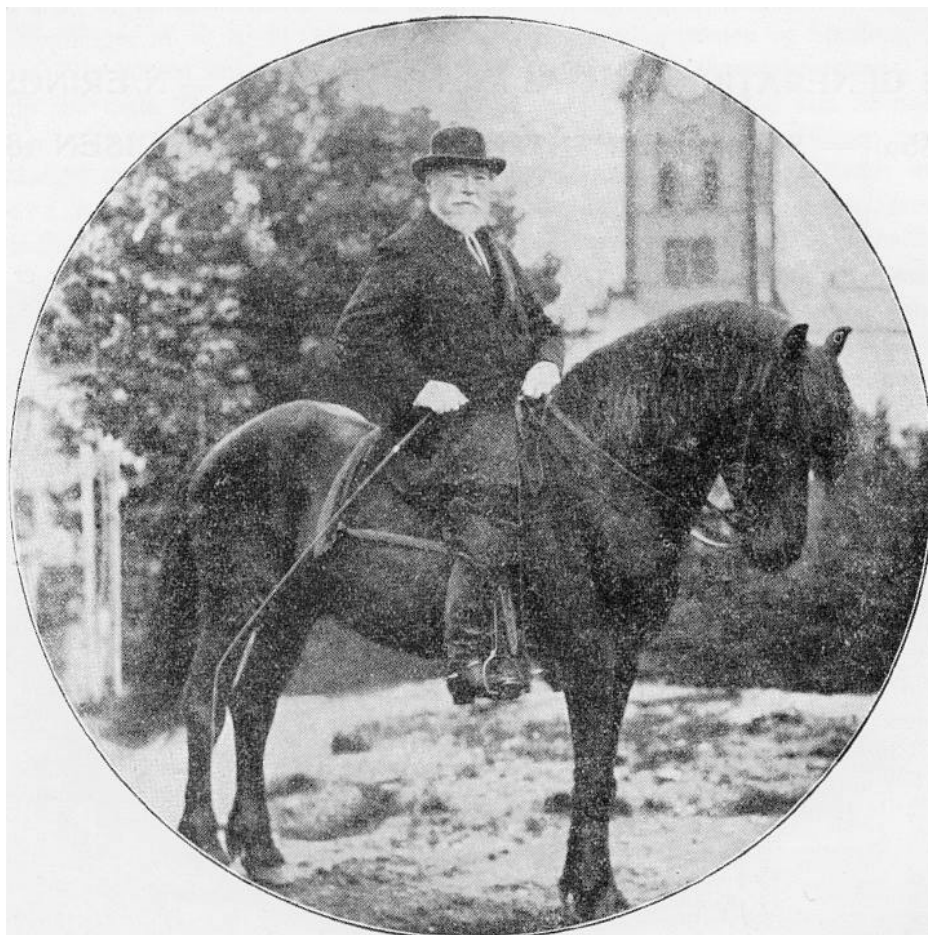
GADEPARTI FRA MOLDE MED BASTIAN DAHLS GAARD.

sammen med Faderen. 1815 fik han Styrmands-Examen i Kristiania og 1817 Borgerbrev som Skipper. Han førte Briggen „Forsøget“ og Skonnertbriggen „Nicoline & Christian“ fra Molde og i mange Aar Briggen „Harald & Nicolay“ for N. H Knudtzon & Sønner i Kristianssund. I 1830 fik han Borgerbrev som Handelsborger (med Dispensation fra Lov af 8/6 1818 om Examen og Tjenestetid), dog med den Indskrænkning, at han ikke maatte drive Udskibning af Varer, saalænge han førte Skib. 1833 blev han Lodsoldermand og Havnefoged; var endvidere Examinator ved Kjøbmandsexamen for Molde og Aalesund, første Direktør for Molde Sparesbank (fra 1839), Forligelseskommissær, eligeret Borger og Ordfører. Fra 1850 var han sygelig efter et apoplektisk Anfald og døde 3/4 1855.

27^e Decembre 1830.
Bastian Dahls

Boet var da fallit. Auktionskatalogen (trykt hos J. C. Lund i Molde) var paa 56 Sider og udviste 938 Varenummere paa Kramboden foruden en Mængde Varer i Pakboder, Nøst og Kjældere. Vaanhuset var det nuværende Nr. 52 (Enkefru U. Aandals), som han havde overtaget efter Foged Klingenberg. B. Dahl var 2 Gange gift, I. med Anne Kathrine Dreyer (sammenbragt Stedsøster) f. 1803, † 1826. II. med Tønnesine Margrethe Dahl (Datter af den i 1807 bortkomne Skibsfører T. A. Dahl) f. 3/7 1807, † 27/12 1893. Der var 3 Børn af første Ægteskab og 9 af andet; af det første Kuld blev det Sønne *Nicolay*, som efter Faderens Død fortsatte Forretningerne i Molde.

Længe før P. R. Møller døde, var hans ældste Søn *Hans Thiis Møller* etableret som selvstændig Forretningsmand. Han var født i „Grønaaret“ 6/8 1812. Efter nogle Aars Skolegang i Byens da-

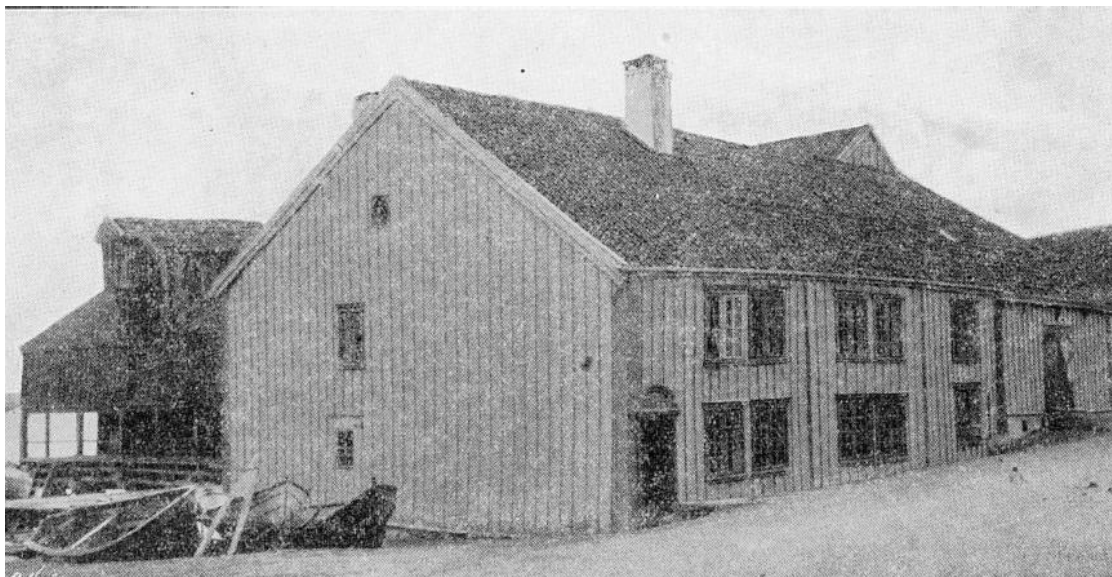

H. TH. MØLLER.

værende „Borgerskole“, hvor han havde fhv. Maanedsløitnant Lied, senere Løitnant Dreyer til Lærere, blev han i Begyndelsen af 1827 sendt til Trondhjem for at gennemgaa Realskolen sammen med en noget yngre Kammerat fra Molde, Joseph Jervell (senere Præst i Aalesund). De blev optagne som de 2 nederste i 2den Klasse, men avancerede ved første Aars-Examen foran hele Klassen op i 3die med „Udmærket godt“. Skolens Bestyrer var da Eidsvoldsmanden Sodeman, og de unge „Molde-tyrker“ (som forresten efter Møllers Beretning var rene Sinker i Sammenligning med de trondhjemske Spetakkelmagere) logerede hos Schmidt (Statsraad S.s Fader og Farfader til den bekjendte Filolog Christian S.), hos hvem de delte Værelse og Seng i 2 Aar, for 10 Spd. Maaned. I 1828 blev de i Frue Kirke konfirmerede af den bekjendte Præst og Storthingsmand Schultz. Efter endt Skolegang 1829 tog Møller Information i Handelsfagene et halvt Aars Tid og vendte saa tilbage til Molde. Det var Meningen, at han skulde følge sin Faders Slup „Selvstændigheden“ over til England for at søge videre Uddannelse; men da Bergens store Ildebrand indtraf, blev Fartøiet (som ellers gik til Newcastle med Tjære) sendt til Bergen med Planker, og Møller fulgte da med didhen. Efter et Aars Ansættelse ved Georg Storms Bondehandel paa Smørsalindingen kom han over til Storms Svoger Johannes Reimers, hvis Forretning gav større Anledning til Uddannelse og som i sin Ungdom havde

reist paa Spanien og Vestindien. 1834 tog Møller Handelsexamen, hvortil han havde forberedt sig hos den bekendte Handelslærer Claus Hansen, og allerede en Maaned efter (22/5) skrev han de første Poster som selvstændig etableret Kjøbmand i Molde. Han havde af Enkefru Frazer kjøbt Familien Allans gamle Gaard, som da var yderst forfalden, for 400 Spd. og forbedrede den efterhvert saaledes, at da han i 1850 forlod den for at overtage Moldegaard, kostede den ham det tidobbelte. Indunder Jul s. A. drog Møller igjen til Bergen for at gifte sig (han var forlovet med Ulriche Antonette Vibye, Datter af Krigskommissær V.); Brylluppet stod 6/1, og faa Dage efter tiltraadtes Hjemreisen, som paa Grund af stormende Veir medtog - 3 Uger!

Møllers Forretning var væsentlig Fiskehandel. Allerede i 1835 leiede han Fiskeværene Ona og Lyngvær og 2 Aar efter blev han Eier deraf for 750 Spd. men maatte anvende stor Bekostning paa Opførelse af nye Bygninger (Pakboder, Vaanebygning o. s. v.). Fra 1839 drev han Klipfiskhandel og drev ellers med al Slags Tørfisk, Tran og Rogn og (naar Leiligheden var dertil) Sild. Rognen gik til Frankrige; Lange, Raaskjær og Tran til Bergen og Silden samt den flækkede og vindtørrede Smaasei til Oplændingerne, som igjen kjørte den til Grundset Marked og drev Tuskhandel dermed

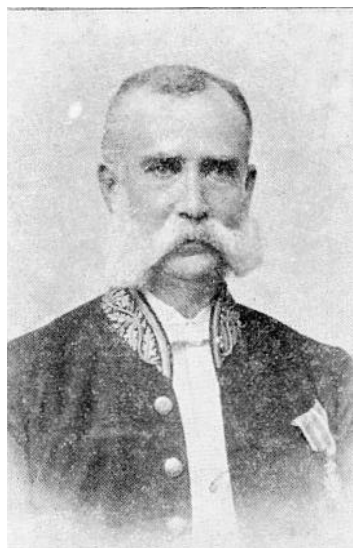
H. TH. MØLLERS BYGAARD (tidligere W. Allans).

for Jernvarer; disse brugte de igjen til at betale Fisken med hos Kjøbmændene i Molde. Denne Trafik med Oplændingerne gik tabt ved den nye Chaussé fra Lillehammer, da Omsætningen derved flyttedes over til Kristiania. Og da endelig ogsaa Romsdalen fik sin Chaussé, var det for sent at gjenoprette den gamle Forbindelse. Møller regnede sin Nettofortjeneste i disse første Aar til 1200 Spd. aarlig, et Resultat, der opmuntrede andre til at tage fat i samme Spor. I det gode Sildeaar 1839 tjente han 1000 Spd. paa 1000 Td. Sild, og 5 Aar efter lagrede han, da Silden atter fyldte Moldefjorden, over 3000 Td. Men der opstod vanskelige Afsætningsforholde, da Fisket slog rigt til over hele Kysten, saa Møller foretog en Udenlandsreise for at faa solgt sit og sine Venners Sildeparti.

Møller var i disse Aar en af sin By meget benyttet Mand: Kæmner i 4 Aar (uden Løn); Handelsexaminator; Direktør i Molde Sparebank m. m. og var i omtrent 40 Aar Medlem af Directionen for Amtets Landhusholdningsselskab, hvortil hans Kyndighed i Fiskerianliggender og (fra Overtagelsen af Moldegaard) tillige hans store Interesse for Jordbruget maatte udpege ham; at han samtidig sad i Directionen for det Romsdalske praktiske Landh.selskab var omtrent en Selvfølge. Hans Deltagelse i de større Foretagender i denne Periodes sidste Halvdel vil nedenfor blive skildret; Krisen i 1858 lammede vistnok for længere Tid hans Virksomhed som Kjøbmand, men med sin utrættelige Energi fulgte han dog sin Fødebys Anliggender og var paafærde med Mund og Pen, saa ofte Anledning dertil frembød sig, og havde i det sidste Decennium af sit Liv (han døde Høsten 1900 i en Alder

af 88 Aar) den Glæde at kunne vie sine som det syntes udtømmelige Arbeidskræfter til det store Kommunikations-Spørgsmaal: Jernbanen til Romsdals Amt, som han ikke kunde tænke sig realiseret uden med Molde som Endepunkt. Original, meddelsom og virkelysten til det sidste repræsenterede han i mange væsentlige Stykker Byens Historie gennem to Trediedele af det 19de Aarhundrede. Den gamle Gaard, hvori han begyndte sin Virksomhed, og hvor han døde efter Salget af Moldegaard, blev i 1903 nedreven og gav Plads for den nye Telegrafgaard.

Johan Gørvell døde 18/11 1836 og Hustruen 10/5 1843. Deres Børn var: Peter Fredrik; Joseph; Lovise Marie Johanne; Valborg Margrethe. Af disse døde Joseph ung; Lovise Johanne blev gift med Distriktslæge *Carstens* og Valborg med Toldbetjent *Nicolai Leth* i Molde. *Peter Fredrik Gørvell* (f. 30/10 1796) opholdt sig i sin Ungdom i Kjøbenhavn og England, var en Tid Kopist i Kirke-departementet, etablerede sig som Kjøbmand i Molde 1820, blev 1834 Toldbetjent i Fredriksstad og 1839 i Molde, hvor han døde 12/12 1854. Han var gift med Anne Margrethe Throne; deres Børn var: *Johan Andreas Throne* G. der udvandrede til Melbourne i Australien og døde i Benalla samme-

AMTMAND LETH.

steds 1872; g. m. Mary Ann Brown (d. 1868); Lovise Johanne, g. m. *N. P. Dahl* (se nedenfor); *Adolf Fredrik Gørvell*, Kjøbmand i Molde, dansk Vicekonsul, d. 1890; *Claus William* G. d. 1877, fra 1856-77 Eier af 1/3 af Reknes; Marie, bosat i Molde, ugift. Ved Johan Gørvells Død 1836 solgtes Røbek (paa Fannestranden, senere Præstegaard for Bolsø) og flere andre Eiendomme. Enken sad i uskiftet Bo til sin Død. Allerede før Gørvells Død var Reknes delt i 3 lige Dele mellem Børnene, og hans ugifte Svigerinde Anna Maria (d. 13/12 1862) bestemte, at hendes Arv (Smølen) skulde deles paa samme Maade. Ved hendes Død blev der truffet en saadan Ordning af Arvespørgsmaalet, at Valborg Leths Søn, den senere Amtmand *Ludvig Arnoldus Leth* overtog 2/3 af Reknes og 1/2 af Smølen (den anden Halvpart fik Søsteren Nicoline. g. m. Kjøbmand Volckmar i Kristianssund) hvorved altsaa Størsteparten af Auditor Korens Gods gik over til Familien Leth; den tilbageværende Trediedel af Reknes beholdt, som ovenfor nævnt, Claus William Gørvell og efter ham Søsteren Marie. L. Leth var født 19/8 1836; Foged 1875, Amtmand 1893 til sin Død 10/11 1902. Storthingsmand 1873-76. Boede fra 1865 i den s. A. solgte Skolegaard.

Jacob Jervell den yngste af de fra Finland indvandrede Brødre, døde allerede 1818; Enken (Anne Margrethe Stephensen) fortsatte i mange Aar Forretningen og flyttede til Kristiania 1874. Deres Børn var: *Claus Stephensen Jervell* (f. 20/4 1812, d. 1867); *Joseph* (f. 3/11 1813, d. 18/5 1885); *Jacob* (f. 1815, d. 1870). Joseph Jervell var i 2 Aar (1858-60) Sognepræst i Molde, 1860-73 i Frænen og derefter i Aalesund til sin Død. Claus J. (g. m. Hanna Hoffmann), repræsenterede Byen paa Stortinget 1857-58 og drev Forretninger i Ole Torvigs gamle Gaard Nr. 33, som han overtog 1842. Jacob (gift 1842 med Henriette Møller, Datter af Hospitalsforstander P. N. Møller) eiede Bedstefaderens Gaard, som han i 1864 solgte til Skolegaard. Begge Brødre spillede en betydelig Rolle i Byens Forretningsliv og vil blive nærmere omtalt nedenfor.

Blandt de større Forretningsmænd maa endvidere nævnes *Bastian Michael Width*, der begyndte samtidig med Jervellerne og H. Th. Møller Slægten (oprindeligt skotsk?) er gammel i Norge: 15/1 1619 fik *Sebastian Withe* paa Asphaug i Rindalen af Claus Daae Bevilgning til at drive en Sag paa Settem (Nordmør) mod 10 Dalers Afgift. 1639 fik With ved Mageskifte Settem mod Odelsgaarden Nedal i Kvernes. 22/9 1690 blev paa Tinget paa Devold *Laurits With*, Borger af Trondhjem, mulkeret for „begangent Kjøbmandskab næstafvigte Søndag,” og ved Tinget paa Devold 8/10 s. A. oplæses hans Erklæring, undertegnet til Vitterlighed af Claus Nielsen og *Jacob With*. 1747 var *Tosten With* Fordringshaver i Mette Susanne sal. Nicolai Daugaards B. I Begyndelsen af det 19de Aarh. var Sersjant *Henning Bastian With* bosat i Molde, hvor han nævnes som Handelsmand; 1810 g. m. Karen Malene Owne: 17/10 s. Aar døbt Sønnen *Bastian Michael*. Han var altsaa født 2 Aar før H. Th. Møller, tog ligesom han Handelsexamen i Bergen og opnaede ogsaa en lignende Alder, idet han døde 1898. Det var af Hensyn til disse gamle, at „Troskabsklubben” eller „Harmoniens” i 1887

feirede sit 100-Aarsjubelæum 5 Aar for tidligt: man turde ikke paaregne, at de oplevede Hundrede-aaret og vilde gjerne have dem med. I den af en bekjendt Leilighedsdigter skrevne Festsang heder det ganske vittigt herom:

«- som Uhret fem Minutter
varsler, førend Timen slutter,
saa skal denne Fest bebude:
Seklet snart er ude.»

B. M. Width havde da forlængst trukket sig ud af Forretningerne, som han i mange Aar drev i Faderens Gaard Nr. 16 (kjøbt i 1813 efter Major Darre for 1000 Rdlr.) Han hørte til de heldige, som

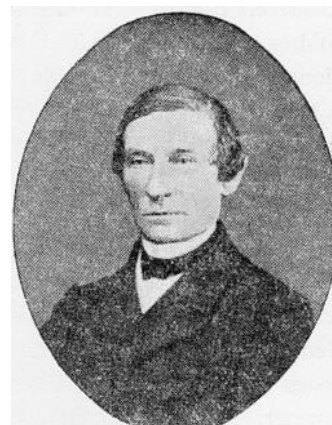

JOSEPH JERVELL.

overstod Krisen i 1858, og trak sig tilbage med en efter Moldes Forhold betydelig Formue; i over en Menneskealder boede han paa det vakre „Nøisomhed“ og hørte paa sin stiltfærdige Maade til Originalerne fra en længst forsvunden Tid. Om hans Virksomhed vil Enkeltheder meddeles i det følgende.

Inden Byens Embedskreds (som det maa ansees unødvendigt at skildre med den Udførlighed som for tidligere og mindre kjendte Tidsrumms Vedkommende) var Provst Stenbuchs Eftermand, *Peter Voogelius Deinboll*, en af de mest fremtrædende og originale Skikkelser. Han beklædte Embedet i 25 Aar, fra 1832 til 1858, da Molde blev udskilt fra Bolsø som eget Sognekald, og boede som sine Forgjængere (lige fra 1742) i Molde By, i nogle Aar i Gaarden Nr. 29, der har huset saa mange af Byens kjendte Mænd. Han var født i Danmark 1783, blev Student i 1800, gjorde under Bombardementet 1807 Tjeneste i 7de Kompagni af Livjægerne under Anførsel af den senere Sognepræst til Frue Kirke i Trondhjem, N. Schultz, og tog i 1815 theologisk

Embedsexamen ved det norske Universitet Norge blev fra nu af hans 2det Fædreland. Da han fik Bolsø sognekald, havde han (1816-24) været Præst og Provst i Øst-Finmarken, derefter i Løiten ved Hamar og havde som Storthingsmand og tilhørende den liberale Opposition i Tyveaarene spillet en vis Rolle, hvortil der findes adskillige Hentydninger i den politiske Litteratur fra den Tid. I Molde var han en yndet politisk Festtaler, paa Kongens Fødselsdag og 17de Mai, som i Deinbolls Tid feiredes paa øvre Vei ved det nu halvt bortminerede Klippeparti, som da var Talerens Plads. H. Th. Møller fortæller i sine Memoirer, at han og Claus Jervell ofte maatte sidde oppe hos ham udover Natten, fordi han efter Opholdet i Finmarken ikke kunde sove i Mørketiden; han udbredte sig da gjerne over sit Storthingsliv og fortalte med synlig Tilfredshed, hvorledes Statholderen Grev Sandels i 1821 havde gjentagne Gange søgt at overtale ham til ikke at stemme for Adelens Ophævelse og tilsidst i Ærgrelse truet ham med, at han skulde faa sidde i Finmarken uden Befordring. I Klubbens Sammenkomster varierede han gjerne over Fyrst Metternich og var ellers som en Oplysningspræst af den gamle Skole glad i et Bostonparti. Ogsaa i sin Interesse for Naturvidenskaberne minder han om det 18de Aarhundredes Mænd; han var en ivrig Botaniker og redigerede for Landhusholdningsselskabet et Hefteskript („Økonomiske Samlinger“) der indeholdt alt muligt lige til Anvisning paa at lave billig og god Eau de Cologne! Under Femtiaarenes bevægede og foretagsomme Liv i Molde var hans Rolle væsentlig konservativ; han kom derved i Opposition til det herskende Fremskridtsparti i Byen under Amtmand Thesens Ledelse, men skiltes dog (efter hvad H. Th. Møller beretter) ved sin Afsked i god Forstaaelse fra sine tidligere Modstandere. Traditionen i Molde har mange Træk at berette om hans originale Personlighed og Væsen Deinboll blev en meget gammel Mand; han døde nemlig 1874 i en Alder af 91 Aar; sine Dagbøger, som han havde ført med stor Nøiagtighed, og som efter Øienvidners Udsagn tilsidst udgjorde et helt Bibliothek, tilintetgjorde han før sin Død, en Handling, der blev tilskrevet politiske Motiver, og hvorom

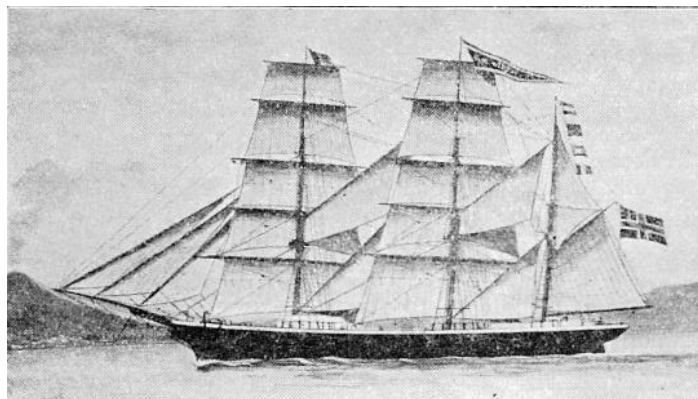

BASTIAN WIDTH.

der i Tidsskriftet „Vidar“ (1888) blev ført en Polemik mellem hans Søn, Sognepræst A. T. Deimboll, og Prof. Y. Nielsen. Deimboll var Stifter af den første Maadeholdsforening i Romsdalen og udgav 1845-46 sammen med Joseph Jervell et „Religionsblad for Menigmand.“ Ved Olafsordenens Oprettelse i 1847 blev han Ridder for „almennyttig Forfattervirksomhed.“

I 1830 foretoges det indledende Skridt til Oprettelsen af en for det hele Amt betydningsfuld Institution, nemlig *L a n d h u s h o l d n i n g s s e l s k a b e t f o r R o m s d a l s A m t*. Det gamle af

»B. M. WIDTH«

Amtmand Hammer stiftede Selskab („Det romsdalske praktiske“) var efter sit Anlæg en Fogderiforening, og det tilsvarende paa Søndmør var kun i Funktion til 1816 (der er dog ført Korrespondance med Selskabet for Norges Vel indtil 1822). I 1828 havde Selskabet for Norges Vel undergaaet en Omorganisation i praktisk Retning, og i 1830 var der for et vordende Landh.selskab for Romsdals Amt udnævnt en midlertidig Direktion, som ved Rundskrivelse af 20/11 s. A. indsamlede Erklæringer om Indretningen af den vordende Administration og Stemmer paa dens første Medlemmer. 23/3 1831 afholdtes det konstituerende Møde hos Amtmand Krohg paa „Nøisomhed“; fra 77 af 99 indtegnede Medlemmer var der da indkommet Svar og Vota, hvorefter den første Bestyrelse kom til at bestaa af Amtmand *Krohg* (71 St.), Byfoged *Holmboe* (71 St.), Krigskommissær *Hans Synnestvedt* (70 St.); Krohg blev naturligvis Formand. Til at gjøre Udkast til Love nedsattes en Komité der foruden Bestyrelsen bestod af Oberstløjtnant *J. Sommerschild* og Foged *Landmark*. Man ser, hvorledes Embedsstanden endnu er prædominerende. Af det første Aars Kontingent indsendtes 44 Spdlr. til Centralfondets Kasserer i Kristiania (Politimester Gjerdrum); 20 Spdlr. afholdtes til løbende Udgifter, og 68 Spdlr. indsattes i Trondhjems Sparebank. Der blev anskaffet endel Jordbrugsredskaber (Voldplog, Brakharv, Akerplog, Exstirpator, Hyppeplog, Lodharv) og udsat Premier for Optagning af Nyland, Udryddelse af Rovfugl m. m. Endvidere søgte man om Bidrag fra Selskabet for Norges Vel til Oprettelse af en Almuebogsamling. Til Sekretær og Kasserer valgtes Overtoldbetjent *Thornæs*. I 1832 blev Generalforsamling afholdt paa Molde Raadstue, som senere var det sædvanlige Lokale; Selskabet havde da 33 Medlemmer, hvoraf 9 mødte foruden Bestyrelsen. Der bevilgedes 6 Præmier (14 Ansøgere) og indtegnedes 6 nye Medlemmer. 25 Spdlr. bevilgedes til et Prisskrift om hensigtsmæssige Bygninger for Landmanden. I 1834 var Budgettet paa ca. 200 Spdlr. Til Behandling forelaa da bl. a. Amtmand Kroghs og Postmester Tonnings Forslag til Lov om *T i l v i r k n i n g a f K l i p f i s k o g T ø r f i s k*, og det besluttedes at anmode Tønning (subsidiært H. H. Dahl i Kristianssund) om at udarbejde en dermed sammenhørende Veiledning for Almuen; da Tønning undslog sig, overtog Provst Deimboll, som dette Aar blev Selskabets Formand, Hvervet. Afhandlingen („Om Tilvirkning af Saltvandsfisk“) blev i 1839 trykt efter Foranstaltning af Finantsdepartementet. 1835 besluttedes Anlæg af en *P l a n t e s k o l e*, hvortil bevilgedes 30 Spdlr. aarlig i 3 Aar. Man udsaa en Plads i Aarøhagen, hvor 17 *F r u g t t r æ r* (Gave fra Selskabet for Norges Vel) udplantedes under Tilsyn af Formanden, som ved Siden af sin Virksomhed som Præst syslede meget med Botanik. 1837 indkjøbtes 100 Pd. *T i m o t h e i f r ø* til Udsalg og foretoges Fordeling til 8 Herreder af en Gave paa

PROVST DEIMBOLL.

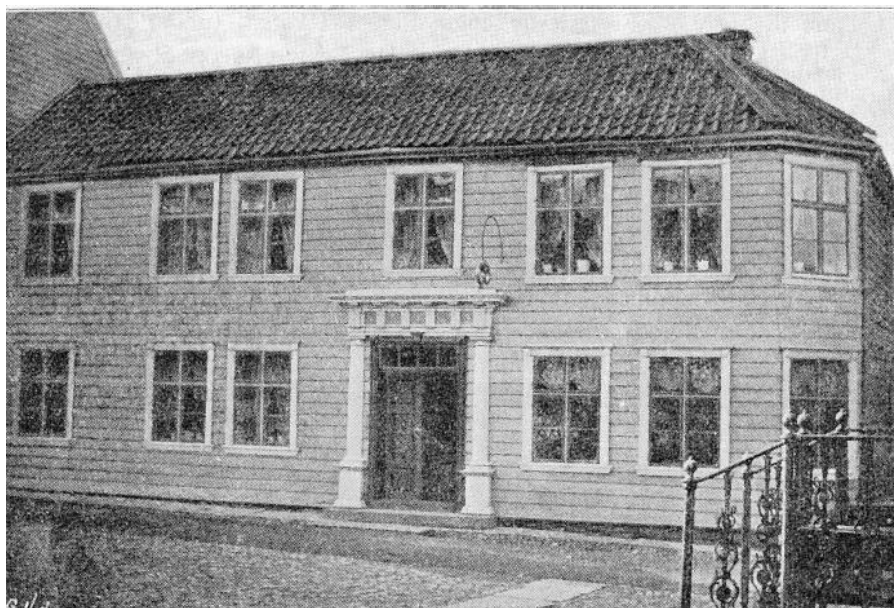
300 Spd. fra Selskabet for Norges Vel i Anledning af foregaaende Aars Misvækst; Aaret efter lignende Gave paa 250 Spdlr. Der subscriberedes 20 Exemplarer af Sverdrups Blad „Den erfarne Landmand“. 1839 overtog Skolelærer Tolaas Forpagtning af Planteskolen for 2 Spdlr. aarlig Afgift; de tilstillede 3 Expl. af Storthingsforhandlinger 1814 - 1837 uddeltes til Amtets 3 Byer. 1841 bevilgedes 20 Spdlr. til Udbredelse af Maadeholdsskrifter, 1842 Bidrag til Kalkbrænding (man havde Kalksten i Lerems og Holmems Udmark). Til Anskaffelse af Frugttrær fik man 30 Spdlr. af Selsk. for N.s Vel. S. A. opgav man Brugsretten til Aarøhagen. 1843 reistes et Æreminde paa Sliningen (ved Aalesund) for Claus Nielsen, som indførte Brugen af Torskegarn; hertil bevilgedes 1/2 af Bekostningen med 17 Spdlr. 119 Sk.. 1844 ventileredes om Bygning af en Tjæ-

PROVST DIENBOLL.

reovn paa Eide (Kleve Sogn) og 20 Jærnskruer til at sprænge Fururødder anskaffedes fra Næs Jærnværk. En Plan til en Landbrugs-skole for Amtet, som var sendt Kammerraad Krarup ved Aarhus (i Jylland) til Erklæring, var remitteret med bifaldende Udtalelse. 1847 modtoges Melding om, at den første Kalkbrænding var heldig udført. 1848 besluttedes de i 1832 indkjøbte Redskaber fra Jarlsberg realiserede. 1850 afsendtes 2 Kvinder fra Amtet for at lære Ystning paa Tornøes Eien- dom ved Drammen.

Til disse spredte Træk af Selskabets Virksomhed kommer da den aarlige Uddeling af Præmier, som i de første

BAGER LINDS GAARD, MOLDE

Aar væsentlig gjaldt Opdyrkning og Forbedring af Jord, Ødelæggelse af Rovdyr og udmærket Undervisning i Skrivning (et for Tiden karakteristisk Træk!); hertil kom efterhvert: Opførelse af Stenhuse til Fjøs, med Gjødselkjælder og Lade (dette gjaldt udelukkende Vanelven og Herø paa Søndmør); Hugning af Kvernstene (Stangvik); Opførelse af Kvernhus med Overfaldshjul; Tørkehus efter skotsk Model; Tærskemaskine; Brug af Hestekjød til Menneskeføde (1844); Forfærdigelse og Salg af Fiskekroge; Gjødning med Fiskeaffald; Myr dyrkning (1848); Skogplantning (1849); Drift af Smedeværksted med Vandkraft; Ophævelse af Sameie (1851).

De Midler, Selskabet raadede over, var væsentlig Medlemmernes Kontingent, hvorfor Af- og Tilgang i Medlemsantallet maatte spille en vigtig Rolle. I 1841 var Nedgangen saa stor, at der blev udsendt et ekstraordinært Opraab til at tegne sig; det oprindelige Antal af 132 Medlemmer i 1832 var da gaaet ned til 67, og i Aarsberetningen af 1844 tales der i en mismodig Tone om, at der lidet kunde udrettes, fordi Midlerne var saa smaa. Det lykkedes dog at bringe Antallet op igjen, om ikke til den oprindelige Høide, og i Femtiaarene, da Amtmand *Thesen* havde overtaget Ledelsen, gik man paa med nyt Mod. Aarsberetningen af 1856 er en formelig Fanfare i den Retning. Amtet blev Aaret efter befaret af en Reise-Agronom, Oluf Thesen, og i 1860 af O. Helsing. En *Schweizer* (Conrad Scherer), indkaldtes og stationeredes paa Moldegaard; der blev afholdt Landbomøder og Dyrskuer: *Landmandsmøde* og *Industriudstilling* i Molde 1853; *Udstilling*,

Krigskom. Synnestvedt.

Dyrskue og *Præmiepløining* sammesteds 1861; Do. i Stangvik 1864 og Ørskog 1856; man havde i stor Stil slaaet sig paa Myrdrkning under Selskabets Opmuntring osv. Vistnok gik Medlemstallet i de følgende Aar nedover igjen, men Bidrag fra Stat og Amtskommune gav Selskabet en ny økonomisk Basis (i 1882 beløb disse sig til 2200 Kr. foruden 350 Kr. fra Selskabet for Norges Vel.) Samtidig fik Selskabet en ny Organisation ved de i 1858 vedtagne nye Love; i disse blev det gamle Premiesystem opgivet og Midlerne koncentreret om nye Opgaver. Administrationen vedblev i en Menneskealder at bestaa væsentlig af Embedsmænd i eller ved Molde (Amtmanden var traditionelt Formand); først omkring Midten af Femtiaarene begyndte det praktiske Livs Mænd at sige ind.

Side om Side med Amtets Selskab virkede det gamle Fogderiselskab væsentlig i samme Retning og paa samme Maade, kun med en mere be- grenset Virkekreds og med en mere varieret Præmieliste (paa optil et Snes Poster). Af større Til- tag kan mærkes Nedsættelse af en „Komité for Fiskerierne“, som i 1844 afgav en Betænkning og Aaret efter et Udkast til „Lov om Fiskerierne langs Rigets Kyster“ (undertegnet *Deinboll, Thesen, H. Th. Møller, B. M. Width, Cl. Jervell og M. H. Ursin*). Da Bestyrelse og Medlemmer væsentlig maatte hentes fra den samme Kreds, der opretholdt og styrede Amtsselskabet (i en lang Aarrække bestod Bestyrelsen af Krohg, Sommerschild, Synnestvedt, Deinboll) maatte dette Forhold i Længden virke trykkende. Efter 107 Aars Virksomhed blev det ærværdige Selskab nedlagt, og dets Midler (2500 Kr. og et Bibliothek paa 800 Bind) over- draget Molde Byselskab i 1883.

I 1832 fik Molde ved Oprettelsen af en „lærd Skole“ sammesteds opfyldt et Ønske, hvori ikke blot det nærmeste Distrikt, men ogsaa Nabobyerne med deres Opland var interesseret. Da Amtmand Krohg i 1827 gennem Amtets Præster og Byfog- derne i de 2 Kjøbstæder opfordrede til ved private Bidrag at samle det fornødne Grundfond, blev der i Kristianssund tegnet 338 Spdlr., Aalesund 231

Spdlr. og i de 3 Fogderier: Romsdal 712, Nordmør 354 og Søndmør 251 Spdlr. Molde By bidrog officielt med 2000 Spdlr. hvortil kom en Privatsubskription paa 475 Spdlr. Desuden tegnedes i Trond- hjem 430 Spdlr. Efter endel Forhandlinger mellem Stat og Kommune om Statsbidragets Størrelse traadte Skolen i Virksomhed i Mai 1832 med en Overlærer (Bestyrer), en Adjunkt og (1833) en Ti- melærer. Elevernes Antal (i 2 Klasser) var 26 (15 „Studerende“ og 11 „Ikkestuderende“), steg Aaret efter til 38, men sank mærkelig nok jevnt ned til 17 i 1848. Til Skolebygning indkjøb- tes den af Lars Dahl byggede Gaard, som endnu staar i sin gamle Skikkelse (undtagen den høie gammeldagse Gadetrappe, som er fjernet); Bestyreren havde sin Bolig i første Etage, og Skoleværelserne var ovenpaa. - 1849 foretoges, for at give Skolen et Opsving, en Om- organisation til en udvidet „Middel- og Realskole“; Statsbidraget forhøiedes fra 300 Spdlr. til 850 (af Oplysningsvæsenets Fond); Klassernes Antal forhøiedes til 2 Fællesklasser og 2 parallelle Latin- og Realklasser (alle 2-aarige) og Lærerpersonalet til 1 Bestyrer (fra 1857 Rektor), 3 Adjunkter og 2 Timelærere. Samtidig nedlagdes Borgerskolen. Elevantallet steg nu raskt til 30 og derefter opover

til 56 i 1860. Skolens første Bestyrer var *Joh. Herm. Lie* (1832-35) senere Sognepreest paa Moss; derefter *Hans Julius Hammer*, (1836-40) senere Rektor i Stavanger og Skien; *Johan Olivarks Horn* (1840 - 59), senere Toldkasserer i Risør; *Alexander Brinchmann* (1859-93). Rektor Horn, som sty-

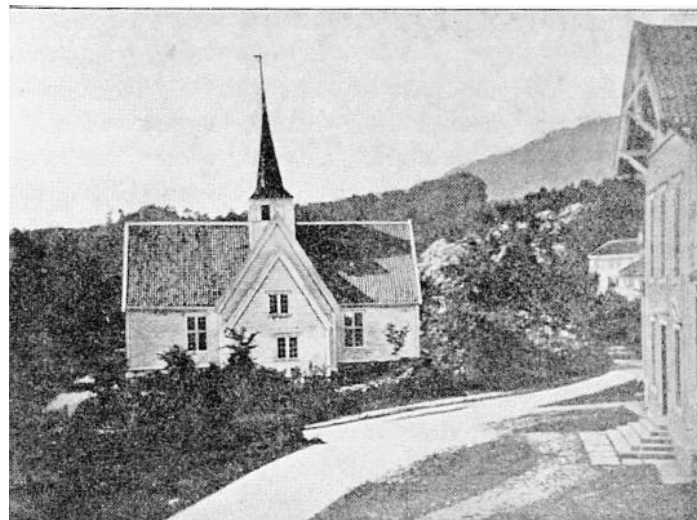

REKTOR HORN.

Gymnasiets Elever i de ved denne Skole institutionelle Veltalenhedsprøver sagt Farvel til det gamle Lokale, blandt dem Olaus Fjørtoft, som holdt sin Tale paa Landsmaal, og nuværende Sognepræst Olaf Holm, som begge mindede om Mesterlektiens Rum paa Loftet („Olympen“) i den gamle Bygning, den sidste med det Tillæg, at d e r e s Olymp havde alle det h o m e r i s k e Olymps Egenskaber; ikke engang Sneen manglede, eftersom det sidste Vinter havde sneet gennem Taget til dem! Det var i den gamle Gaard, Bjørnson gik i Skole 1844 -- 50. Skolens derpaa følgende Periode, som i mange Stykker var dens Glands-Tid, ligger udenfor Rammen for denne Fremstilling. Her skal kun mindes om, at Gymnastik og Vaabenøvelser stod i høj Kurs ved Skolen og at denne Retning kulminerede i de aarlige Sommerøvelser paa Ytre Aarø („Aarøleiren“) og de 3 Gange stedfundne Fællesopvisninger af Moldes, Aalesunds og Kristianssunds Skoler i Battenfjorden (1876), Eidsvaagen (1879) og Tresfjorden (1882). Ligeledes at Sang og Musik blev ivrig dyrket (ved sidstnævnte Møde optraadte endog Molde Skole med sit eget af Elever bestaaende Hornblæserkorps).

Rektor *Brinchmann*, der selv var musikalsk (og tillige en heldig og meget benyttet Leilighedsdigter) sørgede for, at Skolen altid havde et for Anledningen passende Fælles-Udtryk for sine Stemninger, baade til Høitid og paa Udmarscher, og forstod i det hele paa mange Maader at knytte Eleverne til Skolen. At denne Institution oprindelig skyldte Amtmand Krogh sin Tilværelse, fandt sit Udtryk deri, at Amtsformandskabets Medlemmer ved hans

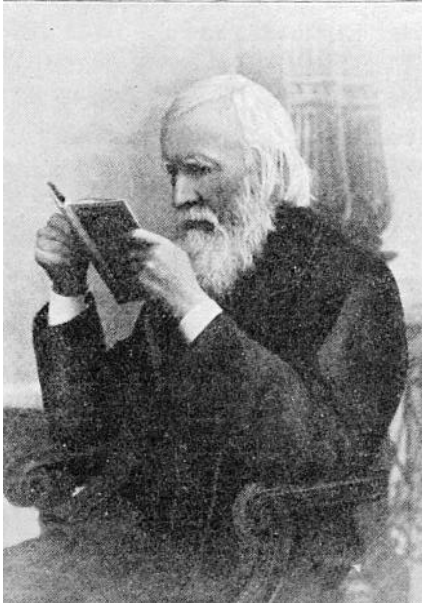
rede Skolen i henved 20 Aar og saaledes var inderligere knyttet til Stedet end sine Forgængere, var en høit agtet og meget benyttet Mand. Han repræsenterede Kristianssund og Molde paa Thinget i 1845, Aalesund og Molde 1858 (som Suppleant) og Molde alene 1859-60 som valgt Repræsentant. Da Byen 1843 fik et Trykkeri og en Avis, blev han dens første Redaktør (en rimeligvis enestaaende Kombination); han var ogsaa Sjælen i det ved Jubileet stiftede „Byselskab“ i de første Aar af dets Virksomhed. Horn oplevede baade Byens og Avisens Jubilæum i 1892 og 1893. 1861 vedtog Kommunen de nødvendige Skridt til Skolens Organisation som fuldstændig Lærskole med Dimissionsret til Examen artium, og der maatte da tænkes paa Udvidelser af Lokalet. Man bestemte sig da for at indkøbe den af Claus Stephensen byggede store Gaard, som i 1864 blev købt af Jacob Jervell for 4,500 Spdlr. Dens forholdsvis betydelige Tomt med Have paa den anden Side af Gaden og rummelig Gaardsplads mod Søen afgav tilstrækkelig Plads ogsaa for Opførelse af Gymnastiklokale (som tillige i mange Aar var Byens eneste Festivitetslokale) og Pedelbolig; i 1865 nedlagdes Grundstenen til førstnævnte og 10de Januar 1866 toges den nye Bygning i Brug efter en høitidelig Indvielses-Akt, med Taler af Rektor og Amtmand. Ved den kort for afholdte Halvaarsexamen havde

MOLDE KIRKE 1840-1885.

Fratræden i 1840 skjød sammen 261 Spdlr., der ved Fundats af 16/9 1843 under Navn af „Amtmand Krohgs Legat“ overdroges Molde Skole, for ved Renterne at bestride en trængende og værdig Elevs Skolegang. Skolen besidder ogsaa de oliemalede Portrætter af Krohg og Frue (Cecilia Stub), som er gjengivne i dette Værk.

Byens Sekularfest 29/6 1842, der feiredes ved „et talrigt Aftenselskab“ i Klubbens Lokale (da Byen endnu intet Blad havde, ved man nu ikke stort mere om Dagens Høitideligholdelse) gav An-

REKTOR HORN ca. 1892.

ledning til Stiftelsen af „Selskabet for Molde Byes V e l“, hvis gavnlige Virksomhed gennem det næste halve Aarhundrede og til den Dag idag bedre end alle Fest-Tilstelninger vidnede om den gode Aand, som besjælede Byens Borgere. Med smaa Midler, væsentlig tilveiebragte ved privat Offervillighed, har Selskabet jævnt og planmæssig traadt støttende til eller taget Initiativ der, hvor Kommunens Evner ikke strak til. Sjælen i Foretagendet var Rektor Horn, efter hvis Indbydelse man konstituerede Selskabet paa selve Jubilæumsdagen; den første Bestyrelse bestod af Horn, Toldkasserer Brinchmann og Lensmand *Stokkeland*, og Lovkomitéen af Provst *Deinboll*, Sagfører *Bjørset* og exam. juris *Sanne*. Der indtegnedes 42 Medlemmer, deriblandt en Dame, nemlig Byfoged Øwres Enke *Mette Susame*, f. *Jalles* („Mor paa Einen”), Datter af Byfoged Peder *Jalles* og Svigermoder til Konsul P. R. Møller) Ved Klubfesten samme Aften indtegnedes yderligere 11 Medlemmer; Lovene blev trykt Aaret efter. Selskabet tog sig af Byens Oplysning i dobbelt Forstand ved Anskaffelse af Gadelygter og Oprettelse af en Søndagsskole, der senere i udvidet Skikkelse (som Søndags- og Tegneskole) over-

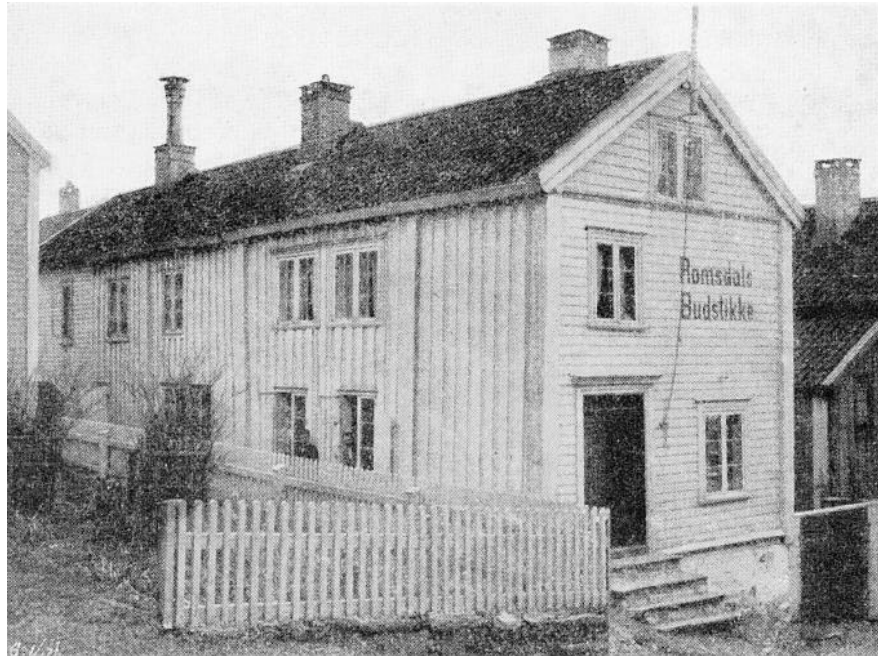
toges af Kommunen; endvidere af Byens og nærmeste Omegns Forskjønnelse ved Træplantning og Anbringelse af Hvilebænke (paa dette Felt havde det senere Støtte af „Det romsdalske praktiske Selskab“) og Anskaffelse af et Badehus m. m. Længer ned i Tiden var det Kjøbmand *Thorvald Johannes Owren*, som blev Selskabets ledende Mand og som især ved Istandbringelsen af „Reknesparken“ satte sig og Selskabet et vakert Minde.

Aaret efter fik Byen et Bogtrykkeri og en Avis. Allerede tidligere havde den med en fri Forfatning følgende Trang og Frihed til offentligt Ordskifte, som fra Trediverne medførte et betydeligt Opsving i den norske Provinspresse, givet sig Udslag i Udgivelsen af en haandskreven Avis „Molde Søndagsblad“, hvoraf der endnu eksisterer et enkelt Nr. Men i 1842 gjæstedes Byen af en omreisende Skuespillertrup (Selmers) og et Medlem af denne, *J. C. Lund*, som tidligere havde været Bogtrykker og var kjed af det omflakkende Liv, besluttede at forsøge sig i Molde i sin gamle Haandtering. Byens Borgere, som paa dette Tidspunkt synes at have været særlig opsatte paa Fremskridt i alle Retninger, støttede ham ved Aktietegning, og Betænelighederne ved at faa en Avis i Byen fjernedes derved, at en saa almindelig agtet Mand som Overlærer Horn overtog dens Redaktion. Han redigerede anonymt Bladet („*Romsdals Budstikke*”) fra juli 1843 til December 1844, derefter fra Oktober 1845 til Udgangen af 1846 (i Mellemtiden var han fraværende paa Stortinget). Abonnementsprisen var 3 Spdlr. Aaret for 2? Nr. ugentlig og Red. lønnes med 1 Spdlr. for hvert Nr. Abonnenternes Tal var i Horns Tid ca. 120. Titrods for Horns store Sindighed skaffede Bladet ham saameget Bryderi, at han efter eget Sigende fik graa Haar deraf i de faa Aar, hvori han styrede det. Blandt hans Modstandere var Amtmand Thesen, som tildels benyttede „Lillehammer Tilskuer“ som Organ. Trykkeriets første Lokale var i Nr. 14 (Thomas Schelderups gamle Gaard) senere i en Gaard

J. C. Lund

i „Gamle Kirkebakke“, hvor det holdt til i en Menneskealder. Da Horn slap Styret, redigeredes Avisen væsentlig af Bogtrykkeren selv, et Forhold, der til sine Tider fremkaldte adskillig Misnøje. Blandt dem, der for en kortere Tid ledede Bladet, kan nævnes Dr. *Christen Smith* (senere Brigadeløge i Bergen). Lund afløstes 1860 af Bogtrykker *L. C. Hauw*. I de stridbare Aar 1850-60 var Bladet oftere Tumbleplads for Combattanterne i den Tids Feider og afspeiler saaledes væsentlige Sider af Byens Liv. Det kan noteres som en Sjeldenhed, at samtlige Aargange af Bladet lige fra dets Stiftelse og til den Dag idag er i Behold (paa enkelte Nr. nær); en større Lacune deri blev fyldt efter Jubilæet i 1893. Blandt de Tryksager, som ellers udgik fra J. C. Lunds „Officin“ i disse Aar, kan mærkes: „*Despoten*, eller den offentlige Myndigheds Misbrug i Norge. Et Blad formentlig for Ret og Sandhed“. I, 1846 - redigeret af en af Moldes Originaler Prokurator *J. P. Jordhøy*, samt Anton Bangs „Krigsbudstikke for Menigmand“ 1856 og „Læsning for Menigmand“ 1857.

HAUWS BOGTRYKKERI, MOLDE.

Denne bekjendte Folkeskribent boede en Tid paa Tøndergaard østenfor Molde, og hans publicistiske Virksomhed herfra fremkaldte et livligt journalistisk Bombardement i Byens Avis saavel som i Hovedstadspresen.

Blandt de Institutioner Byen fik i Firtiaarenes nydannende Bevægelse var *M o l d e S p a r e b a n k* ikke den mindst vigtige. Den blev stiftet allerede i 1839 og modtog de første Indskud 1/6 s.

BOGTRYKKER HAUW.

A. Den første Direktion bestod af Overlærer *Hammer*, *Bastian Dahl*, Foged *Quinsgaard*, Toldkasserer *Brinchmann* og Apotheker *Aas*; den Iagttagelse paa-trænger sig ogsaa her, hvor stærkt Embedsmandsklassen var repræsenteret selv i de Institutioner, der stod i den mest direkte Rapport til Næringslivet. Overlærer *Hammer* var Direktionens første Formand. Bankens første Bogholder var *Claus Jervell*, og dens Kasse og Værdipapirer opbevaredes hos Apotheker *Aas*. Ifølge de ældste Statuter, vedtagne 10/12 1838 og approberede af Kirkedepartementet 20/4 1839, var Formaalet „at modtage især smaa Summer af Personer af begge Kjøen, fornemmelig af Arbeids- og Tjenestefolk, og at gjøre disse Summer frugtbringende for Eierne ved Beregning af Renter og ved at lægge Renterne til Capitalen.“ Bankens Forstanderskab bestod af dem, der ved frivillige Bidrag havde befordret dens Stiftelse (der var tegnet noget over 200 Spdlr.); dersom disses Antal sank under 70, skulde det suppleres blandt Indskydere af mindst 50 Spdlr. For at have Sæde i Forstanderskabet maatte man være bosat i Molde By. Direktionen valgtes af Forstanderskabet. Sidste § i Planen af 1838 bestemte, at dersom Sparebankens Fond steg saameget, at noget deraf uden Skade for dens Sikkerhed kunde afsees til særskilte Indretninger i Molde, hvorunder de fattige og husarme vilde lettes i deres Kaar, eller hvorved Sædelighed, Flid, Orden og Sparsommelighed befordredes, kunde Direction og Forstanderskab tage Bestemmelse derom; men udenfor disse Øiemed maatte Fondet ikke anvendes. Den oprindelige Plan er flere Gange forandret: 6/6 1863 og 17/2 1893; den ovenfor citerede Bestemmelse om Anvendelse af Overskuddet er modificeret derhen, at naar Bankens Formue overstiger 1/10 af dens Forpligtelser, kan

Overskuddet anvendes „Til Bedste for gavnlige Indretninger i Molde By“, hvorved den oprindelig noget snevre Ramme er udvidet.

Banken begyndte sin Virksomhed 1/6 1839. Den første Indskyder var Jomfru *Trine Stub* (senere gift med Skibsfører Ferd. Buck) og den første Laantager Snedker *Sylte*. Følgende Tabel viser Institutionens Vækst.

	1840	1845	1850	1855	1860
Forvaltningskapital:	0,928 Spdlr.	34.666	29,021	69,100	113,685
Formue:	434 -	2,723	5,828	8,497	13,740

Banken blev temmelig tidlig benyttet af Moldes Forretningsmænd. Blandt de første Laantagere finder man flere af de betydeligste Handlende, med Beløb paa 200 400 Spdlr. Dens Bidrag til almennyttige Øiemed har i nyeste Tid antaget betydelige Dimensioner (saaledes 50,000 Kr. til den nye Kirke og 23,000 Kr. til ny Skolebygning)

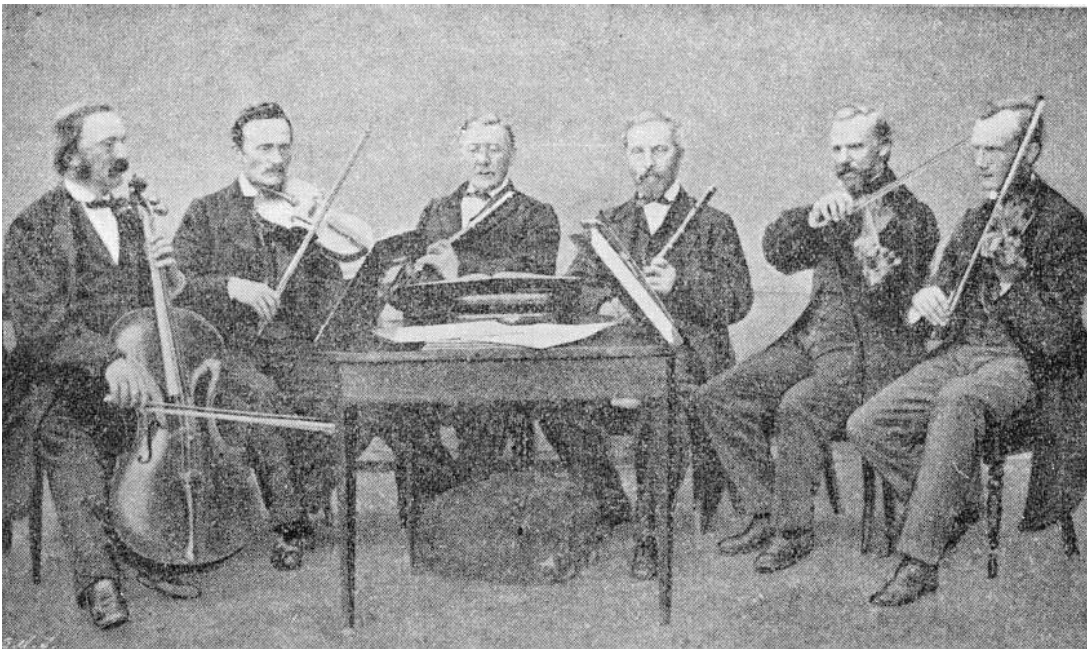
Inden vi gaar over til Skildringen af Byens Næringsliv i denne Periode, skal her endnu nævnes noget, som gav Byens sociale Liv et højere Sving, nemlig Stiftelsen af „*Det musikalske Selskab*“ 1849. Initiativet hertil skyldes daværende Kompanikirurg og praktiserende Læge i Molde (senere Brigadelæge) *Christen Smith*, som var den bærende Kraft i det Musikliv, der i disse Aar udfoldede sig i Molde. Det begyndte med en Sangkvartet, bestaaende af Amtsfuldmægtig Clasen, de theol. Kandidater H. Sommerschild og Thomas Rechdal og Smith selv, der var uddannet som Kvar-tetsanger under Johan Behrens og fungerede som Instruktør. Senere forstærkedes den med udmærkede Kræfter i Adjunkt Brinchmann, hans Broder Harald (nu Toldkasserer paa Moss) og Stud. jur. P. Qvam; den gjorde saadan Lykke og fik slig Tilslutning, at den steg til en 3-dobbelt Kvartet og fik Borgerskolens Lokale overladt til sine Øvelser. Et gammelt Piano blev indkøbt for - 25 Spdlr. en Sum, der blev tilveiebragt af de unge Musikere ved et Vexelobligationslaan i Molde Sparebank. Hermed var et nyt og særdeles oplivende Element bragt ind i de selskabelige Sammenkomster, og dette fik en yderligere Udvikling, da Tyskeren *Spiesz* (Medlem af den bekjendte „*Harzverein*“, som strøede saamange flinke Musikere udover vort Land) kom til Molde midt i Femtiene. Han var Fløitvirtuos og dygtig Exekutør ogsaa paa andre Instrumenter og lod sig bevæge til at slaa sig ned her som Leder af det musikalske Liv. Under hans Veiledning dannedes da et Orkester af Amatører, og denne Syssel med Musikken holdt sig lang Tid udover: da *Spiesz* forlod Byen for at bosætte sig i Aalesund, overtoges hans Plads af den dygtige Violinist- og Sanginstruktør *Bræin*.

Da Molde feirede sit Hundreedaars-Jubilæum, var der i en enkelt Henseende skeet en større samtidig Forandring i Byens Udseende, idet den ærværdige Kirke, som havde gjort Tjeneste siden 1658 og hvor saa mange Slægters Støv hvilede under Kirkegulvet, i 1839 blev ombygget. Dens Udseende er nærmere beskrevet i Thv. Owrens Erindringer („*Trondhjemske Samlinger*“ 1904); den findes ogsaa aftegnet paa det ovenfor gjengivne Billede af Molde 1820, som rimeligvis er korrekt, medens en Tegning fra 1831 øiensynlig er ukorrekt. Man maa vel antage, at Menigheden ved Forandringen vandt et lysere og rummeligere Lokale; men der gik ogsaa meget tabt, idet de gamle Forzinger og Malerier paa Grund af den Tids manglende Skjøn paa slige Sagers Værd blev afhændet eller bortslængt som værdiløst Skrammel. Ogsaa de i Kirkekjælderens bisatte Levninger blev behandlede med liden Pietet; særlig maa det beklages, at Amtmand Hammers Støv ikke fik en Plads, der var hans Fortjenester værdig. Den nye Kirke stod til 17de Mai 1885, da dens Taarn blev antændt af en brændende Forladning fra Smaagutternes improviserede Salutbatteri paa Fjeldknausen ovenfor Kirken; i dens Sted byggedes da det vakre, nye Gudshus, til hvilket man har opspurgt og erhvervet et af de 3 Skibe, der hang omkring Lysekronen i den ældste Kirke. Dennes Altertavle, der nu er havnet i Trondhjems Musæum efter længe at have staaet paa en Søbod i Molde, er gjengivet ovenfor med Oplysning om Giveren.

Ogsaa med Hensyn til Byens Privatboliger var der paa dette Tidspunkt adskillig Forandring og Forbedring; en Notits i „*Lillehammer Tilskuer*“ 1842 (muligens fra den nylig tiltraadte Atntmand

Thesens Haand) peger i den Retning. Ellers har Byens Terrain ikke undergaaet synderlig store Forandringer; den væsentligste er den efterhaanden foretagne Udvidelse af Gadebredden, som endnu paa sine Steder er mislig nok. Det skede da ved Fjernelse af Trær og Smaahaver til Gaden, hvoraf der dengang var flere end nu. Saaledes er „Korenhaven“ (ligeoverfor Macé-Gaarden) omtrent forsvunden med sin Karudsdam. Endvidere er Bækken nedigjennem „Nye Kirkebakke“ (hvor Elling Dales Kvernhus stod) og videre over Gaden overbygget og borte. Torvkaeien er fra ca. 1850. Da Carl IV i 1856 som Kronprins og Vicekonge besøgte Byen, steg han iland paa en for Anledningen opsat Brygge udenfor Toldboden. Den allerede ca. 1800 paatænkte Molo ved „Storelven“ blev adskillig senere anlagt, hvorved den ved Elven fremkaldte Opgrunding af Havnen standsedes vestover; men ellers er Dybdeforholdene inde i Havnen meget forandrede, idet Skibene i ældre Tid kunde lægge klods ind til de udover byggede Søboder, som afløste den ældste Tids Nøst og Søhuse. 1845 anbragtes de første Morings-Ankere, hvortil benyttedes 2 svære Ankere efter et ved Harøen (?) strandet russisk

BRÆINS SEXTET.

(Nicolaysen - Sørlye - Graarud - Beichmann - Poulsen - Brein).

Orlogsskib. I Slutningen af Femtterne paabegyndtes et større Byggeforetagende, idet Stortinget i 1854 bevilgede de fornødne Midler til Ombygningen af Reknes Hospital; Arbeidet paa de nye Bygninger begyndte 1856 og fuldførtes 1861; Aaret efter nedreves den gamle Hovedbygning, som ved Stil og Proportioner var en ganske anselig og vakker Bygning, hvidmalet paa Forsiden og rødmalet paa Bagsiden, en Kombination af gammelt og nyt, som i Ottierne endnu fandtes paa et Par af Byens Vaaningshuse. I Foged Bulls Tid var Bygningen tjærebredet. Materialerne, som efter sigende tildels skrev sig fra Hustad Kongsgaard, solgtes dels i Byen, dels udover Landsbygden. Den gamle Prækestol i Kapellet kom til Fiksdal Kirke; ellers er de gamle Prydelser bevarede; ligeledes den af Provst Deinboll plantede Allé ned til Hovedveien. Senere (1865 - 66) opførtes „Kirkefløien“ efter Tegning af Bygmester *Fr. Spolert*, en indflyttet Tysker, siden i mange Aar bosat i Molde som Bygmester og Feierinspektør. Omtrent samtidig fik Byen sit nye Raadhus med Distriktsfængsel og Amtssygehuset, saa den ved Periodens Udgang havde faaet en anselig Tilvekst af fremtrædende Bygninger. Raadhuset afgav Lokale for Amtstinget, som tidligere havde holdt til paa „Jervell-Salen“ i den nuværende Skolegaards 2den Etage. Før Gymnastiklokalet byggedes, benyttedes denne Sal tillige til Koncertlokale; saaledes gav Ole Bull Koncert der i 1843.

Amtmand Krohg trak sig tilbage i 1840, men levede endnu i et Decennium og ned sit „otium cum dignitate“ paa sit vakre „Nøisomhed“. Hans Efterfølger, *Guldbrand Thesen*, var f. paa Romerike 17/7 1792 og havde været Høiesteretsadvokat fra 1834, derefter (fra 1834) Byfoged i Kristianssand, inden han i Slutningen af 1840 blev udnævnt til Amtmand i Romsdal. Sommeren 1811 ankom han til Molde og overtog sit nye Embede, som han beklædte til 1853.

Medens hans Forgjænger (fraseet en Episode omkring 1830) uanfægtet gennem en hel Menneskealder styrede sit Embede og forlod det under almen Deltagelse og særlige Æresbevisninger, blev det

Aalesunds og Moldes Medalje til Amtmand Krohg (tegnet af Welhaven).

Thesens lod at komme midt op i Kamptummelen i Femtierne, hvor hans Navn snart blev en Stridsfanfare; det var mere end en Tilfældighed, eftersom hans livlige Temperament og stærke Interesse for Districtets Fremgang trak ham med Naturnødvendighed inn i Partiernes Strid. Han kunde øiensynelig ikke holde sig utenfor som rolig Iagttager og Regulator. Under de politiske Røre ved Stortingets Oppløsning i 1836 havde han i Kristianssandsavisen optraadt med en Avisartikel mod Bonde-repræsentanterne, der indbragte ham et Injuriesøgmaal fra hans Sambygding Ole Valstad og en

Mulkt paa 50 Spd. „Statsborgeren“, som dengang redigeredes af H. Wergeland, kastede sig i den Anledning over Thesen med en Skadefryd og Bitterhed, der maaske tildels havde sin Grund i, at denne havde ført en af Wergelands mange Processer og derunder paadraget sig hans Unaade. Af Thesens politiske Holdning i 1836 tør man nok slutte, at han kom til Molde som ivrig Regjerings-tilhænger; men dette Syn paa Tingene modificeredes senere betydelig ved de Erfaringer, han gjorde som Amtmand.

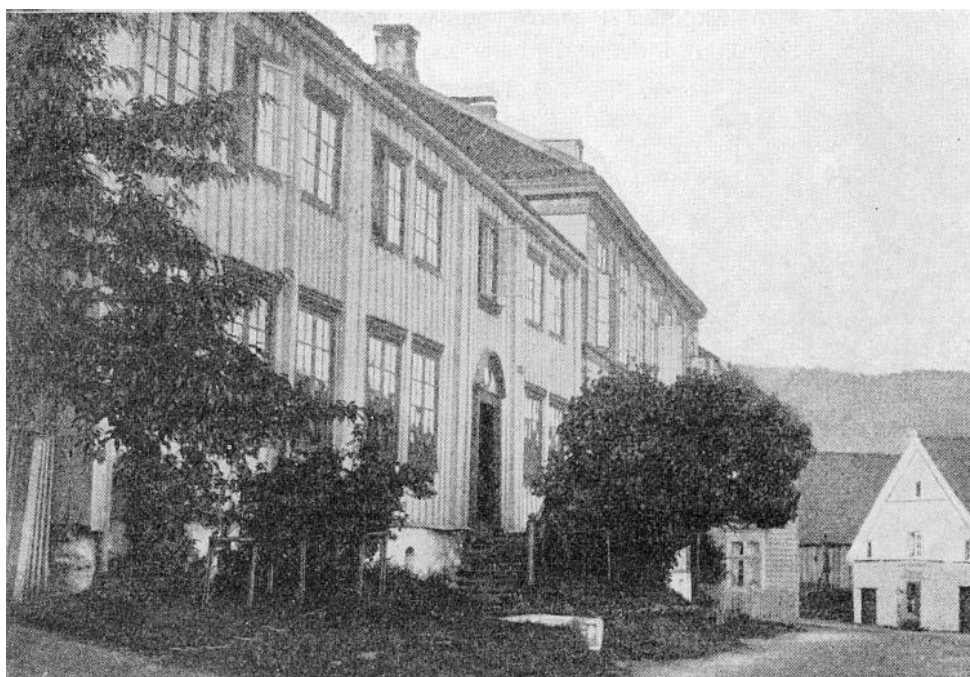
Da Thesen kom til Molde, sluttede Brødrene Jervell og H. Th. Møller sig snart til den fyrige og idé-rige nye Amtmand og der blev under deres Samvær udklækket mange Planer til Distriktets Fremgang. De tumlede bl. a. med Tanken om en Jernbane til Romsdal (et Projekt, som endnu efter et halvt Aarhundredes Arbeide og Strid ikke har faaet nogen Løsning); Thesen var ganske specielt interesseret for Kommunikationernes Udvikling og har baade i sin Funktionstid og bagefter i mangfoldige Avisopsatser behandlet saavel dette Emne som andre af Amtets Velfærdsanliggender. Fra 1850-58 var han Formand i Amtets Landhusholdningsselskab, og det var efter hans Initiativ og Arbeide, det store Landbrugsmøde i Molde i 1853 kom istand. Det polemiske i hans Natur kommer endog frem i hans Femaarsberetninger, der indeholder Udfald baade mod Byens Kommunestyre og Stedets Presse; hans sidste Femaarsberetning bærer ogsaa Præg af den Sygdom, der i 1853 nødte ham til at tage Afsked. Men han vedblev at sysle med Amtets Interesser og udgav i 1856 den omfangsrige „Beskrivelse af Romsdals Amt“, der trods Svagheder i det historiske og Mangel paa tilstrækkelig Kildestudium dog indeholder mange værdifulde Oplysninger og Bemærkninger. Med „Romsdals Budstikke“s første Redaktør, Rektor Horn, laa han i en Feide, der fra Thesens Side førtes ved anonyme Opsatser i „Lillehammer Tilskuer“. Thesen var bosat i Molde By; han boede i P. C. Bucks nybyggede Gaard, der endnu er uforandret (se omstaaende Billede) med sin gammel-dagse, af en svær Rosenbusk overskyggede Trappe, hvorfra Amtmanden i Bjørnsøns „Fiskerjenten“ lytter efter Spektaklet inde i Byen, hvor den stærke Christen Smed, Romsdalshorns første Bestiger, optræder som frivilligt Politi og banker Spanierne. Det var tydeligt nok, at Molde var Thesens Hjerterbarn. Han har selvfølgelig straks seet, at den laa under for sine mægtigere Naboer i Nord og Syd og at der var noget ved Byens Beliggenhed, som gjorde den underlegen i Konkurrancen (et For-

AMTMAND G THESEN,

hold, som allerede Amtmand Krohg i sin Beretning 1831-35 nævner som et af Stedets Næringsdrivende anført Moment); men han bestrider energisk den Opfatning, at Molde skulde være et forfeilet Kjøbstadsanlæg (sml. Prams ovenfor meddelte Udtalelser i den Retning) og anfører derimod det Faktum, at Byen er vokset naturlig frem af Behovet. I en Avisopsats i „Christianiaposten“ 1857 (om et Bankkontor i Romsdals Amt) præciserer han sin Opfatning saaledes: „Moldes Virksomhed er ifølge dets Beliggenhed mere henvist til Indenlandshandel og til Ophjælpning af den indre Virksomhed i Landdistrikterne. Dette have dets Handlende allerede længe anerkjendt som det Rette, og derfor deltage de i Udskibningen til Udlandet netop saameget, som fornødent er til Udskibning af Fogderiets Produkter. Molde vil rimeligvis altid blive den mindste, men det vil være den bedst betryggede og gaa fremad med Nabobyernes Fremgang, men ikke være udsat i samme Grad for Stød af uheldige Konjunkturer“. Desværre skulde Begivenhederne ikke længe efter vise, at den sidste Bemærkning var forfeilet. Det bør ogsaa her gjøres opmærksom paa, hvorledes Molde i mange

AMTMAND THESENS GAARD I MOLDE.

Aar gjennem Expeditioner til Lofoten paa sin Vis realiserede Foged Bulls Tanke om at trække en Del af Nordlandstrafiken til sig, og dette Forsøg paa at udvide Virkefeltet er et ærefuldt Træk i Byens Handelsvirksomhed. Thesen døde i Kristiansund 10/16 1866. Hans trofaste Ven og Beundrer, H. Th. Møller, gjenoplivede i 1878 Erindringen om hans Fortjenester ved en Artikelrække i „Romsdals Budstikke“.

Thesens Efterfølger, *Nils Weyer Arveschoug*, var født 2/1 1807 i Skoger ved Drammen og havde været Amtmand i Nordland fra 1848, da han i 1853 succederede Thesen. I 1854 havde han Sæde paa Storthinget som første Repræsentant fra Nordlands Amt. Han opnaede en høi Alder († 1896) og har baade paa Grund af sin Dygtighed og det lange Tidsrum, hvori han beklædte sit Embede, en bred Plads i Amtets Annaler; men da denne Skildring stanser ved 1860, er der her ikke Anledning til at gaa nærmere ind derpaa. I Byens sociale Liv erindres han levende som en statelig og repræsentativ Skikkelse, paa hvis Fødselsdag altid den hele Byes mandlige Societet mødte op til „grand cour“ om Formiddagen, og blev inviteret til at komme igjen tilaftens. Han var en ivrig Jæger. Arveschoug boede i en Menneskealder i Peter Møllers gamle Gaard i østre Schultzhagen; det Liv, som her udfoldede sig i de lavloftede Stuer hvert Aars 2den Januar, hører til de mest karakteristiske Træk i Syttiaarenes Molde.

Tidsrummet 1830-60 er det mest bevægede og derfor det mest interessante i Moldes Historie i det 19de Aarhundrede. Der er i det foregaaende givet enkelte Skildringer af det Liv, som rørte sig der, og de Tiltag, som blev gjort paa forskjellige Omraader af Samfundslivet ; der staar nu til Rest at gjøre Rede for Byens merkantile Liv, den materielle Grundvold for det hele, og hvad dertil knytter sig.

Det er desværre umuligt at udføre denne Skildring saa jevnt og udførlig som for tidligere Perioders Vedkommende, da det vigtigste Materiale, Toldregnskaberne, er kasserede og tilintetgjorte i Serier paa 7 Aar, 1847---53 og 1857-63; men hvad der er levnet er dog i Forening med andre officielle Kilder og private Meddelelser tilstrækkeligt til at tegne Billedets Omrids nogenlunde klart. Studerer man det foreliggende Materiale, faar man snart et levende Indtryk af, at der i Begyndelsen af Trediverne kom nye Kræfter ind, som tog fat med baade Iver og Dygtighed. Vistnok spillede Macé endnu et halvt Snes Aar første Violin i Rogn- og Trælasterbranchen, som var hans Specialitet, leilighedsvis ogsaa som Exportør i større Stil af Klipfiskpartier; men Handelen med Fisk og Sild kom i denne Periode snart i Hænderne paa unge og virkelystne Moldensere, som med en god merkantil Fordannelse i større Handelsbyer forbandt det fornødne Kjendskab til Hjemstedets og Distriktets Forhold: Bastian Width, H. Th. Møller, Brødrene Jervell og noget længere frem i Tiden N. P. Dahl. Rustede med de fornødne Forbindelser og Eiendomme udenlands hævede de igjen Moldes Fiskehandel til den Høide, som den havde havt i det 18de Aarhundredes bedre Perioder, og samtidig med, at de saaledes holdt Liv i Stedets naturlige Hovednæring, dukker igjen frem i Toldrubrikerne de mangfoldige Smaating, der enkeltvis havde liden Betydning, men som tilsammenlagt dog veiede noget og viste Sans for at medtage alt, hvad der kunde udnyttes.

Det tiltagende Liv viser sig ogsaa deri, at Udlændingerne, som var ganske forsvundne omkring 1830, begyndte at komme igjen. Rækken aabnes af Peder Sunne, Jagt „Pegasus“ af Aarhus, som i mange Aar var en trofast Moldefarar; de danske Jagter og Galeaser, som kom med Malt, Erter, Gryn o. s. v. og tog Sild og tildels Trælaster hjem igjen, udgjør et fremtrædende Træk i Livet paa Moldes Havn i disse Aar. I 1844 var der 6 Stykker af dem. I 1836 dukker en Hollænder op, Hidde Mulders Kof „Wendeline“ af Veendam, der førte Hamp, Hør og Seildug fra Riga; den fik adskillige Efterfølgere, særlig Koffer fra Elsfleth. Saa var der af og til et Par tyske Fartøier; men det mærkeligste og det, som for den ældre Slægts Erindring er det væsentligste Træk i den Tids Skibstrafik, var S p a n i e r n e s Optraeden. Den spanske Differentialtold gjorde det nemlig umuligt for norske Fartøier at konkurrere med Spanierne om Fiskefragten; Spanierne indfandt sig selv i vore Fiskebyer og hentede sin Klipfisk, og saaledes blev da deres vakre Skonnertribriger, Skonnerter og „Chassemaré'er“ med deres livlige Besætning et aarvist Træk ogsaa i Moldes Sommerliv. De kom væsentlig fra nordspanske Steder (Bilbao, St. Ander), tildels ogsaa fra Middelhavet (Barcelona). I Femaarsberetningen 1836-40 for Romsdals Amt heder det, at Spanierne og Portugiserne henter sin Fisk selv“, og da der ingen nævnes for 1837, maa det være efter dette Aar de begyndte sin Fart paa Molde, der vedvarede i en Menneskealder. Antagelig var det i 1839; de nærmest foregaaende Aar udførtes nemlig lidet eller intet af Klipfisk, medens 1839 pludselig viser et Kvantum af ca. 12,000 V. der gik til Portugal. I Molde opgives 1840 som det første Aar, s p a n s k e Fartøier viste sig. Ældre Moldensere har meget at fortælle om, hvorledes de som Børn drev Løier med disse Sydlændinger, tiggede „Galeta“ (Skibskjæx) af dem og med Forbauselse betragtede deres eiendommelige Madstel, hvortil det paastaaes at Byens Katte og Søens Manæter(?) maatte levere sin Tribut. Af engelske Fartøier var der kun enkelte Aar et Par, der hentede Hummerladning udenlands; af norske kom der af og til større Fartøier fra Østlandet, der gik med Trælaster til Frankrige for Macé (saaledes i 1833 Christian Monrad, Brig „Anne Johanne“ af Skien; 1837 to Barkskibe fra Sandefjord og 1854 to Brigger fra Tønsberg og Fredrikshald).

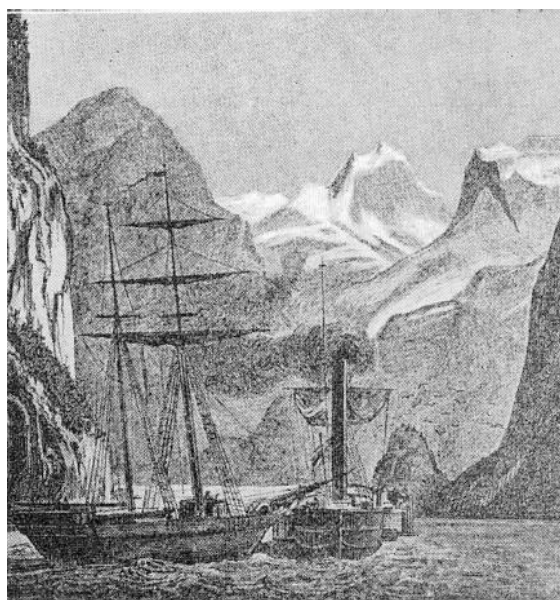
JACOB JERVELL jr.

CLAUS JERVELL
med Datter.

Med Hensyn til Vareomsætningen, da er det først at bemærke, at Klipfisken igjen indtager sin gamle brede Plads blandt Exportartiklerne. Udførselen deraf var i Femaaret 1841-45 tilsammen 75,000 Voger, 1846-50 ca., 50,000 og i 1851-55 (det bedste Tidsrum for denne Vares Vedkommende) 100,000 V. Det højeste Tal naaedes i 1853 med 38,732 V. Til disse Kvanta maa yderligere føies Beløbet af den indenlandske Omsætning, der f. Ex. i 1844 udgjorde ca. 5000 V. T ø r f i s k e n spillede en meget beskeden Rolle; det højeste Kvantum deraf var 3992 V. i 1845. Derimod var S i l d e n temmelig fremtrædende; 1839 var et godt Aar; men for dette og de følgende Aar mangler desværre Opgaver over det udskibede Kvantum. I 1837 skibedes 4191 Td. og 1841 ikke mindre end 5524 1/2 Td., hvoraf Størsteparten gik til Danmark (her var, som ovenfor nævnt, 6 danske Fartøier i det Aar) Af R o g n udførtes 1182 Td. i 1844, T r a n 502 Td. i 1845 T j æ r e 550 Td. i 1837; denne Artikel, hvoraf der tidligere stadig gik en hel Del til England, forsvinder fra 1851 ganske som udenrigsk Exportvare. T r æ l a s t e n kulminerede i 1854 med 726 Læster og gaar derefter betydelig nedover; Macés Død synes at være et Vendepunkt for Trælastskibningen til Udlandet, men man ved, at de store Skibsværfter i Bergen konsumerede betydelige Mængder af den fortrinlige romsdalske Furu, særlig til Dæksplanker, uden at det dog er muligt nu at angive noget bestemt Beløb. Rimeligvis har selve Skoven begyndt at svigte; allerede i Femaarsberetningen 1831-35 udtaler Amtmand Krohg, at „Trælasthandelen er og maa til enhver Tid formedelst Skovenes Ubetydelighed blive ringe fra Molde“. Skibsbyggeriet i Molde (hvorom nærmere nedenfor) har vel ogsaa tæret adskillig paa Bestanden; det skal være det, som har voldt Afskovningen i Fjeldet ovenfor Byen.

Af mindre Artikler blev der fremdeles skibet endel Tangaske og Potaske. Det var Konsul P. R. Møller, som fremdeles drev Tangaske-Udførselen, som væsentlig gik til Kristiania; i 1832 det største, Kvantum, 91,521 ~, og 74,007 ~ i 1845; samme Aar skibedes 55,035 ~ fra Potaskekogeri i Molde, som derefter synes at have indstillet sin Virksomhed. Af Tangaske gik endnu i 1853 et lidet Kvantum til Udlandet. Af L æ n g e r, S t o r s e i og S e i u f s afsattes oftere et Par Hundrede Voger, af saltet Torsk 220 Td. i 1851; S u n d m a v e r 32 Dunker 1832 og 33; A n s j o s 844 Dunker i 1852. Af den gamle Artikel K a r v e af og til et Snes Td. (49 Td. i 1850); Nødder 22 1/2 Td. (1832); Kalveskind 2051 ~ i 1858; saltet K j ø d o p til 36 Td. (1834); N æ v e r 662 V. i 1844; Ved 110 Favne (1844); T ø n d e b a a n d 1054 Bundter (1844); Furu- s t a v 27,600 Stykker (1845); B a a n d s t a g e r 31,350 (1845); T o m t ø n d e r 3268 (1836); A a r e - E m n e r 2000 (1835); T a l g 10 Td. (1845); V a d m e l 1110 Alen (1835); S k i f e r h e l l e r 400 (1844); B e n (fra Benmøllen i Molde) 39,015 ~ (1846); k u n s t i g G j ø d n i n g 50 Td. (1856); K a l k 25 Td. (1845); P o t e t e r 120 Td. (1845).

Disse Tal betegner da Høidepunkterne inden hver Branche af den Virksomhed, Molde Kjøbmeend udfoldede i disse Aar til Udnyttelse af Distriktets Indtægtskilder; det kan synes smaat i Sammenligning med Nabobyernes stærke Opblomstren, men det maa da ogsaa erindres, at Molde havde det svageste af de 3 Fogderier til Opland, og at dette yderligere indskrænkedes i det indre af Romsdalen ved Trafiken paa Veblungsnes og udensunds ved Landhandlerierne i Bud og Drønen, der efter sin Beliggenhed havde let for at overtage en Del af Fiske- og Tranhandelen. Det hele giver dog Billedet af gjenoplivet Virksomhed og Fremgang, med nogen Stigen og Synken efter skiftende Konjunkturer, hvortil kommer Byens Betydning som Importsted for Distriktets Behov. Af Tolden, som gik jævnt opover til 12,105 Spd. i 1843 og holdt sig i flere Aar paa over 11,000, var 3/4 Indførselstold. Den dalede noget 1849-52, steg saa igjen til 10,906 Spd. i 1858 for atter at synke efter Krisen i sidst-

DAMPSKIBET »ROMSDAL«
bugserer en tysk Skonnert til Veblungsnes.

nævnte Aar. Byens almindelige Fremgang dokumenterer sig i Sparebankens Vækst (se ovenfor), i Folkemængdens Forøgelse (fra 773 i 1835, til 1454 i 1855), i Stigningen af Forsikringssummen for Byens Huse (fra 85,650 Spd. i 1840 til 250,870 Spd. i 1860) og i det forøgede Antal af hjemme-hørende Fartøier: fra et halvt Snes i Begyndelsen af Trediverne til 34 i 1860 paa 976 C. L. med 162 Mands Besætning. De største og bedste af disse var ovenikjøbet bygget paa Stedets eget Værft. I 1854 havde Byen 1 Barkskib, 1 Brig, 3 Skonnerter, 5 Slupper, 11 Dæksjagter, 1 Jægt. Henimod Periodens Slutning gjorde man et stort Tiltag ved Anskaffelse af den første Dampbaad til Lokaltrafik paa Fjordene. Det var Th. J. Owren, som fremsatte Idéen dertil, og efter offentlig og privat forud-gaaende Drøftelse og Strid gik man i 1856 ivei med Dannelsen af det søndmør-romsdalske Dampskibsselskab. Der blev anskaffet 2 Skibe, „Søndmør“ og „Romsdal“, hvoraf det sidste hørt hjemme i Molde. Det var en Hjulbaad paa 30 C. L., spids i begge Ender og fortil prydet med en Gallion, der skulde forestille Romsdalshorn. Skibets første Fører, *Davidson*, lever endnu som Krydsbetjent ved Mandal. Det heder, at de to Søsterskibe blev byggede af en til Fart paa Drammenselven bestemt Baad, som blev overskaaret. I Toldregnskabet for 1864 opføres „Romsdal“ som bygget i Kristiania 1858. Den konstituerende Generalforsamling holdtes i Aalesund 12/11 1856; de fleste Aktier var tegnede paa Søndmør, og det blev Aalesund, som fik Ledelsen, idet hele Direktionen bestod af Søndmøringer. Dens første Formand var Cand. jur. L. Daae. Aalesund og Søndmør havde tegnet 222 Aktier; i Molde var tegnet 52, men i Fogderiet kun 8 1/4, et Resultat, der fremkaldte Beklagelser i Pressen. Det gik her som saa ofte ellers, at Banebryderne ikke høstede Vinding; uagtet man opnaaede Statstilskud, gik Selskabet fallit og „Romsdal“ solgtes til Bergen. Men Ligegyldigheden var overvunden, og et nyt Selskab dannedes i 1868: „Det nye Søndmør-romsdalske“; efter at ogsaa dette var opløst, har de 2 Byer faaet hver sit Selskab.

HJULBAAD MED TRÆDEMEKANISME.

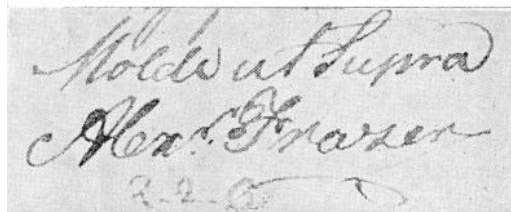
Genier, *Lars Christensen* (bosat i Molde, senere paa Fuglset). Af en Aarsberetning fra det romsdalske praktiske Landhusholdningsselskab (1863) kan sees, at Selskabet havde udlovet en Belønning for Opfindelsen af en saadan Baad, og at L. Christensen vandt Præmien. Der har muligens været flere Baade af denne Konstruktion; i en Avisopsats fra 1856 prises Hjulbaaden „25de Juli“ som et Fartøi, der flere Gange havde klaret sig udmærket i Storm paa Nordmørsfjordene, medens almindelig Baadskyds laa veirfast, og det tilføies, at Opfindelsen var hædrende omtalt paa Pariserudstillingen, hvor der altsaa maa have været udstillet en Model. Den blev som alt nyt her i Landet haanet; „Romsdals Amtstidende“ kaldte den for „Spinderokmaskinen“. Det her leverede Billede af Baaden er taget paa Aalesunds Havn:

I Femaarsberetningen 1836-40 opføres 33 Haandværkere med 20 Svende og Dreng. Dette Antal steg forbausende hurtigt til 78 + 50 i 1845, sank derefter til 69 + 37 i 1850 for igjen at gaa opover til 85 + 41 i 1860. Skibsbyggeriet og Udrustningen af det stigende Antal Fartøier samt Bygningen af det store Hospital har vel sysselsat mange Hænder. Af industrielle Anlæg havde Byen sine 2 gamle Reberbaner (hvoraf den paa Reknes er nedlagt), 1 Sag, 1 Mølle med Benstampe, 1 Potaskekogeri, 1 Ølbryggeri, 2 Brændevinsbrænderier, 1 Garveri, 1 Guanofabrik. Den sidste var anlagt af Jacob Jervell vestenfor Byen ved Søen (straks nedenfor Landeveien, ved „2den Bænk“) i 1845 og leverede væsentlig præpareret Fiskeaffald. Produktet leveredes (ifølge Jervells Avertissement i 1860) for 1 Spd. 36 Sk. pr. Tønde i Molde og for 3 spd. 30 Sk. pr. Tønde à 2 1/2 Centner;

vandfri Vare for 5 Spd. 1-C Sk. Værdien var for Fiskemel beregnet til 90-95 Silbergroschen pr. 100 Pd., for „Pulvergjødning“ 42 Silberg. pr. 100 Pd. Denne Fabrik, som paa Grund af sin Art og Beliggenhed gav Anledning til adskilligt Spetakel, blev senere nedlagt og Bygningen fjernet; et Baadnøst staar nu paa „Fabrikens“ Tomt. Efter Krisen forsøgte den foretagsomme Mænd sig med Nedlægning af hermetisk Laks, hvortil han indkaldte øvede Arbeidere fra Skotland. I 1860 var der i Molde 30 Detaljhandlere med 18 Betjente. De mest fremtrædende inden dette Personale er kjendt fra det foregaaende; her skal kun tilføies, at Kreditoplag og Transitoplag indehavdes i 1835 af: P. R. Møller, A. Macé, Madame Jervell, O. Ohlsen, Bastian Dahl, Bastian Width, K. Rechdahls Enke, Gulbrand Onsum, Henrich Leth Øwre, C. L. Buck, Thomas Schelderup, Ole M. Tønning, H. Th. Møller; 20 Aar senere af : H. Th. Møller, C. Jervell, Bastian Dahl, B. Width, O. Ohlsen, Jacob Jervell, N. P. Dahl, A. P. Eide, Gotfred Hoffmann (Søn af Distriktslæge H., senere bosat i Kjøbenhavn), Th. J. Owren, A. Macé, Zach. Hansens Enke, Lars. B. Width († 1856).

Frembyder det her skildrede Tidsrum idetheletaget Billedet af Fremgang og Liv, saa synes særlig Tiden 1840-50 at være den Periode, der for de gamle Moldenseres Erindring stod som den lyseste og lykkeligste; der var kommet Fart i Bevægelsen og nye Institutioner skjød frem, men Fordringerne til Livet var endnu beskedne, og fremfor alt: der var Harmoni og Samhold. Da „Det musikalske Selskab“ i 1869 feirede sit Tyveaarsjubileum, sang en Leilighedsdigter, inspireret af Erindringen om hin Tids Lyksalighed:

- - «Ja dengang var det Moldes gyldne Tid,
da var her Tran og Sild og Bord og Planker,
og mangen Stykgodslast her kasted Anker,
og Smør og Ved og Østers strømmed hid.
Og da var Molde Gæstfrihedens Hjem,
et Vennelag, en Fridands var ei sjelden» - -

SØREN FIETZENTZ. (Se Kap. VIII).

Det var i Periodens sidste Halvdel, at det lille Samfund spaltede sig i 2 Partier, hvoraf det ene under Ledelse af Amtmand Thesen, H. Th. Møller og Brødrene Jervell repræsenterede de nye Tiltag, det tildels stormende Initiativ, medens de andre (blandt dem Provst Deinboll, B. Dahl og B. Width) holdt sig forsigtig tilbage og nøiedes med at følge de gamle Veie. Dette Modsætningsforhold affødte megen Strid og megen Bitterhed og vedvarede, indtil Handelskrisen i 1857 skred ind og lagde sin tunge Haand lammende paa den Virksomhed, der var skabt. I det følgende vil der blive gjort Rede for de vigtigste Momenter i det, som Fremskridtspartiet vilde have frem; selve Striden i alle dens Faser, med Avispolemik etc. ligger udenfor dette Værks Ramme. hvor interessant det end kunde være at dvæle ved Enkelthederne i denne Moldes „Sturm-und-Drangperiode“, hvor Modsætningerne tørnede sammen med en tidligere ukjendt Lidenskabelighed.

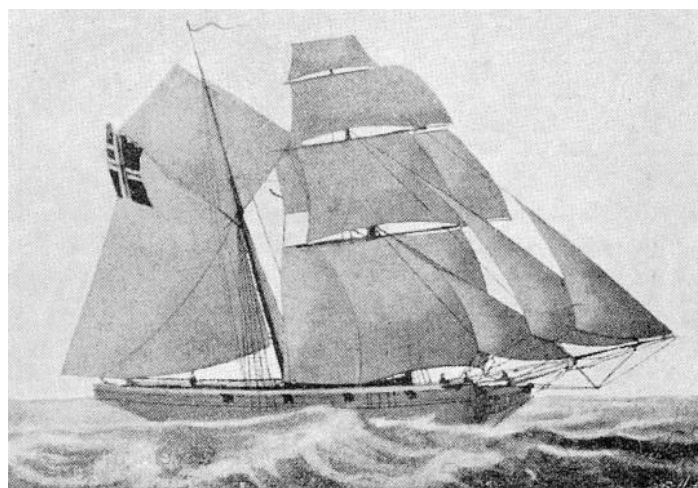
I 1847 paabegyndtes en Skibsbygningsvirksomhed i større Maalestok, et Foretagende, der vistnok maa betegnes som den største Indsats i Stedets Næringsliv i denne Periode; det fortjener derfor et eget Kapitel.

Interessentskabet stiftedes 9/2 1847 og bestod af 10 af Byens Forretningsmænd. Det var grundlagt paa 25 Aktier à 200 Spd. og skulde ledes af 3 ulønnede Bestyrere; til Tomt for det vordende Skibsværft valgtes Pladsen nedenfor Moldegaards Have, hvor Beddingen anbragtes vestenfor Molde-

DET MUSIKALSKE SELSKABS JUBILÆUM 1869.

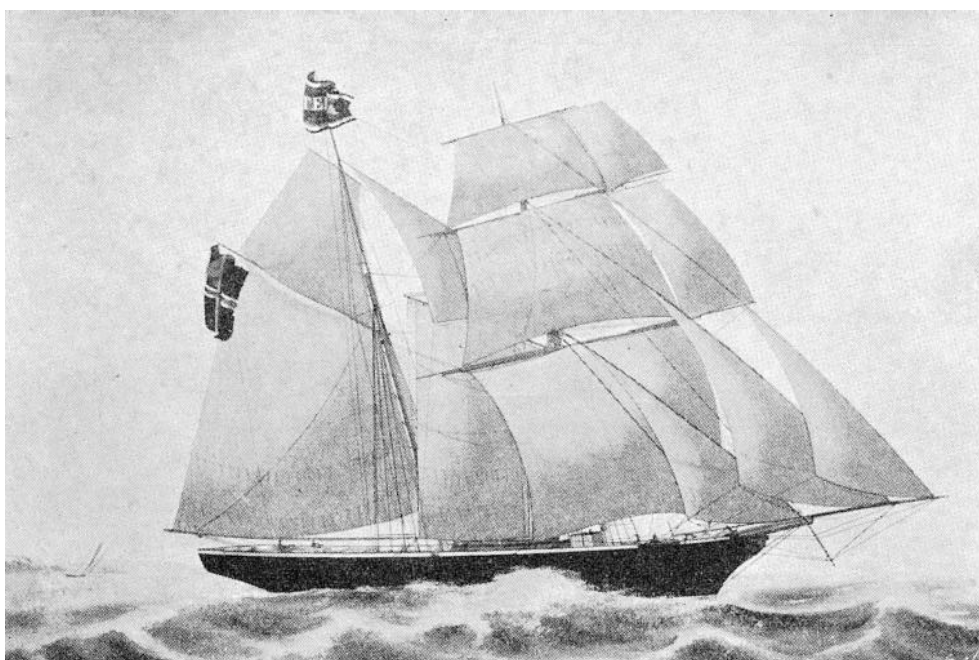
Rektor Horn, cand. jur. Ludvig Daae (senere Statsraad) og Adjunkt (senere Rektor) A. Brinchmann. Fra London fragtedes „Henriette“ til Californien og derfra til Mexico, hvor den under en Orkan drev iland og blev Vrag. Nr. 3 var Brig „Esmeralda“ for Rønneberg & Sønner i Aalesund; Nr. 4 Brig „Rauma“ paa 100 C. L., færdigbygget 1852. Et mindre Fartøi, Skonnert „Fremad“ paa 50 C. L., var bygget som Hurtigseiler for Klipfiskfarten, men da Differentialtolden blev forhøiet, maatte man finde en anden Anvendelse for dette vakre Fartøi. Det gik med Trælaster fra Molde til Cette (paa 19 Dage) og Salt i Returfragt; fra Hammerfest til Triest med Rundfisk og Salt tilbage; fra Molde til Brasilien med Klipfisk i Kasser, derfra med Kaffe til Konstantinopel, blev paaseilet i Archipelagus og kondemneret. Saa var dette Skibs Dage forbi. Imidlertid havde Værftets Virksomhed ikke givet det paaregnede Udbytte; Skibene blev glimrende bygget af den til Orlogsskibsbygning vante Bygmester og allerede af den Grund kostbare; Arbeidsstokken var uøvet og vanskelig at styre, saa der brugtes 9000 Arbejdsdage, naar de bergenske Værfter brugte 6000. Følgen var, at medens Bergenserne, som købte Materialier fra Romsdalen, desuagtet tjente paa sin Virksomhed, gik Skibsværftet paa Moldegaard med Tab. Det havde maattet nøie sig med en Salgspris af 45 Spd. pr. C. L. og da man i 1852 stod med et Underskud, som rigtignok ikke var betydeligt (500 Spd.), opløstes Interessentskabet. En under Bygning værende skonnert „Stella“ (50 C. L.) blev gjort færdig af Restmaterialierne og overtaget af Moldes Indvaanere som en „Allemandsreisende“ paa 50 Parter. Den førtes heldig i mange Aar af Kaptein C. Lund, indtil den i 1880 kom væk med Mand og Mus i den spanske Sø paa Reise fra Bilbao. Efter Interessentskabets Opløsning overtoges Værftet af Brødrene Jervell og H. Th. Møller for egen Regning og fortsattes med en Arbejdsstok paa 80 Mand. Der byggedes et Barkskib paa 160 C. L. („Elisabeth“) til Rønneberg og Sønner; en stor Skonnertbrig „Iris“ for H. V. Firme & Sønner i Trondhjem; Fyrskibet paa Lepsø Rev; Barkskib „Amtmand

»FREMAD« AF MOLDE.

Thesen“ for et Rederi i Molde; Brig „Oberstløjtnant v Ekensteen“; Brig „Kronprins Carl“ og Brig „Kronprinsesse Louise“, det sidste i Rækken - i alt altsaa i Løbet af 12 Aar 12 Skibe foruden Fyrskibet, hvoraf de 5 solgtes udenbys og 7 overtoges af Rederier i Molde. Imidlertid var Værftets Renommé steget og Salgsprisen gaaet op fra 45 til 63 Spd. pr. Læst, saa der forsaavidt var gode Udsigter for Fremtiden; men saa kom Krisen i 1857, og samtidig havde Værftets Eiere lidt saa betydelige Tab med flere af de største Fartøier, at Evnen til at ride Stormen af var svækket. Baade „Amtmand Thesen“ og „Oberstløjtnant v. Ekensteen“ bragte Rederne en uhørt Række Tab og Omkostninger, og den for Stedet indbringende Virksomhed maatte nedlægges. Sidstnævnte Skib led Havari ved Brasilien og blev solgt i Montevideo, og „Amtmand Thesen“ colliderede (efterst have faaet en ny Fører) paa Themsen, blev beslaglagt og solgt.

Det Uveir, som i 1857 hærjede Moldes Forretningstilv, havde en odelæggende Virkning ogsaa paa et stort Foretagende ude i Landdistriktet, nemlig den af *Jacob Jervell* paabegyndte Opdyrkning

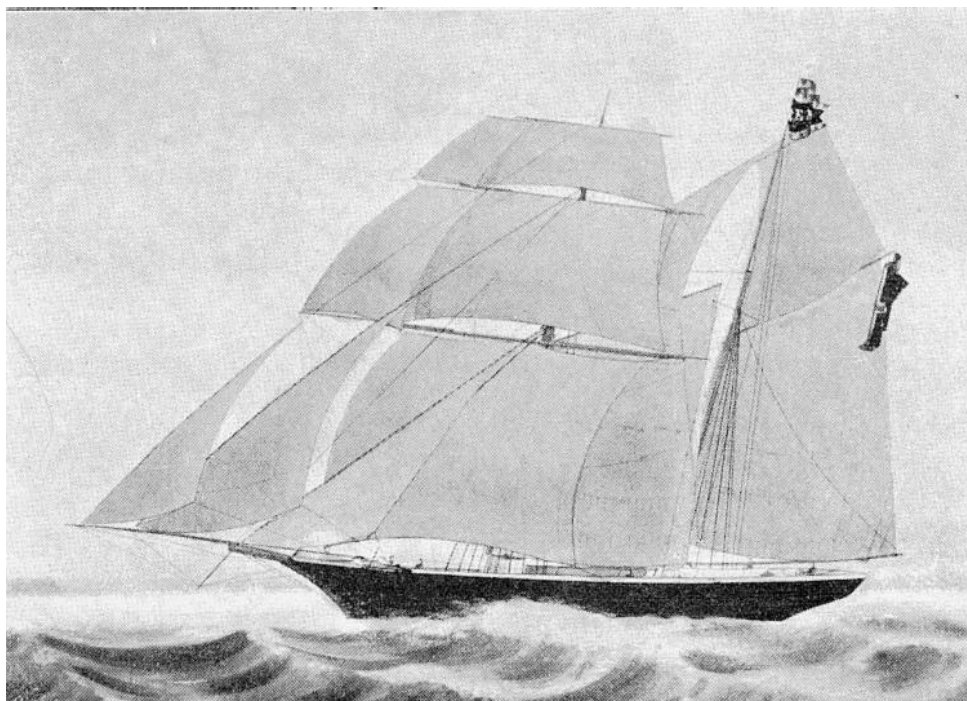
»STELLA« AF MOLDE.

(Efter Akvarel, tilh. Konsul Dahll, Molde).

af Vestnesmyren. Det kunde synes besynderligt, at en med sin Fiskehandel optagen Kjøbstadborger vilde kaste sig ud i et saa stort Vovestykke; men det var jo en gammel Tradition i Molde, at Kjøbmænd og Embedsmænd interesserede sig for Jordbruget og dets Opkomst. Den stadige Deltagelse i de to Landhusholdningsselskabers Virksomhed maatte bidrage til at vedligeholde denne Interesse, og Jacob Jervell var desuden ved sine Familieforbindinger, som Svigersøn af Amtmand Krohg, særlig disponeret til her at gaa i Spidsen og - falde som en anden „Protesilaos“. I den Redegjørelse, han i 1855 leverede for dette Arbeides Tilblivelseshistorie, siger han selv, at det var hans Svigerfaders stadige Beklagelse over den ringe Fremgang, Myrdirkningssagen trods gjentagne Opfordringer fra Landh. selskabernes Side havde, som bragte ham paa den Tanke at gaa ivei med et større Tiltag, efterat han fra 1843 i mindre Maalestok havde praktiseret dermed paa et Jordstykke paa ca. 100 Maal i Nærheden af Molde. I Slutningen af 1849 kjøbte han af Vestnesmyrens 9 Sameiere Parcellen Furland paa 8000 Maal for 500 Spd. og indgav i April 1850 Andragende om et Laan af Statskassen paa Sp. 10,000 til Iværksættelse af Arbeidet, rente- og afdragsfrit i 10 Aar og derefter forrentet og afbetalt i 28 Aar. For at fremskynde Paabegyndelsen under den samtidig herskende Arbeidsløshed i Distriktet søgte han straks efter om et rentebærende Laan paa 3000 Spd. af Oplysningsvæsenets Fond. Begge Andragender anbefaledes paa det bedste af Romsdals Amtsting, som desuden mod Pant i 2 af Jervells By-Eiendomme overtog Garanti for sidstnævnte Laan. Da dette straks efter bevilgedes, begyndte Arbeidet paa Furland Sommeren 1850; med Hensyn til det større

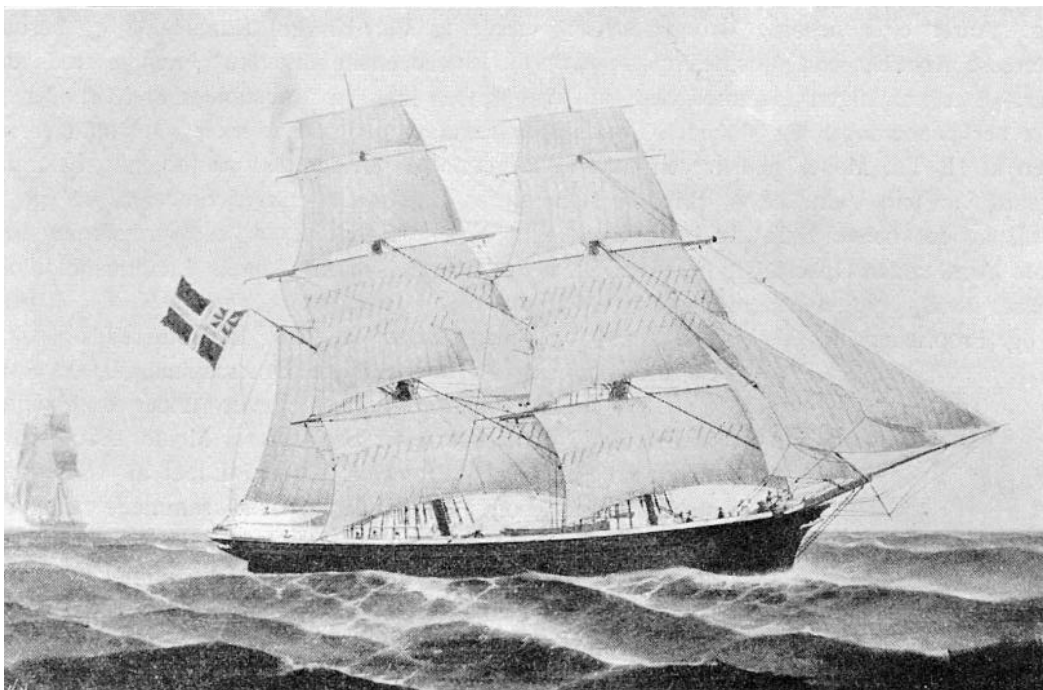
Laan fik Jervell den Besked fra Regjeringen, at man for at undgaa en Proposition for Stortbinget, hvis Skjæbne kunde være uvis, foretrak at anbefale et rentebærende Laan paa 10,000 Spd. af Oplysningsvæsenets Fond (foruden de tidligere bevilgede 3000). Ogsaa for dette Laan stillede Amtskommunen Garanti mod yderligere Pant i faste Eiendomme. Dermed var foreløbig de fornødne Midler tilveiebragt, og Jervell begyndte Arbeidet efter en af Ritmester Krohg (Amtmandens Broder) udkastet Plan for den hele Myrs systematiske og successive Udtapning og Opdyrkning, under Ledelse af en dansk Mand, Jens Christensen, som skilte sig fra sit Hverv til Eierens store og offentlig bevidnede Tilfredshed. Fra 1845 havde Jervell desuden drevet en Gjødsselfabrik, beliggende straks vestenfor Molde (mellem „1ste og 2den Bænk“, lige ved Søen; Bygningen er nu bortflyttet og erstattet med et Baadnøst, men Stedet hed endnu i Syttierne „Fabriken“). Produktet herfra kom nu til god Nytte paa Furland. Til Uheld for Jervells Foretagende tog han efter nogle Aars Forløb i Anvendelse en Dyrkningsmaade, som, hvad man nu end kan mene om dens Værd, i ethvert Fald forvandlede Dyrkningen af Furland fra et med almen Sympathi omfattet Foretagende til et Tvistens Æble inden

»SØRIDDEREN« (af Bergen; repareret i Molde; ført af Kaptein Meyer).

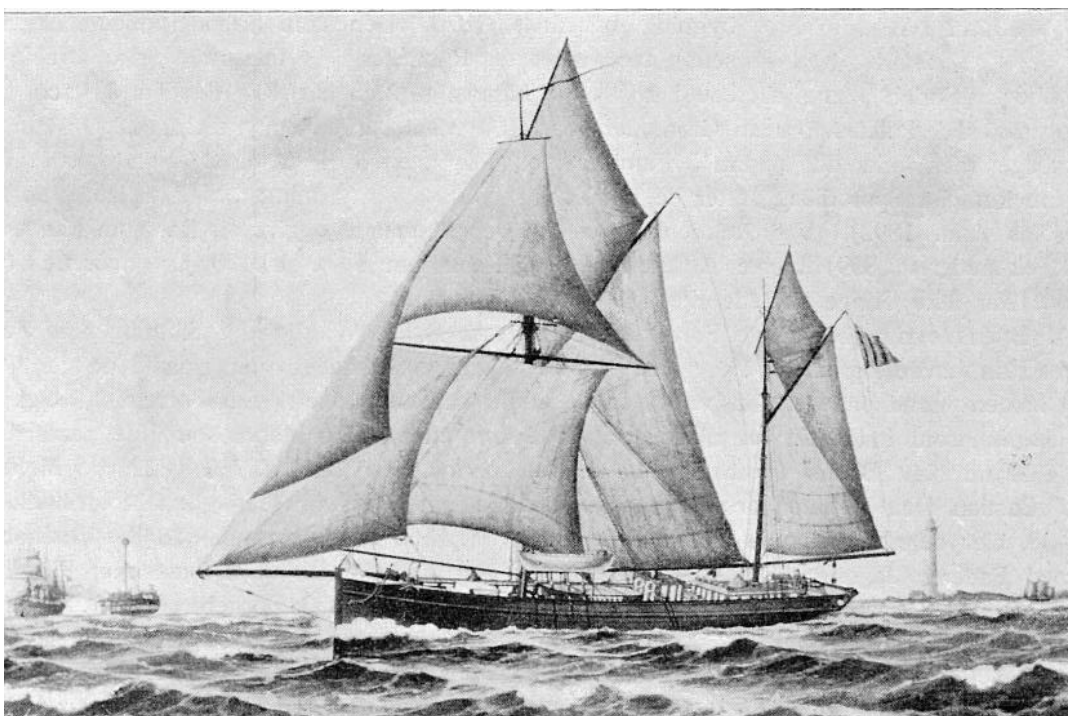
Distriktet. 1853 havde Ritmester Krohg gjort Jervell bekendt med den svenske Oberstløjtnant v. Ekensteens Methode til at brænde Aske af raa Myr (den saakaldte „Bænkning“), hvorefter Jervell optog denne Fremgangsmaade ved Siden af de andre Methoder under Dyrkningsforsøgene. Aaret efter kom Ekensteen selv til Molde for at give Veiledning i sin Methode, som blev ivrig forsvaret og prist af et Parti, medens den fra andre Hold blev lige saa energisk bekjæmpet, deriblandt af Statsagronom Alstrøm. Man oplevede det Særsyn, at By og Distrikt splittedes i 2 uforsonlige Leire i Myr dyrkningssspørgsmaalet, under en livlig Kanonade i Pressen, baade den lokale og Kristianiablade; særlig i 1855 findes udførlige Bidrag (fra Jacob Jervell i Morgenbladet og fra H. Th. Møller i Kristianiaposten), foruden flere Brochurer, som udgaves i Anledning af Striden. Et fornyet Andragende om Statsbidrag, som Jervell indgav 1854, direkte til Stortinget, blev afslaaet, og der blev under Stortingetsdebatten herom rettet flere Angreb paa den Maade, hvorpaa han havde anlagt sit Foretagende. Han tabte dog ikke Modet og søgte 5/12 1854 om 7000 Spd. af Oplysningsvæsenets Fond, efter at Furland s. A. ved en hos Fogden i Romsdal rekvireret og beediget Takstforretning var ansat til en Værdi af 35,795 Spd. Vedkommende Departement forlangte imidlertid Garanti. Vestnes Kommune fandt af flere Grunde ikke at kunne binde sig til en saadan, trods Foretagendets anerkjendte Betydning, og Amtstinget stillede sig ligeledes afvisende denne Gang. Det nedsatte i 1855 en Komité

»KRONPRINDS CARL«.

(Efter Akvarel, tilhørende Konsul Dahll i Molde.)

»PERLEN«.

(Efter Akvarel, tilhørende Konsul Dahll i Molde.)

som kom til det Resultat, at Furland var værd 10,000 Spd., og at man kunde garantere 5000 Spd; men Amtstinget afslog dette, og dermed var Jervell henvist til at fortsætte udelukkende for egen Regning. Aaret efter besøgte Kronprins Carl (dengang Vice-Konge) Romsdalen og besaa da med stor Interesse Arbeidet paa Vestnesmyren, hvor de Ekensteenske „Bænke“ brændte trods det stadige Regnveir. Det var ingen Hemmelighed, at Kronprinsen var en Modstander af Methoden og under Opholdet her paaberaabte sig sin egen Praxis som Landmand og Myrdirker (Oplysninger herom findes i en af H. Th. Møller nedskreven udførlig Beretning.) Under den paafølgende Festmiddag paa Moldegaard var han Vidne til, at Briggen „Oberstl. v. Ekensteen“ gik af Stabelen, og gav sit Samtykke til, at det næste Skib fik bære hans eget Navn. Samtidig var et Myrdirkningsselskab for Romsdals Amt under Opseiling : 9/8 1855 udstedte Bestyrelsen for Amtets Landhusholdningsselskab Indbydelse dertil, bygget paa Ekensteens Methode og undertegnet af *Thesen, H. Th. Møller, Konsul Ohlsen* og Proprietær *W. Krohn* paa Aarø, og i Begyndelsen af 1857 konstitueredes Selskabet med 76 Medlemmer. Af den antagne Driftscapital. 50,000 Spd. var da omtr. 1/4 tegnet, og Kronprinsen havde under en Audients, som Møller fik i Kra. kort efter Samværet i Molde 1856, indvilget i at staa som Selskabets Protector. Men i Løbet af 1857 kom da det store „Krach“, som i fremtrædende Grad rammede netop Initiativets Mænd og sammen med andre tilstødende Uheld gjorde det umuligt at opretholde de store Foretagender. Man fik nok at gjøre med at bjerge Seil og ride Stormen af. Brødrene Jervell maatte, den ene til Hamburg, den anden til Kra., for at faa Rede paa de mange udoverstrøede Veksler; Møller var foreløbig bunden til sin Gaardsdrift, men 1860 drog han til London for at søge Moldegaard solgt; samme Aar blev Furland i London udbudt til Salg gennem flere trykte Indbydelser - begge Dele uden Resultat. Claus Jervell døde som Skibsmægler i Trondhjem 1868; Jacob Jervell blev boende i Molde, solgte 1864 sin store Vaanegaard til Skolebygning og døde 1870. Den store Søbod (tidligere Cl. Stephensens) blev solgt til Rønneberg i Aalesund og opført igjen paa

NICOLAY DAHL.

Brunholmen. Furland, som allerede i 1854 (i et ugunstigt Aar) bar 400 Td. Turnips, ca. 200 Td. Korn og 180 Td. Potetes foruden Granfoder (ca. 400 Maal var da opdyrket og 1200 Maal tørlagt) sank tilbage, men føder dog endnu 5 Familier med tilsammen 3 Heste og 23 Stk. Storfæ; forøvrigt er der nu kun faa Spor tilbage efter de forholdsvis betydelige Dyrkningsforsøg (Helland: Jordbunden i Romsdals Amt, 1892). Ved Auktion i 1864 (da Jervell maatte opgive sit Bo, som han efter Krisen fik ekstraderet 1859) købte Amtskommunen Eiendommen for 10.400 Kr. hvorefter den i de nærmeste Aar flere Gange skiftede Eier og blev udparcelleret.

Af Byens øvrige betydelige Forretningsmænd trak B. M. Width sig i Slutningen af Sekstierne tilbage. Han havde oprindelig været med i Skibsbygnings-Selskabet, men traadte ud deraf itide og var en holden Mand paa det Tidspunkt, da de andre bukkede under. Sin Forretning solgte han til *Johan Lossius*, som imidlertid var uheldig og døde kort efter. Den Mand, som i det paafølgende roligere Tidsrum blev Byens første Kjøbmand, var *Nicolay Peter Dahl*, f. 31/8 1822, † i Molde 1890, Søn af Bastian Dahl i hans første Egteskab med Cathrine Dreyer. Han gik i Moldes Middelsskole 1832-38, blev derefter uddannet hos Onkelen Hans H. Dahl i Kristianssund 1838-43; købte sammen med Faderen Jagten „Haabet“ og foretog i 6 Aar Expeditioner til Lofoten efter Fisk og Sild; besøgte Malmø, Kjøbenhavn, Newcastle og Hamburg; fik 8/2 1850 Borgerbrev som Kjøbmand og købte Gulbrand Onsums Gaard (Nr. 81 a). Dahl anlagde Molde Ølbryggeri og drev til sin Død Forretning med Fisk og Tran; for sidstnævnte Artikel opnaede Firmaet en lang Række Udmærkelser. Han var samtidig en i kommunale Gjøremaal meget benyttet Mand: Havnekommissær (1855), Direktør i Molde Sparebank (s. A.), Formand i Handelsforeningen, Forligelseskommissær o. s. v. Hustruen Louise Johanne Gørvell, (Datter af P. F. G.) var bekjendt for sin Blomsterkultur i det vakre Landsted „Humlehaven“ ovenfor Byen.

MOLDE OG ROMSDALEN SKILDRET AF REISF3NDE. -
MOLDE SOM TURISTBY.

Efter Chr. Prams Besøg i 1804 hengik der en Menneskealder, hvori Reiselitteraturen intet yder til Kundskaben om Byen og Distriktet. Først i Trediverne begynder igjen de litterære Bidrag udenfra at flyde ind. men saa til Gjengjæld jevnere og i stigende Antal, saa at der tilsidst neppe er nogen norsk By udenfor Stiftsstæderne, der er saa hyppig omtalt som Molde. Dette staar i Forbin-

MOLDES »WESTEND« MED HOTEL ALEXANDRA OG GØRVELL-ALLÉEN.

delse med det Forhold, at Norge begyndte at blive et Turistland, og at Molde laa i en af Ruterne. De Reisebeskrivelser, hvoraf der i det følgende vil blive leveret Uddrag, bærer i stigende Grad Præget af, at Folk reiser hid for sin Vederkvægelse og Fornøielse; at de finder disse Egne tiltalende (idet Smagen for den „romantiske“ Natur fortrængte det 18de Aarhundredes Forkjærlighed for de opdyrkede Fladlande), og at særlig Moldes Beliggenhed og Omgivelser udpeger det som en Perle i Kransen. Ved Siden af Naturbeundringens Udbrud falder da ogsaa Betragtninger og Iagttagelser over Stedets økonomiske og sociale Forhold, og man vil i disse Uddrag finde baade Udfald mod Byens Forretningsverden og Lovprisning af dens Virksomhed. Afvigelseerne i de Reisendes Opfatning er saa store, at medens en kalder Molde en Landsby, finder en anden, at den minder ham om - Kristiania !

Det nedenfor meddelte Udvalg omfatter den samme Periode, hvis væsentligste Træk allerede er skildret. Baade med Hensyn til Lokalitet, Personale og sociale Forhold er vi altsaa paa kjendt Grund!

idet vi nu af de Reisendes egen Mund faar høre, med hvilke Øine d e har seet paa „Landsbyen” og dens Mennesker.

Rækken aabnes af

John Barrow („Excursions in the North of Europe“ London 1835), som besøgte Molde i 1830 eller 1831. Han forlod Bergen den 17de Juli, medtagende sin. Karjol, for at fortsætte nordover efter den indre Rute, trods sine bergenske Bekjendtes Raad. Fra Søholt i Ørskoug tog han overland til Remmem i Vestnes; han finder Veien udmærket og roser Remmem som en god Station. Roturen over Storfjorden med 6 Mand i Skyds forekommer ham som en Befrielse, efterat han saa længe har været indestant i de trange Fjorde søndenfor; underveis observeres en umaadelig Flok Dykkere og mange Havmaager. Skydsfolkene roede beundringsværdigt; efter 2 Timers Fart er han i M o l d e, hvis Beliggenhed han sammenligner med Ryde paa Øen Wight, og idet han opfatter sin Landstigning her som Afslutningen paa den mindeværdige Reise gennem Fjorde, anstiller han nogle Betragtninger over denne særegne Natur, hvis Lige han aldrig mere ventede at faa se. „Molde (han skriver Navnet Moldé), skjønt en liden By, indeholder adskillige større Huse og er et Sted af nogen Betydning. Gaderne var i god Orden, Husene nette og fordetmeste hvidmalede. Vi var saa heldige at faa gode Senge i Posthuset, men vi mærkede snart, at vi ingenlunde var velkomne Gjæster. I Virkeligheden opdagede vi, at vi var de første Reisende. som havde henvendt os til disse gode Folk for at faa Natteherberge; de syntes i Begyndelsen uvillige til at modtage os og var ikke til at formaa til ved et Arrangement, som de med Lethed kunde foretaget, at anbringe vor Tjener, som en lang Stund var ude af Stand til at finde et Sted i Byen, hvor han kunde faa Nattely. Vore Pas blev her for første Gang viserede; da vi foreviste dem for Postmesteren, bemærkede han, at vi deri var betegnede som engelske Gentlemen, og behandlede os høfligere. Vi havde egentlig ingen Vanskeligheder med ham personlig fra først af; det var hans Frue, som ikke vilde vide af os (og til Ære for de norske Damer være det sagt, at hun var den eneste af det Slags, som vi traf). Hun syntes at staa i den Formening, at hun viste os en stor Naade ved at tillade os at logere der. Manden havde et smukt og agtværdigt Udseende og var Officer i Landarméen, han bar en net Uniform og et skrækindjagende Par Moustacher, indhyllede i Røgskyerne fra hans Tobakspibe. Som Opreisning for Fruens Uhøflighed fik vi her den første virkelig gode Frokost siden vi forlod Bergen: Caffen var udmærket, og vi blev beværtede med Franskbrød, det eneste hvide Brød vi fik i Norge undtagen i Christiania og Bergen.“ Næste Dag fortsattes Reisen indover Fannestranden til Heggem; ogsaa her roses Veien.

De Vanskeligheder, som for begge Parter opstod af det Forhold, at der i Molde ikke fandtes noget fast Herberge for Reisende, var allerede ryddede af Veien, da den næste Turist, som har skrevet derom, kom anstigende. *Henri Twining* (Voyage en Norwege et en Suède. Paris 1836) kom ligesom sin Forgjænger fra Bergen og fulgte samme Vei, uagtet ogsaa han i Bergen blev indstændig advaret derimod: En italiensk Kjøbmand, der handlede med Staalstempler, havde brugt over 2 Maaneder paa denne Vei mellem Trondhjem og Bergen. han var bleven overrasket af en Kulde, som gjorde det umuligt at bruge Baad paa de islagte Vande, hvis Is dog ikke var stærk nok til at bære, og et Steds (paa Søndmør) maatte han lade sig fire i Toug nedover en Fjeldvæg. Trods disse Advarsler lagde vor Reisende ivei den 30te Juni fra Bergen. Den 6te Juli kom han over Ørskog ned i Tresfjorden, fandt paa Remmem et godt Logis (han omtaler det som monteret med gammeldagse Møbler og Familieportrætter) og gik her i Baad for 12te Gang efter Afreisen fra Bergen. Fjorden opfatter han som en stor ldsø. Baadfolkene forstod udmærket at haandtere sine Aarer; saa heiser de Seil og krydser op til Indløbet mellem Holmerne og efter en trang Passage mellem disse (formodentlig Gjertøsundet) faar han Øie paa Byen M o l d e n (som han skriver Navnet). „Vi passerede forbi en Række Træhuse, malede med meget muntre Farver og frembydende megen Variation i Form og Beliggenhed, udbredt ved Foden af en ikke meget høi Bakke. Første Række bestod næsten udelukkende af Magaziner paa Bolværk. Øverst oppe havde de en Heiseindretning for Varer fra Skibe eller Baade, men de 2-3 smaa Fartøier, som alene laa fortløiede i Nærheden, forkyndte ikke den Handelsvirksomhed, hvortil man saa saa mange Anstalter. En Gade langs Pakhusene langsmed Stranden og hvorigjennem man førte mig til Herberget, har nogle Huse af et godt Udseende; jeg bemærkede der med nogen Overraskelse en Butik, meget velforsynet med Søfarts-Instrumenter. Medens jeg ventede paa Middagen, steg jeg op paa Høiden bag Byen. Kirken, som ligger der, udmær-

GADEPARTI FRA MOLDE ca. 1885. (Tilvenstre Bastian Widths, Amtmand Leths og Amtmand Hammers Gaarde).

ker sig ligesaa meget ved sit elegante Klokke-taarn som ved sin lysende hvide Farve. Ved Tilbage-kornsten til Herberget fandt jeg der forskjellige Personer, som jeg antog for Stedets Notabiliteter. Min Ankomst syntes at have fremkaldt en levende Interesse, og Efterretninger om de Lande, hvorfra jeg kom, og min Mening om deres eget Land var tourvis Gjenstand for deres ivrige Spørgsmaal. Men den Diskretion, hvormed de gjorde disse, og Høfligheden i deres Optræden gav mig en meget gunstig Mening om Societeten i denne lille By, som jeg har fattet en speciel Forkjærlighed for, bortset fra den Tiltrækning dens Beliggenhed udøver." Forf. fortsatte Reisen over Fannestranden, hvor han beundrer Veien og Træplantningerne. Udsigten over Fjorden sammenligner han med Indsøerne ved Neufchatel og Zürich. Det „Herberge“, hvortil han blev ført, maa have været Owrens netop i disse Aar efter Opfordring af Byens Autoriteter oprettede Hotel for Reisende; de tilstedeværende „Notabiliteter“ har antagelig været Klubgjæster, som saaledes har faaet Anledning til at tale med den Fremmede og paa den af ham roste høflige Maade tilfredsstille en i den Tid let forklarlig Nysgjerrighed.

10 Aar efter fik Molde Besøg af en bekendt tysk Forfatter *Theodor Mügge*, som flere Gange har bereist vort Land og skildret Indtrykkene derfra, tildels i novellistisk Form. Nedenstaaende er hentet fra „Reise durch Skandinavien. I Norwegen. Hannover 1844.“ Forf. kom i August nedigjennem Romsdalen og tog Baadskyds fra Veblungsnes. De begyndte Farten med frisk Bør udover, men underveis overfaldtes de af et udenfra kommende Uveir, maa bjerge sig iland og vente, til Stormen lagde sig. Saa fortsatte de over Storfjorden; en Flaske Rum opmuntrede Baadfolkene, saa de raabte Hurra og halede ud. Ved Nattetid, medens Morilden lyste om Baaden, ankom han til Molde, hvor det var vanskeligt at faa Logis paa Grund af de mange Fremmede, især Handelsreisende, der ventede paa Dampskibet.

„Molde er en venlig By med neppe mere end en Række Huse, som ligger tæt ved Fjorden. Bagenfor hæver sig grønne Skovfjeld; Landeveie med Alléer fører til begge Sider langs Havbugten. Byen har omtrent 1000 Indb., hvis Handel og Velstand er i Tiltagende; men dette kunde i langt større Grad være Tilfældet, hvis den industrielle Driftighed var større, og der fandtes Handelsaand hos disse Kjøbmænd. Der gives neppe nogen Handelsplads i Norge, som ligger bedre til. Næsten med enhver Vind kan Skibene komme ind i Fjorden og seile ud igjen mellem Øerne ad forskjellige Farvand. Molde ligger ved Fjordens Udløb, faa Mile fra det aabne Hav; men Kjøbmændene her skal slet ikke besidde Foretagsomhed, og ve det Fartøi som anløber her for Havari og sælger sin Ladning. Havnen er for det meste tom; bare 2-3 Skibe laa ved Pakhusene og lastede Tørfisk, som blev kastet haugevis gennem Lugerne. Fiskehandelen er den vigtigste i Molde; Trælast er i mindre Grad Udførselsartikel, da her ikke findes synderlig Rigdom paa Skov. Ved Kysten er der et ikke uvigtigt Sildefiskeri, naar Sildestimerne trækker nordover fra Bergen og viser sig i Fjordmundingerne. Moldes Kjøbmænd reiser da omkring og slutter Kontrakter om Leveringerne. I Kristiansund har alt dette større Dimensioner; Handelsherrerne raader over større Capital. Man sagde mig, at Molde snart vilde være vigtigere end hin By, dersom ikke Kræmmeraanden hindrede dens Opblomstren.“

Synet af Moldes Omgivelser har henrevet Mügges poetiske Aand til følgende Udbrud: „Jeg kjender ingen herligere og paa ophøiet Naturskjønhed rigere Fjord end Moldefjorden. Hvis en Maler malte et Billede deraf, maatte det vække Beundring. Thi fra regnet den store Vestfjord og Lofoten og Sakens henrykkende Panoramaer ved jeg ikke noget, der kunde sammenlignes med den. Naar man i Molde staar ved Stranden og overskuer denne uhyre Krands af talløse, underlige Fjelde, disse mangfoldige Horn og Klipper, rødglødende i Sollyset, med glitrende Sne-Halsbaand, og dette Havspeil bredt og herligt: h e r Klipper, som rager dristigt op af Vandet, d e r milde, grønnende Strande, Haver fulde af Frugttrær og Marker fulde af bølgende Korn, h e r Kløfter og nogen, skrænkkelig Sønderreenhed, d e r Menneskelivets Ynde, skønne Gaarde og store stolte Skibe bedækkede med Seil; naar man overskuer denne Fylde af vildtromantiske og yndige Kontraster - saa tror man at se ind i et stort Tryllespeil, som bedragerisk forskjønner al Virkelighed.“ Om Romsdalsfjeldene bemærker han, at de ofte er sammenlignede med Montserrat, men er af langt større Udstrækning.

Mügge hvilede en Dag i Molde (et noget kortvarigt Ophold til at danne sig en Mening om Næringsforholdene!) ærgrede sig over - Manæterne, som han synes her for første Gang at stifte Bekjendskab med, og drog saa videre over Battenfjorden til Kristiansund og Trondhjem,

Her afbryder vi midlertidig Rækken af de udenlandske Reisende for at medtage en Skildring fra en berømt Landsmands endnu utrykte Reisedagbøger.

I 1847 gjætedes nemlig Molde og Romsdalen af Toldinspektør, tidligere Stiftamtmand *W. F. K. Christie*, den bekendte Eidsvoldsmand og Storthingspræsident, paa en Rekreationsreise fra Bergen til Trondhjem (eller rettere Indherred) og tilbage igjen. Reisen, som var den aldrende Præsidents sidste længere Udflugt, foretoges paa en for Anledningen leiet Hardangerjagt med det besynderlige Navn „Søskendine Emanuel“; Selskabet bestod af ikke mindre end 5 Medlemmer af Familien Christie. To af dem har ført Reisedagbog, nemlig Familieoverhovedet selv og hans 20-aarige Brodersøn Johan Christie (senere Eier af Lagmandsgaarden ved Skien) hvis Optegnelser paa flere Steder er gode Supplementer til Farbroderens knappere Meddelelser. Fra Aalesund gik Reisen først til Veblungsnes og Veø (Christie var en ivrig Oldgransker og besøgte gjerne de Steder, hvor der kunde være noget at se af Runeindskrifter, Bautastene, gamle Kirker o. s. v.) og derfra til Molde, hvor de ankom om Eftermiddagen den 11te Juli i vakkert Veir. Om Opholdet her skriver Christie i Dagbogen:

PROSPEKT AF MOLDE ca. 1890.

- - „Tourister tage sig mange Friheder. Saa gjorde ogsaa vi. For Kl. 8 1/2 havde vi allerede gjort 6 Visitter og deriblandt hos 2 Amtmænd. Vi havde desuden gennemvandret og beseet den hele By. Kl. 9 dækkedes vort Bord i Emanuel; men vi kom ikke til at spise førend Kl. 10 og det bare for Visitters og Contravisitters Skyld. Hvor man dog kan leve uskyldigt og ugenert i smaa Steder! - - To af de Visitter, jeg havde foresat mig at gjøre paa Molde, faldt bort - hos Th. Schelderup og Madame Gørvell; thi begge laa i Graven. Det er glædeligt at se, at Molde er i Opkomst, og endnu glædeligere, at Beboerne ikke, som paa Ladestedet 7 Mile sydligere, bortødsle deres Formue paa Flitter og Luxus-Sager. I de Huse, hvor jeg var inde paa Molde, fandt jeg alt pænt og anstændigt, men intet brillant.“

„Den 12te Juli. Allerede Kl. 5 om Morgenen var jeg paa Benene for at expedere Breve; thi Posten skulde afgaa Kl. 9. Det var godt, at jeg var saa tidligt paafærde; thi Kl. 8 1/2 kom Visitter til os, først Lossius fra Aure og saa Capt. Daae, derpaa Brunchorst fra Bergen, saa Amtmand Thesen og Toldkasserer Brinchmann. Da jeg saa, at man saa tidligt spillede Triumph ud, gjorde jeg det ogsaa og aflagde Contravisit hos Overtoldbetjent Zeyner og A. Helland, samt Visit hos Provst Deinboll, Rich. Møller og Konsul Buck. Den sidste traf jeg just i Dag 85 Aar gammel og jeg kom altsaa bekvemt for at gratulere ham med Fødselsdagen. Han var temmelig rask og rørig og talte muntert og livligt som forhen. Han viste mig strax sit Brev fra Kong Louis Phillippe og den fra ham mod-

tagne Erindrings-Medaille i Guld og Bronce. Skrivelsen var egenhændig og hjertelig, og Medailen stor og smuk. Da jeg kom ombord igjen, begyndte atter Contravisitter, hvoriblandt Provst Deinboll, og Visitter, iblandt andre af Krigsraad Dick fra Trondhjem. Til Middag salutede vi med 4 Skud for vor Broder Hartvig (som idag er 59 Aar gammel) og for Consul Buck, hvis 85de Aar idag fyldes.“ En af vore Besøgere bragte fra Peter Møller af Moldegaard en kjærkommen Present til Musæet, en gammeldags Stol med Betræk af fransk Gobelin paa Ryggen og Sædet, det første Stykke af dette Slags, som Musæet har faaet. Kl. 4 Efterm. lettede vi Anker og salutede ved Afreisen fra dette venlige Sted med 4 Skud.“

Der var holdt et langvarigt Krigsraad ombord, inden de Reisende bestemte sig for at passere Hustadviken istedenfor at tage overland. Ved Tolvtiden var de udenfor Bud efterat have krydset sig frem, og „Søskendine“ expederede derpaa Hustadvigen paa ca. 5 Timer; Kl. 5 Morgen vaagnede de af Rullingen fortunlede Reisende i Christies Fødeby Kristianssund. Om den i Aalesund herskende Overdaadighed, som har vakt Christies Mishag, findes nogle Antydninger i den yngre Reisefælles Dagbog; han fortæller nemlig, at der i et af de Huse, de besøgte, fandtes „nydelige Møbler med Silkefløiels Betræk, broderet stort Sophatæppe“ og der var „saa propert, at vi næsten ikke turde Sætte os ned.“ .Vi saa en Del Damer, som var saa stive og galante. I enkelte Huse gik de endog i Silke.“ Naar gamle Christie er bleven saa irriteret over denne Stads (som, hvad Klædedragten angik, formodentlig har været en Parade til Ære for den notable Reisende) kan man vanskelig komme bort fra den Tanke, at det egentlig er den opblomstrende Konkurrent i Fiskeudførselen, som den gamle Bergenser har ærgret sig over. Ligesom Molde arbeidede sig frem under Protest fra Trønderne, saaledes var Søndmøres selvstændige Optræden neppe velseet i Bergen. Man maa tænke paa Forældre, som har vanskeligt for at finde sig i, at Børnene bliver voksne. Forøvrigt hensættes man levende de 50 Aar tilbage i Tiden, naar det i den yngres Dagbog heder om Molde, at den var „større og mere regelmæssig end Aalesund“!

For igjen at lade Udlændingerne føre Ordet gjenoptager vi Traaden med *August Moritz* („Tagebuch der Reisen in Norwegen in den Jahren 1847 und 1851“. Stettin 1853). Var Theodor Mügge en Digter, saa har vi som Modsætning her med en erfaren Forretningsmand at bestille. Han kom ligesom sin Forgjænger over Domaas og Lesje gennem Romsdalen og finder Indtrykket overvældende: „Meget, særdeles meget vakkert har vi allerede seet i Norge, meget har vi hørt om Romsdalen og er dog altfor overraskede til at kunne beskrive det“. Veblungsnes minder ham om Lærdalsøren, ogsaa derved, at foruden de egentlige Vaaningshuse fandtes der en hel liden By af Markedsboder, hvor til sine Tider en stor Trafik fandt Sted. „Beboerne er Kjøbmænd, Sømænd og Fiskere, og da Romsdalsfjorden er Midtpunktet for Fangsten af Fedsild og Sommersild, saltes aarlig her flere Tusind Tønder Sild“. Med en Gymnasiast fra Molde Skole som Forbud drog han over Torvik og Alfarnes til Molde, hvor han tog ind i Bucks Hotel. Ankomsten fandt Sted ved Middagstid, samtidig med at „det skønne tremastede Dampskib „Prinds Gustav“ kom ind paa Havnen. I Hotellet undrer han sig over at finde ikke mindre end 12 forskjellige Aviser. Molde skildrer han som et Paradis af Vegetation; særlig har nogle store Guldregn-Buske ved Lergrovik tiltrukket sig hans Opmærksomhed. Om Næringslivet heder det: „Ved Molde fiskes megen Fedsild og det af bedste Sort. Forfatteren, som roser sig af i mange Aar at have været den største Sildehandler paa Verdens største Sildemarked, fandt her Forretningsvenner, der satte Pris paa hans Bestræbelser for en bedre Behandling af Silden. C. B. J. (~: Claus Jervell) sagde til mig: „Vi har her i Nærheden 2 theologiske Candidater, som i Udlandet er blevene Rationalister, derfor maa give Afkald paa Ansættelse og nu har sat sig til Opgave at udføre, hvad De har opgivet som nødvendigt med Hensyn til Fedsilden“. Om Silden fortæller han videre, at den pleier at vise sig her omkring 8de Juli, hvorefter den trækker sydovertil Aalesund og Bergen, og at sidstnævnte By faar sin bedste Sild fra Molde. „Molde, anlagt 1742, bestaar kun af en lang Gade med Vaaningshuse og endel Pakboder; den har 1200 Indb. og har væsentlig Fedsilden at takke for sin temmelig unge Kjøbstadsret. Byens Handel med Trælaster og færdige Skibe er ikke ubetydelig, da Trælasten herfra er særlig god og neppe skal staa tilbage for Egetræ. I Tørfiskhandelen er den i Forbund med Aalesund, som ved den intelligente Rønneberg har naaet en tidligere ukjendt Anseelse og konkurrerer med Bergen“.

Samme Aften, da Regnet var ophørt og Luften mild, hørte vi Guitarspil og Sang og saa alslags Carnevalslystighed paa Gaden. Det var Spaniere, som paa en sirlig og med dobbelt Mandskab

bemandet Brig var kommet hid i Ballast for af det protestantiske Norge at købe for spanske Pjastere Tørfisk til den katholske Geistlighed. Skibet var fra Barcelona og havde været 3 Maaneder underveis; og dog var der samtidig Mangel paa Skibsrum i alle Middelhavshavne! Preussiske Skibe maatte med halv Fragt tjene bedre end denne Spanier med sit enorme Mandskab“. - Den 5te Juli var der Barnedaab og Selskab paa Lergrovik, hvortil Forf. indbydes af sin Ven O. (Konsul Ohlsen?) og Stedets Eierinde Madame I. Han finder alt fortræffeligt : „I 2 Værelser fandtes ved det rigtdækkede Bord over 60 Personer af begge Kjøen, deriblandt den forrige Amtmand K. (~: Krohg), en af Konstituenterne og Broder til den berømte K. (~: Statsraad Christian Krohg) som man i Christiania har sat det skønneste Monnument i Norge; den nuværende Amtmand (~: Thesen) ; Pastor J., min Vens Broder (~ : Joseph Jervell); Pastor S. (~: Schelderup); Provst D. (~ : Deinboll), næsten samtlige Kjøbmænd i Molde og Honoratiores i By og Omegn med Koner og Døtre. Mad og Drikke, Skaaltaler og Fortællinger; paa Afreise var der ikke at tænke, skjønt vi troede at have gjort vor Pligt ved Vin, Kaffe og Punch. Efter Bordet blev Landeiendommen beseet. - - Lergrovik har egen Vandmølle, 40 Kjør, og i Haven findes Kaal, Rhabarber, Ræddikker, Salat, Løg, Gulerødder, Agurker og andre Grønsager. - - Herrer og Damer viste sig overordentlig elskværdige. „Gid det maatte klarne, saa De kunde faa et Begreb om vor herlige Romsdal!“ Kikkerterne var parat, det gode Humør forjagede al Mismodighed, og Veiret syntes at føie sig derefter: Det ene Forhæng faldt efter det andet, Solen brød frem, og pludselig laa det underbare, ophøiede Billede utilsløret for vore glædedrukne Øine“. I Selskabet befandt sig 2 Malere, Duntze og Bergenseren Losting; de sad ved Landeveien, sysselsat med at tegne, og kunde ikke rive sig løs, uagtet der blev sendt Bud paa Bud efter dem. Kl. 8 Aften reiste de over Lønset og Eide til Angvik.

James Forbes har i sin Bog „Norway and its glaciers, visited in 1851“ omtalt Molde i følgende Linier : „Nogle Timer efter naaede vi Molde, en stor Landsby, beliggende i Nærheden af et af de smukkeste Scenerier i Norge, med en i høi Grad tiltalende og henrykkende Situation. Det er en spredt bebygget Landsby med ikke mange Indbyggere, langsmed Stranden, knapt nok udskilt fra den oprindelige Skov, som dækker Høi og Dal i alle Retninger med sine markegrønne Farver og giver et Udseende af Lunhed og Varme til den lille By, der er saaledes udbredt mod Solsiden. Fjorden er opdelt ved talrige Øer i alle Størrelser, og dens Kyster indtungede med endeløse Forgreninger af Indløb, saa al Land og Vand synes uopløseligt sammenblandede. Den ligeoverfor Molde liggende Kyst udmærker sig ved ædle Bjergformer, som betegner Indgangen til Romsdalen“.

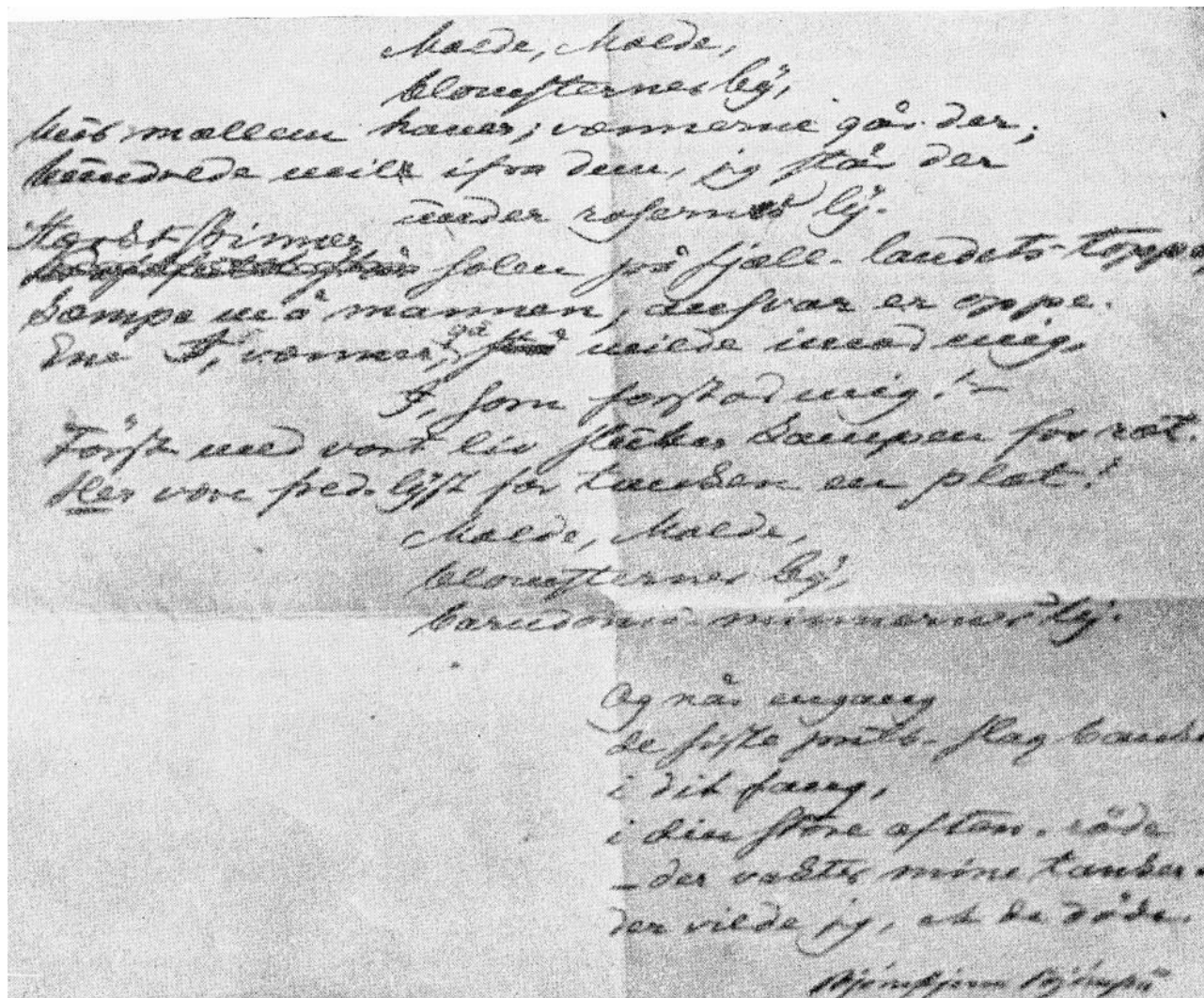

Carl Vogt, den berømte tyske Naturforsker, besøgte Molde i 1861 paa en af hans Ven Dr. Berna bekostet Expedition med Seilskonnerten „Joachim Hinrich“ fra Blankenese. Af det derom udgivne Værk („Nord-Fahrt etc Frankfurt am Main 1863) hidsættes følgende om Molde, som de naaede den 14de Juni: „Eggen er virkelig herlig. Den venlige Byes Træhuse stiger fra det rolige Vand opover Skraaningen af et temmelig høit Fjeld, som hist og her dækkes af vakker, om end lav Skov, hvori mellem yppige Enge, ja ogsaa nogle Havre- og Bygagre viser sig. Vistnok ser vi kun svage Spor af de bølgede Aks, af Haver fulde af Frugttrær, som Mügges Fantasi her har opdaget *); men Fjordens underskønne Panorama fængsler os tilstrækkelig til at lade os overse disse smaa Mangler“. -- -- „Den lille By Molde ser næsten velstaaende ud, og ligesom Velstand altid fremkalder et vist Behov for bedre Udstyr af Boligerne, saaledes ser vi ogsaa her ialfald en Begyndelse dertil, idet der paa enkelte i Søen fremspringende Pakboder er anbragt buede Støttebjælker i Gavlen istedenfor de simple retliniede i Bergen og Stavanger“.

Vogts Venner i Bergen (Dr. Danielssen m. fl.) havde spøgende forespeilet ham, at han ved Molde kunde gjøre sig Haab om om at faa se Søormen, eftersom denne havde fast Tilhold dersteds; blandt 10 Mennesker var der altid en, som kunde sværge paa at have seet den. Endvidere havde de anbefalet ham „Gjeitepina“ (udenfor Kvam) som et Sted, hvor de kunde vente rig Fangst af alskens Sødyr. Efter en mislykket Udflugt til dette Fangstfelt vendte de Reisende i slet Humør til-

*) Det maa erindres, at Mügge var i Molde i Slutningen af August.

bage til Skibet og raadslog om Reisens Fortsættelse. Et natligt Jagtparti indbragte vistnok en hel Del formentlige Ænder; men Naturforskeren, som var bleven ombord, belærte Jægerne om, at de havde skudt Edderfugl og derved udsat sig for at blive ilagt en klækkelig Mulkt. Nu forstod de, hvorfor de under sin natlige Omstreifen var blevet iagttagen af en Mand med en lang Kikkert (Opsynsmanden paa Gjertøen?), og der besluttedes hurtig Afreise. De Reisende gjør en sidste Spadsertur langs Storelven (som Vogt kalder en Bæk!) medens Skonnertens Kaptein fornøier sig med en Solo-Seiltur i Skibets mindste Baad og kommer ud for „Lia-Vinden“, saa han driver af og maa hentes ved en Hjælpe-Expedition. Vogt giver i den Anledning en naturvidenskabelig Forklaring

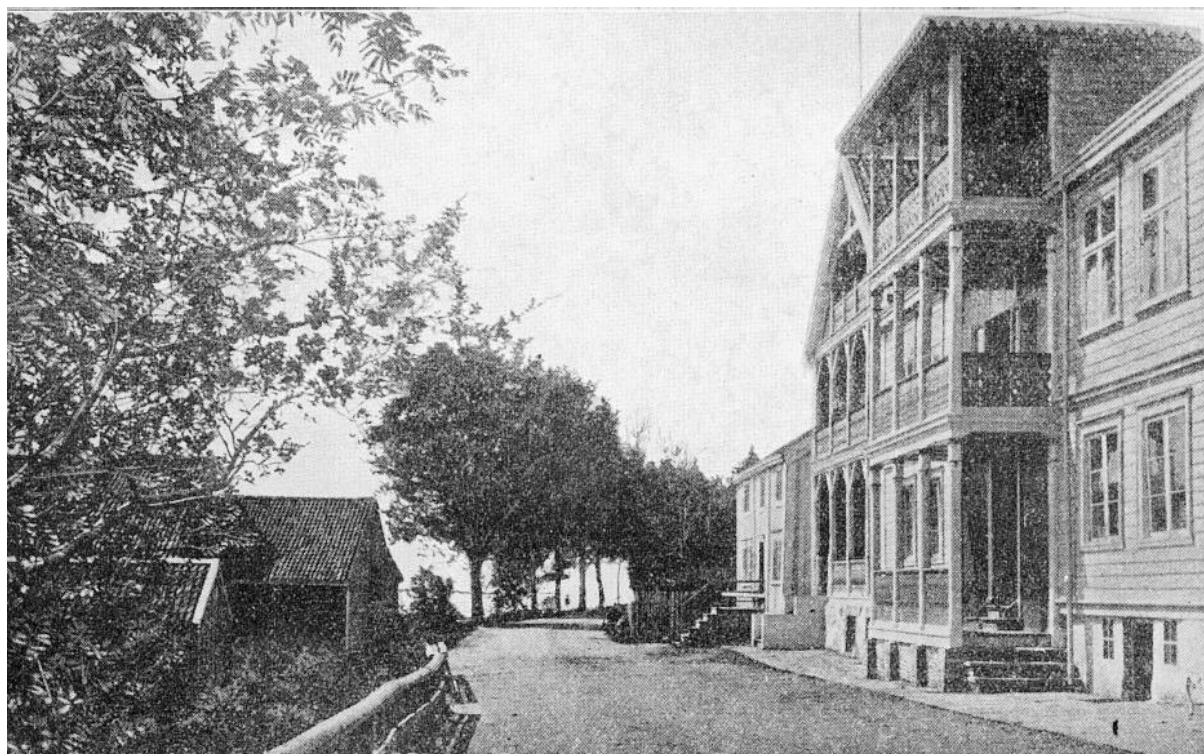
Facsimile af Bjørnsons Sang til Molde (2det og 3die Vers).

af den i Molde saa velkjendte Aftenvind (de koldere Luftlags Synken nedover Fjeldsiden) og sammenligner den med et lignende Fænomen, J o r a t, i de franske Alpesøer. Bugserede af Dampskibet „Romsdal“ drager de saa ind til Veblungsnes, hvor de ved Raumas Klippebredder med Henrykkelse opdager de utvivlsomme Spor af Isbræernes Skuring henover Klipperne i Istiden, og fortsætter Reisen overland til Trondhjem med Kjøretøier, som en Kjøbmand i Molde havde overladt dem. Af Bogens Illustrationer (udførte efter Tegninger af Maleren Hasselhorst) hidsættes et Billede af „Romsdal“, som bugserer, „Joachim Hinrich“ ind til Veblungsnes; det er formodentlig det eneste eksisterende Billede af Moldes første Lokaldampskib.

Det virker lidt forbløffende, at den gløgge Naturforsker ikke har faaet Øie paa Moldes af andre Reisende saa høit priste Vegetation og Havekultur; den Omstændighed, at han saa Byen paa For-

sommeren, forklarer noget, men ikke alt. Formodentlig har han ligeoverfor D i g t e r e n Theodor Mügge villet spille den nøgterne naturvidenskabelig uddannede Iagttager.

I det paafølgende Tidsrum var Antallet af uden- og indenlandske Turister i stadig stigende, uden at man dog endnu fra selve Byens Side havde gjort noget ordentlig Tiltag for at udnytte dette Forhold. Det tog Tid, inden man kunde tænke sig, at Molde skulde blive et virkeligt „Turist-Centrum“, og kunde bekvemme sig til at indrette sig paa at optage denne Opdagelse som en vigtig Faktor i Byens økonomiske Liv. Først omkring 1880 var Stemningen moden for et Gjennembrud, med større Forandringer og Foretagender, og samtidig er der en tydelig Stigning i de litterære Udslag af de Reisendes Interesse, gennem en bred Strøm af Skildringer fra denne Kant. Denne Del af

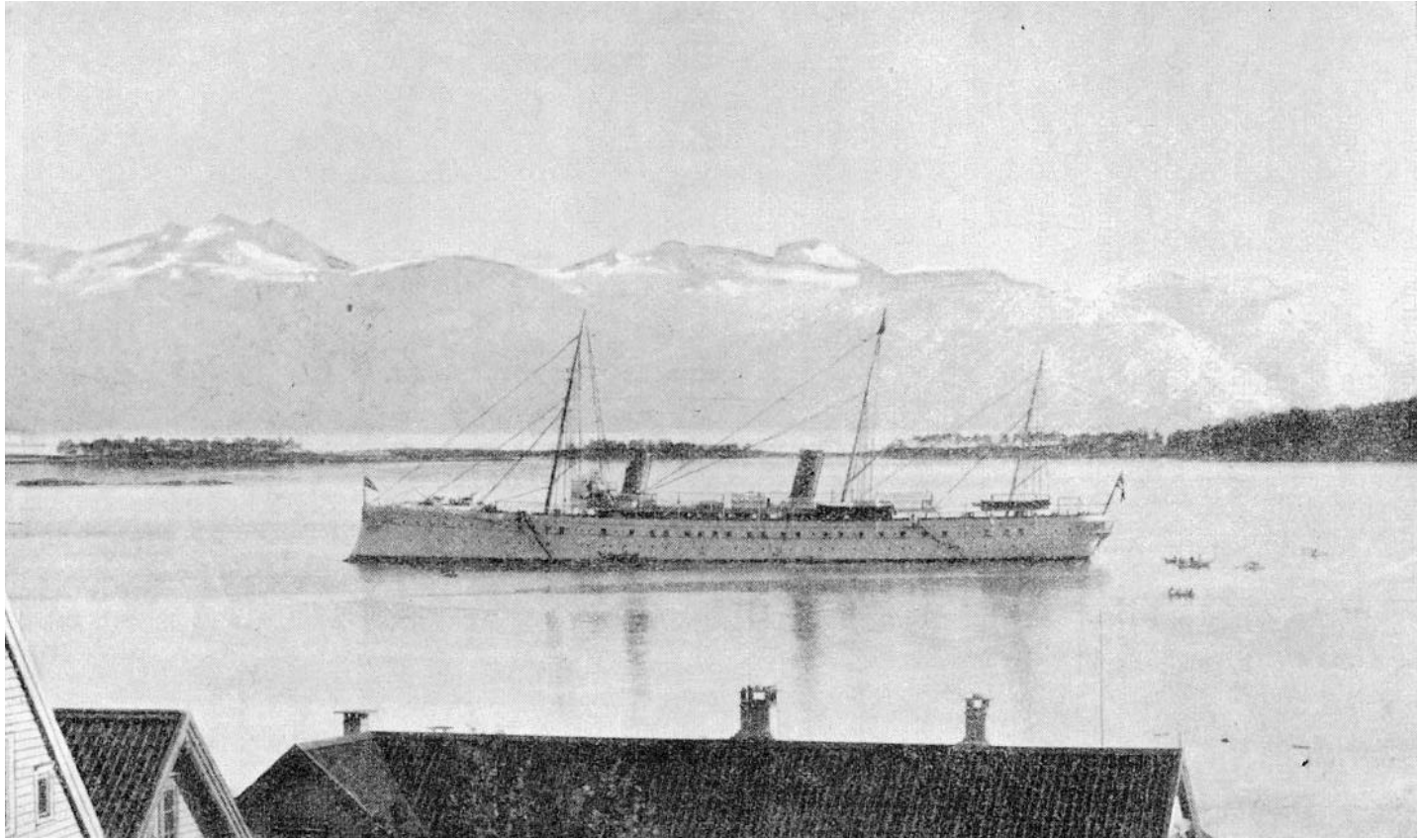
HOTFL ALEXANDRA OG BJØRNSONS BOLIG I SKOLEDAGENE.

Reiselitteraturen ligger imidlertid udenfor den her fastsatte Tidsgrænse, og vi skal kun gjøre en Undtagelse med Engelskmanden *Robert Pritchett's* „Gamle Norge“ (London 1879) hvorfra hidsættes:

„Molde er af nogle beskrevet som et Neapel; men de 2 Steder er saa forskjellige, som Stockholm, Nordens Venedig, fra det virkelige Venedig. Lad hver af dem prises for sin særegne Skjønhed og Høihed, men ingen Sammenligning maa her gjøres“. Forf. kom hid med Dampskibet „Tasso“, som selvfølgelig ikke kunde lægge til ved de daværende Dampskibsbrygger; der kom Baade ud, hvis Manøvrering viser, hvilke Søfolk disse Nordmænd er (Kvinder saavelsom Mænd). Den „principale“ Skikkelse blandt Baadførerne og den, hvis Stemme overdøver alle de andre, er *Jacob*, Hotellets „polyglotte“ og allestedsnærværende Portier. „Molde var engang berømt ved det Hotel, der holdtes af Hr. *Buck* med Familie, hvis venlige Modtagelse og utrættelige Omsorg var en Fornøielse for Besøgeren“. Forf. priser Moldes Blomsterkultur og Omsorgen for Gravenes Udsmykning paa Kirkegaarden (den Dag i Dag et fremtrædende Træk i Byens Fysiognomi!). Blandt hans sociale Iagttagelser kan nævnes, at „de lavere Klasser i Norge skraar og spytter; Overklassen røger, og nogle fører Pibe. F ø r e r er det rette Udtryk, thi Piben hører med til Bagagen“. I Tilknytning hertil bringes et Biilede af en norsk Officer paa Kystinspektion, udstyret med en uhyre Merskumpibe; af andre mærkelige Illustrationer kan nævnes Moldes „Blomstertorv“, hvis Beliggenhed er vanskelig at

»OSBORNE» OG »SUNBEAM» PAA MOLDES HAVN 1885.

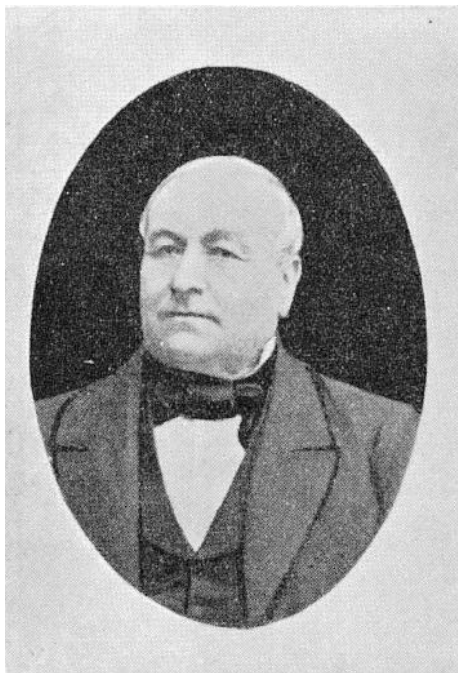

HOHENZOLLERN PAA MOLDES HAVN.

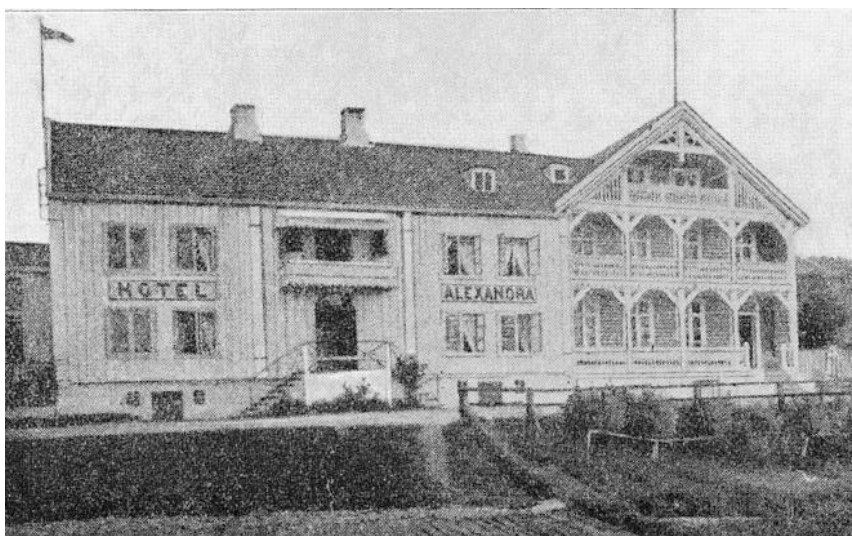
udfinde efter Billedet, og en Søbod med frodig Græsvækst paa Taget (ønsynlig H. Th. Møllers senere nedrevne gamle Pakhus, som dog vel i 1879 havde Tagstensklædning).

Samtidig med at Molde saaledes beleires af Reisende, bliver ogsaa „Montanisternes“ Virksomhed i Romsdalen livligere. Raumadalen med sit „Horn“ og sine „Troldtinder“ havde længe nydt et berettiget Ry, særlig blandt de for den Slags Natur meget modtagelige Engelskmænd. Allerede i sine Turistskisser fra Slutningen af Femtierne fortæller Prof. Kjerulf om et ægte Exemplar af Racen, en Engelskmand, som under sit Ophold i Norge ikke fik gjort andet end atter og atter at se og beundre denne Dal. Men i Ottierne er der et fuldstændigt Stormløb paa de hidtil saa jomfruelige Tinder: Hornet, Store Troldtind og Vengetinderne falder en for en for de gjentagne Angreb fra Tindebestigerne med Fagmænd som *Carl Hall* og *William Slingsby* i Spidsen, og Moldensereren *Kristen Hoel's* berømmelige Minde som Hornets første Bestiger (1819) opfriskes i Daad og Ord. Disse Aar var den romsdalske Tindebestignings klassiske Tid.

FERDINAND BUCK.

Æren for at have givet Stedet til Hotelbygning i større Stil i Molde tilkommer vel nærmest Statsraad *Hans Astrup*, som i disse Aar flere Gange besøgte Stedet og forberedte sin Flytning fra Stockholm til den fædre Strand, hvor hans Vugge havde staaet (han var født paa Eikrem paa Fannestranden). Men det gik her som saa ofte, at man kunde ikke blive enig om Midlerne, skjønt Maalet nu stod mer eller mindre klart for de flestes Tanker. Byen havde en „Westend“ og en „Eastend“ (Reknes og Moldegaard), rivaliserende fra gammel Tid, og Tiden var opreven af politisk Strid, som delte Borgerne her som andensteds i 2 Leire, selv hvor det gjaldt økonomiske Interesser. Resultatet blev, at man istedetfor et Førsteklasseshotel fik to, et i hver Ende af Byen: Det vakre „Alexandra“, hvis Eier allerede havde paabegyndt Udvidelsen af sit oprindelige Lokale ved Tilbygning af en større Fløi, fuldførte nu Ombygningen, og paa Moldegaard's Grund, paa en dominerende Høide ved Søen, reiste Astrup og Møller & Co. (Claus og Ulrich Møller) som fornemste Parthavere i et Aktieselskab det imponerende „Grand Hotel“, hvortil Mineringsarbejderne paabegyndtes i 1883 - Bygninger, der i fremtrædende Grad giver Byen dens nuværende Præg. For „Alexandras“ Vedkommende hid-sættes et Billede, der slaende illustrerer Byens Omformning fra de mindre til det større Forhold: det er

HOTEL ALEXANDRA 1883. (Byfoged. E. Knudssons Hus 1815-18)

Sorenskriver Engelbrekt Knudssøns gamle Gaard (senere Toldkasserer Brinchmanns, derefter Overlærer Feilbergs, som der havde Skolepensionat) under Omdannelse til Hotel.

Sommeren 1885 var begge Hoteller fuldt færdige til at modtage den forventede Invasion, og samme Sæson fik Molde ganske rigtig sin Indvielse som europeisk Turistby ved de notable Besøg,

som endog senere Aars uafledelige Strøm af høie Reisende ikke har berøvet deres Glans. Først kom *Henrik Ibsen*, der tog ind paa Alexandra og vandrede om paa „Røisen“ i ensom Majestæt, betragtet, noteret og kommenteret af Reisende og Indfødte; og udpaa Høsten, da Byens Gader igjen havde antaget sit hverdagslige Præg, kom Budskabet om, at baade Mr. *Gladstone* og *Prinsen af Wales* i egen høie Person vilde aflægge Molde en Visit. En Aften i Slutningen af August laa et hvidmalet Barkskib paa Håvnen: det var Mr. *Brasseys* Lystyacht „Sunbeam“ (~: Solstraale) med Gladstone ombord. Og Dagen efter, da allerede Byen var flagsmykket til Ære for den berømte „gamle Mand“, varslede en Røgsky i Fjorden, at Prinsen var under Opseiling. Det blev en varm Dag for den engelske Konsul, som skulde passe begge disse Notabiliteter. Gladstone var netop efter en Kjøretur paa Fannestranden sysselsat med at maale Dimensionerne af Storasken“ paa Moldegaard, Kongen blandt Romsdalens deilige Trær (nu er kun Stubben igjen, efterat en Nordveststorm lagde den overende i 189., da „Osborne“ stævnedes ind paa Havnen. Nede paa Skolebryggen stod Elever og Lærere og stirrede omkap paa det mægtige Hjulskib, som manøvrerede lige udenfor; det var vistnok Skoletid men der var ikke Tale om at læse under slige Omstændigheder. Og saa ned da Byen i nogle Dage Synet af de sjeldne Gjæster, som færdedes omkring der. Desværre havde Sommeren allerede sagt Farvel, og Veiret var ikke egnet til at lade Stedets Skjønhed fremtræde i sin rette Glands; men en enkelt Aften med Nysne paa Fjeldtoppene, Maaneskin og klart Veir gav dog en skjøn Ramme om Synet af det festligt oplyste Kongeskib, hvor Gladstone var Gjæst ved Dineren og under de Tilstedeværendes Munterhed blev spurgt af Prindsen, om han spekulerede paa at fælde Storasken (en Hentydning til hans Passion som ihærdig Skovhugger).

I Tidsskriftet „Contemporary review“ har *Annie Brassey* givet følgende Skildring af Opholdet: „Vi forlod Aalesund Kl. 2 1/1 og naaede Molde Kl. 7 1/1. Byen blev hurtig flagsmykket; en Deputation kom for at modtage os, og der blev truffet Forberedelser til en Illumination af endel Huse og Hoteller, som gjorde en meget vakker Effekt om Aftenen. Saa pludselig var Forandringen i Stedets ordinære Udseende, at efter Sigende en af Byens Indvaanere, som havde været paa en Forretningsreise i Dagens Løb, ved Hjemkomsten om Aftenen ikke kunde kjende sig igjen. Torsdag den 27de August gik vi til Veblungsnes og tilbage til Molde ved Titiden; da det Regn, som fulgte os, blev til Sne i Høiderne, var Synet af de omgivende Fjelde vokset mægtig. Vi gik iland, og i Karjoler, som Vicekonsulen, Hr. Dahl, godhedsfuldt havde skaffet os, kjørte vi rundt Byen og langs Fannestranden, hvor enkelte af Kristianssunds Kjøbmænd har bygget vakre Villær, samt til Rekneshougen, som siges at beherske en af de mest maleriske Udsigter i Norge. Nedenfor Hougen ligger det udmærket udstyrede Hospital for Spedalske, en Sygdom, der nu gradvis udryddes i Norge. Frokosten paa Grand Hotel maatte vi forlade før den var forbi, i Iveren for ikke at gaa Glip af noget af Stedets Seværdigheder. Den kgl. Yacht Osborne var ganske uventet ankommen i Løbet af Morgenens, det kgl. Selskab kom ombord til os til The, og vort Selskab blev indbudt til at dinere ombord i Osborne. Prinsen var i Perlehumør og syntes at være umaadelig interesseret i sit Besøg i Norge; særlig havde Turen fra Vossevangen over Stalheim til Gudvangen hørt til deres behageligste Begivenheder. Ved Middagstid næste Dag forlod vi Molde efter at have aflagt en behagelig Visit hos Fru Dahl og beundret den smukke Udsigt fra hendes Hus. Kl. 4 ankom vi til Aalesund.“

Begge de berømte Reisende har tegnet sine Navne i „Humlehavens“ Fremmedbog. I „The Graphic“ publiceredes s. A. nogle Skisser fra Molde, tegnede af en Artist i Prinsens Følge.

Fire Aar efter fik Molde det første Besøg af den europeiske Monark, hvis aarvisse Ophold her siden den Tid har været det mest fremtrædende Træk i Moldes Turistliv. Det kan trygt siges, at paa intet Sted i Norge udfolder Reiselivet sig saa glimrende som her i Sommermaanederne. Paa de større Steder blander Indtrykket deraf sig med saa mange andre Forhold, at Trækkene i Billedet udviskes; h e r fylder det hele den lille By fra Juli til August og giver et stadigt vekslende Sceneri, der fra alle Punkter kan nydes, som et Skuespil fra første Bænk i Parket eller første Logerad i et Theater. I disse „Tableaux vivants“ spiller Tyskerne med „Hohenzollern“ Hovedrollen, og Moldes Havn har gjentagende været Skuepladsen for storartede maritime Optrin, som den tyske Panserflaades Manøvrer i 1890, den engelske Øvelseseskadres i 1898. den norske Eskadres i 1901 og den store tyske Eskadres i 1904. Den lille By behøver ikke længere at sukke efter Berørelse med Udenverdenen; 3 Maaneder af Aaret er dens lille Provindstheater en kosmopolitisk Scene.

XII. Tillæg.

A. MOLDES HANDELSFLAADE (DÆKSFARTØIER) 1742-1860.

1744. Brigantin „Concordia“, 12 (senere 18) C. L. Oprindelig „Good intent“, bygget i England, maalt i Bergen; ført af W. Allan, købt 18/7 1744 af Hans Holst & Jacob Andreas Eeg. 1751 ført af Peder Bang. senere af Thomas Hammond og A. Bredal (1758). I 1750 solgte Eeg 1/3 til Peder Bang for 350 Rdlr. og 1756 Andreas Hammer 1/4 til Claus Lund og 1/4 til Daniel Stephensen. Omtales senest 1763.
1751. Hukkert „Gezina Catharina“, 25 1/2 (32) C. L. Bygget i Rotterdam 1744; tilhørte Chr. Friele i Bergen; indkøbt til Molde for 2300 Rdlr. Ført af Hans Wabek Paust, senere Peter Fasmer og Adam de Chezeaux (1764); i 1769-71 Moldes eneste Skib.
1754. Galeas „Constantia“, 15 C. L. Bygget i Danmark. Fort af Daniel Didrichsen, senere Henrich Schiøtt og Christen Gjensbye. 1756 solgte D. Didrichsen 1/8 for 80 Rdlr. til Hans Holtermann.
1758. Brigantin „Moldegaard“, 34 C. L. Bygget i England 1757 for Hans Holst; ført af Andreas Benjaminsen Blom. I 1764 hjemmehørende i Trondhjem.
1760. Galeas „St. Peder“, 32 1/2 C. L. Bygget i Sønderborg 1749; ført af Anders Bredal; nævnes senest 1768.
1772. Galeas „Maria Christina“, 20 C. L. Bygget i Danmark 1744; ført af Peter Omsen; nævnes senest i 1777.
1777. Hukkert (Brigantine) „Christina Margretha“, 40 C. L. Bygget i Flensburg 1775; ført af Peter Fasmer, senere Søren Mørch for Peter Møller (fra 1780) og J. A. Lahusen for samme (fra 1785). I 1777-81 Moldes eneste Skib. Omdøbt til „Maria“ 1791 og da eiet af Brødrene Jacob Schultz Møller, Hans Thiis M. og Nicolai Peter M. 8 Mands Besætn.
1778. Slup „Mathea“. Fredr. Wiingaard, [identisk med „To Brødre“?]
1783. Slup „To Brødre“, 21 C. L.. Bygget i Skotland 1778; ført af Fredrik Wiingaard for Abraham Schelderup; senere Anders Mahle og Exekiel Aaseth (1795).
1785. Hukkert-Galeas „Prudentia Alethina“, 37 1/2 C. L. Bygget i Kjøbenhavn 1781; ført af Søren Mørch 1785--86 for Henrich Øwre, Nils Bang og W. Allan.
1787. Brigantin „Patriotens Haab“, 33 1/2 C. L. Bygget i Arendal 1783; ført af Lars Dahl for Cl. Stephensen og Lars Dahl.
1788. Brig „Adjutor“, 35 1/2 C. L. Bygget i Kristianssand 1785; ført af Søren Mørch for Øwre & Bang; senere af Paul Dons og Peter Angell.
1791. Brig „Isabella Margrethe“, 32 C. L. Bygget i Arendal 1782; ført af Thomas Atløfsen for Cl. Stephensen.
1793. Brig „Maria“, 51 C. L., (8 Mand). Bygget i Arendal s. A.; ført af J. A. Lahusen for de 3 Brødre Møller.
1794. Brig „Moldegaards Prøve“, 29 1/2 C. L., (6 Mand). Bygget paa Moldegaard s. A.; ført af Anders Mahle for H. Th. Møller; senere af Ole H. Munthe; solgt til Kristianssund 1815.

1796. Brig „Admiral Tordenskjold“ 70 1/2 C. L. Bygget i Tønsberg; havde tilhørt Bernt Anker; ført af Jonas Smith for N. P. Møller, senere af Jon Lind Larsen; Solgt 1801.
1796. Brig „Isabella Margrethe“, 53 C. L. Bygget i Irland 1791 og købt i London 1796; ført af T. Atløfsen for Cl. Stephensen; omtales ikke senere.
- » . Brig „Ebenezer“ (oprindelig „Neptunus“), 23 C. L. Bygget i Arendal 1792; ført af L. Dahl for ham selv; senere af Just Adolf Fasmer og Andreas O. Sande; forliste 1800.
1798. Brig „Adjutor“, 69 C. L., (10 Mand).- Bygget i Kristianssand s. A.; ført af Tønnes A. Dahl for Jacob Schultz Møller, senere af Ole Henning Munthe; solgt i Yarmouth 1807.
1799. Slup „3 Søskende“, 18 1/2 C. L., (5 Mand). Bygget i Arendal 1797; ført af T. Atløfsen for H. Th. Møller; senere af And. P. Lie.
1801. Brig „Providentia“, 47 1/2 C. L. (9 Mand). Bygget i Arendal 1798; ført af Jon Lind Larsen for Cl. Stephensen, senere af T. A. Dahl, Christian Hansen Dyblie (1807) og Peter Evenhof Tønder; forlist ved Frankrige 1820.
1805. Brig „Eva Christina“, 36 1/2 C. L. Bygget i Mandal 1805; ført af Lars Pettersen for Abelseth & Wiingaard; forlist 1807.
- » Brig „Den unge Just“, 37 C. L. Bygget i Trondhjem 1777; ført og eiet af J. L. Larsen; solgt i Tønningen 1807.
1807. Slup „Enighed“, 21 C. L. (5 Mand). Bygget i Montrose 1806; ført af Johan P. Myrseth for Cl. Stephensen og H. Th. Møller; senere af Erik Mahle; derefter af Ypke Pettersen for Cl. Stephensen & Co.; Peter Tønder; forlist paa Jæderen 1816.
1812. Brig „Forsøget“, 27 1/2 C. L. Engelsk Prise, købt fra Kristianssund; ført af Knud Bjørset for Ole Dahl ; derefter af Just A. Lahusen, Peter Balle, Bastian Dahl, Hans Block, Peter Mahle; derefter Hans Block, Carsten Due og Henrich Øvre for P. R. Møller.
1817. Brig „Margrethe“, 38 C. L. Bygget i Kristianssund 1813; ført af Jes Jacob Madsen for Ole Dahl; forliste ved Marstrand 1817.
1819. Galeas „Troskab“, 20 C. L. Bygget i Molde s. A.; ført af Jacob Svendsen for Konsul Buck; forliste i Nordsøen 1820.
- » Skonnertbrig „Nicoline & Christian“, 42 C. L. Bygget i Kristianssund 1812; ført af Bastian Dahl, Rolf Dahl, Johan Vogt for Guldbrand Onsum; solgt til Knudtzon i Kristianssund 1829.
- » Slup „Minerva“, 5 C. L. Købt i Bergen (bygget 1817) ; ført af Carl L. Bohn for Konsul Buck; derefter af Joh. Vogt og P. Baade (1822).
1820. Evert „Haabet“. A. Macé. Ophugget 1829.
1821. Skonnert „Haabet“, 29 1/2 C. L. Bygget i Trondhjem 1817; ført af Peter Mahle for Auguste Macé; forliste paa den engelske Kyst 1821.
1822. Slup „Haabet“, 15 1/2 C. L. Ombygget af Evert „Johanna Petrina“. Ført af Jørgen Petter Hansen for Zacharias Hansen; senere af P. Mahle og Jacob Jacobsen for A. Macé.
- » Brig „Sigfried“, 42 C. L. Købt fra Kristianssund; ført af Peter Brendholm for Konsul Buck. Omtales ikke senere.
- » Skonnert „De 3 Søstre“, 17 1/2 C. L. Bygget paa Søndmør; ført af Erik Mahle for Konsul Buck; senere af Jens Dahl, Søren Fabian Bowitz (1826), Carsten Due (1828).
- » Slup „Nøisomhed“, 21 C. L. Købt fra Kristianssund ; ført af Jens W. N. Stub for Cl. Stephensen & Co.; forliste paa den engelske Kyst s. A.
1823. Skonnert „Finmarken“ (senere „Hammerfest“), 42 C. L. Ført af Carl L. Bohn (af Trondhjem) for Konsul Buck; fulgte P. C. Buck til Trondhjem 1829.
- » Skonnert „Anna Colbjørnsen“, 37 C. L. Købt fra Trondhjem (bygget 1817); ført af Jens Lemvig Bull for Konsul Buck (derefter for P. C. Buck); forlist 1/11 1827.
1825. Skonnert „Enigheden“, 12 C. L. Købt fra Bergen (bygget 1819); ført af Johan Vogt for Chr. L. Buck; solgt til Wiingaard Finne i Trondhjem 1828.
1827. Brig „Activ“, 50 1/2 C. L. Købt fra Kristianssund; ført af Gunder Svendsen for A. Macé; senere af Jens Lemvig Bull, F. Buck; forlist ved Utsire 1837.
- » Slup „Norges Constitution“, 19 1/2 C. L. Bygget s. A. Ført af H. Øvre for P. F. K. Gørvell; derefter Ole Bækken (af Kristianssund), Arne Sotaaen, Iver Boe (Kristianssund); solgt til Kristianssund 1829.

1828. Skonnert „Lena“, 24 C L. Bygget i Molde s, A. for P. C. Buck; fulgte denne til Trondhjem 1829.
1829. Evert „Anna Helene“ 7 C. L. (ombygget 1832 til Evert „De 3 Brødre“, 14 C. L.). Bjørn Iversen for Mad. Jervell.
- » Slup „Nicoline“, 22 1/2 C. L., senere ombygget til Skonnert paa 37 C. L. Carl Ludvig Bohn for A. Macé; senere af J. Jacobsen, N. A. Hansen; solgt til Kristianssand 1844.
1830. Slup „Selvstændigheden“, 21 C. L. Henrik Øvre for P. R. Møller (ombygget af Anna Bagge).
1831. Slup „Mos Rose“, 10 C. L. Kjøbt fra Kristianssund, ført af Ole Hansen, senere af Sv. Christensen for Lodsoldermand Rechdal.
- » Slup „Prøven“, 8 1/2 C. L. Bygget 1820 i Fredrikshald; ført af Lars Tronsen, Morten Lossius, Hans Høvig for Henrich Øvre.
1832. Evert „Alfa“ (ombygget af „Johanne Christine“, 5 C. L.), 9 C. L. Eier og Fører Anders Christensen; solgt til Bergen 1834.
1834. Slup „Prøven“, 16 C. L. Ført af Lars Engelskjøn, D. M. Kaasbøl for B. M. Width.
- » Luggert „Emil“, 4 1/2 C. L. Nybygget (i Molde ?); ført af F. Buck for A. Macé; solgt til Bergen 1844.
1837. Skonnert „Haabet“, 27 1/2 C. L. Nybygget; ført af L. Engelskjøn for A. Macé; byttet til Kristianssund for „Constitutionsdagen“.
- Slup „Oscar“, 19 C. L. Ført af Peder Ofstad for Henrich Øvre.
1838. Evert „Elida“, 7 1/2 C. L. O. Ohlsen.
1839. Dæksjagt „Marie Magdalene“, 16 1/2 C. L. Nybygget; ført af E. Eriksen for M. Width.
- „Anne Marie“, 11 C. L. Nybygget; ført af D. M. Kaasbøl for B. M. Width.
1840. Skonnertbrig „Constitutionsdagen“. Byttet fra Kristianssund for „Haabet“; ført af Engelskjøn for A. Macé; forlist udenfor Stat.
- » Skonnert „Elisabeth“, 31 1/2 C. L. Bygget i Blankenese; ført af J. E. Lie for O. Ohlsen.
- Slup „Lovise“. Eier og Fører O. B. Høstmark; forlist paa Molde Havn 25/1 1841.
1842. „Lovise“, 22 1/2 C. L. Bygget i Molde af Anders Vigeland for O. B. Høstmark og solgt til Cl. Jervell, H. Th. Møller og B. M. Width; ført af Kjeld Stub og forlist (ved Feie?) paa Hjemtur fra Bilbao 1845-46.
- » Slup „Caroline“. Forlist 1843.
- » „Fortuna“, 13 1/2 C. L. Eier og Fører O. B. Høstmark; oplagt paa Moldegaardsleren. Dæksjagt „Speculationen“. Forlist 1844 paa Reise til Lofoten.
- 1843 (?) Slup „Foreningen“, 20 c. L. Bygget paa Søndmør 1840; ført af J. G. Ahlstrøm for Cl. Jervell og H. Th. Møller.
1844. Dæksjagt „Ellina“, 17 C. L. Ført af P. G. Maur for Cl. & J. Jervell.
- » (?) - „Haabet“, 23 1/2 C. L. Ført af N. P. Dahl for B. & N. P. Dahl; bygget 1842.
- 1844 (?) Evert „De 3de Brødre“, 14 C. L. Bygget 1832; ført af Ole Jensen for Madame Jervell.
- » Slup „Haabet“, 19 C. L. Eier og Fører E. T. Husebye.
- » (Jægt „Helene“, 29 C. L. Ført af Samson Dahl for A. Macé).
- » Dæksjagt „Asserine“, 15 C. L. Bygget i Bergen 1841; ført af H. C. Hansen, Ingebrigt Bjørset for H. Th. Møller; solgt til Aalesund 1864.
- » Dæksbaad „Nordstjernen“, 4 1/2 C. L. Bygget i Arendal 1842; ført af Ole Jensen, A. P. Eide for Jacob Jervell.
1845. Dæksjagt „Martine Sophie“ 6 1/2 C. L. Bygget i Bergen; ført af M. Hansen, Ole Kjøstolfsen for M. Width.
1846. (Jægt „Muskatelleren“, 5 1/2 C. L. P. Tonning).
- » Dæksjagt „Den gode Hensigt“, 18 1/2 C. L. Ført af S. Tyrholm, H. C. Hansen for T. I. Owren.
- » Slup „Jeanne d'Arc“, 9 1/2 C. L. Bygget i Molde; ført af Hans Wang, T. I. Owren for A. Macé.
- » Dæksjagt „Caroline Margrethe“, 6 C. L. Nybygget i Molde; ført af Ingebr. Corsan for Cl. Jervell; ophugget 1856.
- » Dæksjagt „De to Søstre“, 20 C. L., senere Slup, 25 1/2 C. L. Eiet og ført af L. Engelskjøn, Th. Brekke, J. Jacobsen, E. Gaustad for Cl. Jervell; forlist 1863.

1847. Dæksjagt „Haabet“. Ført af Nils Hansen for Cl. Jervell; ophugget 1856.
- 1849 „Erstatning“, 15 1/2 C. L. Ført af K. Gjertøen, J. Jacobsen for B. M. Width.
 - „Inger Marie“, 12 C. L. Ført af Nerhagen for O. Ohlsen; ophugget 1856.
1850. Skonnert „Fremad“, 50 C. L. Nybygget i Molde; ført af J. E. Lie for Molde Rederi; paa-seilet og abandonneret i Archipelagus.
1852. Skonnert „Haabet“, 32 C. L. Kjøbt i Aalesund; ført af J. E. Lie.
 » Brig „Rauma“, 93 1/2 C. L. Nybygget i Molde; ført af Th. Brekke for Cl. Jervell; solgt til Stavanger 1854.
1853. Skonnert „Stella“, 44 C. L. Nybygget i Molde; ført af P. C. Lund for Cl. Jervell; senere for N. P. Dahl; forsvundet 1880 (antagelig i den spanske Sø).
 Skonnert „Nøisomhed“. Ført af E. Gaustad for Molde Rederi.
1854. Dæksjagt „Flygfisken“, 9 1/2 C. L. Ført af I. Sivertsen for Cl. Jervell & N. P. Dahl.
 » Barkskip „Amtmand Thesen“, 164 1/2 C. L. Nybygget i Molde; ført af Magnus Isdahl for H. Th. Møller; solgt til Drammen 1864.
 » Dæksjagt „Enigheden“, 13 C. L. Ført af E. Boløe for J. Jervell.
 » Skonnert „Søridderen“, 42 1/2 C. L. Bygget i Bergen 1831; ført af H. Brinchmann for Cl. Jervell; senere af Meyer; forlist paa Reise til Middelhavet.
1855. Dæksjagt „Activ“, 25 1/2 C. L. Bygget i Bolsø; ført af S. Tyrholm for G. Hoffmann.
 » Slup „Brødrene“, 10 C. L. Ført af S. Sekkenes for E. Macé.
 Dæksjagt „Det gode Haab“, 8 1/2 C. L. Ført af E. Erichsen for A. P. Eide.
 » - „Johanne“, 13 1/2 C. L. Bygget i Molde; ført af I. Nerhagen for O. Ohlsen.
 „Berthe Malene“, 7 1/2 C. L. G. Hoffmann.
1856. Skonnert „Alpha“, 32 C. L. Nybygget i Drammen; ført af C. Wisløff, S. Høstmark for T. I. Owren m. fl.
 » Brig „Oberstløjtnant von Ekensteen“, 91 C. L. Nybygget i Molde; ført af Ludvig Isdahl for H. Th. Møller; abandonneret i Montevideo 1858.
 » Skonnertbrig „Eidsvold“, 53 C. L. Bygget i Nordamerika 1855 og kjøbt i Liverpool; ført af Aug. Rechdahl for B. M. Width & M. Width.
- 1857 (?) Galeas „Nathalie“. Bygget paa Bolsø af Knud Lillebostad; ført af S. Høstmark for G. Hoffmann.
1858. Brig „Kronprinds Carl“, 117 1/2 C. L. Nybygget i Molde; ført af Th. Brekke for N. P. Dahl m. fl.; solgt til Larvik.
 Skøite „Floretta“. N. P. Dahl.
1859. Dampskib „Romsdal“, 30 C. L. Bygget i Kristiania 1858; ført af Davidsen, L. Møller; solgt til Bergen.
 » Brig „Kronprinsesse Louise“. Nybygget i Molde; ført af J. E. Lie for Cl. & J. Jervell, H. Th. Møller m. fl.; forlist ved Barcelona.
1860. Slup „Seileren Serine“, 17 1/2 C. L. E. Macé.

**B. FORTEGNELSE OVES EN DEL AF MOLDES ÆLDRE HUSE OG
 DERES EIERE.**

- Nr. 9. Ludvig Lem 1767; Johannes Barnberg; Henrich Løche 1777; Dr. Goldt 1787; Kontroller Hejde 1797; Henning Abelseth; dennes Enke; Enkefru Rasmussen; Hoteleier Hanevold.
 » 10. Dr. Goldt 1797; Sorenskriver Knudssøn 1818; P. N. Møller; Toldkasserer Brinchmann; Overlærer Feilberg; Skibskapt. Brekke; Hotel Alexandra.

- Nr. 11. Ingver Iversen 1767-87; Toldindspektør Brockdorff 1797; Mad. Torvik 1807; Erik Wiingaard; P. G. Buck 1823 (nybygget); Amtm. Thesen; Dr. S. Høegh; Enkefru Høegh.
- » 12. Johannes Nideros; Mad. Maren Plockeros 1767; Jacob Friis; Byfoged Øwre 1787--97; Henning Abelseth; Enkefru Stub; Overtoldbetjent Wilkens (nybygget); Overretssagf. Mønniche; Kjøbmand G. M. Bergesen.
- » 13. Hans Holtermann; Hans Wabek Paust 1767-87; Enken 1797; Skibskapt. H. Bloch; Dr. Brock; Byfoged Hamre; Disponent P. R. Synnestvedt.
- » 14. Tolder Aschenberg 1767; Enken 1777-87; Thomas Schelderup 1797; Enken; Apotheker W. Pettersen ; Søstre Holms Hotel.
- » 15. Peter Gørvell; Frk. Marie Gørvell.
- » 16. William Allan 1767-77; Enken 1787; N. P. Møller 1797; Enkefru Frazer; H. Th. Møller 1834-1900; A. Lønseth (nybygget).
- » 17. John Ord 1767-72: Auditør Koren 1773-97 (nybygget); Johan Gørvell 1797-1836: Enkefru Gørvell; Gørvells Børn: Amtmand Leth; Overretssagf. N. Leth (nybygget).
- » 26. Lars Møller 1801; Major Darre; Henning Width 1813; Bastian Width: Johan Lossius: Schetnan; Brissach & Co.: Løviks Børn & Withs Børn; Fanejunker Næss.
- » 27. Ulrich Wiingaard 1777; Enken 1787; Lars Dahl 1803 (nybygget); G. Onsum; Enkefru Frazer; Skolegaard 1832-65; Amtmand Leth: Leths Arvinger.
- » 29. Amtm. Tønder; Enkefru Tønder 1767; Amtm. Hammer 1777-1800 (nybygget); Amtm. Sommerfelt; Byfoged Motzfeldt 1813; Konsul Buck: Konsul Ohlsen: Krigskommissær Meyer: Overretssagf. Randers; Kjøbmand L. Hansen.
- » 30. a Hans Thomesen 1767: Enkefru Tønder 1777; Hannibal Sæter 1787: Anders Mahle 1797; Peder Mahle; M. H. Dyblie: Skibskapt. Engelschjøn: Jfr. Meyer: C. S. Friis: O. Farkvam: Postmester Levanger; Byfoged H. Møller; Bankkasserer Tolaas.
- » 31. Niels Wensel 1767; Mad. Munthe 1787; Dr. Mürer; Mad. Lahusen 1826; Cl. Jervell; Jfr. Liunge; J. Bergsvik; Enken: J. Johnsen: T. O. Hauan; L. Olsen; Chr. Olsen; J. Bækkelund.
- » 33. b Adam de Chezeaux 1767; Ole Torvig 1777-97; Enken; Jacob Jervells Enke; Cl. Jervell: E. P. Sandvik; Telegrafbestyrer O. Berg.
- » 51. Nils Pierson; Enken 1767-97; Anna Øwre f. Paust; Byfoged Holmboe; O. B. Høstmark; Enken og hendes Arvinger.
- » 52. a Bastian Dahl; Enkefru Tønnesine Dahl; Enkefru U. Aandahl.
- » » b Tolder Behrens's Enke; Peter Omsen 1777-97; Peder Grindberg; I. Jacobsen; A. P. Eide; Kjøbmand Harald Eide.
- » 79. Bastian Friis 1767-87; Enken 1797; Enkefru Øwre 1822; Sven Owren; Th. J. Owren; Carl Th. Owren: Axel Hoff.
- » 80. Provst Wiingaard; Johannes Boldt: Provst Abr. Meyer 1767-77; Toldbetj. Theiste; Fredr. Wiingaard 1787; H. Th. Møller sr: 1797; Knud Rechdal; Enkefru Rechdal; Oberstl. Lind: Molde Sparebank.
- » 81. (Ole Bøe Baggaarden Nr. 75); J. L. Krogseth; J. Langseth; Guldbland Onsum 1839; N. P. Dahl 1850-1890; L. Settem.
- » 90. Hans Lunds Enke 1767; Samuel Harboe 1777; Claus Stephensen; Sognepræst Gabriel Dreyer 1787; Enken 1797; Provst Steenbuch: J. Deinboll; Gotfred Hoffmann: Joh. B. Ræstad; C. Petersen.
- » 91. (R e k n e s G a a r d) Odin Aagesøn: Aage & Odin Odinsønner; Amtm. I. v. Ahnen 1690; Nils Assens: Amtm. Nobel; Oberst Storm: Major Fietzens; Søren Fietzens 1767: Auditør Koren; Johan Gørvell; Kaasbøl & Co.: Konsul Macé; Macés Børn; Gaardbruger Hovdenak; Molde Trælastudsalg.
- » 102. Kaptein Stephen Schelderup; Byfoged Jalles: Just Adolph Lahusen 1791: Konsul Frazer 1822: Skræddermester M. Meldahl 1845.
- » 104. (Oprindeligt Hovedbygning ved Osen Jernværk: flyttet til Molde før 1787); Hospitalsforstander Øwre: Jeppe Øwre: Th. J. Owren 1844: J. Hoem.

- Nr. 105. Niels Bang 1797; Enken; Jeppe. Bang; Toldinspektør Hagerup; Prokurator Jordhøy 1839; P. Tønning 1844; G. S. Krogh; Molde Aktiebageri.
- » 108. Gotlieb Fr. Lange 1767-77; Claus Stephensen 1787 - 1818 (ombygget 1801); Johan Throne; Konsul Frazer; Jacob Jervell; Skole 1865-1904.
- » 130. a. Daniel Stephensen 1767-77; Enken; Peter Fasmer; Jacob Geelmuyden 1799; Ole Dahl; P. K. Ulich 1825; Jeppe Lundgreen; Torsten Johannesen; Foged Nørregaard 1839; Sagfører J. G. Dass; N. P. Dahl; Sorenskriver F. Roll; Telegrafbestyrer L. Nøsen.
- » 131. Jacob Friis; Johan Friis; Thomas Atløfsen; Peder H. Øwre; Henrich L. Øwre; Bibiana Øwre; G. S. Krogh; Oberstl. Sommerschild; Lars B. Width; Carl M. Width; Distriktslæge Graarud; Carl Buck; Aug. B. Olsen.
- » 136 Søren Fietzens (?) 1787; Postmester Øwre 1797; Apotheker Blix; Do. J. Aas; Do. Westye Pettersen; Do. H. Pettersen.
- » 149. Provst Wiingaard; John Ord; Chr. Resch 1774; Søren Mørch 1787; Sognepræst Rødseth; Jon Lind Larsen 1805; Hattemager Walberg; Torsten Johannesen; Bager Blichfeldt; Apotheker Aas; Prokurator Bjørseth; Sagfører G. Paulsen; Foged Nannestad; Ingeniør Dahl.
- » 150. Jens Worm Møller; Postmester N. Leth; Distriktslæge Hoffmann 1839; Lars Christensen; Telegrafist Erling Moen; Sagfører R. Christoffersen; Snedker Mordal.
- », 151. Peter Møller 1767-95; Jens Worm Møller; Peter Nicolai Møller; Oberstl. Sommerschild; Dr. Chr. Smith; Garver Schjølseth; Amtmand Arveschoug; J. Hoem (nybygget).
- » 103. Enkefru Must, f. Nobel 1741 (bygget som Kaarstue ved Moldegaard); H. Th. Møller; Overtoldbetjent Leth; Enkefru Dundas.

TRYKFEIL OG RETTELSER.

Side 3, Linie 24	nedenfra: Eidsivathing, læs E i d s i . vathing.	- 87, - 3	ovenfra : tydeligste, læs l y d e l i g s t e.
- 7, - 9	ovenfra: Sagen er en Opfindelse, læs Vandsagen o. s. v.	3side 91, Linie 21	nedenfra: Hansens Gaard (No.), læs Hansens Gaard [No. 29).
- 11, - 10	nedenfra: Fjerdepart af det hele, læs Trediepart o. s. v.	- 94, - 7	nedenfra: Død til Børnene, læs D ø d Børnene.
- 36, - 24	nedenfra: desertede, læs d e s e r - terede.	- 103, - 1	nedenfra : Kaabøl, læs K a a s b ø l.
- 37, - 18	nedenfra: Originaler hos Familien Stokketand, læs Original hos Fa- milien Stokkeland.	-- 108, - 17	ovenfra: Sparebankens Gaard, læs Sparebankens L o k a l e.
- 41, - 10	ovenfra : Standsiddere, læs S t r a n d - siddere.	- 109, - 19	nedf.: Margerethe, læs Margaretha
- 58, - 9	nedenfra: Wüngaard, læs W i i n - gaard.	- 126, - 13	nedenfra: Republikant, læs Rep u - blikaner.
- 63, - 20	ovenfra: per varior, læs per varios.	- 128, - 3	ovenfra: Nr. 150 (?), læs N r. 14 9.
- 69, - 25	ovenfra : enket, læs e n k e l t.	- 133, - 21	ovenfra: Ole Gjerteens, læs O l e Gjertøens.
- 71, - 11	nedenfra: Irgens fra Amsterdam, læs Irgens fra Holsten.	- 134, - 1	nedenfra: Lina, læs L e n a.
- 73, - 2	ovenfra: grei, læs g r e i e.	- 135, - 1	ovenfra: Do. » Do.
- 77, - 3	ovenfra : Fra 1709, læs F r a 17 6 9.	- 136, - 6	ovenfra: Protokol for 18-, læs Pro- tokol for 1811.
- 78, - 26	nedenfra : 81 a, læs 51.	- 145, - 24	ovenfra: Provst Dienboll, læs Provst D e i n b o l l.
- 82, - 11	nedenfra : begjendtgjorde, læs b e - kjendtgjorde.	-- 148, - 4	nedenfra: titrods for, læs t i l t r o d s fer.
		- 165	Under Billedet: Gadeparti 1885, læs Gade- parti 18 8 7.

De Side 85 i Schönings Reise anførte Afstandsbetegnelser mellem Veø og Vestnes og Vestnes-Molde maa være feilagtig gjengivne; antagelig skal der læses 1 1/4 Mil istedenfor 1/4 Mil. Side 127 anføres endel Penge-summer, der rimeligvis maa betragtes som Seddelvædi, ikke som Sølvværdi.

Skrivemaaden Næs og Bod (for N e s og Bud) er flere Steder bleven staaende ogsaa udenfor Citaterne. For Meddelelser om Feil (særlig i de talrige Talangivelser) vil Forf. være taknemlig.